

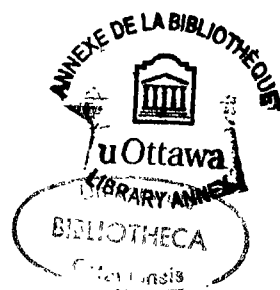
EDITION WITH COMMENTARY
OF THE LATIN GLOSS FOLLOWING THE TITULI
IN THE EADWINE PSALTER

by Brother Dermot Felim Nash, C.F.C.

Thesis presented to the Faculty of Arts
of the University of Ottawa in partial
fulfillment of the requirements for the
degree of Doctor of Philosophy.

*Seque granted
October 13, 1967
McBenchamp, uni. soc.*

Ottawa, Canada, 1967

UMI Number: DC53519

INFORMATION TO USERS

The quality of this reproduction is dependent upon the quality of the copy submitted. Broken or indistinct print, colored or poor quality illustrations and photographs, print bleed-through, substandard margins, and improper alignment can adversely affect reproduction.

In the unlikely event that the author did not send a complete manuscript and there are missing pages, these will be noted. Also, if unauthorized copyright material had to be removed, a note will indicate the deletion.

UMI Microform DC53519
Copyright 2011 by ProQuest LLC
All rights reserved. This microform edition is protected against
unauthorized copying under Title 17, United States Code.

ProQuest LLC
789 East Eisenhower Parkway
P.O. Box 1346
Ann Arbor, MI 48106-1346

ACKNOWLEDGMENT

To Dr. A.P. Campbell who supervised me throughout the writing of this Thesis I am more than grateful. It is my hope that he will accept this Thesis as a tribute to the stimulus of his own teaching, and in appreciation for his unremitting guidance and encouragement.

CURRICULUM STUDIORUM

Name: Brother Dermot Felim Nash, C.F.C.

Born: St. John's, Newfoundland, Canada,
May 31, 1920.

B.Sc.: Fordham University, New York, U.S.A.,
June, 1949.

M.A.: St. John's University, New York, U.S.A.,
June, 1952.

TABLE OF CONTENTS

Table of Contents	iv
Introduction	v
Text	1
Bibliography	334
Abstract	339

INTRODUCTION

In the period following the Norman Conquest, English Literature is in three languages — Anglo-Latin, Anglo-Norman, and Anglo-Saxon. It has been aptly noted that at best, Anglo-Latin and Anglo-French writers have been acknowledged and recognized separately, in a corner, and not as Englishmen writing Latin or French together with Englishmen who wrote English. At worst they have been ignored altogether.¹ The result is "that although the total literary scene for the English twelfth century is not incommensurate with the political scene — it is probably the most expansive period in medieval English history — the literary histories, restricting themselves to works written in English and tying even those works to pre-Conquest tradition, make it seem strangely impoverished. And what is true of these periods is also true of others, not only in England, but in other lands too."² Writings in all three languages are in the main stream of our literature, and a failure to grasp its trilingual nature creates an imperfect comprehension of its essential

1 William Matthews, ed., Medieval Secular Literature: Four Essays, Berkeley and Los Angeles, 1965, p. 19.

2 Ibid., p. 19.

INTRODUCTION

vi

character. Nothing of course like equal emphasis was accorded to all three languages.

England's conversion to Christianity in 597 A.D. initiated the beginnings of a rich Christian culture in the Latin tongue, and from here on Anglo-Latin writings have their importance in the history of English culture. Despite the conquest of 1066, Anglo-Norman works, as distinct from Norman letters, only began to achieve position, and an interest in England's past from 1100 onwards. The Latin literary medium which had achieved such impressive expression in the works of the Venerable Bede, occupied a position between 1066 and 1100 during which, "such truly literary activity as we know of was in Latin."³

The Norman Conquest interrupted the normal development of Anglo-Saxon, and twelfth and thirteenth century England saw much that was important in Old French literature, written in England. As Legge has pointed out: "Henceforth what was going to count was the Mediterranean world of chivalry, Latin, Romance languages, and the Church of Rome, and the Germanic tie was loosed."⁴ The dialect in which the literature of the period was written

³ M. Dominica Legge, Anglo-Norman Literature and Its Background, Oxford, 1963, p. 7.

⁴ Ibid., p. 2.

was known as Anglo-Norman and the body of writings as Anglo-Norman literature. Anglo-Norman up to and through the thirteenth century more than held its own, but in the fourteenth century English becomes once more a serious rival, and eventually a permanent and predominant literary medium.

Writing in the native Anglo-Saxon was interrupted, but was not dead, and a continuity⁵ unbroken by the Norman Conquest is attested to by the copying of Old English manuscripts, and the presence of Old English Annals up to 1154. The rich Anglo-Saxon homiletic tradition is preserved, its works copied, and the tradition finds its way even into the early English Period. This homiletic literature, "a veritable monument of early English Prose, has received its due mead of praise from linguists and technical Old English students."⁶ Anglo-Saxon has a significant position in our literary heritage, and it is the "basic Christian tradition which underlies most Old English literature."⁷ One of the fundamental problems facing the

5 See R. W. Chambers, On the Continuity of English Prose from Alfred to More and His School, Oxford, 1957.

6 C. J. Godfrey, The Church in Anglo-Saxon England, Cambridge, 1962, p. 332.

7 Stanley B. Greenfield, A Critical History of Old English Literature, New York, 1965, p. 2.

INTRODUCTION

viii

scholar of Old English Literature, is the assessment of the role as "Old English" of Latin writings by those of Anglo-Saxon stock. Modern scholarship with a view towards a fuller appreciation of the literature of the Anglo-Saxon period, has set itself the task of editing and re-editing the manuscripts of the period, which bequeathed a rich culture to Anglo-Norman England. As A. P. Campbell has pointed out: "No manuscript better shows the fact of this transition than the Eadwine Psalter, Cambridge, Trinity College, R. 17. 1."⁸ He further comments, that any study of Beowulf, and the poetry of Cynewulf, without due regard for the Psalters, Homilies, Chronicles, and the wonders of manuscript illuminations of the time, "place Anglo-Saxon culture and literature at the mercy of a partial and fragmented examination."⁹ Modern scholarship is in agreement¹⁰ as to the influence of Biblical Literature on Anglo-Saxon and Medieval writings, and the Psalter in particular has exerted a profound influence in terms

⁸ A. P. Campbell, The Richness of the Eadwine Psalter, Unpublished Paper, read at A.C.U.T.E. Conference, Sherbrooke, June, 1966, p. 1.

⁹ Campbell, op. cit., p. 2.

¹⁰ See Beryl Smalley's The Study of the Bible in the Middle Ages, Notre Dame, 1964, pp. xi-xii, and p. 369. See also: Greenfield, op. cit., pp. 1-4.

INTRODUCTION

ix

of "linguistics, liturgy, and art."¹¹ As Morrell has noted:

It is of course, a commonplace that in Anglo-Saxon England the Christianizing of Germanic heathendom coincided with the flowering of Old English poetry, the ethical and theological ideas of the one being grafted onto the heroic mores of the other; that the Anglo-Saxon Church, monastic in its origins—both Irish and Roman—not only survived the successive inroads of other Germanic pagans but managed to assist in the cultivation of a national literature. Thus it is not extraordinary that many of the manuscripts that were made in the Old English Scriptoria—and by care or chance preserved—are Biblical in content or derivation.¹²

The introduction concerns itself with a comment upon the Anglo-Saxon Psalms in general; the traditional use of marginal and interlinear commentaries in reference to different verses of the Psalms; the sources, types, and development of the titulus, and the unique nature of the titular commentary provided for each Psalm in the Eadwine Psalter. The introduction further notes the codification of such commentaries, with special reference to those which appear in the Glossa Ordinaria. The symbolical interpretation of the Psalms, dating from the earliest Christian centuries, is closely linked with the general evolvement of patristic commentary. Finally, the

¹¹ Campbell, op. cit., p. 3.

¹² Minnie Cate Morrell, A Manual of Old English Biblical Materials, Knoxville, 1965, pp. v-vi.

INTRODUCTION

x

description, dating, and the uniqueness of the manuscript of the Eadwine Psalter is of interest and importance.

Our edition does not attempt to present in this introduction a detailed source analysis of every interpretation exposed in this commentary on the titulus, for this would be too lengthy a project. Our aim however is to present for the scholar of the Psalms, the text from which he may begin his analysis.

THE PSALTER IN ANGLO-SAXON ENGLAND

Manuscripts originating in Old English scriptoria, biblical in content or derivation, have been classified as falling into three general categories.¹³ The first contains materials which are by the strictest definition, Biblical, such as the Old Testament Narrative, the Book of Psalms, and the Gospels. The second makes rather incidental use of Biblical matter, as is the case with the Blickling Homilies. A third sort is derivative both in subject matter and in style, and such selections are generally based on patristic writings. The manuscripts containing Old English serve as an invaluable auxiliary means of comprehending the nature of the Old English texts which they contain. They indicate furthermore, "that the Old

¹³ Morrell, op. cit., p. vi.

INTRODUCTION

xi

English text is an integral part of the book, not merely a linguistic exercise, as some studies might lead us to believe."¹⁴ Of the manuscripts available, the Old English translation appears as a word-for-word interlinear gloss to the text, in all cases save the Paris Psalter. Fourteen Psalters containing Old English are extant, and they range in age from the eighth to the twelfth century.

Morrell has listed them as:

British Museum Cotton Vespasian A.i (A); Bodleian Junius 27 (B); Cambridge University Library Ff. 1. 23 (C); British Museum Royal 2.B.V. (D); Trinity College Cambridge R. 17. 1 (Eadwine's Canterbury Psalter); British Museum Stowe 2 (F-the Spelman Psalter); British Museum Cotton Vitellius E. xviii (G); British Museum Cotton Tiberius C.vi. (H); Lambeth Palace MS. 427 (I); British Museum Arundel 60 (J); Salisbury Cathedral Library MS. 150 (K); British Museum Additional 37517 (L-the Bosworth Psalter); the Pierpoint Morgan Library New York, MS. M. 776 (M-the Blickling or Morgan Psalter); Bibliothèque Nationale Paris fonds Latin 8824 (P-the Paris Psalter).¹⁵

The Paris Psalter is of great interest since it contains the first fifty Psalms in West Saxon, while the remaining one hundred Psalms are written in Anglo-Saxon alliterative verse.

The Anglo-Saxon Psalters just mentioned contain various versions, or combinations of versions of the

¹⁴ Morrell, op. cit., p. vii.

¹⁵ Ibid., p. 45.

INTRODUCTION

xii

Psalms: Romanum, Gallicanum, and Hebraic. The Romanum is of course St. Jerome's version of the Old Latin texts which are based on the Septuagint, and completed by him in 384 A.D. The Gallicanum, which in course of time replaced the Romanum version, is also Jerome's recension, and was completed around the last quarter of the fourth century. It is the text now found in the Vulgate. The Hebraic version, made by Jerome at the end of the fourth century, has never been used in any liturgy. A study of the Eadwine Psalter will reveal the presence of all three versions, with the Gallicanum version occupying an outstanding place, written as it was in the manuscript about as twice as wide as the other versions. It is the Gallicanum version with which we will be primarily concerned, in our study of the titular commentary, although examination has revealed in the course of our transcription of the manuscript, that the scribe made occasional use of the Romanum version. This is an interesting observation in view of the fact that the Romanum version contains the Old English Gloss. The Romanum version was brought to England by Augustine in 597, and it continued in use there until the tenth century when the Benedictine reform introduced the Gallicanum version. The Spelman, Lambeth,

INTRODUCTION

xiii

Arundel, Salisbury, Stowe, and Tiberius appeared in the new version in the eleventh century.¹⁶

The trilingual nature of the Eadwine Psalter, written as it was in Anglo-Saxon, Anglo-Norman, and Anglo-Latin, is a significant feature of a manuscript which is dated some eighty-one years after the Norman Conquest. Apart from an edition of the Anglo-Saxon gloss,¹⁷ the rest of the manuscript has not been published: that is to say, the Latin texts and particularly the various Latin glosses, introductory, marginal, and interlinear. To edit all of the glosses is too large a task for the moment. We have therefore, selected the gloss most easily separable from the others, namely the introductory or titular gloss for each Psalm. It is to be hoped that the edition will be followed ultimately by an edition of the rest of the glosses. Such a work would be a study in itself.

EXEGETICAL TRADITION IN THE PSALMS

The history of the evolution of biblical exegesis, or commentary, dates from the earliest century of the Christian era. The long tradition of exegetical

¹⁶ Morrell, op. cit., p. 46.

¹⁷ Fred Harsley, ed., Eadwine's Canterbury Psalter, Romanum Text and Old English Gloss, Part II, Text and Notes, London: EETS.o.s. no. 92, 1889.

INTRODUCTION

xiv

evolvment will concern us in a particular manner, however briefly, in a consideration of the titular commentaries as they appear in the Eadwine Psalter. For the moment, a general consideration of the necessity that made patristic commentary available and intelligible is of interest and importance. In terms of early Christianity, the master-motive of Salvation necessitated definition to satisfy one's intelligence, as also to present it satisfactorily to as yet unconverted minds. It involved an ordering and redirection to meet the "doctrinal and polemic exigencies of this new Faith precipitated into the Graeco-Roman world."¹⁸

The study, at first undifferentiated and unspecialized, reached its richest fulfillment in the twelfth century, "with its own technical aids to study, and its auxiliary sciences of textual criticism and biblical language."¹⁹ Biblical commentary was to find its synthesis in such a work as the Glossa Ordinaria, a kind of handbook which codified and gathered together the view of the Fathers. From its inception, biblical exegesis rested firmly upon figures and symbols, and the Psalter in

¹⁸ Henry Osborn Taylor, The Medieval Mind, Cambridge, 1959, Vol. 1, p. 62.

¹⁹ Smalley, op. cit., p. xvi.

INTRODUCTION

xv

particular provided a most susceptible medium for such exposition. The age-old literary form of Jewish Psalmody, that uniquely religious expression of a nation's destiny, as taken over by the Christian Church, was transfigured with an even clearer Messianic consciousness. The Psalms were interpreted from very earliest times in terms of Christ and the Church. For the Christian, "the Church is the New Israel and the people of God. As the Body of the risen Christ, She is the true Temple; as the assembly of believers, She is the New Jerusalem. Through the images of the Old Covenant the Church gives voice to the invisible realities of the New Covenant."²⁰

The magnificent Prologue to St. John's Gospel closes with the phrase: "No one has ever seen God. The Only-begotten Son, who is in the bosom of the Father, He has revealed Him."²¹ The Greek word for "revealed" is of course exegesato, from which derive our English terms, exegesis and exegete. The Greek form means first of all to "lead out", and secondly to "explain and reveal". It was, of course Christ Himself, who could explain the Father, and in a much more limited manner, it became the

²⁰ Joseph Gallineau, The Psalms: A New Translation, London, 1963, p. 8.

²¹ John: 1:18.

INTRODUCTION

xvi

duty of the exegete to explain the meaning of Sacred Scripture. Thus the Fathers, from Augustine and until the twelfth century expressed in a learned and very similar manner, the deeper symbolism of Jewish Psalmody. The Psalms find the fulness of their meaning in the New Adam, the cognizance in Christ as the God of the Psalms, the Psalmist's voice that of Christ Himself.

The Psalms were thus interpreted from earliest times in terms of Christ and the Church, and in general in allegorical terms. The process attempted to effect a dual interest, one in the events presented, the other in the significance such events bear. Briefly, the methodology of biblical exegetes or commentators, rested on an allegorical basis:

which believing Scripture to be divinely inspired, distinguished between two basic levels of meaning: first, the *sensus litteralis*, that is the "human" or "natural" sense, sometimes called the "historical", the *prima facie* meaning of an account which could be couched in the language with the figures of speech of the writer, including any parables and short allegories which he might use; and second, the spiritual level, the *sensus spiritualis*; comprising (1) the allegorical or Christological and ecclesiological sense, (2) the tropological or moral sense, and (3) the anagogical or eschatological sense.²²

²² Paul E. Beichner, "The Allegorical Interpretation of Medieval Literature," *PMLA*, Vol. LXXXII, March 1967, p. 33.

INTRODUCTION

xvii

These three planes of the spiritual sense were in general referred to collectively as the allegorical, or mystical sense, as in contrast to the *sensus litteralis* (the literal sense). Every fact achieved a secondary but primary spiritual meaning, and it is the fact brought into right relationship with spiritual verity.²³ More succinctly expressed and in particular reference to the Psalms, it formulated the literal interpretation, telling what took place; the allegorical what one was to believe; the moral what one was to do; and the analogical, what one was to hope for.²⁴

The commentaries of the Fathers provided ideas that appeared as glosses, or extracts from the commentaries, and such glosses as we have them in our manuscripts are marginal, interlinear, and introductory or titular in nature. Psalters were glossed with varying degrees of copiousness, in the margin and between the lines. The most fascinating aspect of the Eadwine Psalter is the titular or introductory commentaries to each Psalm. While traditional and conventional in content, they show an original synthesis of traditional exegesis. The need for

23 Taylor, op. cit., p. 35.

24 Frederick C. Grant, Translating the Bible, New York, 1961, p. 54.

INTRODUCTION

xviii

a standard exposition, or gloss, for texts, as an aid to study, finds its development both in biblical study and in Roman and Canon Law. All three sciences produced a Glossa Ordinaria. The Glosses of the civilians and the canonists have been thoroughly studied. There is no uncertainty surrounding either their authority or the process of their reception. The history of the Glossa Ordinaria is quite a different matter, and "is imperfectly known, and the few certain facts have been obscured by fantastic misconception."²⁵ For the legalist who began later than the theologian, the work was accomplished in little more than a century. The work of the theologians continued over hundreds of years, but then their material was on a much vaster scale, and for all practical purposes unlimited.

The biblical Glossa Ordinaria provided a source for a good deal of the Latin commentary in the Eadwine Psalter. Authorship is attributed largely to Anselm of Laon as well as to other collaborators whose names are unknown.²⁶ The compilers were referred to as glossatores and they were spoken of as having 'ordered' (ordinare) the gloss. The compilation of single glosses into a unit was referred to as apparatus. In the case of biblical

25 Smalley, op. cit., p. 52.

26 Ibid., p. 57.

INTRODUCTION

xix

commentaries, the compilation of glosses or apparatus, once recognized, achieved the dignity and status of Glossa Ordinaria.

The process of achievement was a lengthy one. Scholars achieved their goal by imitating the methods of Bede and by the fifth century were preparing handy textbooks, or chains of select extracts of the Fathers. By the ninth century, a "beginner could read almost any one of the biblical books with the help of a commentary pieced together from one or more of the Fathers."²⁷ With the death of Remigius in 908 A.D. there is no important commentary for about a quarter of a century. With the return to original exegesis around the middle of the eleventh century, commentators brought to their studies, a new and more forceful technique. It culminated as we have seen in the production of the Glossa Ordinaria, a handbook of patristic commentary.

TITULAR COMMENTARY

In the Eadwine Psalter, as we have indicated, we have marginal and interlinear commentaries, and we have also the very rich titulus commentary. The commentaries on the tituli are most interesting and in every case

27 Smalley, op. cit., p. 38.

INTRODUCTION

xx

follow a highly developed tradition of the mystical interpretation of the Psalms. In this is really contained the most powerful and significant interpretation of the Psalms, and although the commentator who provided us with these beautiful prefaces to the Eadwine Psalter followed traditional doctrine, as we shall see, he did produce his own particular synthesis of the matter. It is therefore of value and of interest to edit separately these prefaces. Before proceeding to a consideration of titular evolvment, its history, sources, and specific use in the Eadwine Psalter, a unique aspect of the titular commentary in our Psalter deserves comment.

In some instances the traditional interpretation of the titulus provides the subject of the illumination. The illuminations of the Eadwine manuscript are most rich, and the subject cannot concern us unduly in this study. It has not received the attention it merits, apart from Dodwell's work,²⁸ but a recent exposition of the artistry of the manuscript has received a worthwhile and interesting attention.²⁹

It is interesting to note that such a work as the Utrecht Psalter, which has illustrations of Psalter

28 C. R. Dodwell, The Canterbury School of Illumination 1066-1200, Cambridge, 1954, pp. 41-47.

29 Campbell, op. cit., pp. 1-14.

INTRODUCTION

xxi

commentary, in all cases shows no awareness of the interpretation coming through the tituli.³⁰ The commentary implied in the illustrations is always on the individual verses of the Psalms. A careful study of the illustrations has confirmed this knowledge.³¹ In the Eadwine Psalter, on the other hand, which has borrowed its illustrations from the Utrecht,³² we do have four illustrative concessions to the presence of the tituli interpretation. The drawings of the Utrecht Psalter had interpreted the Psalms in literal terms, and by adding new compositions to those derived from the Utrecht, the artists of the Eadwine Psalter "introduced a completely new element into the illustrations."³³

The additions occur in psalms iii, iv, v, and vii. In psalm iii the additional drawing on the death of Absalon appears on the right of the illustration. Absalon is shown hanging by his hair from a tree, while his now riderless mule passes on. The drawing is inspired by the titulus, which in this case appears across and within the

30 Dodwell, op. cit., p. 42.

31 See: Ernest T. DeWald, The Illustrations of The Utrecht Psalter, Princeton, 1950.

32 Dodwell, op. cit., p. 42.

33 Ibid., p. 42.

illustration and reads: 'Psalmus David cum fugeret a facie Absalon filii sui.' The other three additions are much more ambitious and are directly related to relevant commentaries in Remigius of Auxerre's³⁴ and to St. Augustine's Enarrationes in Psalmos.³⁵

In Psalm v the addition does not consist of a mere detail but a complete picture. The entire illumination consists of two tiers or divisions. The lower tier follows the Utrecht representation, which is literally illustrative of the various verses of psalm v.³⁶ The upper tier gives us a centered Christ enthroned in a mandorla. He is flanked on either side by two angels. To the left are portrayed two women: one with a child on her knees, while the other is seen with her head bowed in grief. To the extreme right of the illumination the situation has changed. The grief-stricken mother now has a child of her own, and she looks on as a woman with a vessel strapped to her back leads away her child. A man, with hands raised, stands between the two. The titulus of the psalm, unlike that of psalm iii, does not appear within the illustration,

34 Migne, Patrologia Latina, Vol. CXXI, Cols. 133-884.

35 Ibid., Vol. XXXVII, Col. 1037.

36 Verses 5,7,8,9,10,11,12 are so illustrated.

INTRODUCTION

xxiii

but immediately precedes the opening verse of the psalm. The titulus reads: 'In finem pro ea quae hereditatem consequitur': "Unto the end, for her that obtains the inheritance." This according to Remigius,³⁷ refers to the story of Agar and Sarah.³⁸ The two women on the left of the illumination represent Agar with her child and the grieving and barren Sarah. The scene at the right represents Sarah with her own child Isaac, and Abraham sending Agar and her child away. Sarah, the freewoman, represents the Church of the faithful; Agar, the bondswoman, signifies the Church of false Christians, who will not receive the inheritance. Christ pictured in the centre, will divide those who will be rewarded from those deprived of a reward. Abraham also symbolizes Christ. Mystically, the additional incident has to do with the Jews and the Christian Church.

In psalm vi, the illumination again consists of two tiers, the top division being an addition to the Utrecht representation. The titulus in the Eadwine Psalter frequently varies for each version of the tripartite arrangement. The titulus for the Gallican version of psalm vi reads: 'Psalmus David', while the Romanum and

37 Migne, op. cit., Col. 166.

38 Genesis: 21:14.

INTRODUCTION

xxiv

Hebraic versions have a common inscription which reads:

'Victori in canticis super octava. Psalmus David.'³⁹

The interpretation according to Remigius signifies on one hand the generation of the flesh from the first man to Christ's first coming, and on the other hand the generation of the spirit from the life of Christ to the end of the world, and Christ's final coming.⁴⁰ The deduction stems from the belief that the flesh is composed of four elements, the spirit of three — reason, anger, desire. The two together make up the number seven. The world was created in seven days and as then believed would endure for seven thousand years. On the eighth day, 'pro Octava', will occur the great and final Judgment of God. The spiritual generation is represented in the additional drawing at the right of the illumination by a Christ depicted in glory above the twelve apostles. The generation of the flesh is depicted at the left side of the illumination by four men, in attitudes of grief and supplication. The drawing illustrates the story of Joseph and his brethren. Joseph prefigures Christ,⁴¹ according to St. Augustine.

39 Dodwell (op. cit., p. 43) incorrectly states the titulus form for Psalm vi in the Eadwine Psalter as: 'Psalmus David pro octava in finem in hymnis.'

40 Migne, op. cit., Vol. CXXI, Col. 171.

41 Ibid., Vol. XXXVII, Col. 1037.

INTRODUCTION

XXV

Joseph's brothers, who were his enemies, symbolize the generation of the flesh, which was opposed to Christ.

The last attempt at originality occurs in the illumination of psalm vii. The titulus to the psalm reads: 'In finem psalmus David quem cantavit domino pueris Chusi filii Jemini': "Unto the end the psalm of David which he sang to the Lord, for the words of Chusi, the sons of Jemini."⁴² The additional and upper tier of the illustration refers to the titulus. We have here depicted, according to Remigius' commentary,⁴³ the story of Ahitophel, friend and evil counsellor of Absalon, and of Hushai, friend of David, who warned David of the plot against him.⁴⁴ To the left of the picture, Absalon surrounded by his friends bends his ear to Hushai, who whispers his evil counsel. Ahitophel, who is directly behind Absalon, is being completely ignored. In the central position of the drawing sits David with God behind him, signifying the divine approval. A further drawing shows David, now enthroned and gazing up at God, who is depicted in the top right hand corner. David's name signifies the perfect

42 Kings: 2:16.

43 Migne, op. cit., Vol. CXXI, Col. 176.

44 Kings: 2:16-17.

INTRODUCTION

xxvi

faith, and by contrast is demonstrated Absalon's breach of trust and faith.

As the Psalms themselves were interpreted in terms of the invisible realities of the New Covenant, so also were the ancient Jewish titles or inscriptions altered. Interpretation of the tituli as Christian titles originated within the patristic commentaries, and continued a basic Jewish psalmodic custom. The concept of equating David-Messiah-Christ-Church, which reached its richest form in the titulus commentary of the Psalms, has its roots within Jewish Psalmody itself. The royal psalms date from the time of the monarchy, and reflect the idiom and ceremonial of the court. As originally composed they referred to David and his successor. In Hebrew the King of the chosen people is divinely appointed, the Mashiah. We move from here to the most privileged descendant of David, the anointed without equal, the Messiah. It thus came to be applied to Christ Himself.

When David had given a lasting resting place to the ark of the Covenant in the new sanctuary on Sion, he initiated regular Priestly and Levitical sacrificial service. He further established a choir of singers and also composed spiritual songs, which form the core of our present day Psalter. Thus, "while not all seventy-three psalms which in the Massoretic text are superscribed by

INTRODUCTION

xxvii

David's name can be traced to his authorship, it is his spirit that pervades the entire Psalter."⁴⁵ Tradition made David the author not only of the Psalms that bear his name but in course of time of the whole Psalter. Notices of origin were gradually taken to be indicative of authorship. To the inscription of 'David' at the head of some psalms "were added details of the exact circumstances in the life of the King at the time when the Psalms were composed."⁴⁶ Thus the original impulse, evident even in Jewish psalmody, was continued by the Christian Church. The court inscriptions or titles were in effect transformed into what Dom Pierre Salmon in his scholarly work has referred to as Titres chrétiens des Psaumes; he further notes that: "Ce sont, en effet, de courtes inscriptions placées en tête des Psaumes pour aider à en discerner le sujet principal et pour orienter la prière."⁴⁷

The emergence of Christian titles for the Psalms originated within the commentaries of the Fathers. It became increasingly easy to disengage words or phrases which

45 Edmund Kalt, ed., Herder's Commentaries On The Psalms, Maryland, 1961, p. ix.

46 Alexander J. Jones, ed., The Jerusalem Bible, New York, 1966, p. 783.

47 Dom Pierre Salmon, Les "Tituli Psalmorum" des manuscrits latins, Paris, 1959, p. 30.

INTRODUCTION

xxviii

suitably admirably as arguments or titles for the general sense of the Psalms. Such words and phrases came to serve as suitable titles orienting the Psalms in Christian and mystical terms. St. Jerome in the middle of his commentary on Psalm 3 declares that: "Potest hic Psalmus et ad David et ad Christum et per eum ad omnes sanctos pertinere."⁴⁸ As Salmon has noted: "Il n'avait pas intention de faire de cette formule un 'titre', en réalité c'en est un."⁴⁹ St. Augustine rarely missed an opportunity of indicating at the beginning of his commentary the general meaning of the psalm. Concerning the subject of Psalm 3, he notes: "Hunc Psalmum ex persona Christi accipiendum persuadet quod dictum est: Ego dormivi."⁵⁰ For Augustine, as opposed to Jerome's interpretation, the Psalms pertain to the Passion and Resurrection of the Saviour. Augustine interpreted the Psalms as being uniquely and solely the prophecy of Christ, and we might add with no juxtaposition in terms of David-Messiah-Christ. The point is an interesting one in terms of the varying interpretative positions taken by the Fathers. It affords reasonable evidence of the worth and appropriateness of Salmon's

48 Migne, op. cit., Vol. 26, Col. 827.

49 Salmon, op. cit., p. 23.

50 Migne, op. cit., Vol. 36, Col. 72.

INTRODUCTION

xxix

findings, which give us the first edited presentation of six series of tituli. Salmon's work evolved from a study of twenty-one Latin manuscripts from the major libraries of Europe. The study is not an end in itself, but it does afford us an opportunity to study the process inherent in the Church's endeavour from the first Christian centuries through the medieval period, to utilize the brief indications placed at the beginnings of the Psalms, to make of the inspired songs Christian prayers.

The interpretative position of the Fathers, while basically a mystical one, assumed varying levels of approach. The organic development of interpretation or commentary arose from "the pressures of heterodoxy on the one hand and sheer thirst for knowledge on the other,"⁵¹ and the fundamental pattern of shadow-fulfillment, type and reality emerged. It began formally with the apologists, who were forced to present the Christian kerygma and its defense within the milieu of a Graeco-Roman rationale. No complete commentary of any psalm existed in the first few Christian centuries, and the fragmentary matter available was used for the purposes of apologetics.⁵² It was the

51 Herbert A. Musurillo, The Fathers of The Primitive Church, Toronto, 1966, p. 34.

52 Salmon, op. cit., p. 11.

INTRODUCTION

xxx

prophetic quality of the Psalms that concerned the Fathers, and less emphasis was given to what the written text stated than to what the author wished to announce. During the patristic period the interpretation of the Psalms remained Christian and mainly Christological.

The ancient titles were already very obscure for the Greek translators, and the mystery surrounding the work provided ample matter for future commentators inclined towards allegory. The interpretative position, as we have noted, had its inception in polemics, and Catholic, heretical, or pagan intellectuals alike became engaged in the task of showing "that acceptance of Scripture was compatible with Philosophy."⁵³ The functional evolution of an allegorical technique sought to achieve a proper balance between the allegorical or mystical sense and the sensus litteralis (literal sense), while at the same time it helped to satisfy the educated Roman convert, who was essentially a rhetor rather than a philosopher. Allegorical exposition seemed admirably suited to satisfy an inherent longing for complexity and ingenuity. The allegorical method found its greatest expressiveness among the Alexandrians and the Fathers of the Latin Church.

53 Smalley, op. cit., p. 8.

INTRODUCTION

xxxi

The Hellenized Jew, Philo of Alexandria, sought to show that the spiritual meaning of the Septuagint text was compatible with the current Platonic philosophy of the Gentiles. Popularized by Philo, the Philonic allegorical technique is basic to the patristic mystical approach. Philo chose a medium which was to have a useful future. St. John the Evangelist's work emerged from a community fully appreciative of the effectiveness of symbolism and allegory. His Fourth Gospel's subtle mysticism "and its stress upon the link between sign and intellectual assent reveal a kinship with the contemporary Jewish scholar, Philo of Alexandria, and anticipates the apologetic and allegorical tendencies of Origen and the Alexandrian school."⁵⁴ Philo failed to achieve a proper balance between reality and imagery, but a fusion of Christian and Philonic exegesis is finally achieved by the Fathers. We notice a hesitancy and as yet uncertainty with Clement and Origen as regards proper classification of biblical figures and metaphors. The allegorical method found its full fruition in the Latin world and was no longer considered dangerous nor as an instrument of speculation, as it was in Origen's time. Orthodox theology was now much more

54 Musurillo, op. cit., p. 15.

INTRODUCTION

xxxii

clearly defined and the Latin Fathers made their allegories conform to orthodox theology.

A brief but interesting insight into the interpretative approach of some of the Fathers is of value.

Origen's conception of allegory was based on the premise that the Old Testament prefigures or foreshadows the New, and we find in Origen's interpretations of the Psalms prophetic types of the Church, the Last things, the Coming of Christ, and the relationships existing between God and Mankind. The distribution of Christian titles, which Salmon lists under six series, has been attributed in terms of inspiration and commentary to St. Columba (Series 1), St. Augustine of Canterbury (Series 2), St. Jerome (Series 3), Eusebius of Caesaria (Series 4), Origen (Series 5), and Cassiodorus (Series 6).⁵⁵

In series 5, use is made of the titles to show the connection of each psalm with Christ. The same formula is used throughout the entire one hundred and fifty tituli but is developed only in the case of the first: *Primus ostendit quod ipse [Christus] sit*. For the remaining titles the numbers of the psalms are noted and the expression quod ipse follows. A phrase or verse of the psalms is interpreted in terms of the completion of prophecy in the

55 Salmon, op. cit., pp. 28-29.

INTRODUCTION

xxxiii

New Testament. Psalm 22 has the titulus which reads: "Quod ipse ecclesiae suae pascua preparat sempiterna."⁵⁶ Series 5 stands out as the most Christologically orientated and shows 100% emphasis. By comparison Series 1 and 3 have 90%; Series 2 and 6 70%; and Series 4 50%.

Both literal and spiritual exposition stemmed from Origen. St. Jerome followed Origen's example in studying Hebrew, and as a Hebrew scholar he brings the Bible closer to the Latin-speaking world. Jerome avoids an exaggerated use of allegory on the one hand, and affords us a more scholarly interpretation of literal exposition on the other. Thus we see in Jerome a use of "every possible permutation in his definition of letter and spirit and of the various senses."⁵⁷ St. Jerome's series of tituli remains the most literary and the richest from the viewpoint of ideas.⁵⁸ Orientated in terms of the New Testament there is noticeably evident no indiscriminate attribution of any major portion of the Psalms to Christ Himself. While Jerome did not formulate titles intentionally, the fine synthesis apparent in his commentaries provided ample material for such. He provided future

56 Salmon, op. cit., p. 21.

57 Smalley, op. cit., p. 21.

58 Ibid., p. 99.

INTRODUCTION

xxxiv

scholars with a scholarly literal interpretation and an equally impressive allegorical tradition.

St. Augustine placed a different emphasis on the exposition of the psalms than that given by Jerome, by accepting more earnestly the historical truth of the 'letter', a philosophical historicity primarily based on the Incarnation. The 'letter' receives for the first time a solid chronological reality. Augustine sought a via media between literal and allegorical exposition, but seldom sacrifices the literal sense to a subjective spiritual interpretation. While Jerome gave the scholar "his text and his learned apparatus; St. Augustine told him what his aim should be."⁵⁹

THE REVIVAL OF LEARNING

The twelfth century was essentially a period of transition, expressed in a change of emphasis from rhetoric to logic as the focal point of education, debate, and critical writings. The change from "rhetoric to logic as the pièce de résistance of the curriculum is the index of a cultural revolution."⁶⁰ The European revival of

⁵⁹ Smalley, op. cit., p. 23.

⁶⁰ David Knowles, The Evolution of Medieval Thought, Toronto, 1962, p. 75.

INTRODUCTION

XXXV

learning achieved special prominence in France,⁶¹ and by historical association in England.⁶² The movement witnessed the early beginnings of philosophy and theology as definitive sciences as logic was introduced as a means of inquiry and as the basis of providing a synthesis and systematization heretofore lacking in letters. It is essentially correct to state that a shift in emphasis occurred in terms of institutions, practitioners, and disciplines, as the reawakening of learning gained momentum. In its first stage from 1070 to 1170 the centre of gravity is in terms of monastic⁶³ and cathedral

61 "Dans les premières années du XIIe siècle, c'est à Laon que s'est transporté le principal foyer des études sacrées; c'est là qu'est située la grande école de théologie, divinitatis, comme on disait alors." G. Paré, A. Brunet, P. Tremblay, La Renaissance du XIIe siècle: Les écoles et l'enseignement, Ottawa, 1933, p. 24.

62 "William brought not only Norman soldiers and Norman monks, Norman civilization and Norman feudalism to English soil: he made England part of Normandy. One result was the creation of a new dialect and a new literature—Anglo-Norman. Another was to make writers in England far more susceptible to literary influence from Northern France than they might have otherwise been." J. A. W. Bennett and G. V. Smithers, eds., Early Middle English Verse and Prose, Oxford, 1966, p. x.

63 Knowles (op. cit., pp. 84-85) notes the chief significance of the monasteries of the period as the possession of rich libraries, and facilities for the multiplication of texts. In general a traditional literary education was given, and literary pursuits were reflected in the continuation of the unsystematic meditative treatment of theology. Indirectly, there was a certain infiltration into the monasteries from the schools, through the

INTRODUCTION

xxxvi

schools,⁶⁴ individual masters and the discipline of a logical synthesis and systematization in learning and writing. The vital study that taxed and developed men's minds was logic,⁶⁵ and it found its highest and most typical expression in philosophy and theology.⁶⁶

The unique nature of the titular commentaries of the Eadwine Psalter rests in the technique used by the scribe Eadwine in providing a synthesis and systematization of conventional and traditional exegetical commentaries. The emphasis which Eadwine placed upon a highly structuralized presentation of his material designates the work as being au courant with the intellectual milieu of

writings of old pupils, who had become monks. Two monasteries are singled out as eminently important in the intellectual history of the period, and as exceptions to his general statement: Bec in France, and Monte Cassino, in Italy.

The inter-relatedness existing between Bec and Canterbury in terms of personnel and intellectual thought, is of considerable interest to our study.

64 Haskins notes in the twelfth century the primacy of the Cathedral Schools (Laon, Tours, Chartres, Orléans, Paris) over the monastic: C. H. Haskins, The Renaissance of The Twelfth Century, Cambridge, 1939, p. 49.

See: Smalley, op. cit., p. 49, as regards the significance of Laon as the focal point in the initiation of theological systematization. Anselm of Laon is the key figure in the movement, and his intimate connections with Canterbury is of interest and importance to our study.

65 Charles Sears Baldwin, Medieval Rhetoric and Poetic, New York, 1928, p. 151.

66 Knowles, op. cit., p. 82.

INTRODUCTION

xxxvii

the age. His technique places him among the first few at least of a movement still new and even controversial. The rich titular commentaries follow a highly developed tradition of mystical interpretation of the psalms while acquiring a meaningful contemporaneity with the thought and method of the period.

The relatedness is best exemplified in terms of the "schools", the "masters" and the evident mobility⁶⁷ of both masters and pupils which existed all over Europe. The question of mobility is of the utmost significance, pointing as it does to the intimate inter-relatedness which existed among the schools of Bec, Laon, and Melun in France, and of Canterbury in England. Men of diverse provenance are to be constantly found at every point of importance.

67 "In the century between 1070 and 1170, the whole of educated Western Europe formed a single undifferentiated cultural unit. In the lands between Edinburgh and Palermo, Mainz or Lund and Toledo, a man of any city or village might go for education to any school, and become a prelate or an official in any Church, court or University (when these existed) from North to South from East to West. It is the age of Lanfranc of Pavia, Bec and Canterbury, of Anselm of Aosta, Bec and Canterbury: Knowles, op. cit., p. 80.

See: Smalley, op. cit., pp. 368-369.

See also: Bennett and Smithers, op. cit., pp. x-xi.

INTRODUCTION

xxxviii

The names of Lanfranc,⁶⁸ Anselm,⁶⁹ and Robert of Melun,⁷⁰ are among the great masters of the revival of learning in Europe in the twelfth and late eleventh

68 Lanfranc (1010-1089) was born at Pavia and turned from the practice of law to letters and dialectics. Under his jurisdiction Bec became known as a celebrated school of letters. Lanfranc was appointed founding Abbot of the Conqueror's monastery at Caen in 1063, and was chosen by William as the Archbishop of Canterbury in 1070: Knowles, op. cit., p. 98.

See: Dom David Knowles, The Monastic Order in England, Cambridge, 1940, pp. 83-128, for the influence of Lanfranc's presence at Canterbury.

See also: R. W. Southern, Saint Anselm and His Biographer, Cambridge, 1963, pp. 267-268: pp. 18-19.

69 Anselm (1033-1109) was born at Aosta, and entered Bec in 1060, drawn by the influence of Lanfranc. He succeeded Lanfranc as Prior in 1063, and was made Archbishop of Canterbury in 1093. As Lanfranc's pupil, Anselm typifies the highest achievement of what may be called the medieval Augustinian use of dialectic, the summit of the early scholastic genius, and the ripest fruit of the monastic schools: Knowles, op. cit., p. 98.

Gilson refers to Anselm as the father of scholasticism in theology, and the first to pursue the ideal of a theology whose dialectical rigor turned it into a kind of a science. In this sense he was the forerunner of the thirteenth century scholastics: Etienne Gilson, History of Christian Philosophy In the Middle Ages, London, 1955, p. 139.

70 Robert of Melun (1089-1167) was born at Oxford. He studied at Oxford before going to St. Genevieve at which place he replaced Abelard in 1140. A vigorous and imaginative dialectician he achieved special prominence at Melun. He returned to Oxford in 1161 and was made Bishop of Hereford in 1163. Raymond M. Martin, Oeuvres de Robert of Melun, Louvain, 1932, Vol. 1, pp. vi-xiii.

See: Smalley, op. cit., pp. 216-217 in connection with the method used by Robert in his Prologue to St. Paul. The headings used there are: Materia, Intentio, Ordo, Modus. They are of particular interest to us in view of the consistent and similar method used by the Scribe Eadwine.

INTRODUCTION

xxxix

centuries. Their thought and method help to clarify the intellectual milieu within which Eadwine worked and wrote. The associations existing between Lanfranc and Anselm provide a fuller insight into the position occupied by Canterbury within the intellectual revival itself. Speaking of the relationships existing between Anselm and Lanfranc, Knowles notes that "the relationship of mutual esteem and affection that existed between Lanfranc and his pupil is one more proof that he was no enemy to philosophy and dialectic. It was to him that Anselm submitted his great treatises, the Monologion and the Prosologion. Lanfranc indeed, though not an original or epoch making thinker, stood in the mean way between dialectic and the phobias of extreme conservatives."⁷¹

The Norman genius was for organization and Lanfranc admirably satisfied the requirement when called by William the Conqueror to Canterbury in 1070. It has been noted that "Lanfranc was a schoolmaster, Anselm a man of original genius. But he needed Lanfranc's books, accurate in their texts, systematic in their collection, carefully read and annotated, for the development of his genius."⁷²

⁷¹ Knowles, The Evolution of Medieval Thought, Toronto, 1962, p. 98.

⁷² Southern, op. cit., p. 20.

INTRODUCTION

xl

Anselm's genius can be accounted for in great measure because of the provision made by Lanfranc for a carefully stocked library at Bec. The library has, unfortunately, almost entirely disappeared, and Lanfranc's work as a collector of books is to be sought at Canterbury during his tenure of office there. The evidence is impressive, for he was following a model he had firmly established at Bec.⁷³ Speaking of Lanfranc's influence at Canterbury Southern remarks that:

Lanfranc's books reveal his character and aims as much as anything in his public life. The simple and stately volumes beautiful in their clarity and astonishing in their accuracy, are a monument to Lanfranc's orderly and practical spirit. They do not display the foibles of the bibliophile or the searcher for out-of-the-way texts; they are books to be used by the scholar. They contain the central works of Latin Christianity, and the more closely they can be associated with Lanfranc the more central they are.⁷⁴

The disastrous fire of 1067 at Canterbury made everything unusable save the refectory and the dormitory

⁷³ The twelfth century catalogue from Bec, and the similarity between the few remaining volumes from Bec and those from Canterbury tell the same story of a single guiding plan: Southern, op. cit., p. 18.

See: Dodwell, op. cit., pp. 17-19. Every one of the few volumes from Canterbury which Dodwell is prepared to ascribe definitely to the time of Lanfranc is the work of one of the four chief Latin Fathers — Ambrose, Augustine, Jerome, or Gregory — and several of these volumes bear signs of the care with which Lanfranc read and annotated them.

⁷⁴ Southern, op. cit., p. 19.

INTRODUCTION

xli

and a small section of the cloister.⁷⁵ Lanfranc arrived at Canterbury in 1070 and an impressive building program was inaugurated, and not the least important was the emphasis placed on proper library facilities. The fire of 1067 has been blamed for many things,⁷⁶ but an identification by Ker of some thirty-seven volumes of works⁷⁷ which belonged to Christ Church before the Conquest and the fire, gives an interesting picture of the intellectual milieu of the times. By contrast it reenforces the belief that considerable credit is due to Lanfranc for the startling rise to prominence of Canterbury as a force within the renaissance of learning of the period. The pre-Conquest list by Ker tells an interesting story, for as Southern remarks:

With one possible exception, there is not a single volume of the basic works of patristic theology; there is not the slightest sign of interest in the scholastic disciplines which were stimulating the activity of scholars in Northern France and Lorraine at this time. Some of the gaps must be due to chance, but there is no mistaking the general character of the interests which these volumes display. The most significant thing about them is the extent to which they are written in the vernacular: sixteen of the thirty-seven volumes are written in Old English or have Old

75 Southern, op. cit., p. 245.

76 Ibid., p. 245.

77 N. R. Ker, Medieval Libraries of Great Britain, London, 1964, pp. 29-48.

INTRODUCTION

xlii

English glosses to the Latin text. The vernacular wealth is as much a result of the low standard of Latin scholarship as a marked insularity of taste and feeling, for the Latin texts are often deplorably inaccurate.⁷⁸

Southern continues by noting that a high proportion of the books, ten altogether, are Gospel Books or Psalters, and that there is "no sign of original composition by any member of the community in the generation before the Conquest."⁷⁹

The emphasis of course was in manuscript illuminations, and the Norman Conquest served only to bring the already highly developed skill into touch with the Romanesque development on the continent.⁸⁰ The artistry of the Eadwine Psalter has been noted,⁸¹ but the total significance of the work has been succinctly expressed by Southern:

Throughout the first half of the twelfth century, the vernacular and Latin, the English and continental streams were converging. Before they finally emerged they found one last expression in a Psalter of about 1145, the work of several hands, but known by the name of its chief scribe Eadwine.

78 Southern, op. cit., p. 243.

See: Bennett and Smithers, op. cit., p. ix.

79 Southern, op. cit., p. 244.

80 Dodwell, op. cit., p. 6.

81 Ibid., pp. 41-47.

INTRODUCTION

xliii

Artistically, linguistically and intellectually, this volume is an unique blend of old and new.⁸²

Reference has been made to Lanfranc's influence on Anselm in terms of the possibilities inherent in the disposition of the library facilities at Bec. The situation at Canterbury is a comparable one, for in both cases it was Lanfranc who provided the needed impetus to scholarship, and the facilities to pursue such an interest. It is expressed impressively in the contribution afforded by the work of the scribe Eadwine.⁸³

82 Southern, op. cit., p. 253.

Southern's remarks re: a "chief scribe" insinuate that the Eadwine Psalter is the work of several hands. Exception is taken to this statement on the basis of personal examination of the text. Apart from obvious additions to the manuscript, and specifically to a few inserted notations to the titular commentaries, the work is that of 'one scribe'.

See: Dodwell, op. cit., p. 44: "It cannot be too strongly emphasized that Eadwine is the scribe, not the illuminator of the manuscript. There are in fact, at least three artists involved in the illustrations of the text."

See: Ker, op. cit., p. 136: "The Latin text, scholia, and interlineations (to the Gallican version) but not the OE gloss, are by the scribe Eadwine."

Close personal examination of all illustrations has amply justified Dodwell's distinction regarding Eadwine as the scribe and not the illuminator of the manuscript. Southern seems to confuse the question of the scribe of the manuscript and the artists involved in the illuminations.

83 Note the significant position given by scholars to the Eadwine Psalter:

See: R. W. Southern, op. cit., p. 253.

See: Dodwell, op. cit., pp. 41-47.

See: Morrell, op. cit., pp. 92-100.

INTRODUCTION

xliv

The observation leads us to an examination of the method and technique as used by Eadwine. The establishment of the date of the manuscript is of importance before considering the format and technique of the scribe and mention, however briefly, must be made to this fact. We are fortunate in the fact "that the date of the Eadwine Psalter can be determined with some accuracy."⁸⁴ The date 1147 has been generally accepted, but the extreme dates within which the manuscript was written are 1130 and 1170.⁸⁵ The weight of proof seems to point to the fact that the manuscript was written in 1147 or shortly thereafter.⁸⁶ It places the manuscript within the middle of the twelfth century.

84 Dodwell, op. cit., p. 41.

85 Southern, op. cit., p. 253.

86 Written evidence in the manuscript further points to a period before 1150, and narrows down the date of writing to practically a single year. There is a description of a comet, which accompanies a drawing of one on the lower margin of folio 10. The passage refers to the radiance of a plumed star, and that comets, which are seldom seen, are prognostications. All this is written in Anglo-Saxon, which is of interest to an English monk of the period who was Anglo-Saxon. For dating the manuscript however, it is of incomparable importance. The comet referred to must be the one mentioned by Ralph de Diceto, who describes the appearance of a comet in 1146: Dodwell, op. cit., p. 41.

The description of the comet written in Anglo-Saxon is as follows:

Be cometa þam steorran.

Dyllicne leoman hæfð cometa se steorra

INTRODUCTION

xlv

METHOD AND TECHNIQUE

In attempting to assess the method and technique of the Eadwine scribe, it must be borne in mind that by the twelfth century, "questions of method were a matter of deep concern."⁸⁷ The whole technique of Biblical studies and commentary had achieved a degree of specialization with surprising suddenness. The impetus had been afforded by Anselm, under whose direction "the first concerted effort toward theological systemization occurred."⁸⁸ As Smalley has noted in speaking of Biblical studies:

In the twelfth century also the text acquired its standard commentary, the Glossa Ordinaria. Anselm of Laon and his assistants compiled the Gloss from the writings of the Fathers, probably making use of the existing florilegia as their

and on englisc hine man nemð se feaxeda
steorra he hine aetwyð seldan ymba fela
wintra and þonne for fortacne.

Folio 10r of the manuscript.

See also: James, op. cit., p. 13.

See also: N. R. Ker, Medieval Libraries of Great Britain, London, 1941, p. 21.

See: Dodwell, op. cit., p. 42.

Dodwell makes reference to a very precise statement of the comet as found in the Annals from Christ Church, where under the year 1147 appears the entry: "Hic apparuit cometa ii idus Maii."

87 R. W. Hunt, 'The Introduction to the "Artes" in the Twelfth Century', Studia Mediaevalia in Honorem R. J. Martin, Louvain, s.a., p. 85.

88 Smalley, op. cit., p. 49.

See: Knowles, The Evolution of Medieval Thought, p. 98.

INTRODUCTION

xlvi

starting point, from the early medieval commentaries, from their immediate predecessors, such as Lanfranc and Berengar, with notes and cross-references of their own.⁸⁹

Smalley's further reference is of interest as she notes that "the Gloss enlarged and expanded for the Psalter and the Apostle by Peter Lombard in his Magna Glosatura, with the Histories of Peter Comestor and the Genealogies of Peter of Poitiers, formed an indispensable minimum for the teaching of 'sacra pagina'."⁹⁰

In seeking a possible source for the inspiration of the method and technique of the Eadwine scribe, Anselm's Gloss on the Psalter would be of immense interest, but unfortunately it has not survived.⁹¹ We have to seek possible influences through Anselm's contemporaries and his pupils. The names of Peter the Lombard⁹² and

⁸⁹ Smalley, op. cit., pp. 366-367.

While Anselm was the main figure as regards the authorship of the Glossa Ordinaria, some of his known collaborators were his brother Ralph, his pupils Gilbert the Universal, Gilbert de La Porée, and Peter the Lombard: Smalley, op. cit., pp. 60-61.

⁹⁰ Smalley, op. cit., p. 367.

⁹¹ Ibid., p. 77.

⁹² See: Smalley, op. cit., p. 64: Peter the Lombard (1100-1164) was responsible for instituting the Gloss of Anselm and his assistants as the standard text. The Lombard also expanded the Gloss on Anselm's commentaries on St. Paul, and the Psalter, religiously preserving the Anselmian text as a nucleus. His work is said to have

INTRODUCTION

xlvii

Gilbert de la Porée⁹³ are of interest and importance. Smalley has aptly noted that in the twelfth century, "the Gloss was a school book; and the glossators teachers."⁹⁴ In our discussion of the technique of the commentators of the period it must be further borne in mind that we are dealing with a clearly defined type of prologue,⁹⁵ a type "which was in vogue for a comparatively short space of time."⁹⁶ While it is true that commentators were drawing upon a common school tradition,⁹⁷ at the beginning of the twelfth century "there were three main types of schema in use, two (A, B) based on the practice of ancient rhetoricians, and another (C) based upon those found in the

displaced all other Glosses in the schools for the Biblical works which they covered.

See: Knowles, The Evolution of Medieval Thought, p. 182. Knowles notes in reference to the Lombard's commentaries on the Psalms that: "Indeed it is certain that no book save the Bible was copied and commented upon so often between 1150 and 1500."

93 Gilbert de la Porée (1076-1154). Pupil of Anselm he made an expansion of the Patristic Glosses in Anselm's Gloss on St. Paul and the Psalter, which he read before his master at Laon, 'causa emendationis', and this expansion became known as the Media Glosatura: Smalley, op. cit., p. 64.

94 Smalley, op. cit., p. 66.

95 R. W. Hunt, op. cit., p. 93.

96 Ibid., p. 93.

97 Ibid., p. 91.

INTRODUCTION

xlvi

Commentaries of Boethius on the Isagoge of Porphyry and on the Categories and De Interpretatione of Aristotle.⁹⁸ The third type, designed especially for introductions to philosophical texts is of interest and of importance to us, and an examination of it indicates a close resemblance to the structural arrangement by the Eadwine scribe. The terms as used by Boethius are closely connected with those used by medieval commentators, although the commentators used varying combinations of such terms.⁹⁹

A comparative study of the Boethian method and that used by the Eadwine scribe is of considerable interest. A further brief comparison with the commentaries on the Psalms of Peter the Lombard, the great "vulgarisateur"¹⁰⁰ of method, will indicate that the Eadwine scribe's basic approach was definitely au courant with the

98 R. W. Hunt, op. cit., pp. 93-94.

99 Robert of Melun in his work: Questiones de epistolis Pauli (ed. R. M. Martin, Louvain, 1938, p. 4) uses the structural arrangement of: materia, intentio, ordo, modus.

Gilbert de la Porée in his Prologue to his Gloss on the Psalter, gives the series: materia, modus, finis, titulus, genus, prophetie, nomen libri, numerus psalmorum, and for the individual psalms: materia, modus, finis, titulus: R. W. Hunt, op. cit., p. 96.

Peter the Lombard uses the series: titulus, sensus, intentio, modus: Petri Longobardi, In Psalmos Commentarii, Excudebat Ioannes Lodoicus, Parisiis, 1541.

100 Knowles, op. cit., p. 183.

INTRODUCTION

xlix

systematized structural arrangement of psalter commentary, and that his method remains distinctive and unique.

The first basic characteristic of the method of teaching in the twelfth century is that the starting point is the exposition of a text.¹⁰¹ In every case in his titular commentary on each psalm the Eadwine scribe conforms to this rule. Boethius had insisted that the term intentio (the purpose of the work) should be preceded by 'ipsas res de quibus disputaturus est'; that is the material or the matter (materia) to be discussed. Under the term ordo as used by Boethius, the mode of proceeding adopted by the author is established. Medieval commentators referred to the method as modus tractandi. An illustration of the method of the Eadwine scribe will demonstrate how accurately he followed the method in vogue at the time. The illustration uses extracts from his titular commentaries on Psalms 2, 22 and 101.

1 Exposition of his text:

Psalm 2 : Quare fremuerunt.
Psalm 22 : Dominus regit me.
Psalm 101: Domine exaudi orationem.

2 Materia or matter to be discussed:

Psalm 2 : Materia: Ipsius Christus Rex.
Psalm 22 : Materia est misericordia dei.
Psalm 101: Materia est pauper penitens.

101 R. W. Hunt, op. cit., p. 85.

INTRODUCTION

1

3 Intentio or the purpose of the work:

- Psalm 2 : Intentio est ut huius tam precel-
lentis regis legibus sub-
iacere persuadeat.
- Psalm 22 : Intentio est ut misericordiam sic
commendatam diligamus.
- Psalm 101: Intentio: Monet quoslibet recognos-
cere suam miseriam et re-
fugere ad dei misericor-
diam. etc.

4 Modus or the way of proceeding:

- Psalm 2 : Modus: Vero triformis est.
- Psalm 22 : Modus: Secundum numerum gratiarum
distribuitur.
- Psalm 101: Modus: Primo, ponit orationem in
qua captat et a sua persona
et a persona iudicis quia
inclinat aurem tribulato so-
let exaudire invocantem.

In summation, the method used by the Eadwine scribe is as follows: (1) An exposition of the text of each psalm as a starting point for his commentary; (2) a reference to the titulus; (3) the core of the matter under discussion is next noted as materia; (4) the purpose of the commentary, intentio; and finally (5) the mode of proceeding, modus. The scribe concludes his commentary in each case by referring once more to his text, and various verses are taken from the psalm with a brief commentary for each.

The availability and the noted popularity of the commentaries of Peter the Lombard offer a useful comparison in terms of the method and technique of Eadwine and the Lombard. Similarities exist inasmuch as both use

INTRODUCTION

li

titular commentaries, a specific structural arrangement for each commentary, and concluding verses from each psalm with appropriate commentaries. The differences are apparent when the commentaries of both scribes are compared. The Lombard's commentary on the titulus which precedes his introduction to the sensus (or materia) is effusive. The development of his commentary on the term sensus is likewise expansive, as is also his concluding commentary on the selected verses from each psalm. In each case verses from the entire psalm are commented upon, whereas the Eadwine scribe is selective and is also briefer. Both scribes occupy approximately the same space in dealing with the terms intentio and modus.

Commentary of Peter the Lombard

An Illustration

Psalm VI

Psalmi titulus: In finem psalmus David pro octava.

Domine ne in furore: Titulus in finem psalmus David pro octava. Octavam dicunt aliqui, adventum domini ad iudicium: quia venturus est dominus ad iudicandum vivos et mortuos post septem milia annorum, ut aiunt. Sed nulli hoc tempus notum est, ut dominus dicit in Evangelio, De die autem illa et hora nemo scit, neque angelus, neque

INTRODUCTION

lii

filius, nisi solus pater. Et Apostolus ait, Dies autem domini tanquam fur, ita in nocte veniet. Filius autem dicitur nescire, non quod apud se ipse non noverit, sed quia nescire faciat eos quibus non expedit hoc scire. Unde quorundam nimium videtur temeraria presumptio, qui annis computatis certissimum sperant post septem milia annorum diem domini futurum. Potius ergo octavus dies dicitur, dies iudicii, quia omnia tempora septem dierum repetitione voluuntur, post quae erit ille dies qui nullam habet varietatem. Vel ideo dies iudicii dicitur octavus, quia post duas vitas futurus est, scilicet carnalem et spirituales. Duae enim vitae sunt, quae in presenti aguntur. Una est in delectatione carnis, quae pertinet ad corpus: quod est exterior et vetus homo: cui datum est vetus testamentum, scilicet viventi secundum corpus, in qua vita regnavit mors. Altera vero vita, pertinet ad animum, qui est novus homo, regeneratus per Christum. Ad corpus autem pertinet quatenarius, quia constat ex quatuor elementis, et quatuor qualitatibus afficitur, scilicet sicca, humida, calida, frigida, et quatuor temporibus anni administratur, vero, aestate, autumno, hyeme: ad animam vero pertinet ternarius propter triplicem vim anime, quae est rationalis, irascibilis, concupiscibilis. Peracta ergo utraque vita, quasi septenario numero transacto, veniet octavus dies iudicii, ubi cuique pro meritis reddetur. Unde timens

INTRODUCTION

liii

ecclesia, et penitens hic orat. Et est sensus, Psalmus iste, qui dicitur psalmus eo quod monet ad bene agendum, dirigens nos, in finem, id est, in Christum, qui est consummatio fidelium, in presenti ad iustitiam, in futuro ad coronam.

Commentary of Peter the Lombard

on

Concluding Verses

Psalm VI

Domine ne in furore tuo arguas me; in ira tua corripas me.

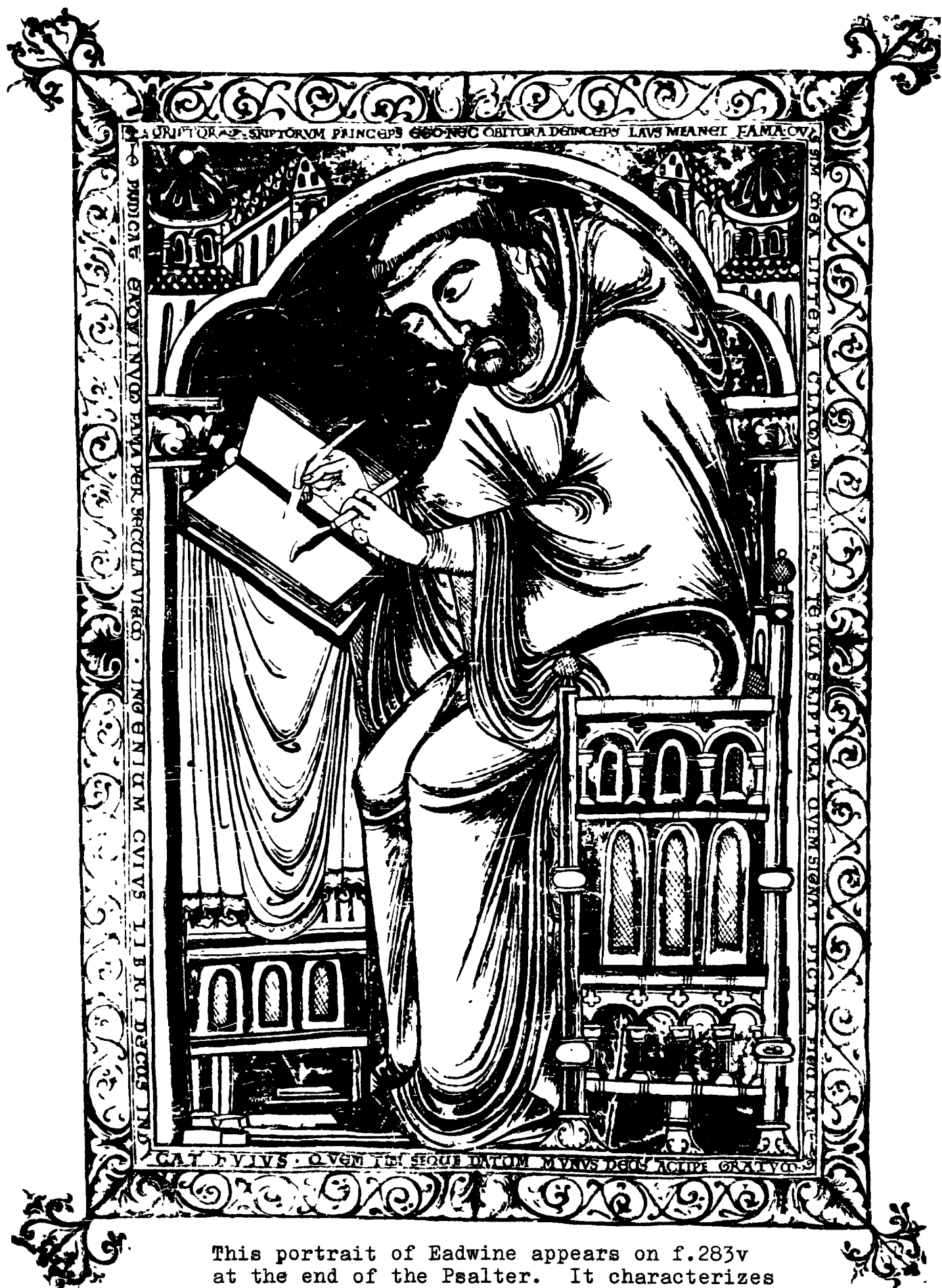
Domine ne arguas me in furore tuo: Furor idem est ex Graeco, quod ira, unde et hic varie dicitur. Nam in aliis codicibus prius intuenitur furor, post ira. In aliis econverso, prius ira, deinde furor. In aliis pro furore, indignatio ponitur sive bilis, alia litera. Est autem ira et furor motus animi, provocans ad poenam inferendam, qui tamen motus in deum non cadit. De quo scriptum est, Tu autem domine virtutum cum tranquillitate iudicas. Quod autem tranquillum est, perturbatum non est. Non ergo in deum iudicem cadit perturbatio: sed furor eius idem accipitur quod ira, scilicet iudicium quo malis quasi iratus videbitur, et velut furibundus. Argui autem et corripere diversa sunt. Nam argui gravius est quam accusari, unde damnatio timetur. Corripere vero mitius est, id

INTRODUCTION

liv

est, emendari vel erudiri. Arguentur ergo in iudicio, id est, damnabuntur qui sine fidei fundamento sunt. Emendabuntur vero, id est purgabuntur, qui super fundamentum illud, Ligna foenum, stipulam aedificaverunt. Iste ergo nolens esse inter eos, qui arguentur, vel corripientur, sciens horrendum esse incidere in manus Dei viventis, orans dicit, O Domine qui potens es, hic seca, hic ure me: sed in furore tuo vel indignatione tua, id est, in futuro iudicio, ubi malos damnabis. Ne arguas me, id est, quasi damnandum convincas. Neque etiam corripias quod minus est, me quasi castigandum in ira tua, id est, in iudicio quid dicit hic sana me, ne ibi opus sit. Ubi enim est sanitas nec mors metuenda est, nec urentis aut secantis medici manus. Unde subiecit.

From the foregoing we may say, that the unique nature of the titular commentaries of the Eadwine scribe, rests in the technique he uses in his emphasis upon a highly structuralized presentation of his material. It would be tempting to assess his effort as being the exemplar of method and technique during the period; we can at any rate safely assign his work as being au courant with the intellectual milieu of his age.

This portrait of Eadwine appears on f.283v at the end of the Psalter. It characterizes Eadwine as the scribe of the manuscript.

INTRODUCTION

lv

DESCRIPTION OF THE EADWINE PSALTER¹⁰²

The Eadwine Psalter, one of fourteen psalters containing Old English, is known as Trinity College Cambridge R.17. 1 (E-Eadwine's Canterbury Psalter). The manuscript, a twelfth century document, was written at Christ Church Canterbury in approximately 1147. The manuscript contains 286 leaves, vellum, 18 by 13 inches, with about 18 lines to a page. The prefaces or titular commentaries to the psalms commence on f. 5r and end on f. 262r. The Psalter itself is preceded by a calendar of Christ Church Canterbury (ff. 1v-4r), and in the case of each psalm by a preface, or as we have specified in our present work, a titular commentary.

The format of the manuscript, in terms of each psalm is as follows: (a) A prefatory commentary which relates specifically to the titulus of the psalm in question; then the illuminations, or drawings, which relate to each psalm in literal terms; then follows the text of each psalm, followed by a Latin collect. It is of interest

102 The description of the Eadwine Psalter follows that in M. R. James facsimile edition of the Psalter (1935), as also that given by Minnie Cate Morrell, op. cit., pp. 92-100.

See also: N. R. Ker, Catalogue of Manuscripts Containing Anglo-Saxon, pp. 135-136.

See: A. P. Campbell, op. cit., pp. 1-14.

See: Dodwell, op. cit., pp. 41-47.

INTRODUCTION

lvi

here to note that only two Anglo-Saxon glossed Psalters use this series, the Stowe Psalter and the Tiberius. Of further interest is the fact that the Canterbury Psalter has one extra collect, following Psalm 150, in which Eadwine identifies himself as the scribe (f. 262v).

The tripartite arrangement of the psalms in the Eadwine Psalter consists in a presentation of three Latin versions of the psalms in Hebrew, Roman, and Gallican, in parallel columns. The Hebrew version has an interlinear Anglo-Norman Gloss, the Roman version an Old English Gloss, and the Gallican, written about as twice as large as the others has a Latin Gloss. Each psalm is followed by a Latin Collect. The psalms are followed by the Canticles. As Morrell has pointed out: "The arrangement is somewhat different from that of the Psalms: Canticles 1-6 retain the tripartite arrangement, one column being occupied with the Anglo-Norman text, minus the Latin; the second containing the Romanum with its Old English Gloss; and the third, the Gallican text with the Latin Gloss; thereafter, there are two columns of Gallican text with the Old English and French versions, one above the other."¹⁰³ The matter of the Canticles is of interest in

103 Morrell, op. cit., p. 93.

INTRODUCTION

lvii

determining the contents of the manuscript, but does not concern us further.

The manuscript contains two other items: a portrait of the Eadwine scribe, and plans for the water system at Christ Church. The portrait of the scribe is of immense interest as it characterizes Eadwine as the scribe of the manuscript.¹⁰⁴

Until 1935 the Eadwine manuscript had not been microfilmed, and the issuing of a beautiful colour film of the illustrations,¹⁰⁵ together with the precious facsimile edition of James in 1935, revealed the breath-taking beauty of the drawings of the manuscript. The capitals, considerably smaller than those found in other psalter manuscripts of the time¹⁰⁶ are in gold. The drawings, as also the tripartite arrangement, are taken from the Utrecht Psalter, "a ninth century manuscript believed to have originated at Rheims."¹⁰⁷ The illuminations

104 The portrait of Eadwine appears on f. 283v at the end of the Psalter. The description itself reads: Scriptor: scriptorum princeps ego nec obitura deinceps laus mea nec fama. Quis sim mea littera clama. Littera: Te tua scriptura quem signat picta figura predicat Eadwinum fama per secula vivum. Ingenium cuius libri decus indicat huius quem tibi seque datum munus deus accipe gratum.

105 The Canterbury Psalter: Pars 1, 2, 3, Micro Methods Limited, Yorkshire, 1966.

106 Morrell, op. cit., p. 94.

107 Ibid., p. 94.

INTRODUCTION

lviii

themselves consist of line drawings in black, brown, red and blue. As Dodwell has pointed out, several artists¹⁰⁸ were at work on the illustrations, and a careful study of the coloured illustrations will verify this fact. The most noticeable feature of the drawings, is the intense activity of the little figures with which the illustrations are crowded.¹⁰⁹ In the drawing for Psalm 150, angels and men alike are depicted as singing lustily, while the organists exhort the blowers, who bend with curved backs to the task.¹¹⁰

EDITORIAL PRACTICE

Working from photocopies and microfilm we have transcribed exactly, without translation, the commentary following the tituli of the Eadwine Psalter. The text of the unpublished commentaries of the Latin Glosses is here presented. All variations from the normal in the

108 There are in fact, at least three artists involved in the illustrations of the text. The first is responsible for the illustrations from folios 8 to 27, 70 to 84, and 166 to 234; the second for the illuminations from folios 32 to 36v, from 49 to 68, 86 to 142v, and 235v to 281; the third has illustrated the Psalter from folios 144v to 164v. The illustrations on folios 5v and 6v seem to be by other artists. Dodwell, op. cit., pp. 44-45.

109 Morrell, op. cit., p. 94.

110 Ibid., p. 95.

INTRODUCTION

lix

manuscript text, such as the writing in of words or letters, or the suppression of a letter or word, are duly recorded in the textual notes. Letters or words which are supplied without the authority of the manuscript because of illegibility or stains on the manuscript, are put in brackets.

The capitalization, punctuation,¹¹¹ and paragraphing are added or normalized. Emphasis has been given to the terms¹¹² used by the scribe in the development of his commentary by the use of separate paragraphs for each term heading. The verses used by the scribe as an exposition of his text have been underlined, as also the terms used by the scribe, and the concluding verses taken from the text of each psalm.

111 See: A. P. Campbell's article for an interpretation of punctuation in medieval manuscripts: 'The Punctuation of "Rota Nova"', Revue de l'Université d'Ottawa, Ottawa, 1966, pp. 408-413.

112 The terms used are: materia, intentio, and modus.

EDITION WITH COMMENTARY
OF THE LATIN GLOSS FOLLOWING THE TITULI
IN THE EADWINE PSALTER

Psalm 2

Quare fremuerunt: Iste psalmus primus titulum habuit. Unde et primus dicitur, quia materia precedentis psalmi, que communis omnium psalmorum est, primus incipit differenter tractare. Titulus autem ipsius est psalmus David, quod est iste tractatus agens de bona operatione; unde etiam psalmus intitulari meruit. Attribuitur Christo, qui vere manu fortis debellans aerias potestates et desiderabilis est in quem desiderant angeli conspicere.

Materia ipsius: Christus rex.

Modus vero triformis est. Primo, itaque loco ponit oppugnatores regni ipsius et eorum verba. Secundo, quod a deo sit constitutus in regnum, et dignitatem persone sue secundum utranque naturam et quantitatem regni, in quo et corporalitas iudeorum et gentium innuitur et regnantis iustitia. Tercio, invitat ad tanti regis subiectionem et timore pene et spe premii.

Intentio est ut nos huius tam precellentis regis legibus subiacere persuadeat.

Quare fremuerunt: Ecce contradictores. Qui habitat in celis: Pena ipsorum. Ego autem: Ecce regnum. Dominus dixit: Personae dignitas. Postula a me: Regni quantitas et gentium et iudeorum in una fide coniunctio.

Rege eos: Equitas et iustitia regnantis. Et nunc reges

Psalm 2

2

invitatio ad subiunctionem eius. Nequando irascatur: Comminatio pene eis qui subiecti non erunt. Operis finem optimo fine, id est, spe premii concludit. Beati omnes qui confidunt in eo: Potest autem hic psalmus legi ita ut ipse Christus loquens inducatur, vel propheta loquitur de Christo et aliquando Christum inducat loquentem. Nota autem quaecumque persona ecclesie loquens inducitur Christo, eius capitis membra singuli fideles sunt, attribuitur. Unde in prophetia. Sicut sponso alligavit mihi mitram et sicut sponsam decoravit me eidem personam Christi et ecclesie attribuens.

Post prelibatam in premio psalmo generalem materiam in secundo a regno Christi commode incipit. Insequenti eius abiunctionem subiungit, insinuans quod eos qui voluerint cum eo regnare necesse est adversa cum eo tolerare.

Psalm 3

Titulus: Psalmus David cum fugeret a facie Absalon filii sui. Idem titulus in omnibus est.

Psalmus iste est David, id est, de Christo habitus cum fugeret, id est, de hoc quod fugeret, vel corporaliter quando secessit in ortum, vel spiritualiter quando post

buccellam subtracta gratia in iudam introivit Sathanas, cum insensum reprobum datus amplius penitere non potuit. Fugit a facie per presentiam et per cognitionem Absalon filii sui ad quem pacem habebat ut pater pro quo etiam mori disposuerat. Absalon enim patris pax dicitur filii quem in fide genuerat sui, quasi familiarissimi.

In hoc itaque psalmo materia est Christi abiectio.

Modus est bipertitus. Primum itaque ponit a similitudine preliantium quasi aciem impugnantium adversus eum multiplicatam et ex adverso in parte sua deum adiutorem suis precibus invocatum. Deinde quomodo ex deiectione glorificatus est, quomodo etiam cohortatur suos ut exemplo suo quantum libet humiliati non deficient.

Intentio: Ne quantum cumque ad alta promoti dedignentur humiliari aut succumbere.

Domine quid multiplicati: Pars adversa. Tu autem Domine: Pars Christi. Voce mea: Ad que arma confugerit. Ego dormivi: Deiectio. Exurrexi: Glorificatio. Non timebo: Securitas suorum. Quoniam tu percussisti: Confusio inimicorum. Domini est salus. Et super populum tuum benedictio tua: Spes perseverantium. Memento alios esse psalmos qui passionem et resurrectionem domini breviter tangunt, alios vero distinctius apertiusque declarant sed iste presens primus est eorum qui breviter dicunt. Domine

quid multiplicati: Psalmus David cum fugeret a facie Absalon filii sui. In libro regum. Cum videret Absalon quod David pater suus salomonem filium Bethsabee, se abiecto, subrogare vellet in regnum, quosdam per pollicitationes et munera conveniens sibi in favorem conciliavit, et Achitofel consilio, qui David antea familiarissimus extiterat in regem inunctus, collecto exercitu pleraque regni loca invasit et patrem persequens de morte eius cum suis tractabat.

David autem dei iudicium advertens et pro peccato quod in Bethsabee commiserat gladium nunquam de domo sua de futurum intelligens ut peccavi quo ex octo commiserat in echema et labore belli deleretur omnia patienter ferens irreventi in se filio non solum cessit sed etiam ne a suis aliquatenus lederetur inter dicens regno se abdicans discessit. Sed Absalon dum patrem crudeliter insequeretur mule imperii perductus in condensam quercum ramis eis colla nectentibus in aeris sublimitate suspensus a Ioab intellectus est. De quo pater in tantum doluit ut pro eo mori ipse optaverit. Adepta igitur pace David cognoscens a spiritu se Christi typum gerere cum a Iuda qui eum tradebat Iudeis crudeliter insecutis ad horam cederet et discederet, psalmum istum de figurato non de figurante composuit.

Psalm 3

5

Hoc autem scire debes quod ex hoc negotio ad hoc mysterium intelligendum non pervenerit, sed quod per spem iam intellexerat hoc negotio prefigurari cognovit. Unde etsi quedam verba disperserit que videntur hystorie alludere principaliter tamen omnia sacramenti magis quam rei geste sequuntur ordinem. Similiter et in exteris attende.

Psalm 4

Psalmus iste, id est, exhortatio bone operationis que operatio est cantici, id est, ad quam invitamur propter spem eterne iocunditatis dirigens nos in finem, id est, Christum qui est finis, id est, perfectio ad iustitiam omni credenti vel finis est, id est, consummatio legis et prophetarum est David, id est, attribuitur ipsi prophete vel alicui fideli.

Materia est verum bonum hominis. Intellexerat vir deo plenus plurimos hominum falsi boni spem seductos per viam alienam in mundanis rebus verum bonum querere. Unde et diabolo suggerente inducti, quidam ipsas corporeas imagines deos putabant. Alii ipsa elementa que per figuras representabantur adorabant, et qui subtiliori idolatria tenebantur, spem ipsis elementis vel etiam corporibus presidentes, cultu divino venerabantur. Tales propheta ab

his superstitionibus intendit revocare, quid sit verum bonum docens, et ubi debeant invenire.

Modus: In tres partes distinguitur. Proponit se in primis qui in via vana contempsnat et verum invenerunt bonum per hoc invocantem exaudiri et in tribulatione dilatari, id est, properans eis ut vanitates et mendacia contempnant. Secunda distinctio sequitur in qua diapsalma innuit in sanctum domini mirificum a deo inducit per quam ipsum invenitur bonum et datur ut ad eum clamantes per quem audiantur agant penitentiam de preteritis nequeant de futuris. In tertia distinctione ad novitatem vite per sacrificium iustitie unde bonum sperare possum eos invitat determinans in se ipsis bonum illud esse persequerendum ex qua cordis letitia et vere iocunditatis exultatio procedit quod canticum pertinet. [...] ¹ invocans invocatio exaudicio dilatatio. Filii hominum contemptio vanitatis. Et [...] diapsalma quod est divisio psalmi ecce per quem datur hoc bonum irascimini invitatio ad penitentiam. Diapsalma. Sacrificate sacrificium vite novitatis. Signatum est. Determinat ubi inveniatur bonum. Dedisti letitiam [...] ad [...] in pace consecutio pervenisti.

¹ Brackets indicate areas where words are illegible in the manuscript.

In cordibus vestris dicite. ne forte de illis populi h. l. m. h.
cor. u. e. lon. f. a. m.

que dicatis in cordibus vestris. in

cordibus vestris. dolore penitentie. et quoniam simul
creatur ius ad uolendam lucem. xpi.

cubilibus vestris compungimini.

Sanctificate. sacrificium iusticie
quod vocat diaph. ut de ueteri iura. dicitur ad noua. et sic
spate bona. si quod est qui diligit in hora bona subd.

& spate in domo. multi di-

cunt. quis ostendit nobis bo-

na: Signatum est super nos

lumen uultus tui domine: de-

disti letitiam in corde meo.

fructu frumenti uini & olei sui:

scam. Quomam tu domine:

singulariter in spe. constan-

ti me. In fine.

que dicatis in cordibus vestris. in

cordibus vestris. dolore penitentie. et quoniam simul

creatur ius ad uolendam lucem. xpi.

cubilibus vestris compungimini.

Sanctificate. sacrificium iusticie

quod vocat diaph. ut de ueteri iura. dicitur ad noua. et sic

spate bona. si quod est qui diligit in hora bona subd.

& spate in domo. multi di-

cunt. quis ostendit nobis bo-

na: Signatum est super nos

lumen uultus tui domine: de-

disti letitiam in corde meo.

fructu frumenti uini & olei sui:

scam. Quomam tu domine:

singulariter in spe. constan-

ti me. In fine.

que dicatis in cordibus vestris. in

cordibus vestris. dolore penitentie. et quoniam simul

creatur ius ad uolendam lucem. xpi.

cubilibus vestris compungimini.

Sanctificate. sacrificium iusticie

quod vocat diaph. ut de ueteri iura. dicitur ad noua. et sic

spate bona. si quod est qui diligit in hora bona subd.

& spate in domo. multi di-

cunt. quis ostendit nobis bo-

na: Signatum est super nos

lumen uultus tui domine: de-

disti letitiam in corde meo.

fructu frumenti uini & olei sui:

scam. Quomam tu domine:

singulariter in spe. constan-

ti me. In fine.

MAIAR.

deposito uen-

homine nobis

sacrificium iusticie

offerre. quia ceti

de bonis.

lum. u. lumen

uultus tui domine

nos. magis qua cog

posterior. et crux nob

in ipsa est in signu

regis nri. que est luo

uultus. quia in talib

radix ds. et fructu

quia putant consu

matum boni.

ego autem. in pace

mihi. dormiam. hic

obli. mundi. req.

in furo. quia ia in

una spe. non in mul

tiplicitate feli.

spea. quia hic ho

norat. au hnda he

reditas affirmat.

aq. emula excludit.

De feditate. qm feli

petit & affert. emu

lam dicens excludi.

fructu frumenti uini

scam. Quomam tu domine:

singulariter in spe. constan-

ti me. In fine.

que dicatis in cordibus vestris. in

cordibus vestris. dolore penitentie. et quoniam simul

creatur ius ad uolendam lucem. xpi.

cubilibus vestris compungimini.

Sanctificate. sacrificium iusticie

quod vocat diaph. ut de ueteri iura. dicitur ad noua. et sic

spate bona. si quod est qui diligit in hora bona subd.

& spate in domo. multi di-

cunt. quis ostendit nobis bo-

na: Signatum est super nos

lumen uultus tui domine: de-

disti letitiam in corde meo.

fructu frumenti uini & olei sui:

que dicatis in

cordibus vestris. in

cordibus vestris. dolore penitentie. et quoniam simul

creatur ius ad uolendam lucem. xpi.

cubilibus vestris compungimini.

Sanctificate. sacrificium iusticie

quod vocat diaph. ut de ueteri iura. dicitur ad noua. et sic

spate bona. si quod est qui diligit in hora bona subd.

& spate in domo. multi di-

cunt. quis ostendit nobis bo-

na: Signatum est super nos

lumen uultus tui domine: de-

disti letitiam in corde meo.

fructu frumenti uini & olei sui:

scam. Quomam tu domine:

singulariter in spe. constan-

ti me. In fine.

que dicatis in cordibus vestris. in

cordibus vestris. dolore penitentie. et quoniam simul

creatur ius ad uolendam lucem. xpi.

cubilibus vestris compungimini.

Sanctificate. sacrificium iusticie

quod vocat diaph. ut de ueteri iura. dicitur ad noua. et sic

spate bona. si quod est qui diligit in hora bona subd.

& spate in domo. multi di-

cunt. quis ostendit nobis bo-

na: Signatum est super nos

lumen uultus tui domine: de-

disti letitiam in corde meo.

fructu frumenti uini & olei sui:

scam. Quomam tu domine:

singulariter in spe. constan-

ti me. In fine.

que dicatis in cordibus vestris. in

cordibus vestris. dolore penitentie. et quoniam simul

creatur ius ad uolendam lucem. xpi.

cubilibus vestris compungimini.

Sanctificate. sacrificium iusticie

quod vocat diaph. ut de ueteri iura. dicitur ad noua. et sic

spate bona. si quod est qui diligit in hora bona subd.

& spate in domo. multi di-

cunt. quis ostendit nobis bo-

na: Signatum est super nos

lumen uultus tui domine: de-

disti letitiam in corde meo.

fructu frumenti uini & olei sui:

scam. Quomam tu domine:

singulariter in spe. constan-

ti me. In fine.

Loquimini in

cordibus vestris. in

cordibus vestris. dolore penitentie. et quoniam simul

creatur ius ad uolendam lucem. xpi.

cubilibus vestris compungimini.

Sanctificate. sacrificium iusticie

quod vocat diaph. ut de ueteri iura. dicitur ad noua. et sic

spate bona. si quod est qui diligit in hora bona subd.

& spate in domo. multi di-

cunt. quis ostendit nobis bo-

na: Signatum est super nos

lumen uultus tui domine: de-

disti letitiam in corde meo.

fructu frumenti uini & olei sui:

scam. Quomam tu domine:

singulariter in spe. constan-

ti me. In fine.

que dicatis in cordibus vestris. in

cordibus vestris. dolore penitentie. et quoniam simul

creatur ius ad uolendam lucem. xpi.

cubilibus vestris compungimini.

Sanctificate. sacrificium iusticie

quod vocat diaph. ut de ueteri iura. dicitur ad noua. et sic

spate bona. si quod est qui diligit in hora bona subd.

& spate in domo. multi di-

cunt. quis ostendit nobis bo-

na: Signatum est super nos

lumen uultus tui domine: de-

disti letitiam in corde meo.

fructu frumenti uini & olei sui:

scam. Quomam tu domine:

singulariter in spe. constan-

ti me. In fine.

que dicatis in cordibus vestris. in

cordibus vestris. dolore penitentie. et quoniam simul

creatur ius ad uolendam lucem. xpi.

cubilibus vestris compungimini.

Sanctificate. sacrificium iusticie

quod vocat diaph. ut de ueteri iura. dicitur ad noua. et sic

spate bona. si quod est qui diligit in hora bona subd.

& spate in domo. multi di-

cunt. quis ostendit nobis bo-

na: Signatum est super nos

lumen uultus tui domine: de-

disti letitiam in corde meo.

fructu frumenti uini & olei sui:

scam. Quomam tu domine:

singulariter in spe. constan-

ti me. In fine.

De his que dicatis in corde.

que dicatis in corde. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

de. de. de. de. de. de. de. de.

Psalm 5

7

Psalm 5

Titulus: In finem pro ea que hereditatem consequitur. Psalmus David.

Titulus ad hystoriam nos mittit. Agar ancilla cum secunda esset dominam sterilem contempnebat, sed et Ismael filius eius Ysaac de Sara post genitum persequabatur, et propter spem hereditatis patri diligentius obsequens, liberum expungere nitebatur. Hoc apostolus ad significatum referens, ancillam Iudeam que timore legis et spe temporalium serviebat, liberam ecclesiam de gentibus, que sola dilectione domino obsequabatur ut nichil aliud quam ipsum dominum consequi mereretur exponit. Unde et sicut ipsa Agar, Ysaac in hereditatem suscepto cum Hismaele exclusa est, ita Iudea digna fuit excludi, et ecclesia gentium quam prius ut alienam abdicaverat hereditatem consecuta est. Titulus tantum hystoriam attingit. Psalmus nichil de hystoria continet quis non de figura sed de figurato agit mysterio.

Per liberam hic accipitur ecclesia, per ancillam omne corpus malorum. Hi nunc terrenis prosperitatibus fecundati ecclesiam persequuntur et contempnunt. Quos tamen ecclesia nunc vilis et abiecta in consequenda hereditate preibit. Titulus sic exponitur. Psalmus iste est pro ea subaudis, id est, libera, que est ecclesia, scilicet ad

honorem eius compositus, que hereditatem consequitur. Quamvis enim, ecclesia nunc ab infidelibus contemptibilis et inhonorata videatur, in futuro tamen infidelibus abiectis hereditatem consequetur eternam.

Materia est ipsa hereditas de qua, in hoc psalmo propheta competenter eos intendit certos facere quos in superiori ad querendum bonum studuerat invitare.

Modus sic dividitur: Ecclesia, que hic loquitur, primo orationem suam de consequenda hereditate a deo devote poscit audiri, ad quam, reprobis et infidelibus penitus exclusis, deo exaudiente, se asserit per venturam. In secunda divisione interim, sibi in hac vita, contra inimicos maximum dicitur esse conflictum contra quem divine pietatis munimentum exposcit. Tercio, suggerens dampnationem impiorum et premia beatorum ut una predicatione et malos predicta pena converteret et iustos premissa premia concitarent.

Verba mea: Trina oratio quam Christus faciendam innuit tercio eundem sermonem dicens: "Pater transeat a me calix iste," Jesus in eadem patri dixit. Quoniam ad te orabo: Meritum quere exaudiatur. Neque habitus exclusio reproborum ab hereditate. Ego autem: Consecutio hereditatis. Domine deduc: Qualiter carnales impugnent ecclesiam. Iudica illos deus: Pena persequentium. Et letentur: Premia beatorum.

Psalm 6

9

Psalm 6

Titulus: Psalmus David.

Psalmus David, id est, alicuius penitentis. Pro octava, id est, pro respectu futuri iudicii, in quo et iustis premia et iniustis penam providebat eternam. Septem sunt psalmi penitentiae, quia septem sunt precipui remissionis modi, per baptismum, per penitentiam, per elemosinam, per multos dolores quibus intratur in regnum, per hoc quod dimittimus proximis, per assumptionem corporis et sanguinis Christi, per effusionem proprii sanguinis. Quorum omnium est generalis materia penitens.

Intentio: Ad penitentiam invitare.

Modus: A dolore incipere et in gaudio terminari.

Penitentis accusatio et accusantis deprecatio. Quod contra morem terrenorum iudicum facit, apud quos confessio dampnationem parit, contra apud deum deprecatio veniam. Quoniam igitur provideat quibusdam difficile posse persuaderi quos paulo ante videant multis et gravibus quos paulo ante videant multis et gravibus flagitiis involutos veniam posse consequi, talem penitentem inducit, in quo omne genus peccantium penitentiae sumat exemplum, nec desperet a venia quantum cumque malus. Huius autem psalmi materia est ipse penitens qui de se penitente agit. Ne cui tamen

indignum videantur ipsum ultimum penitentem per David intelligi.

Quamdiu enim aliquis a corpore matris ecclesie et si putridum membrum fit non recesserit et dominum patrem sibi nominaverit, et filius ecclesie et David quodam modo dici potest.

Intentio: Exemplo suo ad penitentiam invitare.

Modus: Quattuor distinctiones habet. Prima est deprecatio per accusationem sui in qua tempus determinat in quo venia locum habeat. Secunda, in qua et penitentiam de preteritis et de futuris cautelam promittit. In tertia, consortia iniquorum se penitus declinare confirmat seque per hoc de exauditione certum pronuntiat. Restat conclusio in qua et spe premii et timore pene que in illa octava futura sunt ad erubescientiam et conversionem incitat.

Domine ne in furore: Deprecatio. Quoniam infirmus sum: Accusatio. Et tu deus usquequo. Dum tempus venie est. Quoniam non est: Quia terrenorum confessio inutilis est. Laboravi: Penitentia perfecta deprecantis. Inveteravi: Ultimum peccatorem notat. Discedite: Separatio a malis. Quoniam exaudivit: Securitas exauditionis. Eru-bescant et conturbentur: Invitatio ad penitentiam. Eru-bescant: Custodia humilitatis.

Psalm 7

11

Psalm 7

Titulus: In finem psalmus David quem cantavit domino pro verbis Chusi filii gemini.

Domine deus meus: Hystoria sic habet. Chusi David in persecutionem per industriam relicto, ipsi Absalon et Achitophel callide adhesit, quorum consilia ad regem secreto referens, ipsum necessaria proditiōe ab insidiis eorum liberavit. Cuius nomen, quod "silentium" interpretatur, mysterium dominice incarnationis, quod propter infideles in silentio tamen factum est, figuravit. Filii gemini fuit quod filius dextri interpretatur quia saluti David necessaria proditiōe consuluit. Hunc ergo psalmum propheta de mysterio incarnationis ad similitudinem Chusi cantavit. Sicut enim David a filio, ita Christus a populo quem enutriverat sustinuit. Iste psalmus dirigens nos in finem, attribuitur David, id est, ipsi prophete, vel aliqui perfecto quem cantavit domino, id est, ad honorem domini. Pro verbis Chusi, id est, pro manifestatione redemptionis facte in silentio. Filii gemini, id est, filii dextri. Illam enim salvationem operatus est deus, in qua dexter et propitius fuit humano generi.

Materia est silentium, id est, redemptionis humane mysterium.

Intentio: Hortatur nos ut exemplo suo in laudes dei per quem nobis illa reparatio facta est confessione oris et exercitio boni operis exurgamus.

Modus: Quinque distinctiones habet. Primo, propheta de spe future salvationis certus, orat se per dominum Christum, in quo speraverat, ab omnibus et ab ipso leone liberari, quasi meritum pretendens quod eum per innocentiam vite et consummationem iustitiae studuerat imitari. Secundo, per gloriam resurrectionis Christi sibi subveniri exoptat et contra impios vindicari. Tercio, de occultis dei iudiciis agit quae perficiunt iustum et consumunt impium ut qui iustus est iustificetur adhuc et qui mali sunt: sagittis ardentibus¹. Quarto, de manifesto et ultimo dei iudicio cuius terrorum quos occulta iudicia non commoverant ad conversionem incitaret. Quinto, ad laudem nominis domini per sui exemplum ore confitendo et opere psallendo invitat.

Domine deus meus: Securitas exauditionis. Si feci istud: Meritum innocentie. Exurge domine in ira tua: De glorificatione hic agere incipit per quam malis in vindictam iustis in adiutorium surgit. Dominus iudicat populos: De occulto iudicio. Iudica me: De iustis. Consummetur:

¹ The manuscript has the abbreviations: m.s. and s.a. The significance has been conjectured at this point.

Psalm 7

13

De iniustis. Deus iudex iustus: Ecce de manifesto iudicio.
Confitebor domino: Totius psalmi intentio.

Psalm 8

Titulus: In finem psalmus David pro torcularibus viii.

Domine dominus noster: Psalmus David prophete dirigens nos in finem. Agens pro torcularibus, id est, de torcularibus, id est, de ecclesia.

Materia est exaltatio Christi secundum utranque naturam.

Modus: Duplex est. Primo, secundum naturam divinam exaltationem Christi exequitur. Secundo, secundum humanam per quam exaltationem torcularia eius, id est, ecclesie in universa terra dilatate et constitute sunt. Intendit autem errorem Iudeorum et aliorum multorum heresim confutare. Iudei tantum in Iudea notum deum alii, vel in Affrica sicut Donatus vel in aliqua tantum parte terre cultum dei esse confingebant, ut suo exemplo deum universe terre super exaltatum et ecclesias ubique constitutas mirarentur.

Domine dominus noster: In primo versu confundit Iudeos et hereticos. Ex ore infantium: Quanta gratia cum sit altissimus non despicit humiles. Quid est homo:

Psalm 8

14

Interserit de redemptione hominum. Aut filius hominis:
 Ecce de humana natura. Omnia subiecisti: Universalis sub-
 iectio in quo et intentio notatur. Oves et boves: Pars
 electorum. Insuper et peccora campi: Pars reproba.

Psalm 9

Titulus: In finem pro occultis filii
 psalmus David.

Confitebor tibi domine: Iste psalmus David pro-
 phete dirigit nos in finem. Agens pro occultis, id est,
 de occultis iudiciis filii, id est, Christi qui unigenitus
 est secundum utranque naturam. Propheta previdens quosdam
 futuros qui dicerent deum aut non regere humana, aut ne-
 gligere, aut iniustum, dum viderent malos prosperari in
 viis suis et affligi iustos, itemque aliquos inter iustos
 quiete vivere aliquos non et quosdam impios puniri quosdam
 non ostendit quicumque in mundo fiunt iusto dei regentis
 arbitrio disponi.

Materia: Iudicia dei occulta.

Intentio: Ne quis deinceps fata et non disponente
 deo, mundum estimet gubernari.

Modus: In quinque dividitur species. Primo, pro-
 pheta letatur quia videt occulta dei dispositione per ad-
 ventum eius regnum diaboli esse destructum. Secundo,

ammonet fideles ut in ipsa tribulatione psallant domino quia vindicat pauperum sanguinem et exaltat eos de portis mortis. Tercio, illam incomparabilem etiam antichristi persecutionem iusto dei iudicio futuram ostendit ipsius antichristi celeri interitu premissio ut breve regnum tribulantis magnitudinem persecutionis temperaret. Quarto, mala ipsius temperis pertractat proponens quam futuram a multis intelligebat questionem et solvens quare malus datur licentia presumptionis sue. Quinto, deprecatur ut tremendi illius iudicii adveniat tempus quantus hec omnia celeri fine transfigantur ne cuiuslibet hominis iniquitas ulterius prevaleat.

Confitebor: Laus et exultatio prophete. In convertendo: Destructio inimici occulto dei facta iudicio. Paravit in iudicio: Ratio quare hoc possit efficere. Psallite domino: Exhortatio fidelium ut in propria tribulatione psallentes dei hoc esse iudicium attendant. Quoniam requirens: Securitas ultionis et si differatur. Qui exaltas: Auxilium iustorum. Convertantur: Premittit interitum antichristi et suorum quem sequitur plena beatitudo iustorum quod est cantici. Unde et hic apponitur canticum diapsalmatis. Quoniam non in finem: Ecce eterna iocunditas. Iudicentur gentes: Causa occulta quare constituatur antichristus. Ut quid domine: Querit quare deus permittat sanctos vexari a malis. Despicias: Solutio. Quoniam

Psalm 9

16

laudatur peccator: Exponit mala illius temporis. Exurgit: Optatio ut destruat regnum peccati et adveniat regnum dei. Contere brachium: Destructio antichristi. Dominus regnabit: Regnum Christi.

Psalm 10

Titulus: In finem psalmus David.

In domino confido: Materia sunt heretici qui etsi a veritate aberrant, et putrida membra sint, tamen de corpore ecclesie reputantur, dum Christi nomen et authenticas scripturas recipiunt, etsi eas impudenter pervertant.

Quos in hac prima parte redarguens malitiam eorum exponit, quomodo Catholicos in suam volunt convertere pravitatem. In secunda parte aperit quid deus reddat utrique parti. Unde hortatur tam ipsos hereticos quam quoscumque et per pene magnitudinem et per spem premii. Hos ut respiciant¹ fideles ne acquiescant.

In domino confido: Antequam increpet eos dicit se in domino confidere non in homine spem collocasse. Quomodo dicitis anime: Increpatio. Quoniam ecce peccatores: Exponit malitie. Iustus autem quid fecit: Ecce quid

¹ Manuscript has resipicat.

Psalm 10

17

utrique parti fiat. Oculi eius in pauperem: Hoc iustis.
Pluit super peccatores: Hoc iniustis. Quoniam iustus do-
minus: De utroque.

Psalm 11

Titulus: In finem pro octava. Psalmus David.

Salvum me fac Domine: Propheta agit hic de vanitate quam videbat impedimento esse tendentibus ad octavam, id est, eternam beatitudinem. Primo, exponit quomodo veritas diminuta et vanitas in mundo multiplicata sit. Unde etiam in initio salvari exorat. Secundo, adventum Christi quasi munimentum contra has vanitates proponit, ipsa prioris auctoritate premissa in cuius eloquiis spem et securitatem contra ipsas esse designat. Unde ammonet ut hac consolatione confirmati speremus in domino qui servabit nos et custodiet nos a generatione hac in eternum. Congrue subditur hic psalmus precedenti. In illo enim ab hereticis et a falsa doctrina fide Catholica armatos cavere monuit, hic spe in adventu Christi locata, nichil metuere vanitates.

Salvum me fac: Petitio contra vanitatem. Quoniam
diminute: Exponit vanitates. Et linguam magniloquium:
 Philosophos tangit qui se sibi sufficere arbitrantur.

Psalm 11

18

Propter miseriam: Promissio patris de adventu filii. Elo-
quia ad deum: Et propheta de eloquiis commendans ea. Tu
domine servabis: Ostentio securitatis sperande. In cir-
cuitu impii: Conclusio de utraque parte.

Psalm 12

Titulus: In finem psalmus David.

Usquequo Domine: Propheta omnes genus hominum per
 peccatum Ade in morte conclusum considerans in adventu
 Christi summo desiderio estuabat, in quo tantum regnum
 diaboli destruendum cognovit. Unde in psalmo hoc materia
 est desiderium adventus Christi.

Modus bipertitus est. Primo, per conquestionem,
 deinde per orationem voti sui ostendit ardorem, intendens
 contemporaneos suos ad hoc desiderium invitare. Quod si
 alicui eorum qui sub gratia sunt sanctorum attribuitur, in
 quibus primo adventu Christi iam constat peccatum esse de-
 letum, ad secundum dicitur suspirare adventum, in quo fo-
 mes peccati ab in mortali corpore regnans et omnis pena
 que de primo peccato processerat plene abolenda est.

Usquequo domine: Conquestio. Respice et exaudi
me: Oratio. Ego autem: securitas implendi desiderii. Qui
bona tribuit: Virtus fidei et firmitas magna credentis

Psalm 12

19

gaudebat ad presentis absentiam. Illuminatio fidei labia mea.

Iste psalmus in prima parte agit de criminalibus, id est, de accedio scelere de quorundam tedio affectorum ex prima delectione sicut quidam monachi qui diu iam in servitio dei fatigati, iam segnes efficiuntur. Quod se- gnitione necessario subsequitur subgestio. Deinde delec- tatio in illa diabolica suggestionem, inde consensium. De quibus iam gaudet inimicus. Istis in prima parte habitis, in secunda agit iste psalmus de istorum omnium sigillatim penitentia et oratione ad deum ut inde peccatores liberen- tur.

Psalm 13

Titulus: Psalmus David.

Dixit insipiens: Facies illa domini qui in prece- denti psalmo desiderabili supplicatione petebatur. Hic iam introducit venisse, sed a iudeis contemptam fuisse. Unde propheta de ipsis contemptoribus hoc agit. Quos in prima parte redarguit exprobrans, quod quem supra optabant presenti non crediderunt. In secunda per terrorem iudicii illos ab hoc contemptu dehortatur sed ne eos dura increpa- tio et premissum iudicium in desperationem adducerent, ad

Psalm 13

20

ultimum ad consolandos eos reliquias salvandas esse promittit.

Cuius intentionem ipse apostolus nobis aperit. Iudeos igitur Christi contemptores confutare incedit.

Dixit insipiens: Inprobatio. Sepulchrum patens est: Quorum os: Contritio. Hi tres versus in Ebreo non sunt sed ab apostolo ad arguendam eorum vesaniam, de eodem psalmografo tamen collecti sunt. Cuidam tamen opinio est septuaginta interpretes hos versus addisse propter quod in eodem psalmo qui insequentibus repetuntur non inveniuntur¹. Contritio: Pena temporalis quod contemptus innuit. Nonne cognoscent: Iudicium. Quis dabit: Subdita consolatio.

Psalm 14

Titulus: Psalmus David.

Domine quis habitabit: Videbat David partim in tempore suo quod in nostro maximum erat post futurum in domo dei indignos cum dignis se indifferenter vigerere et se aliis conferentes multa sibi impudenter presumere.

¹ The verses commencing with: Dixit insipiens, Sepulchrum patens est, and Quorum os are left out in the Hebrew version.

Psalm 14

21

Propterea diffinit David et hac auctoritate ipsius dei respondentis quis sit dignus habitare in tabernaculo dei per quam diffinitionem paleas a granis seggregans, eos conprimere intendit ut qui sibi hanc diffinitionem convenire non viderint, de se ultius in ecclesia non presumant, et quamvis hoc nulli nisi Christo conveniat in toto, tamen in membris per partes aptatur et sufficit ad salutem.

Modus: In interrogationem et responsionem dirigitur.

Domine quis habitabit: Interrogatio ad deum quasi sacerdotis stantis ante adventum et responsum querentis.

Qui ingreditur: Responsum dei. Ad nichilum deductus: Totus iste versus unum continet preceptum. Qui facit hec: Quedam scilicet etsi non omnia non movebitur in eternum.

Psalm 15

Titulus: Tituli inscriptio ipsi David.

Conserva me: Esdras qui titulos psalmis apposuit previdet in spiritu passionem Christi et titulum cruci supra positum I.H.C. enim rex iudeorum, Hebraice, Grece, et Latine scriptum in quo universitas omnium linguarum innuitur, cum he principales lingue sint quorum omnium, id est, vere confitentium salvator et rex erat. Videt Esdras

contradictionem iudeorum futuram dicentium Pilato: "Noli scribere rex iudeorum, sed quia dixit 'rex sum iudeorum'¹." Ipsum quoque quamvis per ignorantiam deo disponente responsurum, "quod scripsi, scripsi"². In quo figurabatur eos inaniter regno Christi contra dixisse. Unde huic psalmo quem de regno ipsius per passionem adquisitio tractare intendit, talem apposuit titulum in quo rei summam breviter prelibaret. Antiqui in insigne victoriae sue triumphales arcus sibi faciebant erigi, et glorie sue titulos inscribebant qua similitudine deus pater Christi filio suo tam Pilato nesciente quam iudeis contradicentibus pro triumphato principe tenebrarum et regno restituto, huiusmodi titulum fecit inscribi. Itaque inscriptio huius tituli hoc est iste tractatus agens de regno Christi quod per titulum cruci super positum figuratum est attribuitur ipsi David, id est, Christo vero sed et figurato David, quia nullum titulum David prophete hystoria narrat inscriptum.

Tituli inscriptio, id est, titulus inscriptus firmiter et indelebilitur.

Materia est regnum Christi per passionem adquisitum.

1 John: 19:21.

2 Ibid.: 19:22.

Psalm 15

23

Modus est primo, veram humanitatis naturam ostendens petit se conservari et quos in regnum sibi adquisierit insinuat. Secundo, gratias agit domino patri pro his in quibus regnum adquisium videlicet pro intellectu et perseverantia.

Intentio est hortari quoslibet ne quis regno eius aut titulo contradicat.

Conserva me: Petitio. Sanctis qui sunt: Isti sunt quos in regnum adquisivit. Benedicam: Gratiarum actio. Qui tribuit: Intellectum secundum animam. In super perseverantia.

Psalm 16

Titulus: Oratio David.

Exaudi Domine: Cum in pluribus psalmorum orationes inserte sint, tamen spiritualiter quinque psalmi sunt quorum iste primus est qui orationes inscriptione titulatur et hec causa est quoniam principaliter de oratione agit et quicquid in eis continetur vel est oratio vel est orationis causa, sed in aliis non est oratio nisi in his quinque ut materia principalis inducta. Siquidem David sicut in quibusdam psalmis ad institutionem humanam nec humilitatem nec patientiam Christi nobis proposuerat imitandam ita in

hoc psalmo Christum orantem ex cuius persona totus iste psalmus prolatus est, inducit cunctisque fidelibus caput suum orandi proponit exemplum.

Cuius materia est Christus orans.

Intentio: Formam docere orandi.

Modus: Sic dividitur. Primo, Christus ipse et pro suis orans secundum iustitiam suam se petit exaudiri. Secundo, pro se tantum ut ab insidiis iudeorum eius puritas liberaretur. Tercio, retributionem petit tam de merito suo quam de sceleribus impiorum. Et notandum quod ad hec omnia utilis est et valet oratio ut omnia mala repellat, bona habita conservet et impetret habenda, que nisi geminis aliis continentie et elemosinarum elevetur ad aures dei non introibit.

Exaudi domine: Iustitiam meam. Modum perfecte orationis docet scilicet quam comitatur iustitia que etsi in perfectis non conveniat. Ad hoc saltem utilis est vel quinque dignos efficiat ut ens vel verbis orare et eandi liceat pretendere sanctitatem. Exaudi: Ordo videtur retrogradus quid ita dicamus. Exaudi: et ut exaudias primum intende et ut intendas primum auribus percipe et est trina oratio. De vultu: Ecce quod petit. Probasti: Dignitas orantis pro se et pro membris. Ego clamavi: Orat pro se tantum. Exaudi verba mea: Docet in tribulatione instantius orandum. Unde est factus in agonia prolixius orabat.

Psalm 16

25

Inimici: Proicientes me. Susceperunt. Hec omnia Christo principe conveniunt. Exurge: De tribulationibus. Domine a paucis: Pena impiorum. Ego autem: Retributio iusti quam securus post orationem enunciando concludit.

Psalm 17

Titulus: In finem puero domini David quem locutus est domino verba cantici huius in die qua eripuit eum dominus de manu omnium inimicorum eius et de manu Saul et dixit.

Diligam te: Saul a Phylisteis interfecto, David victoriam de inimicis adeptus, intellexit laudes domino referendas, videns quod aliter ab inimicis de futuro non posset esse securus; huic hystorie Christi et universalis ecclesie victoriam de triumphato mundi principe et cunctis seculi temptatoribus quam in spiritu videbat per significationem conferens. Psalmum istum de re figurata composuit, sequens in quibusdam locis competentibus hystoriam.

Cuius materia est liberatio ipsa et victoria de inimicis. Finis ut doceat ne post hanc victoriam quasi pigeri et segnes insolescamus sed eius exemplo in laude divina seduli per hanc nobis de cetero securitatem faciamus. Verba cantici huius, id est, tractatus iste qui cantici huius dictum est ne David prophete intelligeretur

pertinere. Pertinet enim ad eternam iocunditatem que Christi victoriam restituit. Verba ista conveniunt David, id est, Christo ipsi videlicet et membris eius puero domini qui domino in puritate et in innocentia serviunt que verba locutus est domino, id est ad honorem domini. Cantici dico habiti in die, id est, in consideratione illius diei que resurrectionis fuit in qua liberavit eum dominus de manu, id est, de potestate omnium inimicorum iudeorum videlicet et gentium et de manu Saul, id est, ipsius diaboli.

Tunc enim ipse Christus orationem ereptus est et membra eius ab soluta unde dicit ipse David, Christus scilicet diligam te et cetera. Titulus iste materiam innuit. Ait enim: In die qua eripuit eum de manu inimicorum, et intentionem monstrat dicens: Que locutus verba est. Diligam te.

Psalmus hic quattuor partibus distinguitur. Prima pars est prologus ubi summam tota materia et intentio prelibatur. Nam propheta in primis totam breviter summam colligens sub persona totius ecclesie de liberatione sua domino gratias agit.

Diligam te: Liberatio summam premissa. Laudans invocabo: Ecce intentio. Laus de ipsa liberatione. Circumdederunt me: Hic incipit narratio que secundam et tertiam continet partem. In secunda parte persona iustorum

ante Christi adventum suam et totius humani generis proponit cladem et ostendit de quanta abiectioe per adventum Christi ad eum clamantes liberati sint et quomodo veniente eo, terra commota est et cetera et qualiter nubes, id est, apostoli de Iudeis ad gentes transierent, deinde quomodo missus a patre filius ecclesiam de universo orbe collegit et colligendo quanta ei contulit beneficia. Circumdederunt me: Oratio. Vox adventum Christi precedentium de clade humani generis. In tribulatione: Clamor ad deum in tribulatione quando totius viribus petitur hoc unicum est inter mala remedium. Commota est ad sequentia spectat quoniam inclinavit celos et descendit, commotio ista bona est, de morte ad vitam, de peccatis ad innocentiam. Inclinauit et descendit aperte, innuit Christi adventum. Nubes transierunt. Transitus iste fuit ad gentes. Et intonuit: Ecce quomodo de nubibus grando et carbones fluxerunt. Misit sagittas: Ostendit quis fecit nubes transire scilicet Christus misit de summo. Ostendit sibi hec omnia a deo patre collata qui misit de summo filium et accepit. De aquis multis: Introductio gentium. Eripuit: Hoc enuntiat quanta beneficia contulerit quod eripuit de inimicis et ereptam eduxit in latitudinem et cetera. Quoniam voluit mihi: Ostendit primam vocationem ex sola gratia fuisse. Nam post primam vocationem necesse est meritum coniungi gratie. Unde sequitur et retribuet secundum

iustitiam in hoc seculo ut amplius iustificetur et retribuet in futuro ut remuneretur. Deus meus in polluta: Pars tertia in qua ostenditur qualis sit deus suus quod post collectionem post premissa beneficia deus ecclesiam suam fortem fecerit et virtute precinxerit et manu eius docuerit ad prelium et quomodo, victoria adepta, persequitur inimicos et comprehendat quosdam ut convertantur quosdam ut puniantur quadam commendatione premissa scilicet quod via eius impolluta est scilicet Christi et quod non est alius preter ipsum deus. Deus meus: Commendatio premissa in qua ostenditur qualis sit ipse deus qui hec omnia que sequuntur ei contulerit. Qui precinxit: Ecce quomodo fortem fecerit et disciplina tua. Ecce quod magnus deus cuius tribulatio ipsa est dilatio. Persequitur, id est, exercitatio. Accepte virtutis. Et odientes me: Hoc ad personam Christi spiritualiter de ultione iudeorum refertur. Eripies me: Exsecratio¹ Iudeorum. Constitues me: Susceptio gentium. Vivit dominus: Quarta pars et est epylogus, id est, recapitulatio predictorum. Propterea confitebor: Totius psalmi intentio. Magnificans: Hic expressit quem dicit. Christi et semini eius: Innuit quod omnis psalmus de Christo et membris eius generaliter tractaverit.

¹ Manuscript has execatio.

Psalm 18

29

Psalm 18

Titulus: In finem Psalmus David.

Celi enarrant.

Materia est primus adventus Christi.

Modus ostendit eius qui venturus erat dignitatem et mirabilem predictionem in ipso adventu factam, et commendat legem quam veniens attulit scilicet evangelium et vobis hec omnia possit referre, a vitiis se purgari exorat. Prima parte predictionem ponit et adventum eius. Secunda legem quam attulit laudat. In sex preceptis divisam. Tertia orat se purgari a vitiis.

Intentio est ut relicta vetustate in novitatem gratie inducatur.

Celi enarrant: Laus premissae predictionis. Dies diei: Continuatio et discretio. Non sunt loquele: Magnificencia predictionis. Primo mundus per humilitatem apostolorum convincendus erat de suo errore, sed ne philosophus humilis predicto contemptui haberetur verbi sapientia doctrina adhibenda erat. Loquele diversitas linguarum. Sermones genera dicendi. In omnem terram: Dilatatio. In sole posuit: De ipso adventu. A summo celo: Dignitas venientis. Lex domini: Commendatio legis. Lex domini prima divisio. Testimonium domini verum: Iustitiae iii, Preceptum iv, Timor Domini v, Iudicia vi. In predictis sex

Psalm 18

30

opera domini perfecte laudavi. In hoc extremo commendando divitius in moratur quia hoc solum videbatur cui difficilis adhibeatur fides prode promissione iustorum et prosperitatibus impiorum. Delicta quis intelligit: Purgam a delictis. Quam postulat.

Psalm 19

Titulus: In finem psalmus David.

Exaudiet te.

Materia est Christus Rex et Sacerdos.

Modus duplex est. Prima parte aperit quid in tribulatione positus ut sacerdos et rex egerit. Deinde quantum in gloria positus optinuit, promittens fideles non humana sed divina magnificandos potentia. Sed cum hec omnia ennuntiando posset dicere ut qui de futuris certus erat, tamen optando ponit ut desideriiis sui innuat magnitudinem, ut videlicet fides exemplo suo quoscumque fideles ad idem desiderium incitaret.

Exaudiet te: Optat propheta ut positus in tribulatione Christus exaudiat in quo sacerdotium eius innuitur quoniam sacerdotum est orare. Protegat te: In quo rex optat enim ut protegatur in pugna quod regum est. Mittat tibi auxilium: Ut vincat. Memor sit: In quo sacerdos.

Psalm 19

31

Tribuat tibi: Diapsalma ubi iam constituta in gloria. Tribuat tibi secundum cor tuum ut impleatur redemptio quam intendisti. Letabimur in salutari: Hic ennuntiat propheta ut se, de hoc quod optaverat, securum ostenderent. Impleat dominus: Quod collocatus ad dexteram patris postulas. Nunc cognovi: Quoniam in libro predestinationis hoc legerat in quo se prophetam innuit. Exaudiet illum: Determinat petitiones illas quas in celo positus facit. In potentatibus: Ecce orationis effectus. Hi in curribus: Salus sinistre. Domine scilicet conclusio.

Psalm 20

Titulus: In finem Psalmus David.

Domine in virtute: Iste psalmus tertius eorum est qui evidenter agant de duabus naturis Christi.

Unde et materia eius est Christus rex secundum utranque naturam. Sed humanam commendando latius exequitur in qua videbat eum iudeis contemptui futurum.

Intendit igitur ab hoc contemptu quoslibet revocare ut idem credatur filius virginis qui est verbum patris.

Modus: In tria distinguitur.

Psalm 20

32

Primo, prologum premittit in quo totius summa continetur negotii. Domine in virtute: Hic divina natura innuitur. Rex humana. Letabitur: Hoc est meritum. Desiderium: Gloria pro merito. Quoniam prevenisti: Diapsalma. Secundo, virtutes et gloriam eius describit ad quam passus pervenit. Tercio, pena contemptorum eius et maxime Iudeorum. Quoniam pervenisti: Virtus et gloria. Inveniatur: pena contemptorum. Exaltare domine: Conclusio.

Psalm 21

Titulus: In finem pro assumptione matutina.
Psalmus David.

Deus deus meus: Psalmus iste primus est eorum qui de passione principaliter agunt et cum sint plures psalmi qui de passione mystica non principaliter continent, sunt quidam spiritualiter qui ipsius passionis ordinem et sacramenta manifeste declarant. Siquidem propheta sicut quosdam psalmos specialiter de oratione, de penitentia, de regno etiam Christi composuit, similiter de eius passione psalmos plures voluit cantare plures ideo ut ad humilitatem Christi commendandan que multis incredibilis haberetur non uno tantum sed pluribus testimoniis uteretur. Qui omnes sicut et supradicti de una re communiter agit, id est, de passione et omnes unam generaliter habent intentionem,

scilicet cunctis fidelibus Christi, sui capitis, exemplo patientiam, humilitatem, commendare, et est communis omnium modus in principio habere orationem, in fine utilitatem sed aliis tractandi modis plurimum a se differtur. In finem psalmus David, id est, Christo convenit habitus pro susceptione, id est, de assumptione matutina. Assumptio matutina Christi resurrectio dicitur in qua corpus corruptibile ad incorruptionem assumptum est et mortale ad immortalitatem et in mane facta est. Solet rerum qualitas temporibus denotari ut Abraham angelos meridie, Loth vesperi, Salomon sapientiam nocte suscepit. Christus resurrexit in mane.

Omne tempus ab incarnatione usque ad resurrectionem domini non congrue nox appellatum est, in quo virtus deitatis que latuit in homine nondum mundo claruerat, sed eo resurgente, nox, id est, ignorantia, de mundo ablata est et factum est mane quoniam per potentiam resurrectionis deitas illuscere cepit, et ipsius resurrectionis fides que nostre resurrectionis initium erat paulatim ascendens totum illuminavit orbem. Secundum hanc expositionem cum totus psalmus de passione agat, titulus videtur de sola resurrectione facere mencionem. Sed figurato usu loquendi per id quod sequitur significatum est illud scilicet quod precessit. Ut si quem dicamus manu missum intelligitur servus fuisse. Ut sic potest exponi, de assumptione

matutina, hoc est de passione in qua finita nocte, initium vere lucis assumptum est, habet alia translatio victoria David pro cerva matutina per cervam Christi intelligimus humanitatem qui naturam cervi habuit quia sicut cervus lutum transilit et fossas et loca spinosa, et ad alta conscendit et exorto mane exultat ita humanitas Christi proxima humani generis redemptione letatur. Et notandum quia in quibuscumque titulis nostra translatio in finem habetur, Ieronimus ponit. Victor David quid et ab eodem intentia non discordat.

Modus tres partes habet: Prima pars ab oratione incipit conquestione premissa in qua etiam opprobria que in passione sustinuit enumerat. Secunda pars ipsius passionis ordinem continet. Tercia, utilitatem que ex passione subsequitur.

Deus deus meus: Conquestio. Opprobrium hominum: Ipsa opprobria. Ne discesseris: Oratio passionis. Circumdederunt me: Ordo ipsius passionis. Tu autem domine: Oratio que est terminus passionis. Narrabo: Fructus passionis.

Psalm 22

35

Dominus regit me: Materia est misericordia dei quam in decem gratias distribuit que et in vita presenti subsequuntur et ad vitam proficiunt sempiternam.

Intentio est ut misericordiam sic commendatam diligamus.

Modus secundum numerum gratiarum distribuitur. Decem enim gratie decem partes sunt.

Dominus regit me: Secundum quosdam sicut disponuntur ita ordinantur. In loco pascue: Prima. Super aquam refectionis: Secunda. Animam meam convertit: Tercia. Sed quidam hunc ordinem convertunt ut hec tertia in primo, prima tercio ponatur loco. Gratie suum ordinem servant. Deduxit me: Quarta. Nam etsi ambulavero: Quinta. Virga tua: Sexta. Parasti: Septima. Impinguasti: Octava. Et calix meus: Nona. Et misericordia decima, id est, gratia que omnium premissarum custodia est.

Psalm 23

Titulus: Psalmus David prima Sabbati.

Domini est terra: Psalmus iste attribuitur David prophete habitus in prima sabbati, id est, in convictu illorum que facta sunt in prima sabbati. Prima sabbati

significat dominicam diem que prima¹ est post sabbatum que ideo dominica appellatur quia dominus in ea surrexit. Sive quia in ea mundum conclusit. Si quidem ea die homo, id est, alter mundus, Christo resurgente, restitutus est, in qua primum creatus est mundus et qua die segregata est lux a tenebris rebus videlicet formas accipientibus eadem die Christi humanitas scilicet glorificata ab omnibus mortalitatis et passibilitatis tenebris segregata est.

Materia est ipsa glorificatio Christi. Post resurrectionem domini propheta lectior effectus, humanum genus varia superstitione laborans, ab his superstitionibus intendit revocare ut Christo triumphanti occurrentes, portas cordis illi aperiant, loquens ad similitudinem² alicuius cui regnum plene sit restitutum et sicut nullus ab eius imperio exceptus est, ita nec a fide fieret alienus.

Modus est prima parte diffinium domini universum esse orbem terrarum. Secundo determinans quibus virtutibus prediti sint in eius ecclesia constituti. Tercio, monet errantes portas mortis a se tollere ut ianuis cordis patefectis Christum in se admittant. In hoc autem loco portarum utitur voce angelorum qui ad infernum cum Christo

1 Manuscript has primam; should be prima.

2 Manuscript has similiter; should be similitudinem.

descendentes demonibus insultabant dicentes: Tollite portas. Similiter ascendentem preeuntes aliis angelis clamabant: Tollite portas principes.

Domini est terra: Restitutio regni premissa. Quia ipse super maria: Causa sub posita. Quis ascendet: Postquam docuit universa esse domini per interrogationem secundam ingreditur partem ut apta subsequatur responsio quasi rem difficilem subditens et respondens determinat cum omnia sint domini quales esse debeant qui se de ecclesia esse desiderant. Aut quis stabit in loco: Multo difficilius est stare quam ascendere. Nec iuravit: Dicendo in dolo sacramenta permittit simplicia. In evangelio dicitur: Non iurabis neque per coelum neque per terram et cetera que non sunt contraria, sunt cognoscimus cautiora. In dolo autem iurat: Qui aliter facturus est quam promittit cum per iurium sancto, nequiter decipere credentem. Attollite Principes: In hebreo est tollite. Tertia est admonitio de claudendis portas et aperiendis. Quis est iste: Vel ad diversas personas dictum est.

Titulus: In finem psalmus David. Aleph.

Ad te domine: Primus psalmus per litteras alphabeti Hebrei et si non omnes contineat qui per omnes

litteras, illos indicant qui omnibus perfecti virtutibus laudes dei cantant. Qui non omnes minus perfectos.

Materia est volens quilibet de Babylone exire.

Modus est primo orat monstrari sibi vias per quas de Babylone possit exire. Secundo, remissionem peccatorum que ante et post cognitatas vias fecit ut dignus sit qui monstratas vias ingredi et tenere possit. Tercio, per custodiam viarum posse ad eterna transire idipsum orans pro inimicis et pro universo Israeli.

Intentio: Monet ut in adversis huius seculi positi, vias istas edocti exire festinent.

Ad te domine: Premissa opportunitas ad orandum vias domini quia non edocetur de viis domini qui animam ad dominum non levavit. Deus meus: Hec duo sunt: animam levare et in domino confidere. Vias tuas: Petitio. Quia tu es: Scilicet causa securitatis quia cognovit et sustinuit salvatorem. Reminiscere: Secunda pars in qua misericordiam dei pro peccatis orat. Delicta: Id est, et ignis. Hec intelliguntur ante cognitatas vias. Multum est enim: Post vias. Quis est homo: Tercia pars ad quam per interrogationem ingreditur, ut attentiores quos monet faciat quasi quando quidem peccata dimittit eum, aliquis, qui timeat dominum ut per hoc veniat ad vitam eternam. Legem: Timor est initium sapientie. Lex est tribulatio que cohercet a malis, que nisi processerit anima non demoratur

Psalm 24

39

in bonis. Anima eius: Ante iudicium. Et semen: In iudicio. Respice in me: Pro se orat ne convictu malorum inter quos necessario cohabitat aliquando delinquat. Respice in me: Oratio pro inimicis vere volenti videre deum.

Psalm 25

Titulus: In finem psalmus David.

Iudica me domine: Materia est vir perfectus.

Modus primo petit sanctus conservari in hac discretione qua se in hac vita a malis discrevit. Secundo, ut sicut hic spiritu discernitur a malis ita in futuro etiam corpore et loco separentur.

Intentio est quos in superiori psalmo de exitu Babylonis monuit. Hic etiam ut perfectos de convictu docet ut nullum scilicet cum impiis habeant vivendo consensum.

Iudica me: Petitio de conservanda discretione in hac vita. Et complacui in veritate: Hoc est ideo conserva me quia sponte me discrevi. Domine dilexi: Secunda pars in qua de secunda discretione orat, sed causam premitit dicens, Domine dilexi. Ne perdas: Oratio.

Psalm 26

40

Psalm 26

Dominus illuminatio mea: In libro regum legitur David tertio fuisse inunctum. Primo in domo patris a Samuele. Secundo, in Hebron mortuo Saule, ubi rex in tribu Iuda constitutus est. Tercio, cum iam septem annis in Iuda regnasset ab universo Israel in Ierusalem rex omnis Israel constitutus est. Prima, siquidem, unctio non regni sed figura regni fuit et ex illa die spiritus domini erat cum David, in quo tantam fortitudinem accepit ut Goliath, quamvis adhuc pastor ovium, superaret. Secunda et tertia unctio in regem facte sunt, unde et una tantum fuisse dicitur. Ante secundam ergo unctionem domino qui eum a periculis eruit, gratias agens hunc psalmum¹ composuit. Previdens itaque propheta hoc ordine Christianos fideles iniungi primum in baptismo ubi per spiritum peccata remittuntur deinde immortalitate et impassibilitate quando in reges iniungimur quod iam precessit in capite, inducit fidelem de ipsa prima et secunda linitione agentem. Psalmus iste est David, id est, alicuius fidelis quem cantavit priusquam secundo liniretur.

Materia est ipsa linitio.

Modus: Primo, ostendit se prima unctione linitum et per illam contra qualibet adversa firmum certum esse de

¹ The manuscript has psalmus.

Psalm 26

41

secunda. Secundo, enumerat qui pericula que miserie post primam linitionem restant.

Intentio est monere ut nemo quamvis per primam de secunda securus, interim torpeat propter exposita mala quod etiam in extremo versiculo notatur.

Dominus illuminatio mea: Prima unctio. Dominus protector: Firmamenter prima unctione acceptum. Unam petii: Secundam dicit linitionem. Quoniam abscondit: De habenda linitione securitas. Circuitu: Laus, desperata linitionem. Exaudi Domine: Pars secunda ab oratione non in congrue incipit propter subditam tribulationem. Insurrexerunt: Imminens tribulatio. Expecta dominum: Intentio.

Psalm 27

Titulus: Psalmus huic David.

Ad te Domine clamabo: Huic sive ipsi cum dicitur nullum alterum nisi Christum intelligi posse declaratur, qui per hunc totum loquitur psalmum. Hic autem psalmus est unus ex his qui de passione et resurrectione breviter commemorant. Unde ut in aliis et passioni orationem premitte et resurrectioni generis humani supponit salutem.

Materia est passio Christi et resurrectio.

Psalm 27

42

Modo primo, orans petit ut audiatur eius oratio tempore passionis sed et persecutoribus debitas inprecatur penas non studio malivolentie, sed contestatione vindicte. Secundo, exauditus de sua glorificatione, gratias agens asserens quod sicut ipse suscitatus est, ita salvus fieret populus nomini suo crediturus.

Intentio est: Monet ut Christi exemplo subeant ad-versa qui desiderant gloriosa.

Ad te domine: Oratio. Da illis: Pena persecuto-rum. Benedictus: Secunda pars de gratiarum actione inci-pit. Dominus fortis: Securitas de salvatione fidelium.

Psalm 28

Titulus: Psalmus in consummatione tabernaculi.

Afferte domino: Iste psalmus est David prophete habitusque in consummatione tabernaculi, id est, in consi-deratione ecclesie, per septem gratias sancti spiritus consummate qui ideo tabernaculi nomine signatur quia in presenti militat domino et hic manentem civitatem non ha-bet.

Materia est tabernaculum consummatum.

Modus: Prima parte monet propheta ut fidelis quis-que domino huius tabernaculi consummatori sacrificium in

eodem tabernaculo offerat. Secundo, virtutes spiritus sancti magno preconio enumerat quibus tabernaculum consummatur. Tercio, qualiter sic consummatam ecclesiam Christus inter fluctus seculi regat, et ad vitam ducat eternam.

Intentio est: Monet eos quos sibi deus in tabernaculo consummavit sacrificium laudis offerre. Huius tabernaculi consummationem propheta in proprio negotio videt presignari. Postquam archa a Philisteis reducta est nullum certum habuit locum donet David a templo edificando prohibitus, at quidem non modicas paravit in pensas eam reduxit in Ierusalem facto novo tabernaculo in quo eam locavit. In huius igitur consummatione hortatus est Iudeos ad offerenda sacrificia, reducta videlicet archa de Philisteis et collocata in Ierusalem, id est, ecclesia de iure diaboli erepta per fidem Christi, et constituta in munimento dei et visionis pacis.

Afferte domino: Devocio cordis que in pace ecclesie offerenda est. Filios arietum: Estote defensores ecclesie si tribulatio immineat et hi duo in propria persona. Afferte domino gloriam honorem: Quantum ad dominum. Afferte gloriam nomini eius predicando dilatare non eius gloriam. Adorate: Nullum aliud bonum querentes. Vox domini: Secunda pars. Timor iudicis pro peccatis qui per predicationem incutitur quem spiritus timoris dat. Notandum vero quod effectus septem gratiarum ab imo ad summum

hic disponuntur. Hominum sunt quidem est gradatim secundum meritorum diffrans provehi. Quod autem in Ysaia a summo ad imum perducuntur. Hoc est quia de Christo loquitur cui deus spiritum ad mensuram non dedit. Vox domini in virtute: Magna virtus est per contemptum idolorum ad cultum dei transire quod fit per spiritum pietatis. Vox domini in magnificentia: Nullus se in his temporibus magnifice poterit exercere si non hoc a spiritu scientie acceperit. Vox domini confringentis: Spem fortitudinis quoscumque superbos a domino humiles et fortes in tribulatione efficit ut qualibus adversa subire non timeat in hac parte plus immoratur quin difficilior videt hominibus posse persuaderi. Vox domini intercidentis: Fomes peccati quin in carne mortali est nulla poterit ratione leniri quin erumpat in flammam si non spiritu consilii temperetur. Vox domini concucientis: David gentilitas aut Iudea verum descripturis sensum non elicit, nisi vomere spiritus intellectus excultus¹ sit.

Vox domini preparantis cervos: Cervus ad excelsa conscendens non erit qui ad tertium celum raptus archana audiat que non liceat homini loqui quem sapientie spiritus non illustrat. In templo eius: Ideo afferte quia qui est in templo dicit gloriam et qui non dicit non est in

¹ Manuscript has exulta.

Psalm 28

45

templo. Dominus diluvium: Tercia pars ecclesia que inter seculi fluctus non obruitur. Benedicet populo suo: Multiplicabit ducendo ad eternam pacem.

Psalm 29

Titulus: Psalmus Cantici in dedicatione domus David.

Exaltabo te Domine: Domus David dominici corporis templum cuius dedicatio ipsa resurrectio fuit. Tunc enim impassibilitate et immortalitate suscepta, in gloria confirmatum est et data est ei potestas omnis in celo et in terra. Psalmus cantici, id est, iste tractatus invitans nos ad bonam operationem est cantici, id est, de eterna iocunditate agit; cantici dico habiti in dedicatione corporis Christi. Superior psalmus, de consummatione tabernaculi in quo tempore belli militamus, fuit. Hic per Christi resurrectionem ipsum tabernaculum in domum dedicatum ostendit et Christi resurrectionem humane nature spiritum resurgendi reliquit. Sicut enim qualibet domus aliquius potentis aut ecclesia domino in dedicatione ipsius ad securam habitationem confirmatur, sic humana Christi natura in resurrectione Christo ad securam mansionem facta est ut iam amplius nulla inquietate turbetur.

Materia: Resurrectio.

Prima pars modi ipsam resurrectionem Christi continet et admonitionem ad bonum operandum et exaltandum et securitatem sperande nobis resurrectionis. Secunda pars est quid ante resurrectionem Christi actum sit qualiter veteri Ade per omnia oppositus ad hanc dedicationem idoneum se preparavit. Tercia ipsius dedicationis gloria quam magnifice celebrata sit.

Intentio est ut spe nostre dedicationis in Christo percepta psalmum loquitur.

Exaltabo te Domine quoniam suscepisti me: Resurrectio. Psallite: Admonitio ad bonum operandum. Confitemini: Ad laudandum. Vita in voluntate: Breviter subdita est securitas. Ego autem: Pars secunda quomodo patri semper obediens Ade inobedienti se opposuit. Avertisti: Sed ostendit scilicet in natura humanitatis fuisse similem illi cui per obedientiam erat dissimilis. Que utilitas: Velut necessitatem sue resurrectionis hoc subdit. Audiunt dominus: Pars tertia. De dignitate resurrectionis.

Titulus: In finem psalmus David.

In te domine speravi non: Extasis excessus mentis qui metu vel revelatione fit. In hoc autem psalmo extasis

accipitur timor populi perturbati tribulatione persequen-
tium et fidei defectu. Videns enim propheta hanc extasim
in ecclesia per exteriores et interiores tribulationes, et
per fidei defectionem futuram, hunc defectum et miseriam
exponere instituit, ut dei misericordiam contra hec omnia
quasi munimentum opponens nobis securitatem contra hanc
extasim dei gratiam faceret.

Materia est ipse defectus.

Intentio: Ut cum ex se et humana infirmitate nic-
hil aliud quam extasim videant solam divinam gratiam co-
gnoscant que liberare possit et propterea diligant et vi-
riliter agant.

Modus est tantam extasim descripturus in prima
parte spem et orationem contra pavorem premittit cum cer-
titudine liberationis et gaudio ut qui, audito pavore,
forte deficerent, spe quadam et securitate premissa leva-
rentur. Secunda, extasim ipsam exponit quot et quanta ea
sint mala que perturbant contraque et oratio premittitur
et supponitur. Tercia, quanta sit dulcedo misericordie
quam in lenimentum contra hec mala subiungit.

In te domine speravi: Spes premissa. Libera me:
Oratio. Deduces me et enutries: Certitudo. Exultabo et
letabor: Gaudium quasi de iam factis. Miserere: Secunde

partis¹ premissa oratio. Quoniam tribulor: Quantitas tribulationis enumerata. Eripe me: Oratio. Quam magna pars tertia de misericordia quam per comparisonem multiplicare miserie commendabiliorem reddit hoc est quod dicit. Ego dixi in excessu mentis meae: Proiectus sum. Diligite dominum: Conclusio et intentio.

In Petro apostolo huius totius negotii domini formam fuisse considera. Petrus in mari², vento veniente, timuit et accepit mergi. Populus, tribulatione et imminente, multis a fide recedentibus, positus, in extasyim mergi incipit. Utique clamans, "Salvum me fac," liberatur.

Psalm 31

Titulus: Huic David intellectus.

Beati quorum: Psalmus iste verum intellectum docet. Videns enim propheta hominum male intelligentium errorem qui vel peccata sua nesciunt vel se excusantes vicia referunt in naturam, fato regi omnia putantes dominum humana minime curantem, vel etiam sua merita temere iactantes suam sibi sufficere naturam, divine gratie detrahendo

¹ Manuscript has partius.

² Matthew: 14:30.

arbitrantur, omnes huiusmodi ad verum intellectum revocare intendit. Ut scilicet vel se peccatores intelligerent et si quid boni acceperint gratie dei non suis viribus attribuant. Et nota cum septem penitentie psalmi communiter de penitentie agant et ad penitentiam invitent, singuli tamen spiritualiter a se differunt. Habet itaque iste psalmus specialem materiam quemlibet peccata sua confitentem et accusantem se. Unde gratiam promeritur de qua gratia iste spiritualiter intendit, teste apostolo, qui omnem iustitiam esse ex gratia et non ex operibus ex hoc psalmo comprobatur. Unde et primus de penitentia psalmus huius modi penitentem inducit qui futuri iudicii metu perfecte penitentie lacrimis lectum assidue rigaret, ita ut iam se a consortio malorum asseret separatum. Hic vero psalmus eum qui diu peccata sua tacuerit et merita sua temere iactaverit inducit iam se peccatorem agnoscere et per confessionem solam dei gratiam que iustum et beatum faciat intelligere.

Materia: Vir confitens.

Intentio est ad monere ad intellectum vere confessionis et gratie que ex ea sequitur.

Modus est: Prima parte diffinit solam esse gratiam domini que peccata remittit unde et fiunt beati asserens se dum taceret ignorando seu excusando peccata vel dum clamaret merita sua iactando inveteratum fuisse et miserum

donec manu domini gravatus peccatum suum intelligeret. Secunda pars: Confessionem penitentis continet et veniam ex illa confessione, sicut supra ex taciturnitate inveteratio. Tercia: Penitudinem commendat que omnibus sanctis communis est quam multarum festarum varietas respuit a quibus ad deum refugiens orat se liberari. Quarta pars: Psalmum leto fine concludit quia omnium commune est a miseria incipere et in gaudio finiri. Unde etiam alios huic errori subditos et primo ad conversionem invitans, orat post ea ut per flagella saltim ad verum redeant intellectum.

Beati quorum: Commendacio gratie. Quoniam tacui: Ostendit quomodo inveteratus sit quamdiu sine vero intellectu fuit. Delictum meum: Diapsalma¹. Se accusans utitur deprecatione. Pro hac orabit. Diapsalma². Commendat confessionem quam omnes sancti communiter tenent. Intellectum tibi: Diapsalma certitudo de intellectu habendo. Nolite fieri: Hortatus vanitatis erroribus subditos ut convertantur. In chamo: Orat pro ipsis. Letamini: Conclusio que in gaudio terminatur.

1 Manuscript has diapasma.

2 Manuscript has dipsalma.

Psalm 32

51

Psalm 32

Titulus: In finem psalmus David.

Exultate iusti in Domino: Materia: Sunt potentia dei facta illa que ex misericordia dei sunt ut est redemptio humana generis.

Intentio est universos fideles in laudem dei excitare qui in tanta misericordie opera, humano generi exhibuit.

Modus: Priusquam facta divine misericordie commemoraret, in prima parte, ab ipsa commemoratione laudationis incipit, qui et quomodo et unde laudare debeant determinans. In qua etiam pauca de iudicio dei et de factis prime creationis non principaliter sed secundum modum tractationis propter quasdam incidentes causas non incongrue inducuntur. Secundo, ostendit qualiter iusti et recti fieri possint quos decet laudare dominum. Tercio, concludit quomodo anima eius pro istius factis dominum sustineat.

Exultate iusti: Iustos et rectos hortatur in laudem Christi quia hi sunt quos decet laudatio. In cythara et in psalterio decem cordarum: Ecce quomodo fit laudandum. Quia rectum est verbum domini: Ecce qualiter laudandum. Et iudicium: Hoc incidenter congrue statim post misericordiam inducit ne securos ex misericordia faceret,

Psalm 32

52

metu iudicii reddit cautiores. Quoniam ipse dixit et facta sunt: Hoc de factis prime creationis inducitur. Beata gens: Secunda pars docet quomodo iusti et recti fiant quod subsequenter per partes exponit hoc est de celo prospexit et cetera. Anima nostra: Conclusio.

Psalm 33

Titulus: Psalmus David.

Benedicam Dominum: Commutavit vultum suum coram Abimelec et dimisit et [...] vox ecclesie invitantis populum.

In libro regum David cum fugeret persecutorem Saul voluit latere apud Achis regem Geth, id est, cuiusdam gentis vicine regno iudeorum de cuius virtute regi amalivolis suggestum est quod Goliath nuper interfecerat quod¹ gloriam eius facto choro mulieres cecinissent, dicentes: "Saul percussit mille et David decem milia." Timuit itaque virtutem illius rex Achis quem de vicino posset habere hostem si salvam faceret. Sed David ne per invidiam aliquid in eum machinaretur finxit insaniam et quasi furore arreptus mutavit vultum suum et sicut legimus affectabat et

¹ What may be a later hand has inserted an in before gloriam without changing the case. There seems to be no reason for accepting the correction.

timpanzabat ad hostia civitatis et ferebatur manibus suis et procidebat ad hostia porte et salive defluebant in barbam. Dimisit autem eum rex et abiit. Hec omnia in figuram Christi contingebant nam et ipsa commutatio nominum ad sacramentum nos mittit. Hesdras enim qui addidit titulos ne prophetam hystoriam videretur narrasse in titulo ipso Abimelech pro Achis commutavit ut ipsum nomen non hystorie sed significato conveniret negotio. Unius enim regis nomina sunt sed Achis proprium est Abimelech commune erat regibus Geth sicut erat Pharao Egyptiis quod interpretatur regnum patris mei. Si quid David post illam commutationem vultus secundum hystoriam de ea quam futuram spiritualiter intelligebat commutationem psalmum istum composuit. Itaque psalmus iste convenit David, id est, ipsi Christo Salvatore vel hoc quod mutavit vultum, id est, sacrificium legale in sacrificium corporis et sanguinis sui sacrificium ideo per vultum accipitur quia per sacrificium vultus, id est, voluntas dei omnibus placabatur coram Abimelech, id est, coram Iudeis qui erant regnum patris sui videlicet David vel dei patris et propter immutatum sacrificii veteris ritum dimisit eum iudaicus populus vel Christus dimisit eum gratiam subtrahens et abiit ad gentes. Nota Achis interpretatur quomodo est ortum.

Mutavit ergo dominus vultum coram Abimelech, mutavit et coram Achis, id est, illis ignaris discipulis qui

dixerunt "durus est his sermo." Affectabat nostre redemptionis affectu plenus et passus est pro nobis usque ad mortem. Timpanizabat extensum in cruce ut corium in ligno ad ostia civitatis, id est, corda deo clausa ut ea per crucem aperiret ferebatur manibus suis, quod non ad litteram, sed cum corpus manibus apostolis porrexit. Salive in barbam, id est, verba infirma et infantilia dicentis: "hoc est corpus meum" tegebant virtutem eis procidebat ad ostia porte, id est, humiliabat se ad initium fidei nostre. Nota hic secundus psalmus per alphabeta nec omnes habent litteras quoniam ad imperfectos prima iustitie rudimenta docet, id est, timorem domini quod est initium sapientie.

Materia est immutatus vultus, id est, innovatum sacrificium.

Intentio: Imitare ad innovandum sacrificium.

Modus: Prima parte permittit se laudare deum quia hoc sacrificium innovavit exhortans mansuetos in idipsum ut per hanc laudem digni fiant ad degustandum sacrificium. Secunda, admonet sanctos ad mensam huius sacrificii accedere et gustare. Tercia, etiam imperfectos et incipientes monet ut relicto pravo opere ad eam veniant. Quarta, subdit de retributione sanctorum et pena malorum ut mali propter timorem resipiscant boni ne aliqua dubietate mollescant.

Psalm 33

55

Benedicam: Promissio laudis. In Domino: vel laudis retributio. Audiant mansueti: Hortatur mansuetos in idipsum. Accedite: Pars secunda in qua sanctos admonet. Venite filii: Pars tertia de incipientibus quos ideo filios vocat. Oculi domini: Pars quarta de retributione bonorum. Vultus: De pena malorum.

Psalm 34

Titulus: In finem psalmus ipsi David.

Iudica Domine: Hic secundus psalmus est de passione cuius materia et in isto et in omnibus aliis huiusmodi ipsa passione.

Intentio: Invitare ad adversa desiderantes gloriosa.

Modus: Communis ab oratione incipere finem habere utilitatem. Habet autem unusquisque suum spiritualiter intractando modum per quem ab aliis differat. Huius itaque psalmi modus tripartitus est. Prima parte premitit orationem pro se et pro adversa parte cum commemoratione culpe pro adversa orat duppliciter respicere volentibus conversionem pertinacibus dampnationem. Secunda, promissa quadam spe boni et gaudio humane salutis, tribulationem passionis postenarrat. Videlicet quam maligne contra eum

se habuerint cum ipse erga eos fuerat tam benignus. Parte tertia qualis fructus huius sit passionis ostendit qui est dilatatio ecclesie et spes vite eterne in quo desiderabilis monstratur. Sed quia non potuit dilatari ecclesia nisi cessante in pulsione iterum commemorat ipsam persecutionem tribulantium orans pro confusione et conversione eorum ex quibus dilata est et crevit ecclesia volentibus iustitiam et ad pacem dei reversis.

Iudica domine nocentes: Indiscrete orat seu pro conversione seu pro dampnatione adversariorum. Apprehende arma: Hoc est pro parte sua ut protegatur et adversarius conteratur. Confundantur: Hic fit discretio pro convertendis. Fiant tanquam pulvis: Hoc est de dampnandis. Anima mea: Pars secunda ubi premissa est exultatio de fructu passionis et gaudium de salute. Surgentes testes: Narratio passionis. Domine quando respicies: Premisse passioni finem de oratione supponit. Confitebor: Tercia pars. Ostendit fructum passionis de magnificata ecclesia. Non super gaudeant: De pena repetit propter supradictam causam. Erubescant: Oratio ut persecutores deficient et convertantur, et ex ipsis conversis, ecclesia dilatetur. Exultent et letentur: Ecce in quanto gaudio finit premissa passionis persecutio.

Psalm 35

57

Psalm 35

Titulus: In finem servo domini Psalmus David.

Dixit iniustus: In hoc psalmo agit de errore quorundam phylosophorum et blasphemorum hominum qui dicebant omnia peccata esse ex vitio nature et creationis nostre, bona vero ex libero arbitrio esse dicentes, divine gratie detrahebant, et librum magnificabant arbitrium quem errorem destruere intendit, monens ut omnia vicia ex nobis, bona ex gratia dei esse cognoscamus. Unde et titulus sic habet psalmus iste convenit David prophete domini quia in hoc psalmo comprobatur servus esse domini quoniam omnia bona domino sed vitia sibi attribuit, dirigens nos in finem ad hoc scilicet ut idem intelligamus et credamus.

Modus est: Prima in parte iniustum inexcusabilem esse demonstrat et omnia mala asserit non ex natura esse sed ex homine quasi diceret, "dicunt se delinquere vel ex fato vel constellatione vel necessitate pro videntie sed non est verum" quia dixit, id est, deliberavit iniustus in se ipso quia nichil inpulit ut delinquat. Id dico ad quod creatus est, sed ex sua deliberatione naturalem legem derelinquit, ex quo iniustus est et apparet inexcusabilis.

Quoniam dolose egit: Cum enim quasi se per ignorantiam excusaret tamen culpam suam naturaliter intelligebat a deo ut inveniret et recognoscit iniquitatem ex se

Psalm 35

58

esse usque ad odium, id est, ut iniquitatem suam odio haberet. Verba oris eius: Ostendit eum peccasse verbo, cogitatione, opere, que omnia ex homine sed non ex natura quia cum naturaliter posset noluit intelligere ut bene ageret per quod est penitus inexcusabilis. Domine in celo: Secunda pars in qua ostendit omnia bona tam spiritualia quam corporalia a deo esse et ab ipso ab interiori ad exteriori impulsione posse hominem liberari. Domine in celo: De spiritualibus bonis homines, id est, de corporalibus. Non veniat michi pes superbie: Interior inpugnatio et manus pes exterior impulsio.

Psalm 36

Titulus: Psalmus David.

Noli emulari: Psalmus iste tertius per alphabetum imperfectum quasi pueros et rudes de moribus informans. Quoniam sicut superior psalmus egit de quodam errore quorundam philosophorum, ita hic agit contra errorem quorundam scholarium, qui presentia tamen et minime novissima attendentes contra deum murmurabant et querebantur pro elatione malorum et defectione bonorum quasi Deus hec mundana negligat.

Intentio est invitare simplices ne propter licentiam malorum et prosperitatem moveantur vel indignantes contra dominum vel illos imitantes.

Modus est: Prima parte duppliciter monet iustum prius et postea iniustum ut non velint imitari malignantes et zelari propter prosperitatem eorum sed sperent in domino qui per futura dat et eterna commemorans interitum ipsorum. Secunda parte ostendit malos multa bonis inferre bonos sustinere confert et iam divitias ad potentiam malorum et pauperitatem et abiectiorem bonorum. Subdens, quis finis maneat utrique¹ scilicet quia bonum est iustis sustinere et iniustis inferre malum, similiter et eorum paupertas illis ad bonum est impiis divitiae ad malum. Tercia, principaliter tractat iustum nunquam deferri prima bonorum et penas impiorum commiscens quibusdam admonitibus per competentes gradus dispositis in initio et in fine asserens omnia bona iustorum a deo esse.

Noli emulari: Prima pars monet ne iustus moveatur propter licentiam malorum indignando. Neque zelaveris: Imitando. Quoniam tanquam fenum: Innuit de interitu malignantium. Spera in domino: Revera iusto loquitur qui sperare potest in domino. Revela: Hoc dicit iniusto. Noli emulari in eo qui prosperatur: Monet ut nemo pro divitiis

¹ Manuscript has utrosque.

Psalm 36

60

impii moveatur. Observabit: Pars secunda occulta persecutio. Dominus autem irridebit: Interposita consolatio. Gaudium evaginaverunt: Aperta inpugnatio. Intenderunt: Fraudulenta tribulatio per blandicias. Melius est modicum: De paupertate et divitiis collatio. Quoniam brachia: Ecce quis finis maneat pro divitiis. Novit Dominus: Hic finis erit iustorum. Iunior fui: Pars tertia. Spem et securitatem tractat iusti qui nunquam derelinquitur quod dominus facit. Declina a malo: Primus admonitionis gradus. Iniusti punientur: Dampnatio iniquorum. Expecta dominum: Secunda admonitio. Transivi: Considerans novissima in quo totus dissolvitur error. Custodi innocentiam: Tercia admonitio. Salus autem iustorum: Ostendit omnem salutem esse a deo.

Psalm 37

Titulus: Psalmus David in rememoratione diei sabbati.

Domine ne in furore: Tercius penitentie psalmus cuius titulus teste Cassiodoro talis est psalmus David in rememoratione hoc est ut quia peccatum omnino effugere non valemus semper illud habeamus ut nos vel ab eorum frequentia temperemus. Sed Augustinus addit in rememoratione

sabbati quod est psalmus iste est¹ David, id est alicuius penitentis corporali vel spiritali afflictione laborantis et lugentis in rememoratione, id est, cum recordatus sabbati, id est, eterne quietis.

Materia est: Aliquis peccator penitens corporaliter et spiritaliter intus et exterius afflictus. Omnibus enim modis afflictum inducit. Cuius exemplo ad similem patientiam penitentia nos invitas quatinus ita amplectamur dies malos ut tandem perveniamus ad sabbatum.

Modus: Primo, ab oratione incipiens captat benevolentiam iudicis a potentia iudicis et equitate et a miseria proprie persone summatim prelibata. Secundo, fit narratio miseriarum que post prevaricationem Ade quasi naturales homini sunt sed et ea que voluntaria mala sunt narrantur quas interius patimur addest etiam ea que extrinsecus ab inferentibus ingeruntur. Tercio, letum finem supponit adversis quadam spe nos certificans quoniam inter tot mala sperantem se in domino asserit audiendum de culpa et emmendationem culpe aliquem faciendo commemorationem. Quarto, pro venia que semper penitentibus datur exultativa conclusio cum gratiarum actione.

Domine ne in furore: Oratio. Quoniam sagitte: a potentia iudicis captat. Non est sanitas: A propria

1 Est in manuscript unnecessary.

Psalm 37

62

persona. A facie ire tue: Et a facie peccatorum meorum a iustitia iudicis. Quoniam iniquitates: Premissa prelibatio miseriarum. Putruerunt: Pars secunda ubi premissas miseras plenius narrat. Miser factus sum: Secundum corpus quantum ad humanas miseras que iam quasi naturales facte sunt. Curvatus sum: Secundum animam quo signo mulier in evangelio curata et sanata a domino que sursum non poterat respicere. Quoniam lumbi mei: Id est, anima subdit quare contristator. Afflictus sum: Superiora sunt de naturalibus miseriis. Ecce de voluntariis. Afflictus scilicet corpus humiliatum secundum animam. Amici mei: Ecce de afflictione que ab extrinsecus contingit. Quoniam in te Domine: Pars tertia. In qua de spe exauditio nos certificat. Quoniam iniquitates mee: ante et agit.

Modus: Perfecte penitentiae confessio et satisfactio. Ne derelinquas me: Conclusio cum oratione. Domine salutis mee: Gratiarum actio.

Psalm 38

Titulus: In fine Psalmus Idithum canticum domini, vox apostolorum et martyrum in probatione positorum.

Dixi custodiam: Idithum, Asaph, Eman, Athan, et ipsi filii chore. Sicut iam dictum est non fuerunt

auctores psalmorum sed recuratores quod David solus creditur cecinisse quorum nomina quoniam excellentes cantores erant, propter significationem quandoque titulis ascribuntur, ut etiam per baptismi officii sui honorem de tali commemoratione perciperent et mistica psalmorum ex ipsis interpretationibus panderentur. Siquidem Idithum interpretatur insiliens eos mundo soli inherentes. Cuius nomine significantur hi qui omnia mundana transiliunt spe ad eterna tendentes. Unde et in finem psalmus iste nos dirigit et canticum dicitur propter eternam iocunditatem ad quam transiliens iste neglectis omnibus tendit. Sed etiam quibusdam libris psalmus David inscribitur.

Habet autem psalmus iste duo capitula de continentia lingue, de thesaurizatione vanitatis. Nam huiusmodi inducitur transiliens iste qui cum omnia fere iam transilierit linguam etiam quam difficillimum est inter calumpniantes possit continere et cum terrena ista adusum vite necessaria sint et quamvis vanitati etiam non volens subiectus fit refugit tamen in expectatione eternorum positus in terrenis sibi thesaurizare.

Materia est Idithun, id est, iste transiliens cuius exemplo ad transiliendum invitamur.

Modus primo deliberat iste transiliens ut nec in lingua inter calumpniosos delinquat etiam quod melius remedium est silentium donat et formam ut non solum mala sed

Psalm 38

64

etiam bona aliquando propter conculcantes tacenda sint sed et iterim propter edificationem proximis eroganda in qua fluctuatione nec tacendi nec loquendo positus petit videre finem suum, ubi et hec scandala et istas angustias non patiantur. Secundo his vanitatibus seculi thesaurizantes deprimit cui parti scopponit deum solum expectans unde et ab omni iniquitate et etiam plagis, id est, punctionibus peccati petit se liberari. Tercia est ultima oratio ut deus sibi peccata remittitur et his vanitatibus post positis possit feliciter exire.

Dixi custodiam: Prima est deliberatio quia sapiens sine deliberatione nichil incipit. Ut non delinquam: Mala loquendo. Posui ori meo: Hec est custodia viarum. Obmutui: Hoc silentium remedium est ne loquendo detur aditus calumpniosus sicut agnus coram tondente se et non aperuit os suum et filii a bonis. Ne concularentur et dum nimis timet ne loquatur mala siluit bona sed et dolor renovatus est qui tacui bona quas - edificatio proximorum un conca- luit cor meum et locutus sum. Nota fac: Petitio de vi- dendo fine ubi hec fluctuatio.

Psalm 39

Titulus: In finem pro David post resurrec- tionem Domini.

Expectans expectavi: Per David in hoc psalmo intelliguntur universali fideles a primo iusto ad novissimum, omnia videlicet membra cum capite. Habet enim psalmus iste quedam qui sibi Christo quedamque solum membris eius conveniunt, qui nos dirigit in finem, id est, in novum testamentum in quo finis est legalium.

Est enim materia immutatio veteris testamenti in novum.

Intentio relictis superstitionibus Mosaice legis et idolorum cultura, omnes in fidem novi testamenti inducere. Verum quia prophete difficillimum videbatur iudeum ab assuetis ceremoniis et gentilem ab idolatria revocare noluit simplicibus et nudis testimoniis uti, sed Christi et universalis ecclesie simul testimonium induere.

In prima itaque parte ecclesia in membris ante adventum loquens asserit se nec in naturali nec in Mosaica lege nec in diis gentium salute sperata expectasse dominum et tandem accepisse cum quo et novum testamentum suscepit quod et posteris credituri sunt propter hoc beati sed in nomine domini sperantes non respiciunt in supersticiones legis et in errores gentilium sed tantum mirabilia. Secunda parte enumerat que sunt hec dei mirabilia que debent respicere et vanitates despicere quorum prima incarnatio iusticie predicatio, secunda sequitur liberatio hominum ab iniquitatibus confusio inimicorum letitia sperantium.

Psalm 39

66

Expectans expectavi: Desiderium expectantis ecclesie. Eduxit me: Ecce quid factum expectanti. Statuit supra petram: Id est, Christum ecce quem expectavit suscepit. Et inmisit in os meum canticum novum: Susceptio novi testamenti a Christo facta. Videbunt multi: Fides sequentium et sperantium in domino. Vanitas: Id est superstitiones iudeorum. Insanias falsas: Hereses gentilium et culturam idolorum percutit et dei mirabilia subsequenter magnificat. Annuntiati et locutus: Pars secunda in persona Christi. Sacrificium et oblatio: Post adventum Christi legalia sacrificia dampnat. Aures autem: Vide que sint hec mirabilia scilicet incarnatio. Annuntiati iustitiam: Predicatio iustitie et nunc loquitur in membris. Tu autem domine ne longe facias: Liberatio hominum ab iniquitate. Confundantur: Confusio et conversio inimicorum. Exultent: Letitia querentium dominum vel deum et sperantium.

Psalm 40

Titulus: In finem psalmus David. Vox ecclesie dicentis Christi et patientis.

Beatus qui intelligit: Multi auctores talem titulum apponunt, in finem psalmus David. Solus Ieronimus non

ignarus Hebraice veritatis ita dixit: "In finem intellectus filiis Chore." Chore cum Dathan et Abyron contra Moysen et Aaron de sacerdotii honore presumpsit, quibus a terra ab sortis Chore cum ducentis quinquaginta dum thurificaret turribulorum igne consumptus est, de cuius stirpe pro genitu quidam paternam dissensionem imitantes filii Chore ad ignominiam duram significantes eos qui Christi sacerdotio et ministrorum eius resistentes contra dicunt; quidam ab errore paterno degenerantes Christi sacerdotio devote adhererunt qui et ab ipso David psalmis cantandis perfecti sunt. Hi ad laudem filii Chore per significationem dicuntur, nam filii calvi interpretantur, id est, filii irrisibiles videlicet Christi quia calvus nomen derisionis est. Christus itaque in calvaria ubi dampnatici puniuntur crucifixus est quem iudei puerili fatuitate iridentes dixerunt: "Crucifige, crucifige eum." Hoc fuit dire "ascende calve" qui a bestia, id est, diabolo devorati sunt sicut pueri illi qui Helyseo improperaverant ab ursis. Huius Chore, id est, Christi filii sunt qui humilitatem eius imitantes signum crucis quod fuit ignominie susceperunt et ut tropheum frontibus suis in honorem depingunt, propter quod et ipsi reges hoc signum diademati suo super ponunt. Talibus Chore filiis convenit, istius psalmi intellectus. Nam psalmus iste primo Christum egenum et pauperem describit in quo multi scandalizati sunt.

Solum modo hominem attendentes sed admonet ut quamvis egenum et pauperem videamus tamen dominum intelligamus. Unde et in fine gloriam ipsius et resurrectionem supponit ad hunc intellectum omnes filii Chore invitantur. Nota autem quotiens intellectus titulus ascribitur aliud quam videatur super intelligendum est. Loquitur autem propheta in hoc psalmo quemadmodum Christus discipulis, Iohannis ait in Evangelio, quos quia de morte sua videant scandalizandos per miracula et signacula deitatis ad verum intellectum deitatis sue invitat. Nam cum premisisset de miraculis, ceci vident, surdi audiunt, loquuntur muti.

Modus addidit et "Beatus qui non fuerit scandalizatus in me," ita propheta quem describit egenum et pauperem mox in fine glorificatum supponit, intendens ammonere nullum in eo debere scandalizari que per gloriam resurrectionis possit intelligere esse deum. Modus est in prima parte describit illum esse beatum qui hunc habuerit intellectum diffinens, que sit beatitudo, videlicet promissio vite que nunc est et future. In secunda parte describit eum egenum et pauperem et illatis afflictum iniuriis usque ad mortem. Unde maxime poterat dubitari non esse deus. In tercia parte supponit gloriam ad confirmandum intellectum deitatis et spem fidelium roborandam. Quarta est brevis conclusio cum gratiarum actione.

Psalm 40

69

Beatus qui intelligit: Hoc est meritum intelligentis. In die mala: Exponit beatitudinem que eternam liberationem dat et in presenti conservat hoc est dominus conservet. Dominus opem ferat: Contra adversa. Interque etiam beatus est quamvis afflictus quia dominus fert opem. Nota quia hec optatio certa est enuntiatio quoniam id quod iustum est tantum modo oratur. Quia peccavi: Manifestum est eum in persona membrorum dixisse. Inimici: Pars secunda in capitis persona enumeratio illate tribulationis. Nunquid qui dormit: Hoc ad consolationem inter ferit ut ostenderet se ex voluntate passum non ex potestate inimicorum. Tu autem domine: Tercia pars de potentia et operibus deitatis. Benedictus: Laudativa conclusio. Fiat, fiat: Hoc verbum geminatum instanter ab omnibus predicat esse deum laudandum. Aliqui vero expositorum ut Ieronimus pro istius verbi novitate quod est hic et in septuagesimo primo. Sive in octogesimo octavo vel in centesimo psalterium in libros dividendum esse putaverunt. Sed eis non esse consentiendum Cassiodorus ostendit. In actibus quippe apostolorum unus liber legitur esse psalmorum.

Psalm 41

Titulus: In finem intellectus Chori filiis.

Quemadmodum desiderat: Omnes auctores de hoc titulo non dissentiunt si ab omnibus titulus iste huic psalmo ascribitur qui primis agit de desiderio invisibilis dei. Sequuntur lxxx et cxxxiii propheta videns errores gentium deos visibiles adorantium et delectantium in terrenis rebus quas videre poterant et sensualitatem huic errori consentaneam. Alteram anime veri, id est, rationalitatem huic erronee sensualitati oppositi, que nichil his visibilibus delectata conturbationes ipsius sensualitatis per spem dei invisibilis confortat.

Materia est desiderium invisibilis dei.

Intentio: Monet diis gentium qui visibiles sunt neglectis, deum invisibilem desiderare et intelligere. Hic est intellectus qui omnibus filiis Chore, id est, omnibus convenit¹ Christianis, a quo sensualitas que tantum visibilia curat dissentit.

Modus: Prima parte exponit desiderium rationalitatis de deo invisibili. Secunda rationalitas ipsa sensualitatem confortans per spem dei et per orationem conturbationes quas ab eo sustinet exponit.

Quemadmodum desiderat cervus: Exquisito exemplo desiderium exponit. Sitivit: Determinatio desiderii. Quare tristis es anima: Pars secunda. Confortatio per

¹ Manuscript has convonit.

Psalm 41

71

spem. Ad me ipsum: Conturbatio. Hoc est consolari per orationem. Quare oblitus: Conquestio de tribulatione. Spera in domino: Hoc est perita confortatio. In die mandavit: Iterim confortatio. Apud me: Oratio.

Psalm 42

Titulus: Psalmus David.

Iudica me deus: Psalmus iste agit de permixtione¹ bonorum et malorum. Nam idem cervus qui in superiori ostenditur ad deum ardenti desiderio estuare scilicet videns se permixtione malorum mundanis tribulationibus impedi quasi de ea permixtione consequens cum videat miseras seculi tam bonis quam malis communes, orat se in presenti per causam et in futuro per locum ab eis separari.

Materia est hec permixtio.

Modus: In prima parte fidelis iste considerans paleas cum granis et zizania permixta cum triticio, orat primo ut presenti iudicio per causam in futuro per locum et ab impiis separetur quadam conquestione de hac permixtione adiuncta. Secundo illam separationem iam sentiens ad altare dei se introituum confidit et ideo animam suam

¹ Manuscript has permixtionem but should be permixtione.

Psalm 42

72

in molestiis huius mundi non dicit esse turbendam que iam spe superni muneris gloriatur. In quo patet intentio que docet neminem fidelium de hac permixtione debere gravari.

Iudica me deus: Oratio de futura separatione.

Discerne causam meam: De presenti. Quare me repulisti:

Conquestio. Et introibo: Pars secunda, spes future separationis. Confitebor in cythara: Spe future glorie firmatus asserit se iam de hac permixtione illatis molestiis non gravari.

Psalm 43

Titulus: In finem psalmus filiis Chore ad intellectum.

Deus auribus nostris: Psalmus iste dirigens nos in finem proponitur filiis Chore, id est, filiis passionis Christi ad generandum in eis quendam secretum intellectum. Agit iste psalmus de martyribus spiritualiter qui videntes se multis passionibus et angustiis affligi, memores beneficiorum que antiquis partibus in submersione egyptiorum in victoriis inimicorum et ceteris partibus super habundanter a deo et temporaliter data sunt ex humana fragilitate quasi a deo derelinqueretur mirari poterant sed occulta dei iudicia intelligere debemus non contempnere. Illis enim adhuc rudibus et carnalibus populis per

temporalia blandiebatur ut per hocabilia ad spem invisibilium erigeretur et miracula maris rubri et elaborate victorie ad credulitatem divine potentie etiam gentes exterar invitarent ut unum crederent deum Ebreorum. Illis ut imperfectis terra possidenda promissionis conceditur martyribus ut in fide perfectis non terra sed celum promittitur quibus etiam crescente fide, prosperitas mundana subdita est quia deus ideo ad temporalia non audit ut ab eo desiderentur eterna et hec non amentur et adversa dat per que fideles probentur an deum propter se an propter temporalia diligant. Nota autem quia et multis de antiquis patribus sepe prospera sepe et adversa contigerent ut rudes prospera de divina potentia perfectiores¹ per adversa de contempnendis temporalibus docerentur.

Materia sunt martyris videlicet filii Chore quos propheta ad hoc intellectum monet ut intelligant sibi non temporalia ut rudibus sed ut perfectis eterna promitti.

Modus primo distincte genera beneficiorum utraque referuntur que servis suis dominus prestat antiquis ut rudibus temporalia martyribus ut perfectis eterna. Secundo, post premissam in parte prima consolationem bonorum divinarum necessitatum genera que in secundo patiuntur dinumerant nec tamen se mandata divina profitentur oblitos

¹ Manuscript has profectiones.

Psalm 43

74

quominus virtute patientie perseverent. Tercio, precatur quasi cum quadam conquestione ut hic ergo inter afflictos tempore resurrectionis future subveniat.

Deus auribus nostris audivimus: Que sequuntur antiquorum patrum auctoritate confirmat. Opus quod operatus: Enuntiatio temporalium beneficiorum. Tu es ipse rex meus: Incipit de eternis beneficiis. Nunc autem: Pars secunda de mali que in presenti ferit. Diapsalma. Nec oblitum sunt: Meritum sustinentium. Quorum propter te: Tercia pars et premitit causam sue orationis. Exurge: Oratio. Quia obdormis. Quasi conquestio: Non est enim querela sed supplicatio pii cordis. Exurge: A divina hic fine dormitione exurge ponitur quod ad resurrectionem pertinet per quam sumus adiuti et redempti.

Psalm 44

Titulus: In finem pro his qui commutabuntur filiis Chore, ad intellectum, Cantici pro dilecto.

Eructavit: Psalmus iste videt qui canticus est pro dilecto est epithalamium, id est, laus thalami agens de laudibus sponsi et sponse. Unde subditur pro dilecto, id est, canticum habitum de honore dilecti sed Christi de eius nuptiis iste laudes celebrantur. Iste in quam

psalmus proponitur filiis Chore ad intellectum ut intelligant dignitatem tanti negotii scilicet Christi et ecclesie coniunctionem. Canticum dico habitum etiam pro his de commutabuntur videlicet de vetustate Ade in novitatem Christi, de lege in gratiam, de mortalitate in immortalitatem dirigens omnes filios Chore in finem, id est, sponsum ipsum ne ulterius derogent sed admirens et venerentur.

Materia est dilectus et commutandi, id est, sponsus et sponsa.

Intentio est prophete sponsi et sponse laudes cantare et alios ad hanc laudem sui exemplo invitare videns enim probatus nuptiis istis prophetas apostolos et reliquos sanctos tympanis cytharis aliisque modis cum exultatione est clamare unde pascitur auditor ipse et intus spiritali plenitudine saturatur in laudes Christi et ecclesie exultanter eructat quasi epithalamium quarum nuptiarum quidem in presenti fit sola de [...]. In fine plena erit coniunctio.

Modus psalmi tripertitus. Prima parte prologus premittens laudes Christi propheta se asserit cantaturum. Quidam aliter exponentes ex persona proprius filium divinitatem commendari putant. Secundo, laudes sponsi incipiunt secundum humanam naturam quadriformitus disposite a forma, a potestate, a iudicio, ab ornatu, et uxore et familia. Tercio, laus sponse que remissio laudat

Psalm 44

76

quadriformitus et ordinata a forma, a gloria ipsius, ab adolescentule, ab incremento et prole.

Eructavit: Si prophete vox est hic est prologus quem premittit si ex persona patris laus filii. Secundum divinitatem. Speciosus conforma: Pars secunda laus a forma, id est, ab immunitate peccati et decore virtutum. Accingere: A potentia. Sedes tua: Audicio. Mirra et gutta et casio: Ab ornatu. Filie regum: A familia. Astitit regina: Ab uxore. Audi filia: Pars tertia de laudibus sponse. Concupiscet rex decorem tuum: Forma sponse. Filie Tyri: A gloria. Adducentur: Ab adolescentulis. Pro patribus: Ab incremento, id est, a prole.

Psalm 45

Titulus: In finem filiis Chore pro archanis.

Deus noster: Iste psalmus proponitur filiis Chore dirigendis in finem habitus pro archanis.

Materia sunt ipsa archana que sunt in [...] verbi cecitas que contigit in Israel ut per [...] [...] ¹. Transitus apostolorum ad gentes constitutio ecclesie tam de

¹ The letters p.g. et s.o.i.s.f. occur in area indicated by brackets. The meaning has not been determined.

iudeis quam de gentibus congregare per Christi adventum et prodigia que veniens mundo ostendit. Hec omnia temporibus David, archana erant que Christo veniente manifestari ceperunt.

Intentio est omnes de incarnato dei filio et de salute gentium certos facere. Quia enim propheta iudeos de adventu Christi providebat incredulos, eos etiam qui credituri erant salutem gentium negaturos: voluit ipse de archanis istis testimonium perhibere, ut iudei de incredulitate sua et de salute gentium etiam sue gentis auctoritate convinceretur.

Modus: Artificiali ordine contextus. Nam cum primum istorum Christi adventus sit, tamen in prima parte transitum apostolorum ad gentes preponens istum quamvis et propter iudeos et gentes periculosus sit sine metu per auxilium Christi dicit esse futurum. Secundo, constitutionem ecclesie tam de iudeis quam de gentibus in ipso transitu factam ostendit, quam per Christi adventum constat esse completam. Tercio, ad videnda ipsius venientis magnalia invitat, subdita certissima de communi salute gentium iudeorum prophetia.

Deus noster: Propheta apostolis se connumerans dicit se in transitu gentium non timere, in deo qui est refugium et virtus spe sue liberationis constituta. Propterea non timebimus: Securitas transeuntium.

Psalm 45

78

Transferentur montes: De ipso transitu. Fluminis impetus: Pars secunda diapsalma ubi incipit de constitutione ecclesie. Sanctificabit tabernaculum et adiuvabit eam: Beneficia ecclesie collata. Conturbate sunt: Dilatatio ecclesie conversis gentibus. Dedit vocem suam: Ostendit deum venientem in carne ecclesiam constituisse. Dominus virtutum: Diffinit quis sit ille qui vocem dedit. Venite et videte: Diapsalma pars tertia de prodigiis. Auferens bella: Ecce mirabilia: Veniens sed ante bella in pacem posuit in terra dicente Ysaiah et conflabunt gladios in vomere et lanceas in falces. Adeo ut mundani auctores innovationem providentes aurea secula sub Augusto Cesare futura prophetarent. Exaltabor in gloria: Prophetat de communi salute gentium et iudeorum. Dominus virtutum nobis: Quasi concludendo repetit.

Psalm 46

Titulus: In finem pro filiis Chore psalmus.

Omnes gentes plaudite manibus: Filii Chore tocienis in titulis proponuntur et ad eos septissime sermo dirigitur ut doceantur nolle patres iniquos imitari. Psalmus iste de superiori pendet quoniam propheta salutem gentium de qua in superiori intentionem fecerat, eo quod res

incredibilis putaretur, in sequenti psalmo voluit confirmare. Agit autem spiritualiter pro filiis Chore, id est, ad honorem gentium ut quia prius a iudeis canes vocabantur, hanc ignominiam ab eis tollat quos dei gratia que personas non accipit, pares omnibus fecit Christianis.

Materia sunt gentes salvate.

Intentio gentes ipsas ad laudem eius per quem salvantur invitare.

Modus: Primo, monet gentes ad laudem dei per quem salvate sunt et qui eas sibi in hereditatem elegit. Secundo, virtus et regnum huius salvatoris per ascensionem suam describitur. Unde iterim gentes ipsas non semel sed sepe repetitis ammonitionibus invitat salvatori suo et regi suo assidue psallere.

Omnes gentes: Invitatio divine laudis. Subiecit populos: Propheta connumerans se apostolis gentes sue predicationi subiectas ostendit. Elegit: Quia vocatio gentium non ex merito sed ex electione divina fuit. Ascendit deus: Diapsalma. Secunda pars descriptio ascensionis in qua et hominum et angelorum testimonium affuit. Regnavit: Causa prophetice subdita quare debeant psallere.

Magnus dominus et laudabilis: Psalmus iste est cantici que de constitutione ecclesie que in eternum fundata est laudes continet. Agit enim de secunda sabbati, hoc est de opere dei quod fecit in secunda sabbati, id est, de firmamento quod dicitur ecclesia que secundum apostolum firmamentum veritatis est a Christo supra firmam petram firmiter locata. Omnis autem ebdomada sabbatum dicitur que dividitur in primam secundam et cetera. Prima autem sabbati deus lucem discrevit a tenebris que significat Christi resurrectionem qua lux immortalitatis a mortalitate discreta est. Siquidem in creatione Ade lux a deo non est discreta a tenebris quia etsi per obedientiam conservatam posset fieri immortalis et impassibilis, tamen hoc naturale non erat sed per auxilium ligni vite et per alios paradisi fructus, sibi a deo premonstratos immortales et impassibilis esset quamvis ex natura mori, pati et senescere potuisset. Secunda, fecit deus firmamentum per quod figuratur tempus in quo fundaretur ecclesia et membra ipsius capiti suo, id est, Christo iungerentur. Huius firmamenti, id est, ecclesie que in secunda sabbati per firmamentum significatum est laudes in hoc psalmo propheta describit.

Materia est firmamentum, id est, ecclesia quam civitatem vocat propter immensem securitatem inhabitantium unde et ipse titulus ad mysterium nos mittit, quia

psalmus de ecclesia non de firmamento secunde diei agit.

Intentio: Filios Chore ad gloriam huius civitatis invitare laudando et ecclesiasticos gradus fideliter disponendo.

Modus: Prima parte commendat hanc civitatem a dignitate possessoris sui et a situ loci in quo posita est et dilatatione ipsius ecclesie et a muneribus nec et in futuro sibi collatis. Secunda parte gratias agens de Christi adventu per quem hec fundata est civitas, monet futuros ecclesie antistites ut solliciti de custodia civitatis, gradus ecclesiasticos fideliter distribuant, gloriam eius per successiones fidelium ministrorum in eternum dilatantes.

Magnus dominus: Dignitas possessoris. In monte sancto Christi: Altitudo loci, id est, virtutum in quibus posita est. Fundatur exultatione: Dilatatio. Deus in domibus eius: Munera a deo collata. Quoniam ecce reges: Partem illam de lateribus aquilonis, id est et de gentibus propter errorem infidelium iudeorum exequitur¹. Sicut audivimus: Summa premissa commendationis, quam ex auctoritate sua quasi concludendo confirmans omnia ante propheta, quamvis futura sint, iam asserit esse completa. Deus fundavit eam in eternum: Hoc est exultatio civitatis que

¹ Manuscript has exiquitur.

Psalm 47

82

pertinet ad canticum. Suscepimus deus: Pars secunda. Actio gratiarum de adventu Christi hoc est misericordia in medio templi suscepta. Circumdate: Ammonitio custodiende civitatis. Distribuite: De ordinandis gradibus.

Psalm 48

Titulus: In finem filiis Chore psalmus David.

Audite hec omnes gentes: Quidam simplices deum propter terrena colentes murmurant et blasphemant cum iniusti florent illi vero premuntur. Contra horum querelam agitur in hoc psalmo qualiter impiorum prosperitas sit contempnenda et iustorum adversitas equanimiter toleranda ut non murmurent contra deum quasi deus hoc ignoret vel non curet quasi laborans vel videndo vel corrigendo.

Materia est contemptus terrenorum.

Intentio: Persuadere ut nemo fidelium in his vanitatibus sibi constituat spem neque pro illis deo serviat, non murmurando pro exaltatione malorum et deiectione bonorum.

Modus: Prima parte, prologo premissa omnes tam gentes quam iudeos ad audiendum invitat et attentos facit tam rei didicit quam locuturus est dignitate quam ipsius a quo hoc auctoritate. Secundo, incepta narratione, docet

non esse sperandum in terrenis summa omnium terrenorum in tribus breviter exclusa videlicet in virtute, id est, omnidote corporis, in divitiis exterioribus, in amicis, subdita multiplici stultitia, qui in his rebus sperantes sine ratione laborant. Tercio, qui merita hec appetentes que vero contempnentes sequuntur. Quarto, subditur in fine utilis amonitio filiis Chore ne timeant cum se viderint egentes propter divicias impiis collatas: deo minus intento corde servire.

Audite hec omnes gentes: Communis omnium invitatio et impiorum. Os meum loquetur: Similis et tam digne rei attentos facit quia loquitur sapientiam, hoc est de divinis et prudentiam hoc est morum instructione in terrenis. Inclinabo: Auctoritas spiritus sancti docentis prophetam. Aperiam in psalterio: Perfecta ammonitio non in ore solum sed etiam in opere. Cur timebo: In secunda parte incipit narratio in qua docet in tribus supradictis non esse sperandum quasi prepostero ordine incederes, dicit ideo non esse sperandum quoniam in his sperantes circumdat iniquitas. Iniquitatem vero timor manet in die iudicii a quo timore quamvis ultimum videretur, sic incipit cur timebo et cetera. Qui confidunt in virtute sua: Dotes corporis et determinat quos in superiori versu ex persona sua velit esse acceptos. In multitudine dei: Ex divitiis. Redimet homo: Hic intelligitur tertium membrum de amicis. Non

Psalm 48

84

videbit interitum: Incipit exponere stultitiam in terrenis sperantium. Hec via: Quasi conclusio suprascripte stultitiae. Sicut oves: Diapsalmus pars tertia de pena impiorum. Veruntamen: De premio iustorum. Cum acceperit: Significatio incarnationis quod ad sapientiam pertinet. Ne timearis: Diapsalmus. Pars tertia.

Psalm 49

Titulus: Psalmus Asaph. Vox spiritus sancti de Patre et de Filio.

Deus deorum dominus locutus est: Asaph unus fuit inter magistros cantorum ex qua dignitate quorundam psalmorum titulus ascriptus est. Tamen propter ipsius nominis aliquam significationem, Asaph enim congregatio interpretatur quod significat synagogam. Quicumque psalmi hoc nomine intitulantur ad synagogam pertinere noscuntur. Hec synagoga duplex erat. Quedam pars incredula fuit ut Christi adventum non expectaret aut si aliqui expectabant, purum hominem sine deitate credebant futurum. Altera pars, id est, fidelis Christum secundum prophecias expectabat venturum. Propheta itaque providens tempus in quo legalia terminanda essent sacrificia quosdam autem de synagoga huius rei incredulos, partem fidelem synagoge que ab hac fide non dissonans Christi adventu hec adimplenda

credebat, de finalitate legalium sacrificiorum in hoc psalmo inducit contra incredulos loquentem ut per vocem introducte synagoge melius incredulitas Iudeorum quam per aliquem singularem personam convincatur.

Materia est finis et terminus legalium sacrificiorum qui per hec a superioribus de immutatione sacrificii differt, quia in illis de commutationibus agnis veteri novum substituit, id est, corpus Christi. In hoc de sola finalitate agens legalia tamen asserit terminanda. Nec sacrificium corporis Christi subsequenter constituit tantum sacrificium laudis non hyrcorum seu vitulorum circumdans.

Intencio: Vero nullus deinceps Iudeus aut gentiles ad ea que iam terminata didicit redeat, nam ipsi deo derogare videntur et quasi mendacem reputant qui postquam promissam a deo rem susceperunt, verba promittentia tanquam rem ipsam non habentes conservant, sacrificium enim legale et cetera. Legis mysteria rudi populo promissionis eiusdem verba et huius figure veritatis fuerunt preposita.

Modus est fidelis synagoga determinanda actura sacrificiis in prima parte Christi primum et secundum adventum infidelibus proponit ut predicanti de ipso adventu legalis sacrificii terminum crederent non credentes autem per iudicium seculi terreantur. Secundo, inducit fidelem synagogam Christum predicantem finem ipsorum sacrificiorum

et terminum et solum laudis sacrificium approbatur. Tercio, quales ad hoc sacrificium laudis accedere velint determinat a quo peccatores, id est, bene docentes et male viventes excludit requirens illos qui bene docent et bene vivunt et deo totum attribuunt et alios per superbiam non contempnunt.

Deus deorum: Verba fidelis synagoge. Locutus est: Hoc est mysterium in adventu. Deus manifeste venit in secundo adventu. Audi populus meus: Pars secunda. Vox Christi introducta ut maioris auctoritatis sit quod dicitur de fine sacrificiorum. Immola deo: Determinat quale sacrificium legalibus destructis requirat. Peccatori autem dixit Deus: Pars tertia. Removendo eos a quibus sacrificium laudis non requirit indicat iustos quibus requirit et nota quia etsi peccatoribus inter dicitur ut male viventes non predicent auditoribus non prohibetur ut audiant. Dicente domino, que dicerent verba facite, opera autem eorum ne feceritis.

Psalm 50

Titulus: In finem psalmus David cum venit
Nathan propheta quando intravit
ad Bethsabee.

Miserere nostri deus: Hoc titulo docentui peccata
in rebus letissimis plus cavenda mundi felicitas

contemnenda quin magis in afflictione proficitur et in prosperitate peccatur, David enim qui tempore belli vinci non potuit in otio victus est. Mortuo quidem Saule, prospere regnabat, missisque tamen ducibus ad expugnandos hostes securus sedebat in solio. Unde Bethsabée uxorem Urie vidit, amavit et concubuit. Partu concepto eius adulterium ne cui fieret manifestum Uriam Ioab in expeditione commemorantem revocavit. Sed cum sociis in bello laborantibus ad uxorem nollet intrare, accepta a rege sue mortis epistola reversus occubuit. Itaque David adulterii perditionis et homicidii reus longo tempore culpam suam dissimulavit agnoscere donec tandem Nathan propheta a deo missus illi iudicium de ove pauperis proposuit in quo propheta se ipsum iudicans tandem cognovit peccatum suum ait. Vere peccavi hoc solum verbum de penitentia eius in historia invenitur cui Nathan mox respondit dimissum est peccatum tuum. Quid autem dicitur in hystoria peccavi hoc idem fuit dicere et psalmum hunc propter penitentiam decantare. Nec in psalmo iste solam humilitatem poenitentis commendans peccati cognitionem infirmis aut spacium non habentibus, quamvis gravissima peccata sint sufficere ostendit. In quo gravissimis criminibus levissimam poenitentiam que sola humilitas est opponit, quia hoc est temperatum supplicationis oratio quod etiam infirmi possent implere, in

quo hic ab aliis penitentialibus differt. Nichilo enim difficile dicitur ut in aliis.

Lavabo per super nivem lavabis me et gravata est super me manus tua. Putruerunt et conceptus sum concepit mater. Cinerem tibi peccavi malum. De profundis clamavi ad dominum. Persecutus est animam meam hoc et cetera sed hic a pio misericordiam petit a tibi vero districtiora fortioribus hic temperata infirmis providet. Forsitan ideo dicit: Docebo iniquos vias tuas et impii ad te convertentur: quia previdit per hoc psalmum plures penituros. Unde hic psalmus penitentialis plus frequentatur quia omnibus convenit et in eo magis humilitas commendatur. Proponitur itaque psalmus iste non exhortans ad culpe imitationem sed instruens ad timorem in quo quid caveant homines dicitur et quid si lapsi fuerint imitentur. Propterea ad hoc proponitur et totiens legitur et cantatur ut sit lapsus maiorum timor minorum et sicut cautos facit eos qui non ceciderunt. Sic desperatos non vult eos qui ceciderunt.

Titulus sic exponitur. Psalmus iste est David. Prophete de se loquentis et ut nullus penitens desperet invitantis de eo negotio facto cum, id est, quando venit ad eum Nathan propheta et quia sepe advenerat determinans ait. Tunc venit dico quando intravit ad Bethsabée ne quando dixerat dimissum est peccatum tuum non quando suo

spiritu idem prophetas illum de edificanda domo domini ammonuit. Unde Nathan ipse correptus iterum quia vir sanguinum esset ceptum opus iterum dixit Salomonis filii sui opera consummandum. Nota ad singulos peccantes David inimicus sicut ad David peccantem Nathan missus est.

Huius psalmi materia est David penitens omnibus aliis penitentibus se in exemplum de gravissimis criminibus penitendi et non desperandi proponens.

Intentio est docet de gravissimis non desperare ut tum attendit parvi magnum cecidisse timeant et si ceciderint, pro magnitudine vulneris non desperent.

Modus: Sicut in aliis ita in isto non faceret non animum excusans solum concessionis genere utitur a iudice veniam implorans. Prima itaque parte a persona iudicis benivolentiam captat per misericordiam primo deum per iustitiam, nam cum deum hinc misericordie hinc iustum videt, sic misericordiam petit ut locum relinquat iustitie cum vero iustitie sit punire ipse iudicis sententiam se puniendo prevenire ostendit. Unde et a proprie persone iustitia benivolentiam captat quod vero punitur iustitie quod vero puniturus salvatur misericordie est. Secunda parte ostendit se confidentiam habere de sua et omnium generali ab litione per baptismi fidem quam sibi ex auctoritate dei quamvis partibus incerta et occulta sit manifestatam esse confidet. Tercia ex hac confidentia securus petit in

propria persona peccatorum delectationem et plenam restitutionem. Quarta quid restitutus per solvat sed non hyrcorum aut taurorum victimas sed sacrificium laudis. Quinta letum finem supponens gaudendo erat dari ecclesie Ierusalem perfectionem omnium virtutum ut perfectis virtutibus consummata iam non sacrificium pro peccato est sacrificium iustitie quid hic incipit: in futuro plenissime fiet deo exultanter offerat.

Miserere mei deus: Deprecatio perfecte humilitatis. Secundum magnam misericordiam: Captat a misericordia. Et secundum multitudinem miserationum tuarum: He sunt miserationes. Attendit deus contemptorem ut corrigat, nescientem ut doceat, confitentem ut ignoscat. Quoniam iniquitatem meam: A propria captat persona. Tibi soli: A iustitia iudicis. Incerta et occulta: Pars secunda. Confidentia de abluendis criminibus per manifestationem dei. Asperges me domine: Determinat modum sibi manifestate ablutionis in humilitate dei et baptismo futuro. Averte: Pars tertia ubi ex premissa confidentia ablui se orat et restitui. Cor mundum: Orat pro sua restitutione. Docebo iniquos: Pars quarta determinat qui de mundatus offerat. In qua et orationes interserit ut liberatus a peccatis deo devotius sacrificet. Benigne fac in bona voluntate: Pars quinta. Orat pro perfectione in Ierusalem. Tunc acceptabis sacrificium iustitie: Sacrificium iustitie

Psalm 50

91

est qui non offertur pro peccato. He sunt gravarum actiones nec in futuro laus eterna.

Psalm 51

Quid gloriaris in malicia: Secundum hystorie veritatem sacerdos ille dictus Achimelech potuit autem fieri sicut ait Ieronimus ut propter similitudinem littere Abimelech pro Achimelech scribetur. Sed in veritate sicut supra pro Achis ita et hic pro Achimelech Abimelech propter significationem Esdras commutavit ut nequaquam iis hystorie scilicet intellectus considerandus putaretur. Unde dicitur intellectus David vel Christo agit de eo quod intellexit in eo negotio convenit: Doeth, Idumeus, et cetera.

David cum Saulem fugeret per hunc sacerdotem transivit a quo Golie gladium et panes propositionis sibi et reversis cum abheri et nudius tercius convenissent edendos accepit quos solis sacerdotibus edere licebat. Erat autem ibi quidam Doeth Idumeus principes posterum Saul qui nuntiavit Sauli. Venit David in domum Abimelech. Misit ergo Saul et exhibitos sacerdotes iussit occidi. Cumque nullus in sacerdotes manum mittere auderet ipse Doeth sacerdotem et omnes suos summato scelere et interfecit. Doeth interpretatur motus, Idumeus terrenis. Est autem Idumea terra

nemorosa dicta ab Edom, id est, Esau, qui in ea regnant a quo et iam nominis interpretationem accepit quia terrana diligens gulosus lente primogenita commutavit. Doeth autem Idumeus non unum hominem sed hominum genus significat, id est, antichristum et ministros percursores eius qui omnem terram commovebunt sed et ipsi de terra viventium emigrantes movebuntur sicut pulvis a facie terre David Christum universam significat ecclesiam. Iste Doeth David legitur fuisse inimicus, nam a prima institutione due civitates et duo regna ceperunt institui, civitas Ierusalem et civitas Babylonie: regnum Christi et regnum diaboli. Initium Ierusalem Abel primus istius fuit, consummatio Christus. Initium Babylonie Cain, consummatio antichristus. Ex tempore he duo regna ceperunt opponi. Doeth itaque in membris suis David, id est, Christo semper occulte insidiatur ut nomen eius de domo Abimelech, id est, de ecclesia extinguat per caput, id est, per antichristum manifeste nomen eius conabitur extinguere qui antichristus nuntiat Sauli, id est, morti, vel diabolo David, id est, Christum venisse in domum Abimelech quod est regnum patris mei. Hoc ad litteram fuerit Iudei in quibus pater regnum primo sibi constituit, spiritualiter autem omnis ecclesia, in qua antichristus et Saul nomen Christi extinguere conabuntur. Est David occisis sacerdotibus evasit sicut Ysaac immolato ariete in quo duplex natura Christi ostenditur

quia secundum carnem passus est usque ad mortem; sed per deitatem surrexit.

Materia est antichristus sed et hic in membris eius per quandam conformationem convenit qui illum simili effectu nequitie preceedit. Nam iste psalmus appositum beato vero de quo in primo psalmo agitur antichristum ostendit.

Intentio est videns propheta sub antichristo periculosa sanctis tempora imminere ita ut in errorem, si fieri posset, inducantur etiam electi¹, malicia ipsius primum exposita celestem ipsius interitum supponit, deinde laudata parte resistentium et salute eorum supposita istos animare ac confirmationem spei sue intendit, ut suo exemplo reformati non desperent sed expectantes confiteantur nomen domini quoniam bonus.

Modus: Demonstrativo loquendi genere utitur vituperando antichristo istorum partem laudando. In prima parte quasi amirando insipiens in antichristum increpando invehitur, eius malitiam per singula exponens. Secundo, quid eius malitiam sequitur ostendit, scilicet scelere ipsius meritum. Tercio, dicit quod scit eius novissima considerantes peccare timebit. Dampnatus irridebit in fine. Quarta, ex persona sua istos multa laude commendat

¹ Matthew: 24:24.

Psalm 51

94

certificans eos de spe et ad confessionem, id est, laudem dei invitans.

Quid gloriaris: Invectio contra malitiam Doeth per indignationem. Tota die: Expositio malicie. Omnia verba precipitationis: Hoc de solo antichristo potest dici.

Propterea: Pars secunda de fine eius. Emigrabit: Hic tertio ostendit [...]. Videbunt iusti: Pars tertia et hic innuitur intellectum. Ego autem: Pars quarta. Laus contrarie partis.

Psalm 52

Titulus: In finem intellectus David. Pro Amalech.

Dixit insipiens: Amalech nomen gentis. Dixit insipiens: David Saulem fugiens in civitatem Sichelech uxores et filios et cetera impedimenta locavit et expeditos homines quos ad defensionem utiles sperabat secum duxit. Interim Amalechite Sichelech occupantes capta preda uxores David abduxere captivas quo nuntio David permotus, eos insequens devictis illis totam familiam suam liberavit. In quo negotio intellexit David futuram liberationem ecclesie que per David significatur a familia antichristi que per Amalech intelligitur. Amalech interpretatur lingens terram per quam bene familia antichristi accipitur que semper

lingeret et appeteret terrena de quibus tamen deus liberabit ecclesiam suam. Titulus sic exponitur. Psalmus iste dicitur intellectus David quia exponit nobis intellectum David. Intellectus dico habitus pro Amalech, id est, de negotio illo, videlicet de liberatione ecclesie ab Amalech habent, quidam libri pro milech que interpretatur parturiens sive dolens per quam intelligitur ecclesia que parit et laborat ut aliquos filios deo pariat et dolet de perditione malorum.

Materia est Amalech, id est, antichristi familia et David, id est, ecclesia. Nam psalmus iste continens est cum superiori sicut in ipso docuit ecclesiam ab ipso capite, id est, antichristo liberandam: ita in isto a membris eius Sichelech, id est, ecclesiam vastaturis Christo ecclesiam suam liberaturum ostendit.

Intencio est certificare ecclesiam non solum ab ipso antichristo sed et a membris eius liberandam.

Modus: Quemadmodum in superiori vel parte prima increpat eorum maliciam. Secundo, minatur eis per finem et interitum suum. Tercio, salutem ecclesie paturientis indicat, sed notandum est quod psalmus iste in quo Iudei Christo venienti resistentes increpati sunt, hic repetitur ideo ut indicaretur et eos qui antichristi tempore Christi nomen extinguere molirentur et eos qui ipsum crucifigere presumpserunt pari errore et pari dampnatione teneri.

Psalm 52

96

Dixit insipiens: Increpatio. Hec increpatio ad Iudeos qui tempore antichristi nomen Christi extinguere milientur per comparationem potest aptari ut primum insipiens vocetur gentilis qui fine legis moderamine pro velle suo rapitur et de eo omnia leguntur usque ad deus de celo prospexit. Ille vero versus sic continetur, gentilis talis videns autem longe deterior quem de celo prospexit qui et merito Amalechites, id est, terram lingens quia deum pro terrenis coluit. Nonne scient: Secunda pars. Continuatio. Quis dabit: Pars tertia. Liberatio ecclesie et salutare fidelis populi.

Psalm 53

Titulus: In finem in carminibus intellectus David cum venissent Ziphei et dixissent Saul nonne David absconditus est apud nos.

Deus in nomine tuo salvum: Omnes psalmi de tribulationibus ecclesie et fidelium, isti sunt quos David a persecutionibus Saul liberatus in figuram ecclesie dicitur cecinisse. In quibus omnes fideles contra adversa exteriora sive interiora armantur ne deficient sed David exemplo liberationis sue securi, deo et in prosperis et in adversis gratias agant. In hystoria sic legitur David

fugiens ad Zipheos se occulte contulit. Ziph est vicus unde Ziphei. Hi erant de tribu Iuda contribules David apud quos et propter cognationem et propter locum quia vilis et nullius fame erat, securum latere putavit. Ipsi vero nuntiaverunt Sauli ut incautum deprehenderet dicentes, "nonne David absconditus est apud nos" quorum dolum David presentiens latuit et evasit. Immo in quidam spelunca regionum ipsius latens Saul in manibus suis occidendum habuit cuius clamidis horam precidens illi pepercit. In hoc negotio David ecclesie typum gerebat, per quem intelligitur populus vilis et abiectus latens inter Zipheos, id est, florentes in hoc mundo qui cum Saule, id est, diabolo de morte ipsius testant, sed dei virtute liberatus super inimicos exultat. Titulus sic legitur. Hic exponitur intellectus David habitus de liberatione fidelis populi qui vir insipiens non intelligit et stultus non cognoscit habitus in carminibus, hoc est in laudem dei sive adversa sive prospera contingant. Intellectus dico consideratus in hoc negotio cum venissent Ziphei, id est, florentes in hoc mundo ad Saul, id est, ad diabolum accedit Ziphei ad Saul quando mali diaboli voluntatem imitantes David, id est, fideles occulto odio persecuntur. Tunc perveniunt ad Saul quando de morte illorum tractant dicentes hoc est rei evidentia indicantes quod ille populus cum illis permixtus est qui florem suum contemnentes quedam

invisibilia bona expectant et annuntiant. Unde et de morte illorum tractant.

Materia est David, id est, fidelis populus habitans intra Zipheos.

Modus: In prima parte David persecutiens de morte sua inter Zipheos tractari orat se ab eis liberari cum supposita eorum persecutione. Secundo, quid sibi oranti quid Zipheis insurgentibus reddatur ostendit. Unde et deo se voluntarie sacrificaturum promittit ut qui illum de omni tribulatione eripit et super inimicos facit despicere.

Intentio est: Premunit sic fideles et certificat de sua liberatione et Zipheorum destructione. Ideo psalmus iste maxime in ecclesia frequentatur quia necessaria oratio est contra necessarias ecclesie tribulationes. Omnes enim qui volunt in Christo vivere per fidem.

Deus in nomine tuo salvum me fac: In presenti. In virtute iudica: Id est, separa in futuro. Quoniam alieni: Supposita est persecutio. Ecce enim deus. Diapsalma. Pars secunda salus fidelis populi. Averte mala: Inprecatio quasi certa enuntiatio de dampnatione Zipheorum. Voluntarie: Vota que liberatus persolvit. Quoniam ex omni tribulatione: Hic est intellectus huius psalmi.

Psalm 54

Titulus: In finem in carminibus intellectus
David.

Exaudi deus orationem meam: In hoc psalmo materia est pusillanimus in tempestate positus in civitate sua. Hoc ex quadam similitudine ipsius David potest ostendi. David Saule persequente de civitate sua eiectus est sed et postea ab Absalon filio suo et a concivibus expulsus in desertum recedens in solitudine mansit. Sic fidelis quisque falsis fratribus qui a potestate facti sunt et domestici eius hostes admixtus propter infirmitatem suam ne iratus frenum odium incurrat et propter fratrum scandala debet semper spiritualiter sed et quinque cogitur corporaliter recedere spiritualiter transit in solitudinem quando cum impiis nullum habet invita consensum et propter illatas iniurias ad secretum bone uxoris, id est, bone matris confugiens in frenum odium non commotus patientiam columbine simplicitatis non reliquit, quod si inter malos non videt se proficere et eos sua presentia magis exacerbari quam converti etiam corporaliter a civitate ad horam se subtrahat et transeat in solitudine. Sic faciendum Christus docuit dicens: Si vos [...]. Hic in se exemplum reliquit cum tulissent lapides ut iacerent in eum et abscondit se et exivit de eis. Hic est intellectus quem David in

hoc psalmo decantat in hymnis seu in carminibus hoc est in laudibus dei; deus enim semper laudandus est sive eruditus adversis sive consoletur in prosperis.

Modus est in prima parte pusillanimis inter scandala fratrum in tempestate positus dum fluctuat et mergitur. Clamat ad Jesum ut liberetur quoniam contristatus est et cor eius conturbatur in tribulatione quam patitur. Unde et propter infirmitatem suam a civitate sua exire deliberat et acceptis pennis columbe exiens salvatur. In secunda parte in solitudine salvatus solum deum expectans hostibus domesticis quos in reprobum sensum datos intelligit divino iudicio consentiens meritas inprecatur penas iniquitate eorum supposita. Tercio iam sua expectatione firmatus quid sibi in futuro quid hostibus suis fiat: causis utriusque finis breviter expositis manifestat.

Intentio est contra domesticos hostes que pestis efficacior est fideles animare pusillanimes ut et spiritualiter et corporaliter quando ratio exigit recedant et si visco caritatis et officii cura aliquando deserre non possunt dicant: "Cupio dissolvi et esse cum Christo¹."

Exaudi deus: Premissa oratio in qua benevolentiam captat ab honestate cause. Intende michi: Hic a dignitate persone. Contristatus sum: Ecce quam necessaria sit

¹ Philippians: 1:23.

Psalm 54

101

oratio. Et dixi quis dabit: Deliberatio avolandi. Elongavi: Post deliberationem orationis. Pennis columbe non corvi elongavi et salvatus est. Expectabam: Diapsalma. Pars secunda. Certitudo sperantis. Precipita domine: Inprecatio. Divide linguas: Recordare turrem illam superbiorum, id est, Babel factam post diluvium ubi dominus divisit linguas ipsorum ne se intelligendo, perniciosam facerent civitatem. Spes superbie divisit linguas in gigantibus, spiritus sanctus congregavit linguas in apostolis. Die ac nocte: Exponit predictam iniquitatem. Tu vero bonus: Gravis exaggeratio que verbis exprimi non potest in qua tacendo intelligit quicquid non solum dici sed excogitari potest. Ego autem: Pars tertia. Quid sibi fiat in sue expectationis firma spe constitutus ostendit. Humiliabit eos: Quid fiat hostibus. Aproinquabit: Quanta sit utilitas sanctis in divisione inimicorum interfecit quia perfectiores in scripturis intelligendis promoventur simplices enutriti non leduntur. Tu vero deus: Pena eorum qui contaminant terram.

Psalm 55

Titulus: In finem pro populo quia sanctis longe factus est ipsi David in tituli inscriptione cum tenuerit eum Allophili in Geth.

Miserere mei: Titulus ex evangelio et ex veteri testamento sumptus est in tituli inscriptione ex novo testamento. Hoc habitus David enim regi nullus titulus inscriptus est cum tenuissent eum Allophili in Geth hoc est ex veteri testamento, veritatem tamen hystorie non est secutus in hoc quod dicit tenuissent in quo manifeste indicat in psalmo isto non de hystoria sed de ministerio tractari. Legitur quod David in civitate Geth dum a Saule quereretur fuisse peregrinus sed ab Allophilis minime receptus sed Christus qui per David hoc loco accipitur ex cuius semine natus est non solum in se olim sed adhuc in corpore suo tenetur in Geth, id est, in pressuris huius mundi. Geth enim interpretatur torcular non incongrue Christum dominus in membris suis teneri. Unde caput in corpore clamat: "Saule, Saule, quid me persecuti¹?", sed et corpus in capite suo est. Unde apostolus simul resuscitavit nos et simul sedere fecit in celestibus. Nos ibi sedemus et ipse hic laborat; nos ibi per spem, ille nobiscum per caritatem, hoc conpago tanquam unius hominis facit duos in carne una, sponsum et sponsam. Agitur ergo in hoc psalmo de ecclesia que tenetur in pressuris. Titulus sic habet. Psalmus iste dirigens in finem convenit David, id est, ecclesie pro populo, id est, habitus de populo quia a

¹ Acts: 9:4.

sanctis longe factus est inscriptione tituli, sed immutanda. Iste populus intelligitur non solum Iudei qui Pilato scribenti titulum contra dixerunt, verum omnis tam Iudeus quam gentilis qui non vult habere regem Christum, in quo longe factus est a sanctis, id est, a fide et a merito sanctorum. Vel habitus est hic psalmus pro populo, id est, ad honorem populi. Nam iste psalmus multos de populo isto conversos et prope factos denuntiat longe factus est cum, id est, quia tenuerunt eum scilicet Christum in membris Allophili in Geth. Allophili ipsi sunt qui et Phylistei secundum interpretationem Allophili alienigene. Unde et Phylistei secundum sensum sepe alienigene sed secundum interpretationem dicitur potione cadentes. Geth interpretatur torcular. Ergo Allophili omnes scilicet alienigene longe facti a regno dei tenent David, id est, ecclesiam in Geth, id est, in pressuris qui utiles sunt. Ut enim una ante torcular interrigit cum premitur non est sterilis, sic ecclesie pressura et tribulatio fructuosa est. Omnis enim temptatio pro bonum et fructum habet; homo enim sibi ignotus quid ferre possit quidve non possit ignorat. Accedit temptatio quasi interrogatio et invenit se ipsum vires suas petrus ignorans usque ad mortem se passurum affirmat. Accessit temptatio et quid posset agnovit. Sic ergo ecclesia et in pressuris se cognoscit et sic in torculari pressa liquorem salutiferum, id est,

exemplum patientie et constantiam fidei quasi lactandum simplicioribus ex se fundit.

Materia est ecclesia ab Allophilis tenta in Geth.

Intentio est contra alienos hostes ecclesiam armare sicut in superiori psalmo fuit contra domesticos.

Modus: In prima parte inter mala positus David ab oratione incipit malis suis breviter prelibatis sed per sperendi se non timere confidit. Secundo, mala superius prelibata singillatim exponit et a manifestis hostibus et ab his qui abscondite sub intentes libertatem ecclesie explorant illata inimicorum conversione per exemplum patientie sue et per orationem suam supposita propter que se timere sicut super asserens versum inter calarem repetit. Tercio, de malis seculi liberata ecclesia: in futuro sive etiam hic laudes se cantaturam promittit.

Miserere mei: Oratio. Conculcavit breviter prelibata tribulatio. Ego vero: Securitas. Tota die: Pars secunda. Latius determinat predicta mala, hec autem sunt a manifestis. Inhabitabunt et abscondent: Isti sunt alieni quia fecte veniunt et numquam appropinquant animo et si sacramento. Sicut sustinuerunt: Secundum istam interpretationem superiori versu coniungit et sic distinguitur ipsi me observabunt sicut etiam sustinuerint, id est, graviter passi sunt differre vitam anime mee. In alia translatione habetur: Sicut sustinuit anima mea in multa

Psalm 55

105

patientia scilicet pro illis salvandis, ita salvos facies et cetera. Deus vitam: Hoc conterserit dicens sicut deo constingente ita et se auxiliante et orante salvabuntur. Annuntiavi: Auxilium predicanti. Posuisti: Affectus orantis. In promissione: Omnia sperat in promittente deo compleri. Tunc convertentur: Hoc est ad honorem populi longe facti. In quacumque die: Mane est seu hora tertia seu duodecima et iste versu legatur de posteris in deo lavabo versus inter callares. In me sunt: Pars tertia, quid liberata persolvat et possunt hi versi de presenti sicut de futuro legi.

Psalm 56

Titulus: In finem ne disperdas David in
tituli inscriptione cum fugeret
a facie Saul in spelunca.

Miserere mei deus miserere mei: Legitur quod David Saulem fugiens abscondit se in spelunca et Saulem ad purgandum ventrem ingressum posset occidere cui ipse parcens tunc etiam ab ipso est liberatus. Psalmus iste dirigens in finem, id est, Christum, hoc monet ne disperdas David, id est, Christum. Scilicet inscriptione tituli sed ne disperdas regnum eius contradicendo inscriptio, id est, firmiter scripto titulo in quo significabatur firmitas

regni eius. Pilatus etsi malus esset figura erat omnium regno Christi non contradicentium dum a Iudeis correptus noluit inscriptum titulum inmutare, loquente in eo sancto spiritu per quem prophetatum fuerat titulum non posse corrumpi David dicente: Ne corrumpas qui impletum est Pilato respondente: "Quod scripsi, scripsi" et in hoc significatum est regnum eius in eternum mansurum; "ne disperdas", dico cum fugeret, id est, in spelunca, id est, in sepulchrum vel in speluncam, id est, in humana carne latentem. Ne corrumpas quia enim secundum hominem videbant eum pati, flagellari, tandem ultima morte dampnari et poni in sepulchrum, quasi in spelunca positum nec deum nec regem putabant. Per hoc fugit a facie, id est, a cognitione Sauli, id est, diaboli et ipsorum Iudeorum ministrorum, eius quia si cognitionem numquam regit gentium cognoverunt.

Agit itaque psalmus iste de passione et resurrectione breviter attingens humilitati eius, mirabilem altitudinem supponit. Per hoc enim congrue monet ne propter humilitatem in homine premissam regno Christi derogent, sed per altitudinem mirifice resurrexerunt firmati ne corrumpant et sic agit de Christo ad similitudinem David, a spelunca in qua latebant erepti.

Modus: Primo Christo quasi in spelunca latens orat sue liberationis securus, per auxilium de celo missum. Secundo, determinat auxilium a deo missum et exponit mala

Psalm 56

107

a quibus ereptus est gloriam resurrectionis non minus congruo loco interserens. Tercio, de resurrectione securus, laudes deo in sua persona promittit et confessionem in posteris, hoc est in apostolis.

Miserere mei deus: Geminata oratio mortem quasi propinquam innuit. Et in umbra alarum tuarum: Securitas. Misit de celo: Auxilium de celo missum. Conculcantes: Breviter tangit mala. Misit deus misericordiam: Secunda pars determinat et quid miserit scilicet deitatem sibi univit per quam mundo misericordiam contulit et ante promissam veritatem implevit. Dormivi conturbatus: Mortem significat que dormitio fuit et mala supradicta lacius incipit exponere. Exaltare super celos Deus: In medio ipsius passionis quasi ad solatium de resurrectione interserit. Laqueum paraverunt: Supra pendet filii hic laqueum paraverunt. Paratum cor meum: Pars tertia laudem in persona sua promittit. Exurgam diluculo: Securitas resurrectionis. Confitebor: Laus in posteris. Exaltare: Versus inter calaris.

Psalm 57

Titulus: In finem ne disperdas David in tituli inscriptione.

Si vere utique: Psalmus iste contra iudeos agit in quo propheta pro iniquitate sua illis exprobrat et penas illis denuntiat futuras pro inscriptione tituli et regno deo cui contra dixerunt. Unde nos monet per obprobrium illorum et penam venturam: ne disperdamus David, id est, regnum Christi ne contradicamus ut contradicentes simile illis obprobrium et penas subeamus. Ergo sic habet titulus. Psalmus iste docet ne tu quicumque Iudeus vel Gentilis disperdas David, id est, Christum contradicens inscripto titulo.

Modus: In prima parte exprobrat Iudeis propheta, eos tam per scriptam quam per naturalem legem accusabiles esse insinuans. Secundo, penas illis tam in futuro quam in presenti denuntiat. In presenti quia et inefficaces verbi et facti sui fuerunt et dati in reprobum sensum ardore parve conscientie et hic punientur, in futuro vero penas eternas luant. Tercio, subdit penas iniquorum iustis esse fructuosas quarum exemplo peccare formidant, malis alienis correpti. Similiter in hoc psalmo docemur penis et obprobrio iudeorum correpti, titulum Christi ne disperdamus.

Si vere utique: Premittit accusationem Iudeorum qui cum in naturali prius et postquam in scripta lege instructi iustitiam loquerentur, non tamen vere quia aliud quam loquebantur faciebant. Et enim in corde: Ostendit

non vere loqui quoniam loquentes in ore iustitiam, in corde et operibus habebant iniustitiam. Ideo dicit opera cordis quia cum deus iudex sit cordis et peccatum non est actus sed mali cordis voluntas profecto quicquid aliis voluerit, et sola impossibilitate non fecerit pro sancto deus imputat et par pena est volentis et facientis. "Nam si quis oderit fratrem homicida est¹." Qui odit et occidit pari pena puniendus est. Quamvis in ecclesia hoc provisum sit ut voluntas minori penitentia quam facta ipsa laventur, tamen ideo quia voluntas que ab homine non discernitur occulta erat, secundum quod in publico prodiit per exemplum malis scandalum in fratrem generat. Ideo et radix omnium malorum avaricia quia occultum malum est invidia, et superbia non iudicantur, fornicatio quamvis minus est publice dampnatur. Alienati sunt peccatores ab utero: Non est accusatio sed aggravatio quia ab utero matris deo providente et iudicante repulsi sunt vel ab ecclesia ipsa. Deus conteret: Pars secunda de presenti pena quid inefficaces facti sunt. Super cecidit: Id est, pena prave conscientie. Priusquam: In hic innuit de eterna. Absorbeat eos: Execratio in reprobum sensum. Letabitur: Pars tertia de correctione bonorum in pena malorum. Unde Salomon stulto pereunte sapiens sapientior erit. Et dicet

¹ Matthew: 5:22.

Psalm 57

110

homo: Iustus cum videt de presenti pena malorum hunc fructum sibi esse deum terrena non negligere regem cognoscit.

Psalm 58

Titulus: In finem ne disperdas David in tituli inscriptione quando misit Saul et custodivit domum eius ut interficeret eum.

Eripe me: Titulus iste ex Evangelio et hystoria mixtus de titulo Christi et hystoria David mentionem facit. Titulus Christi tribus linguis inscriptus est, Hebraice, Greca et Latina, que lingue toto orbe maxime precellunt, in quo regni eius dilatatio monstrabatur maxima quia nulla est ecclesia que istarum aliquem non habet linguarum. Ergo psalmus iste prophetice monet ne tu quilibet disperdas David, id est, Christum inscriptione tituli quasi ne disperdas regnum Christi quod titulus inscriptus confirmavit et Pilatus dicens: "Quod scripsi, scripsi¹." Tunc enim impletum est quod dicebatur. "Ne corrumpnas," dico ne disperdas sicut Iudei conati sunt facere. Tunc quando misit Saul, id est, Iudei milites regnum scilicet diaboli et custodium domum eius, id est, missis custodibus observavit sepulchrum. Quare ut disperderet regnum eius

¹ John: 19:22.

hoc est interficeret eum, id est, tolleret nomen eius ne crederetur in eum. Dicebant enim: "Ne forte veniant discipuli et furentur eum et dicant plebi: surrexit a mortuis¹."

Hoc est prefiguratum in David quando in domo sua positus a Saule custodibus obsessus est, sed per fenestiam ab uxore sua Michol filia Saul data ei propter Goliath emissus deceptis custodibus evasit et fugit in desertum donec Saule mortuo in domum suam reversus est. Secundum hanc similitudinem David de Christo agitur in hoc psalmo quomodo positus custodibus surrexit, exivit de sepulchro et domum suam, id est, iudeam missa cetitate in Israel dimisit et transivit in desertum gentium et in fine quando reliquie salve fient in domum suam revertetur. Itaque optime monet psalmus iste ne disperdas eum qui etiam in sepulchro positus non potuit disperdi et in regnum suum tam gentes quam iudeos utrumque parietem coniungens aquisium.

Materia: Christus orans de sua ereptione et de conversione gentium et Iudeorum loquens, nec in se nec in membris suis. Non enim Christum loqui solum illum qui est caput nostrum intelligere debemus, sed cogitemus Christum et corpus totum integrum quendam virum. Aliquando enim invenies verba que congruant capiti et nisi ea coaptaveris

1 Matthew: 27:64.

corperi nutabit intellectus tuus. Rursus invenis verba que non apta sunt corperi et tamen unus Christus quasi persona una loquitur. Secundum has distinctiones verba psalmi huius considerata sunt.

Intentio est ne disperdas sicut et in ceteris.

Modus: In prima parte Christo in sepulchro a iudeis obsessus orat se eripi per resurrectionem gentes servari et iudeos reprobari. Secunda orata gentium salus confirmatur, preposita quorundam iudeorum, id est, apostolorum conversione necessaria predicandis gentibus a valde et iudeorum cecitas inseritur additis in fine precibus de convertenda plenitudine iudeorum sicut supra gentium. Tercia salus iudeorum confirmatur. Unde Christus integer collecto utroque pariete grates agit inenarrabiles.

Eripe me: Oratio capitis pro se et pro membris.

De inimicis: Quorum sunt quatuor genera de inimicis, id est, votum nocendi his tribus et ab insurgentibus, id est, votum implere volentibus qui commoti iam insurgunt. De operantibus iniquitatem: Qui iam indurata mente secula complent de viris sanguinem qui non solum contumeliam ingerunt sed sanguinem fundunt. Fortes superbi: Pharisei de iustitia presumentes potius facti iniusti qui me quasi reum dampnaverunt quia neque iniqui me et cetera. Exurge in occursum: Hoc soli capiti convenit quia non est occursum nisi de partibus. Orat ergo ut exurgat in occursum,

id est, manifestum faciat se esse equalem patri. Intende: Oratio de salute gentium. Non misérias: Excecatio iudeorum. Convertentur: Pars secunda. Conversio Iudeorum in predicatione apostolorum et eorum qui post datum sanctum spiritum conversi predicaverunt gentibus. Circuibunt: Predicando in gentibus. Domine quis audivit: Excecatio iudeorum. Ad nichilum deduces omnes gentes: Affirmat salutem gentium. Deus ostendit mihi: Nota quod Iudei necessaria dei provisione reservantur et per omnes gentes disperguntur et cum sacramentis suis ad hoc manent. Ideo reservantur et ubique dispersi sunt ut ubique Christiani eos intendentes iniungi memoria habeant misericordiam sibi collatam qua fecit eos cum ex Ade¹ massa essent vasa misericordie. Iudei vero facti sunt vasa contumelie qui nisi reservarentur poterat de eorum memoria fortasse deleri ergo ad custodiam nostre humilitatis reservantur. Nam si naturalibus non pepercit ramis quid factururus est insertis. Ideo cum lege et prophetis scripturis et sacramentis suis manent ut quando volumus Christum ostendere prophetatum aut sacramenta ecclesie quorum instituta legalia figuram deferebant, proferimus istas litteras ne forte dicant aliqui duri ad fidem quia nos illas composuimus ut cum evangelio fingeremus et prophetas; hinc eos convincamus

1 Manuscript has Adem.

Psalm 58

114

quia omnes ipse littere quibus Christo prophetatus est et sacramenta pasche circuncisionis et alie figure, apud iudeos adhuc in manifesto sunt sed et ideo ad hunc infideles permanent ut maius testimonium inimici perhibeant quam amici ne possit aliquis amicorum quasi testimonium calumniari quamvis in primitiva ecclesia necessarii ad predicationem gentium quidam ex eis ideo conversi sunt ne aliena predicatio repetitiva posset iudicari. Delictum oris eorum: Oratio pro convertendis in finem. Convertentur: Pars tertia in qua salus iudeorum confirmatur. Ego autem: In conclusione post omnia ecclesia ex utroque pariete collecta gratias agit.

Psalm 59

Titulus: In finem pro his qui commutabuntur inscriptione tituli ipsi David in doctrina cum succendit Mesopotamiam Sirie et Siriam sobal et convertit Ioab et percussit Edom in valle salinarum, duodecim milia.

Deus reppulisti nos: Titulus similiter ex evangelio et hystoria myxtus psalmum indicat de commutandis agere. Psalmus dirigens in finem agit pro his qui commutabuntur intus, id est, a regno diaboli in Christi regnum. Sic viventes ipsi David et quomodo hoc fit. Versi sint in doctrina nam oportet eius legem scias cuius portas

titulum pars ista est de Evangelio. Sequitur de hystoria psalmus dico habitus cum succendit Mesopotamiam Syrie. Tunc enim istum psalmum fecit David cum istas omnes debellasset nationes in qua victoria Christi victoriam de omnibus tam Iudeis quam Gentibus in suum regnum commutandis significari intellexit quos igne succendit et percussit gladio. Ignis ille est de quo in Evangelio, "Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat¹." Gladius verbum dei. "Non veni, inquit, pacem mittere in terram sed gladium²." Gladius iste percutit resistentes et separat bonos a malis. Sed nota quod hystoria alludens ordinem mutavit, prius enim percutit gladius et postea succendit ignis.

Materia est commutati quos inducit in psalmo isto loquentes et tribulationem quam sustinent exponentes.

Modus: Primo ipsi commutati enumerant misérias quas sustinent et ante fidem et post et hoc est adhuc commutandi quas ad ipsam commutationem utiles esse confirmant, sed et multa mala que iam commutati sustinent exponit sibi esse ea utilia indicantes ad evitandam penam eternam. Primus enim labor ad commutandum est utilis dum per ipsum ad penitentiam commoventur et commitantur.

1 Luke: 12:49.

2 Matthew: 10: 34.

Secundus est vero iam commutati usque in finem ferant adversa ut sic penas fugiant eternas, videlicet ante fidem propter conversionem post purgationem. Secunda parte qui orant de sua liberatione et affirmant¹ eam per hoc quod locutus est deus in sancto suo promittens liberationem suorum et ecclesiam tam de gentibus quam de iudeis esse multiplicandam. Unde se letari ostendit et in ipsis tribulationibus magis gaudere quam deficere deo faciente virtutem qui ad nichilum deducit conculcantes.

Intentio est confortare ad adversa ferenda per spem liberationis.

Deus reppulisti: Primus quidem labor a presentia dei repulsi sunt et destructi sancti mortales et passibiles nota, nam ipsi qui perseveraverunt angelis necessariis fuit ad salutem casus aliorum quorum exemplo de superbia non presumptes humilitatem suam custodirent. Similiter primi hominis casus et miserie humano generi illate, ad custodiam humilitatis necessarie fuerunt ut dum se michi esse attendit ad gratiam confugiant et dum fomes peccati ab eis non tollitur humiliati non superbiant. In quo dei misericordia nobis clementer providet ut quamvis in baptismo omnia peccato deleantur, fomes tamen peccati propter

¹ Manuscript has affirmat.

custodiam humilitatis non deletur quo deleto omnibus fortasse in superbiam lapsis, nemo salvaretur.

Commovisti terram: Ut respiceret, conturbasti ut peniteret. Sana contritiones: Primi laboris utilitas. O benedisti: Labor secundus. Dedisti metuentibus te significationem: Utilitas sed et laboris. Ut liberentur: Pars secunda diapsalma. Salvum fac: Oratio de liberatione. Deus locutus est: Securitas. Letabor: Verba populi commutati letantis de multiplicatione ecclesie quam deus in sancto suo loquente intelligit. Partibor: Sicut hoc de gentibus dicit. Convallem tabernaculorum: Per hoc intelliguntur iudei. Meus est Galaad: Acervus testamenti per quod martyres. Manasses: Oblivio per quem confessores qui prioris ignominie obliti deum confitentur. Effrem fructificatio: Id est, omnis ecclesia. Iuda rex meus: Securitas totius ecclesie in qua Christus qui de Iuda ortus est, ut rex presidet. Unde non timet Moab hoc est omnes abutentes lege qui et si olla servens est tamen duce Christo facta est spei non consumptionis. In Idumea: Dicit quia Iuda regente etiam ipsi terreni ecclesie sunt subditi et si alieni multi enim intrant, et Christum multi adorant qui non sunt conregnaturi. Da nobis auxilium de tribulatione: Iam per tribulationem videns multiplicari ecclesiam non orat ut tribulatio removeatur, sed ut ipsa tribulatio

Psalm 59

118

detur ad auxilium. In deo faciemus virtutem: Spes in tribulatione.

Psalm 60

Titulus: In finem in hymnis David.

Exaudi deus orationem meam: Psalmus iste dirigens in finem convenit David, id est, universali ecclesie que per David hic accipitur, David dico cantanti in hymnis hoc est in laudibus.

Materia est universalis ecclesia que quasi in persona unius hominis intrat mala laborans a finibus terre ad deum clamat.

Modus: Primo, ecclesia posita in pressuris dum cor eius anxiatur orat sue exauditionis segura, quia in petra exaltata est et quia Christum ducem habet et turrem fortitudinis per quod se usque in secula perseveraturam asserit¹. Secundo, iam exaudita de consequenda hereditate gloriatur exponens ipsam hereditatem et misericordiam dei et veritatem per quam hoc consecuta est magnificans. Unde et se ymnos dicere et vota reddere promittit.

Intentio est hortari alios exemplo suos quamvis multa mala incubuerunt non desperare sed de consequenda

¹ Manuscript has asseruit.

Psalm 60

119

hereditate securi, omnis pacienter ferentes deo in hymnis cantent.

Exaudi deus: Oratio. A finibus terre: Universitas ecclesie. Dum anxiaretur: Acerbitas tribulationis. In petra: Securitas ecclesie quia supra firmam petram fundata est et porte inferni non prevalent ante eum. Petra autem erat Christus. Inhabitabo: Perseverantia usque in finem. Quoniam tu deus exaudisti orationem: Pars secunda. Diapsalma per hoc quod iam exaudita est de hereditate certa est. Dies super dies: Descriptio hereditatis. Misericordiam et veritatem: Quia misericordia est, quia se salvatam cognoscit et veritas per quam de promissa hereditate certa est quasi concludendo utramque magnificet dicens misericordia et veritas est quis requiret. Quasi magnam rem querit intelligere si secundum utramque vivit. Sic psalmum dicam: Laus quam in se promittit et ad quam alios mittit.

Psalm 61

Titulus: In finem pro Idithum Psalmus David.

Nonne deo: Psalmus iste dirigens in finem convenit David, id est, alicui perfecto fideli habitus pro Idithum, id est, per transiliente. Docet enim psalmus iste quomodo

transilientes ipsi intemperata mediocritate se habere debeant ut nec contra deum cui inferiores sunt quamvis multa transilierunt superbiendo se offerant et inferioribus suis pietatis affectu condescendant.

Materia est aliquis transiliens.

Intentio est docere transilientes exemplo ipsius transilientis quem inducit ita medium illud tenere, ut contra deum qui superior est vel per concupiscentiam ut angelis, vel per impulsorem ut primus homo non superbiant, et de salute inferiorum increpando hortando seu quibuslibet modis laborant.

Modus: Prima parte transiliens iste qui inducitur ostendit quomodo medius inter deum et homines mundanis adherentes se habeat scilicet animam suam ita deo confirmat esse subiectam, ut nec ex sua concupiscentia vel alio impellente contra illum superbiendo se erigat, inferioribus vero ex miseratione mala sua opera et iniquas cogitationes exprobrat. Secunda, se ipsum in subiectione illa pro moveri amplius monet et munda nos sub se positos nec blandiendo nec increpando hortatur, ut in deo sperent et illi confiteantur quia adiutor noster est. Tercia, iterum exprobrat eis de vanitate in qua sperant et ammonet in deo magis quam in caducis confidere invitans eos per misericordiam qua salvat et terrenis per potestatem qua iudicat.

Nonne deo: Subiectatio anime quam exhibet deo.
Quo usque irruitis: Increpatio qua inferioribus facit.
Interficitis: Malo opera aperte inpugnantium. Cogitaverunt repellere: Mala cogitatio in occulto nocentium. Veruntamen deo: Pars secunda. Diapsalmus se ipsum ad subiectionem predictam ammonet. Sperate in eo: Exhortatio inferiorum bonorum. Veruntamen vani filii hominum dei: Pars tertia. Diapsalmus. Effundite coram: Confessio. Exprobratio de vanitate in qua tenentur. Semel locutus est deus: Quasi nolite sperare iniquitate quia potestas dei est qui iniquitatem iudicat, sed sperate in deo quia misericordia dei est qua sperantes in se remunerat. Hoc est quod ad archana dei raptus ubi pater generat filium, se audisse confirmat dicens: "Semel locutus est deus." Semel genuit filium a quo duo hec audivi. Quia potestas et tibi domine misericordia.

Psalm 62

Titulus: Psalmus David cum esset in deserto Idumee.

Deus deus meus ad te luce vigilo: Legitur David dum fugeret a facie Saul in deserto Idumee mansisse. In quo negotio significabatur ecclesiam quamdiu in seculo in hac terra velud in deserto mansuram. Unde et apostolus:

"Quamdiu in mundo sumus peregrinamur a domino¹." Docet itaque propheta cum videat ecclesiam in hac terrenitate undique conturbari nec possit ab ea exiens ad patriam redire, qualiter se habeat inter huius deserti incursus. Psalmus iste est David, id est, ecclesie docentis qualiter se habeat et dum esset in deserto Idumee, id est, in ariditate huius terrenitatis.

Materia est David, id est, ecclesia posita in deserto huius seculi.

Intentio est docere quomodo conversandum sit in hoc deserto et licet multa ipsa mala undique conturbent, tamen non desperet sed capitis sui exemplum respiciens, pro destruenda cum rege suo perversitate letetur.

Modus: Primo inducitur ecclesia modum sue conversationis in deserto exponens. Scilicet toto animo corpore vigilat et sitit ad deum et dum inter mala deserti ponitur propter susceptam misericordiam laudat ut plenius possit laudare, ad ulteriora se erigens orat repleti animam suam sapientia et fortitudine. Secundo, exponit securitatem quam a deo accipit in hoc deserto incipiens a iugi memoria dei quam per ipsam securitatem obtinet, asserens in fine inimicos quos in deserto sustinet perituros, regem suum cum corpore letaturum.

¹ Hebrews: 13:14.

Deus deus meus: Vox ecclesie. In terra deserta: Locum determinat unde clamat. Quoniam melior est: Laus pro misericordia. In nomine tuo lavabo manus meas: Oratio. Sicut adipe: Ecce quid oret. Si memor fui: Pars secunda. Frequens memoria de deo que in quiete habenda est ne in bello deficiat dum in otio negligens est. Unde et formica proponitur que estate congregat quibus fruatur in hieme. Quia fuisti adiutor: Securitas que ipsam etiam memoriam prestat. Ipsi vero: Perdicio inimicorum totius ecclesie tam capitis quam membrorum. Unde et iudei spiritualiter inducuntur. Rex vero: Salvator et letitia capitis et membrorum.

Psalm 63

Titulus: In finem psalmus David.

Exaudi deus orationem meam: Superior psalmus ecclesiam que in deserto seculi commoratur contra universas tribulationes armatam iste specialiter contra tribulationes a persecutoribus illatas.

Materia eius Christus est.

Modus: Primo exponit qualiter se habuerit in tribulatione. Ab oratione incipiens mala que passus est aperit. Ultio etiam se passioni ingerens persequentibus non

resistit. Secundo, hostes persecutores invisibiles pronuntiat et in eorum confusione multos conversos, subdita in fine letitia iustorum et spe que in domino habenda est.

Intentio: Ut in propria passione non doleant sed letentur et sperent, sicut et in passione capitis letandum est et sperandum que ad hoc ipsum proposita est in hoc psalmo. Iste psalmus sextus eorum est qui breviter passione et resurrectione pertractant.

Exaudi deus orationem: Oratio. Protexisti me: Securitas exauditionis. Quia exaceruerunt: Narratio malorum que aperte illata sunt et dolose. Accedet homo: Ecce quia sponte passus est in quo etiam formam dat non fugiendi persecutionem cum tempus est. Sagitte parvulorum: Pars secunda. Irrisio inimicorum. Et annuntiaverunt opera dei: Ecce conversio quorundam facta ex timore et confusione ipsorum iudeorum. Letabitur iustus: Conclusio in qua totius intentionis summa perpenditur.

Psalm 64

Titulus: In finem psalmus Canticus David Ieremie et Aggey de verbo peregrinationis incipiebant proficisci.

Te decet hymnus deus in Syon: Propheta David videns humanum genus per inobedientiam primi hominis sub

lege peccati captivatum que damnatur in membris ad patriam de qua exulaverat, per obedientiam Christi reversurum, in hoc psalmo reditum illum decantavit. Post ipsum David Ieremias qui iudaicum populum in Babyloniam captivandum et post septuaginta annos in Ierusalem prophetaverat reversurum, de hoc reditu ad vitam precipue gaudens, sub figura revertentis populi hoc usus est ymno quamvis nec captivatus ab Assyriis nec non cum eodem populo reductus sit.

Dum enim verbum in aula Nabuchodonosor esset habitum qui sibi omnem terram subiugaturus esset dum Iudei resisterent captivatis iudeis Ieremie qui hanc captivitatem prophetaverat quasi prophete reverentiam exhibentes, scilicet Nabuchodonosor ducis exercitus eum libertate donaverat qui Babylonis nolens sequi, apud Egyptios lapidatus est. Aggeus autem et Ezechiel et ceteri prophete cum populo revertentes sive ibi nati sive captivati fuerint eodem cantico in reditu usi sunt de significato potius reditu exultantes, hec omnia in figura Christiane plebis contingerent. Verbum in aula regis habitum est quod captivitatis causa fuit. Ita et apud demonem constitutum est ut sibi hominem subiugaret qui ad obtinendam felicitatem factus erat quam ipsi amiserat. Itaque septuaginta anni quibus populus captivatus est universitatem vite significant in quo populus dei sub diabolo captivatur qui tamen factis eis revertetur, hoc est quod post hanc vitam plebs

Christiana ad celi patriam libera revertetur. Ad idem mysterium significandum septuaginta dies ecclesia celebrat in quibus ab altera quod est canticum exultationis abstinens, tempus captivitatis sue representat. Genesi legit tunc in quo miseria et casus hominis continetur. Appropinquante Pascha legit exodum in quo exitus de Egyptiaca servitute describitur qua eadem captivitatem designat. In passione Ieremiam qui evidentius Christi passionem aperuit, per quem intelligebat futurum reditum. In ipsa enim resurrectione unum altera canitur propter spem reditus que nobis in ipso capite nostro data est. In sabbato cum tandem septuaginta dies terminatur duplicatur altera perfectam capitis cum corpore resurrectionem significantes.

Materia: Prefiguratus reditus.

Intentio est populum in hac captivitate positum per spem reditus que in Christo data est consolari.

Modus: Primo affirmat reditum et precatur se cum redeuntibus reduci, quorum exposita beatitudine simul orat pro omnibus. Secundum, laudes dei et virtutes describit qui propter hunc reditum preparavit apostolos et successores eorum ad convocandam ecclesiam de omnibus finibus terre.

Titulus sic legitur: "Psalmus iste est David", id est, populi redeuntis. Primus dico existens canticum Ieremie et Aggei de reditu ad celestem patriam exultantium,

canticum dico habitum de populo transmigrationis hoc est de populo captivato tunc cantatum cum inciperent proficisci. id est, redire de Babylone. Notandum qua he due civitates, Babylonia et Ierusalem a Cain et Abel exordium sumpserunt. Debemus nosse Babyloniam in qua captivi sumus et Ierusalem ad cuius reditum suspiramus; hoc celestis Ierusalem per terrenam significatur que a iudeis modo non incolitur. Postquam enim in illos vindicatum est et illa que significabatur cepit evidentius predicari umbra quam significabat delecta est, propterea modo ibi templum non est quod fabricatum fuerat in imagine futuri corporis Christi.

Te decet: Vox exultantis de populi confidentia reditus. Exaudi orationem: Oratio David. Verba iniquorum: Hoc est verbum quod in aula regis habitum est significans attentionem demonum quam de captivando humano genere habuerunt. Beatus quem elegit: Describit beatitudinem redeuntium. Exaudi nos: Communis oratio. Spes omnium: Pars secunda altera laudes dei. Preparans montes: Preparatio apostolorum. Qui conturbas: Contradictio predicationis. Turbabuntur gentes: Conversio gentium. Rivos eius: Successores apostolorum. Benedices corone: Deinceps communem omnium salutem prophetabat.

Psalm 65

Titulus: In finem psalmus David. Canticum resurrectionis.

Iubilare deo: Tractatus iste canticus est quia est ineffabilis exultatio de resurrectione ad quam nos propheta monet. Canticum dico psalmi quia ad bonam operationem invitat. Hoc est monet iste psalmus de resurrectione nos et ineffabili ultione mentis iubilare et laudem nostram bene operando, ita ut omnibus luceat in psalterio decantare. Psalmus iste demonstrat gentibus vel credentibus esse resurrectionem promissam, Iudeos vero de hac re male mentitos excludi. Nam iudei ex operibus sibi presumptes ex iustitia legis temporalia bona et ipsam resurrectionem sperabant, cuius bona ab his temporalibus non esse dissimilia mentientes questioni Saduceorum de muliere septem virorum cuius in resurrectione futura esset respondere non poterant nescientes Christi de hac resolutione quod neque nubent neque nubentur. Non est necessaria successio ubi non erit discessio. Describitur utroque resurrectio prima scilicet et secunda et quibus conveniat quia non solis iudeis et quid secundam resurrectionem impediat tribulatio scilicet horum superbia et male credentium error in hoc psalmo damnatur quia exclusi sunt infideles et humilitas gentium per spem resurrectionis elevatur ad quem vocate sunt.

Materia est resurrectio que dicitur ad gentes pertinere.

Intentio: Omnes fideles cum ipsis gentibus ad laudem dei et bonam operationem propter resurrectionis spem invitare et contra huius seculi adversa vocatos de gentibus premunire ne sicut iudei de temporalibus sed sicut fideles de celestibus bonis gloriantur.

Modus: Primo monet omnes gentes de resurrectione iubilare et psallere cum gaudio et timore quia ipsi vocati sunt iudei exclusi. Secundo, incipientes de gentibus quasi rudes ad videnda opera dei invitat qui gentes ad resurrectionem credentes vocavit exasperantes iudeos exclusit. Tercio, contra adversa munit et monet gentes benedicere deum qui licet suos probet tribulationibus liberat tamen et ducit ad regnum. Quarto, expositis omnibus invitat non iam rudes sed devotos ut exemplo sue liberationis amplius confidant in domino benedicentes eum de exauditione.

Iubilare deo: Canticum cum gaudio. Psalmum dicite: Laus bene operandi. Date gloriam: Ammonet de cautela ne laudantes sibi sed domino gloriam ferant. Dicite deo quam terribilia: Dicunt ut timeant cuius terribilia sunt opera qui si naturalibus ramis, id est, iudeis non pepercit timeant si peccaverint ne et ipsi excidantur. Mentientur tibi inimici: Innuit breviter quod iudei exclusi sunt quia mentiti sunt. Omnis terre: Vocatio

gentium. Venite: Diapsalmus. Secunda pars monet incipientes. Qui convertit mare: Prima conversio ecce opera hoc est conversio gentium. In flumine: Secunda resurrectio, flumine, id est, mortalitate huius seculi destructa. Qui exasperant: Exclusio Iudeorum. Benedicite: Diapsalmus. Pars tertia. Monet gentes etiam in adversis benedicere. Quoniam probasti: Ipsa tribulatio quibusdam sanctis est sive occulta sive manifesta sit tamen probatio ut Iob quibusdam ubi aliquid purgandum correctio. Quidam ut Paulus ad solam humilitatis custodiam. Induxisti: Occulta persecutio. Posuisti tribulationes in dorso: Hoc ad humilitatis custodiam. Imposuisti: Manifesta. Transivimus: Liberatio. Venite: Diapsalmus. Pars quarta. Invitat amplius: Sperare in domino. Quarta. Exemplum sue liberationis. Propterea exaudivit: Exauditio intenta mente clamentis. Benedictus: Exauditus. Benedictus.

Psalm 66

Titulus: In finem in ymnis psalmus cantici David.

Deus misereatur: Psalmus cantici. Quidam sic distinguere voluit ut quando psalmus preponitur et sequuntur cantici psalmus ille qui sic titulatus est, plus de operatione contineat qua de eterna iocundatione, quod ei

canticum preponatur, e contra sancti vero expositores hanc distinctionem minime curant. Nam et si psalmus spiritualiter ad bonam operationem canticum vero ad exultationem pertineat, tamen quia mutuato usu et omnes psalmi cantica et omnia cantica psalmi dicuntur, id est, laudes dei est quelibet exultatio canticus sit. Psalmus iste convenit David prophete vel alicui fideli qui dicitur psalmus quia ammonet bonam operationem et est cantici quia continet eternam exultationem. Invitat enim ad confessionem que est bona operatio et ad exultationem etiam pertinet confiteri quia nemo perfecte confitetur nisi et se propter mala accuset et in deo propter eterna bona exultet accusans se a quo mala et in deo exultans a quo tamen bona. Psalmus dico habitus in hymnis, id est, in laudibus. Videns enim propheta maledictionem humano generi per peccatum primi hominis in missam benedictionem vero tamen in semine Abrahe fuisse promissam, in hoc psalmo ipsum semen materialiam suscepit cum laude et exultatione decantans. In quo nos ammonet ad laudem et confessionem illius cuius benedictione maledictio prima soluta est.

Modus: Primo petit se dei misericordia illius spirituali benedictione illuminari ut semen illud eum omnibus gentibus quando venerit agnoscat. Secundo, ad confessionem et exultationem invitatur causam supponens, quia deus et hic dirigit, et de futuro iudicio facit securos. Tercio,

eandem ammonitionem propter aliam causam supponit quia terra sterilis antemodo dedit fructum suum. In fine ab ipsa trinitate generalem benedictionem implorans cum timore quia primum opus sapientie est et ultimum.

Deus misereatur: De merito suo non presumptis a misericordia incipit tamen que et illuminationem dat et servat. Et benedicat: Determinat in qua re sibi misericordiam dei imploret scilicet dando spiritualem non corporalem benedictionem. Hoc est quod subdit. Illuminet vultum suum super nos et misereatur nobis: Ut datam illuminationem conservet. Ut cognoscamus: Ad hoc illuminet scilicet ut cognoscamus. Pars secunda confitebor. Diapsalmus. Invitat ad confessionem. Letentur: Nemo dubitet confiteri qui iam confessionem gaudium sequitur non supplicium. Quoniam iudicas: Hoc est unde letentur quia de iudicio sunt securi quia iudicas in equitate sed equitas iudicantis timenda erat nisi prius in terra dirigeret ergo sequitur et gentes in terra dirigis. Diapsalmus. Pars tertia. Confiteantur curialiter eandem verba sed ad aliam causam repetit. Terra dedit fructum suum: Hoc est causa terra caro Christi vel ipsa Maria. Benedicat nos deus pater: deus filius benedicat nos deus spiritus sanctus.

Psalm 67

Titulus: In finem psalmus Cantici David.

Exurgat deus: Psalmus dicitur quia ad laudem dei per bonam operationem invitat quando dicit psallite deo et est cantici, quia propter resurrectionis gloriam dicit deo interna mentis exultatione cantare. Convenit autem David prophete. Agit enim propheta in hoc psalmo de exaltatione Christi et populi sui per resurrectionem facta secundum quandam similitudinem elevate arche. Moyses et populus iste adversus aliquos hostes pugnaturi archam domini contra adversarios elevabant a cuius adiutumque presentia inimicis irruentibus populus Israel salvabatur. Moyses quidem virtutem illam in archa minime intelligebat, sed Christi virtutem esse qui per archam significabat in quo continentur omnes thesauri sapientie et scientie sicut in archa tabule testamenti et cetera continebantur et desuper omni erat parte contexta auro. Unde et ipsa arche elevatio hanc virtutem potuit optinere non quia per se hoc faceret sed quia dominice resurrectionis sacramentum esset. Nam sicut elevata archa inimici ruebant et populus Israelis salvabatur, ita Christo resurgente inimica morte destructa populo Christiano spes salvationis relictata est. In quo manifestum est figuras ipsas et sacramenta virtutem suam ab ipsis rebus que figurantur sumere, sicut ipso

Moyse manus elevante in modum crucis in virtute crucis dominice adversariorum manus sternebantur.

Materia est Christi et populi sui per resurrectionem¹ exaltatio.

Intentio est ad laudem Christi exaltati et populum suum exaltantis bene vivendo et bene operando nos invitare hoc est quod ait. Cantate et psallite.

Modus: Psalmus sex habet partes. Prima quasi in prologo totam summam breviter complectitur et ait. Quasi elevata archa exurgente Christo quid inimicis quid iustis hic et in futuro fiat. Secundo, per partes incipit distinguere de futuro evangelio quedam in figuris quedam in manifestis rebus prophetans. Ex quo per egressum Christi et apostolos predicantes terra mota et ecclesiam de variis sanctorum virtutibus constituitur speciosa. Modum quomodo hoc premissa sunt utilia in fine supponens ibi sed si dormiatis et cetera. Tercio, dona Christi que ascendens donavit commemorat prius ostendens Christum quia solus est qui possit dare et non alius ostendens ea per discretionem data. Quarta, operationes que premissas donationes et predicationem evangelii secuntur supponere scilicet confractionem inimicorum et quorundam conversionem a deo ut et Christi et apostolorum exemplo de utroque sexu conversi

¹ Manuscript has resurrectione.

martyres fiant deo psallentes. Quinto, ut cepta his operationibus ecclesia confirmetur orat et asserit dissipatis hereticis dilatationem ipsius usque ad extremos fines gentium propagandam. Sexto, quid dilatate ecclesie in finem futurum sit prophetat sed sicut ascendit Christus ita veniet suis sanctis immortalitatem et incorruptionem donaturus.

Exurgat deus: Hos secundos versus primos cantabat Moyses et elevaret archam quibus nec utitur propheta in exultationem Christi sicut Moysen intelligat prius per eandem significationem cecinisse. Exurgat: Resurrectionis exaltatio. Dissipentur: Id est, dissipatio inimicorum in presenti. Sicut fluit cera: De futuro. Iusti epulentur: Exaltatio iustorum et sue partis qua habent in futuro. Cantate deo psalmum dicite: Hortatur iustos ut in futuro epulaturi nec in presenti bene sperando bene vivendo item deo faciant et hec admonitio pro affirmatione accipienda est. Exultate: Quasi etsi hostes et tristia in faciendo item occurrant, tamen Christo quia archa precedente securi exultent. Patris orphanorum: Qui superbos et divites conturbat in orphanis, id est, nichil habentibus et nudis et destitutis humana ope Christum sequentibus qui est pater et patronus et viduarus iudex. Vidue sunt qui etsi aliquid habent tamen in mundanis rebus nullam spem sibi constituunt ut sanctus Iob horum deus iudex et defensor est.

Deus in loco: Hoc est ex orphanis et viduis sibi locum sanctificat et tales habitare facit in domo sua unanimes. Qui educit vinctos: De quibus sibi tales assumpserit determinat hoc est de utroque genere peccantium alios vinctos alios iam sepultos educit et notandum quod est ordo preposterus primus enim ut educat vinctos et sepultos de quibus postea ecclesiam facit unanimes et locum suum sanctificat de orphanis et viduis quibus pater et iudex est et in quorum corda per fidem ascendit pro quo vocati debent in hac vita cantando et psallendo per bonam vitam et bona opera domino iter facere, ut in futuro possint nichil conspectu exultantes epulari. Deus cum egredereris: Diapsalmus. Pars secunda. Incipit de evangelio in figuris veteris hystorie presignato et enim credentes predicatio apostolorum. Terra mota est: Conversio terrenorum. Domini dabit verbum evangelizantibus: Hic manifeste de evangelio super per figuras veteri testamenti prophetat. Speciei domus: Pulchritudo ecclesie de membris variis collecte, et sic iungitur dabit verbum dabit etiam dividere spolia specei, id est, ad speciem domus faciendam. Si dormiatis: Monet evangelizantes ut domus speciosa constitui possit ut verbum possint a deo accipere. Inter medios cleros: Id est, inter duo tibi vel utramque hereditatem usque ad mortem quiescere ad quos conversus ait propheta: "Si dormiatis et cetera." Dum discernit: Diapsalmus.

Pars tertia. Ostendit bona secundum discretionem a deo donari. Mons dei mons pinguis: Christi personam commendat quem solum montem uberem ac pinguem dicit quia etsi per alios ut per apostolos hec dona distribuantur, solud deus Christus est qui possit dare, a quo et non ab alio petenda sunt. Ut quid suscepistis montes: Increpat eos qui montes alios ut Iohannem baptistam Ierhemiam hunc montem, id est, Christum esse suspicabantur et a ministris eius hec dona querebant. Currus dei: Quos ab isto monte seggregavit currus istius montis vocat in quibus, ipse sedet et qui alios in regnum secum vehebit. Ascendisti: Per ascensionem quam hic inducit indicat donandi facultatem. Et enim non credentes: Prius non credentes per dona ista positi in curribus nec trahuntur ad vitam. Benedictus: Conclusio monet ad laudem triumphantis et ascendentis. Deus noster: Diapsalmus. Pars quarta potentiam dei per mortis exitum, id est, resurrectionem preponit ut adea que sequuntur de confractione inimicorum et salute suorum idoneus monstraretur. Confringet capita: Confractio inimicorum adiutiumque sue ad bonum sive ad malum. Et basan: Conversio. Ut intinguatur: Martyres. Viderunt ingressus: Christi exemplum. Prevenerunt principes: Apostolorum. Psallentibus virilem: Sexum accipite. Iuencularum: Feminum omnes in tribulatione psallentes. In ecclesiis: Diapsalmus. Pars quinta. Admonitio ecclesie de laudibus Christi eius

munimenta, id est, apostolo supponit. Manda deus virtuti tue: Oratio de confirmatione¹ et inceptione ecclesie. Increpta feras: Destructio hereticorum. Venient legati: As-serio dilatande ecclesie. Regna terre: Quasi conclusio. Psallite: Pars sexta. Diapsalmus. Quis ascendet in primo adventu. Ecce dabit vocem suam: In secundo adventu cum iudicare veniet. Mirabilis deus: Remuneratio virtutem, id est, immortalitatem dabit fortitudinem, id est, incorruptionem. Unde post omnia concludit. Ergo. Benedictus.

Psalm 68

Titulus: In finem pro his qui commutabuntur David.

Salvum me fac: Due commutationes sunt, una ad bonum altera est ad malum. Adam qui in bono creatus erat per inobedientiam ad malum commutatus est et de innocentia vite ad culpam de immortalitate ad mortalitatem, sed et omnes homines commutavit Christus qui sine peccato de peccato non est commutatus sed mortalis factus est immortalis et nos de peccato ad innocentiam de mortalitate ad immortalitatem commutavit, et necesse erat quoniam prima

¹ Stroke intended for et mistakenly placed over the e of confirmatione.

commutatio est ad malum per peccatum. Factum est ut ille per quem secunda commutatio ad bonum fieret sine peccato nasceretur. Pro hac secunda commutatione ad bonum Christi et ecclesie agit in hoc psalmo propheta. Unde ait titulus. Psalmus iste dirigens nos in finem habitus pro his qui commutabuntur, scilicet de morte ad vitam, de mundo ad celum, convenit ipsi David, id est, Christo cuius passio materia est que causa huius commutationis. Unde et Hebraice phase pascha gratie Latine transitus vocatur.

Intentio est de hac commutatione per passionem Christi certam nobis spem constituere.

Modus: Primo, Christus dum patitur orat ea que patitur commemorans summatim quantum ad se gratis sed quod ab aliis non rapuit exsolvit. Unde peccato nostra ipse portat. Secundo, quando quidem mundi delicta solvit et salutem hominum operatur precatur expectantes ante adventum antiquos et alios in ipso adventu iam querentes in se non frustrari, ideo quia omnia equanimiter sustinet latius illata mala pertractans. Tercio, est oratio predictis malis pro se et pro parte sua opposita ubi benivolentiam captat a persona iudicis et sua et ab adversariis et a causa utriusque partis deo iudicanti cognita. Quarto, ex consensu divine vindictae inprecando adversariis penam pro iniquitate prophetat. Quinto, que utilitas sibi et sue parti de passione supponitur omnes ad laudem dei per quem

tam utilem commutationem, id est, salutem susceperunt invitans.

Salvum me fac: Oratio. Quoniam intraverunt aque: Prelibata persecutio. Que non rapui exsolvebam: Gratis sustinuit qui Adam alieni presumptor deliquit. Deus tu scis: Pars secunda premunit orationem suam ut audiatur quia non sua sed mundi delicta venit tollere et operari salutem omnium. Non erubescant: Oratio. Qui expectant te: Patres ante adventum. Qui quærerunt te: In ipso adventu sive postea. Quoniam propter te sustinui: Dicit quanta equanimitate sustinuit et latius sua mala pertrac-
tat. Ego vero: Pars tertia oratio pro se et parte communis. Quoniam benigna est: Quia misericors in voluntate et miserator ipsa exhibitione. Ne avertas faciem tuam a puero: A persona sua dupliciter quia humilis est et sup-
plex et tribulationibus quassatus. Intende anime mee: Quia humilitatem quam exhibet exterius habet in anima inte-
rius. Propter inimicos meos: Ab adversariis dupliciter vel ut confundantur vel ut convertantur. Tu scis in proprium meum: A causa sua que est iudici manifesta. In conspectu tuo sunt omnes: A causa inimicorum que etiam in conspectu dei est. In proprium expectavit cor meum: A persona sua quia ultro propter obedientiam expectavit et sustinuit. Fiat misera: Pars quarta. Inprecatio. Ego sum pauper et dolens: Pars quinta. Salus tua deus:

Utilitas de passione sibi membris. Laudabo nomen dei:
 Laudat pro sua commutatione et alios invitat. Et place-
bit: Commendatio laudis. Quoniam deus salvam faciet: Ex-
 ponit bona que ex hac commutatione sequantur¹. Et edifi-
cabuntur civitates Iude: Quales non fit ad alteram. Et
habitabunt ibi: Modo inhabitant Christiani Christi servi.
Et semen servorum eius possidebit: In posteris. Posside-
bit ea: Et in futuro omnes qui diligunt nomen eius in eam,
 id est, celestem Ierusalem.

Psalm 69

Titulus: In finem Psalmus David in rememo-
 ratione est eo quod salvum eum
 fecit Dominus.

Deus in adiutorium: Quoniam salvum fecit dominus
 eum. Due rememorationes sunt, una de peccatis que conver-
 sionem generat et timorem, altera de beneficiis dei quibus
 nos iustificat que spem generat et securitatem. Psalmus
 iste convenit David². Per David accipitur hic populus om-
 nium iustorum secundum diversos status ecclesie qui et a
 leone et a dracone tribulatus in tantis periculis ad deum

1 Sequentur has been changed to sequantur.

2 The word David is blotted in the manuscript.

clamat per rememorationem iam accepte iustitie de liberatione securus. Leo est quelibet illata per vim et manifesta persecutio draco occulta et per insidias. Martyres leonem passi sunt, confessores draconem, huic populo martyrum et confessorum convenit iste psalmus; David dico, id est, populo existenti in rememoratione, id est, rememoranti, quia dominus salvum fecit eum iam accepta ab eo iustitia in quo datur illi confidentia de sequentibus periculis salvari.

Materia est populus iste et a leone et a dracone paciens, unde clamat adiutorium.

Modus: Primo, populus iudeorum per acceptam iustitiam securus precatur a sequentibus periculis, id est, a leone seu a dracone liberari et per sequentes ad salutem versi delicta sua erubescant. Secundo, hortatur fideles ut exultent et magnificent deum ex quo salutem et liberationem habet cum ex se nichil sint.

Intentio est istos reddere securos et liberatos in dei laudem hortari.

Deus in adiutorium: Oratio ut liberetur ab omnibus, id est, a leone et a dracone. Intende: Magnitudinem periculi indicat. Festina: Presentem ad esse tribulatione et nota. Illi festinat deus in auxilium cui etsi differet equanimitatem et patientiam confret. Hec uno versiculo multa inclusa sunt que figura dei epictasmos cum ea que

latius exequenda sunt bene explicantur. Unde Cassiodorus ipsum multa laude concelebrans, nimis utilem probat eius esse memoriam pro quo sepius in ecclesia frequentatur.

Confundantur: Qui querunt contra leonem. Qui volunt: Contra draconem. Qui dicunt euge euge: Similiter. Exultent: Pars secunda. Exhortatio. Ego vero: Nichil ex se. Adiutor et liberator: Ex solo deo salvus.

Psalm 70

Titulus: Psalmus David filiorum Ionadab et priorum captivorum.

In te domine speravi: Iste psalmus David est filiorum Ionadab hoc est filiis spontaneis proponitur et obedientibus et prioribus captivis, id est, inobedientibus ut secundum hoc obedientes salvati nichil sibi attribuant sed gratie inobedientes ad eam sustinent exemplo istorum salvandi.

Materia est commendatio gratie.

Intentio: Ut tam salvati quam salvandi nil de se presumentes gratie totum attribuant.

Modus: Primo, David in persona omnium iustorum de gratia confidens, petit se tam ab interiori quam exteriori inpugnatione liberari ex annis acceptis data confidentia dum scilicet in ingressu fidei confirmatur ab ipsa etiam

per eam iam in fide propitius ad pugnam armatus est. Unde non ingratus ut gratias agere possit orat. Secundo, etiam tempore senectutis et senu ab utroque malo petit se liberari quod tam singularum personarum quam totius ecclesie diversis statibus convenit, ostendens personam idoneam cui hoc debeat fieri. Itemque ad eiusdem gratie laudem etiam in angelis eius affectum ammirando predicat. Tercio, ad summam predicationis ostendit quod digna sit persona cui hoc ex gratia collata et quid contulerit secundum utramque resurrectionem primo spiritualem et postea corporalem. Unde psalmus in leto fine concludens gratias et laudes se de cantate secundum animam et corpus hic et in futuro promittit.

In te domine: Premissa oratio. Inclina domine: Innuit humilitatem ipsius. Esto michi: Interior inpugnatio cui convenit firmitas. Unde subdit. Quoniam firmitas: De manu peccatorum: Exterior cui utilis est patientia. Unde dicit: Quoniam tu es patientia. In te confirmatus: Confidentia quod totum ex gratia dum secundum diversos status ipsius in utero ecclesie confirmatus egressus tanquam infans protegatur et provectus, fide, spe et karitate roboratur quod est in iuventute. Repleatur: Orat laudire ut possit pro predictis. Ne proicias: Pars secunda. Cum deficiet: Quarta interiora mala. Quia dixerunt: Exteriora. Ego autem: Ostendit personam

idoneam. Donec annuntiem: Hic innuit se de universis iustis agere, non enim unius persone est omni generationi annuntiare. Potentiam tuam: Etiam angelos per gratiam salvatos asserit. Deus quis similis tibi: Pars tertia. Dignitas eius ex qua gratia. Quantas ostendisti: Indignitas persone que de captivitate ad libertatem erigitur, ut magnificentior sit gratia. De abyssis terre: Ecce ad quid provehit gratia sed ad primam resurrectionem que in anima est. Iterum: Innuit per quem hoc sit, id est, per Christum, id est, per caput iam resuscitatum. Et conversus: Consolatio resurrectionis secunde. Confitebor tibi in vasis psalmi: Laus in anima. Psallam in cythara: Laus in corpore. Exultabunt labia: In presenti. Sed et lingua: De futuro.

Psalm 71

Titulus: Psalmus in Salomonem.

Deus iudicium tuum regi da: Iste tractatus dirigitur in Salomonem commendandum, id est, Christum qui vere pacificus inimicitias duorum destruxit populorum. Iudei si quidem gentes tanquam imundas et canes propter idolatriam suam reputantes, eos execrabiles omni modo iudicabant, gentes econtra iudeos superstitionis cuiusdam

arguebant dum se nescio cuius invisibilis dei legibus coherentes, visibilia tanquam certa pro invisibilibus et incertis commutabant. Hunc conflictum Christus in se populi utriusque destruens inimicitias vere pacificus se David facies utraque unum. Item ambos reconcilians deo pacem super pacem donabit immortalitatem ubi caro spiritu non repugnabit.

Materia igitur huius est Christus secundum utramque naturam.

Modus est primo ad exprimendam magnitudinem dilectionis quam habet ad ipsum. Orat huic regi dari iudicium et ne hoc iudicium metum faciat iudicandis, orat etiam pacem inter ipsos et iudicem fieri, ut iudicantem non timeant. Secundo, quod oravit affirmat destructionem regni diaboli ex parte confirmans regnum suum sed divinam asserans naturam sine initio, secundum utramque sine fine. Tercio, quis iste rex sit et unde describit quis etiam regni sui status quam latum regnum quante reverentie in regno suo. Quarto, que opera ipsius regnantis. Quinta, quam magnificus. Sexto, ad laudes eius hortatur quoscunque qui benedicendi sunt tam iudei quam gentes. Septimo, laudes ad quas invitaverat primus exequitur.

Intentio est regem suum omnibus modis commendabilem ostendere, utitur autem demonstrativo orationis genere. Loquitur hic David.

Deus iudicium tuum: Oratio. Suscipiant montes:

Ecce de pace que ante iudicium est necessaria. Iudicabit pauperes: Pars secunda affirmando. Et humiliabit calumpniatorem: Destruxio partis adverse. Et permanebit cum sole: Eternitas regni quia sine fine etiam secundum humanam naturam et ante lunam ecce qui sine initio secundum divinam naturam. Descendet: Pars tertia. Unde rex iste suus ostendit. Orietur: Quem oriens attulit. Et dominabitur: Latitudo regni. Coram illo: Conversionem inimicorum eius exponit. Et inimici: Aliqui super erunt. Quia libera: Pars quarta. Opera regis subdit tanquam causam. Et vivet: Pars quinta honorificentias eius aperit. Sit nomen: Pars sexta. Invitat omnes ad laudes eius. Benedictus: Pars septima. Laudes a se ipso decantat.

Psalm 72

Titulus: Defecerunt laudes David filii
Iesse. Psalmus Asaph.

Quam bonus Israel deus: Deus volens alto consilio suo homines inducere terrenis miseris passos ut eterna et celestia bona ab eo desiderarent et peterent, tanquam rudibus et pueris et sola visibilia et presentia adtendentibus legem dedit, in qua eis bona temporalia promitteret, scilicet terram promissionis, fecunditatem filiorum,

frugum habundantiam, victoriam de inimicis, malas etiam bestias auferret et huiusmodi, si tamen in cultu eius perseverarent. Talibus autem promissionibus et sacramentis illud vetus testamentum constabat, in quo et novum prefiguraretur et contineretur sed occulte. Processu autem temporis sicut iam eruditis et promotis per legem cepit ex parte subtrahere eis temporalia, et multis et variis eos modis affligere et in captivitatem et in manus hostium dare ut hec alia bona esse querenda a deo attenderent, et pro aliis serviendum que nequaquam mali cum eis haberent communia, aut certe habundantius et felicius ipsis. Ipsi vero tanquam dure cervicis viri dei consilia nescientes, nec considerantes nisi sola presentia ceperunt in querimonias assumere dum se qui pro istis deo serviebant, destitui vident et eos qui a demonibus et idolis petebant, omnimodo¹ habundare. Unde temere iudicantes in extremum errorem devoluti sunt, deum vel non esse credentes, vel hoc nescire, vel iniustum, vel inpotentem. Hunc errorem de medio tollere propheta satagit tam a temperaneis suis quam et a fidelibus huius temporis, hec enim omnium infirmorum communis est querimonia. Dicit itaque sic titulus, defecerunt ymni David seu laudes, idem enim hoc loco significat David filii Iesse hoc est carnalis David qualis

¹ Manuscript has modus.

scilicet Iesse genitus est. Hic est carnalis. A deo enim spiritualiter ab homine carnaliter homo generatur. Significatur autem hoc loco per David filium Iesse carnalis ille serviens populus iudaicus in quo ipse David regnavit domino pro temporalibus serviens eius laudes deficiunt, dum se presentibus destitui et eos florere considerat qui non hoc a deo sed a demonis querent. Psalmus Asaph, id est, convenit Asaph, id est, Synagoge. Asaph Hebraice, Synagoga Grece, Congregatio Latine. Loquitur autem hic synagoga que cum primo nesciens consilium dei laudare cessaret, tandem resipiscens suum errorem aperit. Congruè quidem inducitur synagoga suum exponens errorem. Facilius enim ei creditur qui iam expertus a malo resipuit quam si numquam erraverit. Unde melius synagoga quam propheta loquitur in hoc psalmo quem nefas est credere aliquo tempore deum pro huiusmodi deservisse.

Materia est error ille quem simplices habent pro his temporalibus sic indiscrete datis tam bonis quam malis et subtrahuntur eis qui deo pro istis serviunt et dantur eis qui ab idolis querunt. Vel etiam ipsa temporalia de quibus hic error nascitur.

Intentio est ab hoc tanto errore quoslibet revocare.

Modus: Primo, synagoga que deo pro istis servierat iam resipiscens, ostendit quem zelum habuerit et quam

indignationem de felicitate malorum ut etiam prope vel deum non esse vel nescium vel inpotentem vel iniustum crederet et ab idolis hoc peteret, exponens et maliciam ipsorum dum etiam ipsum deum blasphemant. Secundo, exponit errorem suum et reductionem suam ab eo et sollicitudinem quam habuit ut intelligeret qualiter hoc fiat in mundo quod fieri non potest dum presentia considerat, quod est ante se, sed si ante deum transeat et voluntatem dei scrutetur considerando eorum novissima facillimum est attendere quare deus in mundo hoc fieri patiatur. Tercio, hoc dicit se non tamen per novissima eorum cognoscere, quare hec ita se habeant sed etiam per presentia que quidem non ex se sed ante deum didicit intrans in sanctuarium dei et qualiter ipse promotus a deo fit post primoris correctionem erroris ut iam non terrena a deo sed eterna querat et securitatem vite eterne et per quid factum sit, quia scilicet a cultu dei non recessit nec ab idolis hoc petierit. Quarto, quasi ex quadam ammiratione comparans celestia temporalibus indignatur sibi ipsi que ea quesierit. Unde se sed corpus et animam conversum asserit a deo ut qui paulo ante pro amissione temporalium laudare desiderat, iam spe celestium laudes dei annuntiet, in quo bene ad tituli sensum redit in quo et innuitur intentio.

Quam bonus Israel: Qui male de deo fere senserat iam resipiscens de bonitate dei ammiratur ostendens se

antequam verbum faciat iam resipuisse. Mei autem: Expo-
 nendo zelum quem habuit de malis innuit errorem suum. Posuerunt in celum: Ad cumulum mali et ipsum deum blasphema-
 bant. In deo convertetur: Pars secunda. Innuit confessio-
 nem partis sue cum ante tamen erraverit. Et dixerunt: Ex-
 positio erroris sui. Et castigatio: Vel etsi dicebant sed
 quosdam reductionem suam ab hoc errore incipit exponere
 innuens se perfecte obedire dum non suo sensu credit sed
 soli auctoritati consentit. Existimabam: Sollicitudo de
 hoc cognoscendo quod ex se non potest. Donec intrem: Di-
 cit ubi intelligere possit. Veruntamen: Pars tertia.
 Ecce etiam per presentia intelligit malum eorum. Quomodo:
 Facti sunt. Ecce per futura. Apud te et ego semper te-
cum: Cauza quare meruit promoveri quia a deo nunquam re-
 cessit vel carnaliter serviens ei. Tenuisti: Manum dexte-
 ram meam. Cultus dei. Et in voluntate: Ecce promotio.
Et cum gloria suscepisti: Certitudo glorie. Quid enim
michi est: Pars quarta. Compassio per indignationem. De-
fecit: Conversio. Michi autem: Ecce quia iam non terrena
 sed ipsum deum querit. Unde et securus annuntiat.

Ut quid deus reppulisti in finem: Iste psalmus cum superiori quondam habet affinitatem. Ibi est destructa quodam modo spes et desiderium terrenorum que tamen in lege carnali populo tanquam rudi permittebantur et invitatus est ad querendam celestia in hoc signa legalia, id est, sacramenta et promissiones et prophete in quibus omnibus Christi prefigurabatur adventus, de preceptis vero nulla hic fit tentio que quidem naturalia et communia tam veteris quam novi testamenti. Propheta David plenus spiritu sancto predicit destructionem Ierusalem que post Christum a Romanis principibus facta est in qua Iudeis regnum templum sacerdotium prophete et sacramentum et promissiones ablata sunt asserens etiam quare hec ita facta sunt ut videlicet intelligerent vel sic qui Christo non crediderant eum scilicet venisse qui finis erat et res etiam prefigurabatur in omnibus illis. Unde et solo tenus eversa est ut nullam eis spem sue restorationis daret in posterum. Quotiens enim vel Nabuchodonosor seu quolibet alio eos captivante afflicti sunt non deerant eis prophete neque sic penitus civitas ipsa deleta est certus etiam eis prefigurabatur a prophetis redemptionis dies vel annus in quo significabatur etsi meritis exigentibus in manus inimicorum darentur eos instatum ad huc pristinum reversuros et legales cerimonias reformandas. Nondum enim advenerat omnium illorum res consummatio. Inducit igitur propheta

Asaph, id est, aliquem de synagoga exponentem hanc destructionem et quare hoc factum sit quod est intellectus suus qui prenotatur in titulo adventus Christi videlicet. Data enim re verba premissionis locum non habent. Notandum autem quia nullus propheta restaurationem huius destructionis predixit.

Materia est Ierusalem destructio cum omni suo legali statu in qua notandum templum etiam antequam fieret destruendum prophetari.

Intentio sua est ut vel per hanc destructionem inducat eos ut cedant Christum venisse.

Modus: Primo, a conquestione incipiens propter desolationem gentis sue orat pro ipsis et pro destructione Romanorum que utiliter facta est eis dum a superbia facti sunt humiles discipuli facti sunt et post ipsam destructionem sicut facta enumerat in conquestione et oratione sicut inceperat finiens. Secundo, destructis signis ostendit ipsam rem scilicet salutem iam factam in gentibus circum quaque et cecitatem factam in Israel ut plenitudo gratie intraret. Tercio, quod iam gentibus factum est orat fieri Iudeis quod fiet cum plenitudo gratie intravit quando omnis Israel sanctus fuerit subdens extremam conclusionem in qua orat deum ad iudicium festinare ut retribuat inimicis et remuneret amicos.

Ut quid: Domine conquestio. Memor esto: Oratio sue partis. Leva manus tuas: Destructio Romanorum que iam facta est ad commodum eorum. Quanta maligna: Narratio destructionis eodem ordine quo et facta est. In medio: Pascha innuit in quo ipsi deleti sunt quia iniuste gavisi sunt in eodem pascha crucifixo Christo. Sanctuarium tuum: Templo quod ipse David. Nunquam vidit quia nondum factum erat. In terra polluerunt: Ut conveniat Christo dicenti: "Non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruetur¹." Tabernaculum nominis tui: Quem celi non capiunt quomodo templum sed tabernaculum nominis est, id est, domus in qua invocetur nomen domini. Iam non est propheta: In hac desolatione nullus propheta relictus est eis quem consulerent. Et nos non cognoscet: Ecce aperte prophetat Ierusalem non solum destruendum sed nec unquam restituendam in eo statu sacramentorum aut premissionis. Usquequo deus: Ecce conquestio. Ut quid avertis: Item oratio. Deus autem: Pars secunda. Ecce innuit intellectum suum Asaph scilicet salutem factam gentibus. Memor esto: Pars tertia. Oratio pro Iudeis. Exurge: Conclusio psalmi quasi ubi signa destructa sunt et res data exurge ad iudicium. Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum: Aliqui libri habent amicorum et ibi plene innuitur salutis eorum.

¹ Matthew: 24:2.

Psalm 73

155

Ideo tamen sensus est si ibi fit. Inimicorum non enim poterunt illi dampnari nisi isti salventur.

Psalm 74

Titulus: In finem ne disperdas. Psalmus
Cantici Asaph.

Confiteamur tibi deus: Iste Asaph iam correctus in illis duobus psalmis scilicet ut iam non querit temporalia nec sacramentis aut promissionibus legalibus hereat non presumens de meritis aut iustitia legis in sola humilitate spem collocat.

Materia eius est humilitas. Intendit ut persuadeat non desperandum humilibus nec in alio quam in humilitate spem habendam quoniam humiles exaltat deus. Dicit itaque sic titulus. Iste tractatus existens psalmus quia ad humilitatem invitat. Psalmus dico cantici quoniam ad eternam exultationem hortatur, est Asaph, id est, fidelis synagoge dicentis otii quincunque ne corrumpas spem quam ex humilitate contraxisti per confidentiam legalium observantiarum quod esset iam superbire sed confidas respiciendo in finem, id est, Christum qui finis est omnium appetendorum et finis promissionum et sacramentorum qui proponitur tibi in humilitatis exemplum. Respicit autem tractatus iste similitudinem illam que de publicano et

phariseo proposita est a domino aut de Gentili et Iudeo quod etiam, id est, Iudei enim gloriantes de genere Abrahe et operibus legis gentiles canes tanquam indignos gratia reputabant. Hoc tamen adtendendum si se peccatorem phariseus confiteatur iam ad vices publicani transit, si publicanus de libero presumat arbitrio aut excuset peccata sua qualibet ratione inter phariseos est reputandus.

Modus: Primo, humilem describit prelibando materiam quam intendit. Secundo, inducit superbum hominem humiliandum humilitatis gratia commendande. Primo, terrens superbos per iudicium futurum quod nulla¹ ratione vitabunt ostendens opportunitatem quam eis ut convertentur proposuit apostolos seculi et predicatorum ut non habeant quid pretendunt et destructionem eorum etiam in presenti et exaltationem humilium. Tercio, in futuro iudicio enuntiat superbum humiliandum humilem vero exaltandum.

Confitebimur: Confiteamur hec in geminatio innuit vehementiam affectus que confessio maxime humilitatem commendat, quisquis enim vere confitetur dum non habet quid proferat nisi peccatum ex necessitate convenit ut se humiliet. Pars secunda, cum accepero. Ecce terret per iudicium superbos. Liquefacta est: Incipit hic de oportunitate conversionis quam eis proposuit quod sic dicit ipsa

¹ Manuscript has nullo.

elementa propter peccata hominum quodam modo corrupta erant quod eis liquefacta est terra et ipsi homines maxime et hoc est et omnes qui habitant in ea et tamen ego confirmavi aliquos ex ipsis qui alios sustentarent et regerent qui etiam annuntiaverunt eis ne peccarent tamen noluerunt nolite exaltare hoc contra proximos. Nolite extollere in altum cornu urum: Hoc contra deum quod fit quotiens aut mala excusamus aut innaturam vel constellationem refundimus. Nolite loqui adversus deum: In conculcatio est non tamen eisdem verbis sed de eodem. Quia neque: Hoc pertinet ad idem quod superius de iudicio induximus quia nusquam aut aliqua ratione ipsum effugient. Hunc humiliat: Hoc de presenti humiliatione superborum et exaltatione humilium. Ego autem: Pars tertia. Iste versus ad canticum pertinet quod quodam modo exultando premitit antequam exaltationem dicat. Et omnia cornua peccatorum confringam: Hoc iuxta illud qui se exaltat hoc et quis hoc est. Christus una persona cum membris suis loquitur in hoc psalmo incipiens cum accepero tempus quedam ex se quedam ex membris. Nota vero tria illa que ad designationem humilis posita sunt omnem religionis summam includere. Primum enim est cor per confessionem mundare deinde in se mundum deum invocare qui non habitat in corpore subdito peccatis. Ad ultimum quasi iam plenus deo magnitudinem eius licet. Eructando narrare.

Psalm 75

Titulus: In finem in carminibus, psalmus
Asaph: canticum est ad Syrios.

Notus in Iudea deus: Synagoga iam correcta de aliorum correctione est sollicita et que in superiori psalmo Iudeos a superbia ad humilitatem invitabat eosdem ab errore revocans ut per ablatam gloriam confusi resipiscant et convertantur. In divisione terre promissionis Ierusalem et adiacentia ipsi que forte contigit tribue Iude Iudea proprie dicta est sed quia ex ea sola tribu rex a Iacob prophetatus erat, Saul enim qui de Benjamin non in regem a deo sed ad affligendum populum datus est etiam tota terra promissionis Iudea nominata est. Qui ergo regem de Iuda qui omnium precedentium regum est consummator, non habent sed Cesarem querunt Iudei dicendi non sunt quia nec confitentes nec Israel nec Ierusalem nec Syon que quidem nec corporaliter nec spiritualiter habent quod erat summa glorie ipsorum. Dicit ergo sic titulus. Iste psalmus est Asaph, id est, fidelis synagoge existens in carminibus vel laudibus quod idem est quia laudes innuit a veris Iudeis non a falsis faciendis¹ ad quas tamen eos invitat. Psalmus dico cantici quia salutem eternam

¹ Manuscript has incorrect correction for facien-
dis. The correction reads: faciendas.

mansuetorum predicit canticum, inquam, factum ad Assyrios, hoc est Iudeos. Assyrii idem qui et Assur virga fuerunt David per hos solebat dominus castigans affligere populum suum quotiens ab eius legibus aberrabat. Horum ergo nomen non in merito sibi mutuunt Iudei populum dei affligendo et persequendo de civitate in civitatem de Iudeis scilicet facti Assyrii sive ad alios hoc est gentiles transmutando. Hi Assyrii materia.

Modus: Primo, ostendit gloriam eorum fractam et in alios, id est, Christianos redisse quod utrumque ipse deus effecit. Secundo, illuminationem a deo factam in qua ipsi non curantes eam turbati sunt qui etiam cum increpationibus corrigi debuissent potius excecati sunt. Iudicium etiam futurum predicit in quo ipsi peribunt sed iusti salvabuntur. Tercio, ammonet omnes vovere secundo et reddere qui etiam quoslibet superbos conterit.

Notus in Iudea: Removet ab eis hanc dignitatem qua se Iudeos esse gloriabantur, removet Israel per quos nomen dei non magnificatur sed blasphematur, removet Ierusalem que est in pace, pro eo enim quod nos habemus in pace, Hebrei habent Salem, removet etiam Syon. Ordo celebris est. Primum quidem qui deum et se ipsos considerant confitentur et sic mundi corde deum videntes magnificant eum. Unde et positi in tranquillitate, id est, celesti Ierusalem fiunt locus dei et tandem in Syon positi possunt deum facie ad

faciem contemplari in quibus tunc presentialiter inhabitabit. Ibi confregit: Hic innuit deum parasse eos sibi in sedem. Illuminans: Diapsalma. Pars secunda. Illuminatio facta a deo. Turbati sunt: Dormitio Iudeorum dum alii illuminantur. Ab increpatio: Excecatio eorum per increpationem¹. Mutuat hec verba a similitudine Egyptiorum affligentium populum dei in equis persequentium filios Israeli qui pede mare transierunt. Tu terribilis: Innuit iudicium. Et tunc ira tua: Dampnatio Iudeorum quos modo patitur. Terra tremuit et quievit: Resurrectio Christi significat quo resurgente dum tremuit et quievit significatum est eo ad iudicium exsurgente quosque terrenos tremere et quiescere a malitia sua penis deputatos eternis. Ut salvos facie: Ecce cantit. Quoniam cogitatio: Pars tertia. Diapsalma. Diem festum agent: Ecce laudat. Vovete: Invitatio. Terribili: Contritio superbo.

Intentio huius psalmi est invitare Iudeos ut convertantur ad Christum in properando omnem gloriam suam ablatam ab eis et translata ad gentes. Nota iuxta LXX Symmachus et Theodotion post confirmatum colet eius. Diapsalma. Apud Aquilam ponderavi colet eius semper in eo loco in Hebraice Selah quod in eo loco ponitur ubi nos ponimus explicit aut feliciter.

¹ Manuscript has increpatione.

Psalm 76

Titulus: In finem pro Idithum, psalmus
Asaph.

Voce mea: Fidelis synagoga attendens hominem per prevaricationem a deo recessisse nec ex se posse invenire reditum querit in hoc psalmo viam per quam sibi ad deum reditus pateat; unde et titulus sic agit. Iste psalmus Asaph dirigens in finem, factus est pro Idithum, id est, transiliente. Docet enim qualiter qui deo adherens omnia mundana preterit possit ad eum reverti.

Materia eius est via per quam homo ad beatitudinem redire poterit.

Intentio: Ut contemptis omnibus invitat quoslibet hanc viam insistere.

Modus: Primo, commendat ipsum transilientem dum contemptis omnibus proficiendo in melius deum querit et invenit et in eo solo solatium habet. Secundo, narrat qualiter deliberavit apud se utrum per deum reduci possit in gloriam. Tercio, subdit quod deliberando invenerit viam scilicet que est Christus qui invitat et redimit tam Iudeos quam gentiles quod multis modis prefiguratum esse considerat. Quarto, que ipse deus in mundo operatus sit per predicationem apostolorum suorum cum tamen Iudei non cognoscant eum.

Voce mea: In hoc est dissimilis iste transiliens a superstitione gentilium quod a domino non ab idolis petit. In die tribulationis: Commendatio eius qui a deo non nisi deum orat. In quo superat falsos Christianos qui a deo temporalia querunt. Renuit consolari: Ecce nichil in quo habeat consolari nisi in solo deo, invento deo inquit utrum per ipsum fiat reductio humani generis. Anticipaverunt: Diapsalma. Pars altera. Exponit cogitationes suas in quibus ex se nisi tribulationem invenit. Scopebam spiritum: Preparatio est ut bene deliberare possit. Nunquid in eternum: Ecce deliberatio quam non ut modo factam enumerat sed iam diu ante. Et dixi: Pars tertia. Ecce quod quesivi scilicet imitationem de malo ad bonum quod per Christum fit. Memor fui: Innuit hanc viam ab initio pre-signatam. Deus in sancto via tua: Ecce viam et factum mundo quod est Christus. Redemisti: Redemptio: Iacob, Iudei, Ioseph, Gentiles. Viderunt: Diapsalma. Pars quarta. Ecce que facta sunt per Christum. Vestigia tua: Non hic Iudeorum innuitur duricia qui venientem non agnoscunt.

Titulus: Intellectus Asaph.

Attendite popule meus: In hoc psalmo materia est beneficia dei antiquis patribus collata et pene pariter

quibus collatis beneficiis in quanti graviter puniti sunt, in quibus Asaph, id est, fidelis synagoga plenius erudita attendens nunc impleri ipsa veritate que tunc mystice pretendebantur dum populum Christianum spiritualibus beneficiis longe dignioribus secundum quosdam ingratum et penis similiter spiritualiter longe gravioribus puniendum considerat.

Intendit in hoc psalmo populum novum ammonere ne pro acceptis beneficiis presumentes iram dei in se provocarent. In quo propheta convenit cum Apostolo sic dicente: "Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt¹," et Asaph perierunt et cetera qui videns aliquos in novo populo de acceptis beneficiis presumentes aliis se quasi inferioribus preferre omnes ad humilitatis custodiam invitat dicens: "Quoniam eandem omnes escam spiritalem manducaverunt et omnes eundem potum spiritalem biberunt et cetera²," eadem que illis in ministerio data sunt sed signatatione diversa sed non tamen inquit apostolus: "In omnibus beneplacitum deo³."

1 1 Corinthians: 10:10.

2 The exact and full quotation appears in Paul: 1 Corinthians: 10:3-4: Et omnes eandem escam spiritalem manducaverunt; Et omnes eundem potum spiritalem biberunt (bibebant autem de spiritali, consequente eos, petra: petra autem erat Christus).

3 The exact and full quotation appears in Paul: 1 Corinthians: 10:5: Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo, nam prostrati sunt in deserto.

Modus: Primo prologum facit in quo per rei magnitudinem auditores facit attentos inducens deum quo plenus erat tanquam hec verba proferentem. Secundo, velut in argumento totius narrationis summam breviter concludit in quo docibiliter attenditur. Tercio, incipit narrare summatim prelibans ea que in Egypto facta sunt et ea que in transitu rubri maris et in deserto commemorat, pro quibus tamen non destiterit et murmurare et temptare. Quarto, deum ne quasi inpotens iudicaretur ea pro quibus murmura-verant primo asserit implevisse, differens¹ ultionem. Quinto, vindictas exponit et simulatas eorum reversiones timore scilicet pene non amore et tamen post omnia sententiam dei per misericordiam temperatam. Sexto, dicturus plagas Egypti propter eos factas primo malignitatem eorum enumerat, comparando mala que passi sunt in Egypto beneficiis post susceptis in deserto, quorum tamen minime recordati sunt sed exacerbaverunt deum et concitaverunt. Septimo, quod eductos submersis inimicis de servitute duxit in terram promissionis et item offendentes temptaverunt sicut patres eorum in arcum privum conversi a deo ut in sculptilibus et idolis eum provocarent. Octavo, ultionem in terra promissionis factam quando alophili arcam de sylo abduxerit et populus dei afflictus est et tandem ipsa

¹ Manuscript has differes.

ultio in eos per quos puniti sunt retorta. Nono, quod omnibus transactis elegit montem Syon et David de cuius semine Christus nasceretur tribum Iudea assumens aliorum fratrem quamvis meliores fuerint tribubis repulsis quod est commendatio gratie.

Attendite: Vox Christi primo verbo facit attentos. Aperiam: Similiter facit attentos per hoc quod parabolis et propositiones, id est, problemata dicturus est. Quanta audivimus: Pars secunda. Iam ex propria persona loquitur Asaph summatim comprehendens beneficia dei et ad quid data sint ut prosint generationi alteri quamvis non proferunt illorum plurimis quibus data sint. Narrantes laudes domini: Id est, minora beneficia virtutes, id est, miracula, mirabilia ad utranque. Et suscitavit testimonium: Ad hoc tendebant si quidem omnia beneficia ut legem eis poneret que future scilicet gratie testimonium esset. Nota quod dicit suscitavit quia scripture legis positio nichil aliud fuit nisi naturalis legis que in Adam peccante per obscurationem imaginis dei quasi mortua fuerat resuscitatio et rescriptio non plenis quidam notis sed informibus ut ita dicamus litteris, secundum apostolum enim lex neminem ad perfectum adduxit sed per verbum incarnatum eadem iterum rescriptio facta est pulchritudinis et aureis ut per simile loquamur litteris. Et non est creditus cum deo spiritus eius quasi diceret non crediderunt deo spiritum suum

quod sic intellige. Rationalis spiritus hominis aptus quod est ad aliquod bonum quod tamen ex se nullo modo habet nisi spiritui dei se credat et ei primum incipienti cooperetur. Unde non dicit non est creditus deo, sed non est creditus in deo ut maximam coherentiam notet. Magna virtus scientie est et quam multum gratiam dei commendat. Coram patribus: Pars tertia. Narrationem incipit artificalem ordinem servans. In inaquoso: De priori deserto non est dictum quia non in inaquosum, de secundo non est quia dicitur peterent escas non potuit. Ergo in inaquoso aridum cor accipe. Ideo audivit: Pars quarta ubi modum auditionis exequitur. Et ignis accensus: Quasi dicat quamvis distulisse non exditione dilatatione diminuta est ira dei sed potius accensa. Unde patet quod illorum nequitia aucta est. Adhuc esse: Pars quinta. Vindictam exequitur et iterum misericordem deum. Quotiens exacerbaverunt: Pars sexta. Competenter revertitur ad priora beneficia dei que in Egypto eis contulit faciens comparisonem beneficiorum dei in Egypto ad peccato eorum in deserto ut plus eos accuset. Et abstulit: Pars septima de educatione eorum de Egypto et inductione in terram promissionis. Excitatus: Pars octava ubi ostendit vindictam dei in ipsos phylisteos conversam. Et reppulit: Pars nona. Ad finem omnium venit aquorum vitio se superius incepturum promisit ut ostendat electionem veri David et contritionem ecclesie

Psalm 77

167

in quo genero illa continetur qua beneficiorum dei memor est ad cuius etiam instructionem omnia premissa sunt.

Psalm 78

Titulus: Psalmus Asaph.

Deus venerunt gentes: Psalmus Asaph. Psalmus iste totus est in lamentatione. Tres autem sunt quos in lamentationibus cecinit propheta. Quorum est primus quamvis sit ordo preposterus ut quid deus in quo ultimam destructionem Ierusalem quando a Vespasiano et Tito penitus est eversa civitas deploravit. Iste presens secundus non de eversa civitate sed pollutionem templi et vastatione populi quod ab Antiocho Machabeorum tempore factum est. Tercius super facta habita de Babylonia captivitate qua prima facta est quando filii Israel a Nabuchodonosor in Babyloniam ducti sunt captivi. Previdens itaque propheta pollutionem templi et vastationem populi sub Antiocho futuram hunc psalmum in personam Asaph hoc est fidelis synagoge cuius et ipse pars erat de ista afflictione cum querentis et orantis decantat tamen in figura populi Christiani, nam pollutio templi ab Antiocho et martyres veteris testamenti pollutionem ecclesie ab infidelibus et martyres novi testamenti significabant qui etsi propter traditiones

legis que solum in figura erant, ne simplicioribus transgressionis exemplum relinquerent supplicium passionis ultro subierunt, tamen quia in fide sanguinis Christi firmati erant a martyribus novi testamenti non different. In quorum figura de Christianis hoc loco agitur et est titulus. Psalmus iste convenit Asaph, id est, illi congregationi que orat in afflictione sua ne fideles ibi deficient et pro cadentibus dolet et futura tempera quasi preterita deplorat.

Materia est pollutio templi et vastatio populi.

Intentio est auditores ad compassionem per conquestionem afflicti Asaph commovere, vel intendit Christianos exemplo antiquorum consolari ut intelligant quam templum persecutione Antiochi non fuit penitus destructum et multi eo tempore permanserunt invicti, ita ecclesiam cum sanctis suis in secula duraturam, quod ipsa conclusione psalmi plane ostenditur ubi dixit confitebimur tibi in seculum.

Modus: Prima est conquestio exposita ad commovendum iudicem in cuius rem et hereditatem peccator cum persecutionis quantitate. Secunda est deprecatio pro parte sua ut desinat deus in suos vel in finem irasci et zelum suum accendere et iram suam effundat in inimicos. Tercia, exultativa conclusio non victorum in qua asserit ecclesiam in seculum duraturam.

Deus venerunt gentes: Conquestio. In hereditatem tuam: Iniuria contra iudicem unde ipse maxime commoveri debet quia in rem suam delinquitur. Usquequo: Pars secunda. Deprecatio finiende ultionis. Posuerunt: Exprobatio quanta fuit persecutio. Effunde iram: Inprecatio inimicis ex providentia non ex malivolentia. Ne memineris: Supponit causam Asaph pro qua sic passa est videlicet iniquitates et orat ut deus post dignam ultionem non meminerit. Ne forte dicant: Causa pro qua sunt liberandi et hostes puniendi. Nos autem: Tercia pars. Conclusio.

Titulus: In finem pro his qui comutabuntur, testimonium pro Asaph, psalmus.

Qui regis: Huius psalmi materia est Christi adventus per quem homines de vetustate in novitatem comutati sunt et vinea de Egypto educta, id est, ecclesia que de veteri populo incipit iam tempore gratie perfecta est et hoc est testimonium quod venienti Christo perhibet Asaph, id est, fidelis congregatio iam plenius erudita, testimonium dico Asaph agentis pro his qui commutabuntur videlicet in novitatem per adventum Christi et sic dirigens in finem, id est, Christum quidam sic habent psalmos pro passioni, id est, pro dirigentibus se videlicet Iudeis qui

dirigunt se per liberum arbitrium et legem bene acceptam.

Modus est: Primo est deprecatio adventus Christi vero manifestatus excitet potentiam suam et salvos nos faciat quamvis multa dura salvatis adhuc de gentibus in mundo super sint. Secundo, de perfectione vinee quomodo in veteri populo cepta et quamvis multi rami, id est, non fracti sunt, tamen dei gratia operante et salvante nos ex utroque pariete tandem perfecta est.

Intentio est commutandos de ista perfectione ceteros facere per testimonium ipsius Asaph que negata prius nec illuminata a deo credit et annuntiat et orat.

Qui regis Israel intende qui deducis velut ovem Ioseph: Hoc est premissa descriptio futuri. Intende: Manifestare excita potentiam et veni. Deprecatio est adventus. Domine deus virtutum: Dicit quamvis veniens salvos faciat tamen mala multa super sunt adhuc que deus propter nostra delicta iratus iustus iudex immittit. Cybabis nos: Expositio malorum. Deus virtutum: Versus intercalaris ideo sepius repetitus est quia summa materie pendet ex eo. Vineam de Egypto: Pars secunda. Converte nos: Et salvi erimus quod vere facies quia ab antiquo populo sic cepisti. Vineam: Scilicet transtulisti et cetera. In duobus versibus et de inceptione et de perfectione breviter premitit post modum singula latius exequitur. Vineam de Egypto transtulisti: Iste versus breviter de inceptione continet.

Dux itineris fuisti: Iste de perfectione nam de inceptione minime convenit quin sequitur implevit terram quod si placet ut utroque de inceptione legatur determinandum est quod dicit impleum terram videlicet terram promissionis.

Operuit montes umbra eius: Latius exponit qui incepte vinee educte de Egypto contulerit montes, id est, propheta.

Operuit umbra eius: Id est, obscura locutio et figure te gentessed post umbram perfecte venit ipsa res. Et arbuta: Id est, excrementa huius populi operuerunt cedros, id est, altissimos eorum Patriarchas reges prophetas et ceteros Prelatos ut montes, id est, apostolos operuit umbra, id est, cura et sollicitudo. Unde et novos diaconos ad ministerium assumpserunt. Extendit palmites: Id est, filios suos. Usque ad mare: Quod erat illis vicinum quo Iudeorum regnum terminatur. Et usque ad flumen: Iordanis.

Propagines: Id est, filios filiorum. Ut quid destruxisti: Fortiores rami illius vinee fracti et destructi sunt.

Vindemiant: Expositio destructionis. Et perfice eam: Hic latius incipit de perfectione. Fiat manus tua: Quomodo perfecta est.

Titulus: In finem pro torcularibus, psalmus
Asaph ipsi, quinta sabbati.

Exultate deo: Psalmus iste est Asaph, id est, fidelis synagoge loquentis vel cantatur ipsi Asaph habitus pro torcularibus, id est, pro ecclesia, quia sicut in torculari vinum habetur quod reservatur et acinum quod reicitur, ita in ecclesia quidam ad beatitudinem adsummuntur, quidam reiciuntur. Quemadmodum in torculari etiam oleum per expressionem colligitur et amurca, id est, ipsius sex olei reicitur. Dico habitus pro torcularibus in quinta sabbati, id est, in significatione eorum que facta sunt in quinta sabbati. In ea enim die produxit deus in animam viventem pisces et aves ex aqua, nam et omnes aves ex aqua fecit. Unde monachis ad escam permissae sunt sed per aves que sublevantur in altum, boni de ecclesia intelliguntur, qui relictis mundanis ad celestia tendunt. Per pisces qui in mari manent et semper sunt solliciti intelliguntur illi qui terrenis insistunt et assiduo appetitu solliciti sunt. Loquitur ergo psalmus omnibus ex aqua renatis, id est, baptizatis ex quibus alii sunt oleum alii amurca, ne istis pressuris turbentur in quibus vinum ab acinis et oleum ab amurca discernitur.

Materia sunt omnes baptizati.

Modus: Duas partes proponit: unam eorum qui vinum et oleum et aves sunt, alteram eorum qui pisces sunt et amurca et acinum. Primum ostendit quid agendum sit his qui boni sunt, quod in tribulationibus non sint blasphemi

sed exultent et iubilent ita ut pro acceptis spiritualibus in baptismo carnem suam offerant in gaudio nove vite¹, quia hoc est preceptum dei et testimonium Ioseph, id est, gentium quod exeuntes per baptismum de Egypto, id est, de tenebris prius incognitum audimus et observantes de omni tribulatione qua invocabimus deum liberabimur. Secundo, agit de amurca exprobrans impiis quod post acceptam gratiam domos recentes sibi construunt et divine voci intendentes ideo desiderans suis traditi pereunt in adinventio-nibus suis et humiliantur, quia facti sunt inimici qui resistere poterant si permansissent amici. Intendunt hortari ut de propositis partibus bona² bonis mittentur alteram devitent.

Per totum psalmum vox Christi potest esse nunc de se per primam nunc per terciam loquentis vel prophete vel fidelis Asaph vox est, nunc loquentem nunc Christum in sua propria persona loquentem introducentis.

Exultate: Quid boni faciant in pressuris. Sumite psalmum: Spiritualia in baptismo accipite. Date tympanum: Carnem deo mortificatam offerte. Buccinate in neomenia: Gaudete in innovatione vite. Quia preceptum in Israel:

¹ The word buccinantes has been added to the manuscript. It appears above the word vite and seems as a commentary on the entire sentence.

² The word bonam appears in the manuscript.

Hoc est lex renatorum Christus postquam ascendit de aqua statim ductus in desertum et hoc ergo est testimonium Ioseph, id est, gentium cum exiret de terre Egypti, id est, de tenebris, hanc linguam quam prius non intellexerat tunc audivit hoc est preceptum. Nota quia vere mysticus intellectus est quia ad litteram cum intrarent Egyptum potius linguam quam non noverat audivit. In tribulatione liberatio: Hoc preceptum servantis et invocantis deum ipsius Christi testimonio confirmata. Audi populus meus: Diapsalma. Pars secunda de acinis et amurca. Israel si me audieritis: Exprobratio impiis de recentibus diis. Erit tempus eorum: Eterna pena malorum quamvis et hic presentialiter sint afflicti. Cibavit eos: Ne solus sacramentis falso salvari se crederent removet dicens quamvis his dicit sacramentis participati sunt in ecclesia tamen his beneficiis ingrati excluduntur a gloria.

Psalm 81

Titulus: Psalmus Asaph.

Deus stetit: Psalmus iste convenit Asaph, id est, prophete vel alicui de fideli synagoga loquenti contra Iudeos et exprobranti illis quod Christum qui missus erat ad oves que perierunt domus Israel in medio sui presentem

viderunt et intelligere et cognoscere noluerunt. Unde Iohannis amicus sponsi ait: "Medius vestrum stat quem vos nescitis¹." Similiter propheta ea que ventura videbat quasi preterita loquens nescierunt inquit neque intellexerunt, sed et ipse cum Iohane amicus sponsi stat et audit et gaudio gaudet.

Materia sunt ipsi Iudei.

Intentio: Illis exprobrare.

Modus: Primo, nuntiat quasi rem preteritam inter Iudeos venisse Christum et arguit contrarios tam facientes quam consentientes. Secundo, utrosque ammonet venientem Christum intelligere sed ipsi nescierunt neque intellexerunt. Tercio, quanta dignitas eis proposita sit sed indigni facto perierunt.

Deus stetit: Certa annuntiatio dominici adventus.

Usquequo iudicatis: Exprobrat Iudeis qui Christum morti adiudicaverunt. Facies peccatorum: Sed eis inproperat qui consenserunt. Iudicate: Diapsalma. Pars secunda. Ammonitio maioribus populi ut Christum intelligant. Eripite: De minoribus ut iniuste dampnatos de manu peccatoris eriperent. Nescierunt: Cecitas Iudeorum. Movebuntur omnia fundamenta terre: Prophetat de conversione gentium. Ego dixi dii estis: Pars quarta. Ecce quid positum. Vos

¹ John: 1:26.

autem sicut homines: Ecce quomodo facti sunt indigni perituri. Surge deus: Ostendit per Christi resurrectionem Iudeorum fieri dampnationem.

Psalm 82

Titulus: Canticum psalmi Asaph.

Deus quis similis: Materia est secundi Christi adventus et ultimum iudicium in quo persecutores ecclesie et caput totius malicie antichristus damnandus est. Loquitur autem per quasdam similitudines propheta de veteri hystoria assumptas, nam sicut in numeri populi Israel dei populum persequentes et nomen eius extinguere laborantes male dampnati et perditii sunt, ita ostendit divina potentia omnes ecclesie persecutores cum capite suo in ultimo iudicio esse dampnandos.

Intentio est ipsos persecutores et maxime Iudeos per hoc iudicium a persecutione ecclesie terre facere. Unde et Asaph loquentem quasi fidelis synagoge testimonium inducit quem in hoc et in aliis psalmis ad convincendos sub hoc nomine infideles Iudeos frequentius adduxisse creditur et sic habet titulus. Psalmus iste convenit Asaph, id est, fideli synagoge que hic loquitur et est canticum quia monet non ipsas actiones veteris hystorie sed in

rebus actualibus divine exultationis gaudia contemplari et exultare propter inimicos ecclesie in ultimo iudicio sine fine dampnandos.

Modus: Primo, proposito quodam terrore futuri iudicis maliciam inimicorum mox exponit diversis modis in se et in elatione capitis sui antichristi Christo inimicantium. Secundo, de pena et vindicta eorum et aliquorum conversione.

Deus quis similis: Per terrorem iudicii vult terre facere impios et maxime Iudeos qui quasi debilem et impotentem te putabant cum ab eis iudicatus es. Secundo, deus quis similis est cum tu iudicabis? Quoniam ecce inimici sonuerunt: Exponit maliciam inimicorum. Sonuerunt, velud irrationabiles et novissima tempera designat, Unde sequitur extulerit caput, id est, antichristum quoniam extolletur super omne quod colitur aut dicitur deus. Idumei et Ismahelite: Nota quod persecutores Israelici populi hystorialiter ponit sed per hec nomina Christi inimicos declarat qui temporibus antichristi tot mali simulanter. Idu-me, id est, terreni vel sanguinei Hismaelite obedientes sibi. Moab: Abutentes lege. Agareni: Alieni. Iebal: Vana vallis. Amon: Turbidus populus. Amalech: Lingentem terram. Alienigene: Qui Hebraice Phylisteri, id est, portione cadentes. Tyrus: Hebraice Sor, id est, tribulatio, vel angustia. Loth: Declinans. Median: Declinans

Psalm 82

178

iudicium. Sisara: Exclusio gaudii. Iabin: Sapiens. Gison: Duricia. Endor: Fons generationis. Oreb: Siccitas. Zeb: Lupus. Zebee: Victima lupi. Salmana: Umbra commotionis. Hec omnia congruunt malis quos in bono vincit populus dei. Fac illis: Pars secunda. Imple facies eorum. Ecce quorundam conversio. Erubescant et conturbentur: Eterna impiorum dampnatio.

Psalm 83

Titulus: In finem pro torcularibus, filiis
Chore psalmus.

Quam dilecta: Filiis Chore Psalmus. De torcularibus ad litteram nichil hic agitur sed quadam similitudine per torcularia figurantur pressure que presenti tempore fiunt in ecclesia in quibus sancti atteruntur et exuuntur integumentis carnalium desideriorum et sic defluunt in apothecam dei quia vero in his pressuris sanctorum, karitas fervet et ad desiderium eterne quietis magis et magis accenditur. Psalmus iste proponitur filiis Chore, id est, filiis passionis imitatoribus Christi habitus pro torcularibus, id est, pro commendandis pressuris in quibus ad desiderium eterne mansionis magis acceduntur. Nam ideo hic Christianus premitur ut querat quietem que hic non est

Christianis, unde et psalmus iste, id est, hec bona actio dirigit in finem, id est, in quietem.

Materia est eterne domus, id est, future Ierusalem desiderium.

Intentio: Omnes ad hoc desiderium incitare.

Modus: Primo, inducitur filius Chore quasi hic in torculari pressus quam inestimabile desiderium eterne domus habeat a deo ut anima eius gaudeat se in pressuris deficere dum sic tendit in atria domini sed et caro exultet tendens in deum vivum enim quoniam boni sunt in eterna domo mansuri. Secundo, determinat quo auxilio in hanc domum perveniatur, id est, per Christum qui dabit benedictionem per quam ibunt de virtute in virtutem et videbitur deus deorum in Syon. Tercio, a deo orat hoc auxilium et propter impetrationem se humiliatum¹ asserens eos qui se humiliaverunt, id est, qui ambulaverint in innocentia ad eternam gloriam perventuros et interius temporalibus bonis non privari.

Quam dilecta tabernacula tua: Ostendit filius Chore quam inestimabiliter futuram Ierusalem desideret ubi requies. Et enim passer: Reddit causam quare anima et corpus exultaverunt in deum et duobus duo reddit cor ut

¹ Manuscript blotted at this point, and the um of humiliatum had to be supplied.

passer corpus ut turtur. Beati qui habitant: Hec est causa quare in tantum desideret. Beatus vir: Pars secunda de auxilio. Et enim benedictionem: Ecce quomodo conferat auxilium quia auferet maledictionem que erat in lege et dabit benedictionem que est in gratia et ita ibunt de virtute in virtutem et cetera. Domine deus virtutum: Pars tertia. Oratio pro impetratione huius auxilii. Elegi abiectus esse: Ecce quomodo se humiliat in valle lacrimarum, id est, in pressuris huius temporis. Dabit dominus gloriam: Videlicet in futuro non privabit eos bonis etiam in presenti.

Titulus: In finem filiis Chore, psalmus.

Benedixisti: Psalmi materia est benedictio primo Christi adventu data videns etiam propheta per peccatum Ade cui dictum est maledicta terra in opere tuo maledictionem mundo venisse, benedictionem novam videt per Christum futuram. Quod quasi de preterito certa enuntiatione prophetat et ostendit benedictionem novam per omnia veteri maledictioni esse oppositam. Nam sicut ex iniquitate maledictio, ex maledictione ira dei profluxit, ita per Christi benedictionem maledictio plenarie soluta est per

quam vera quietas remissa est etiam ira, id est, vindicta dei a nobis est adversa.

Intentio est filios Chore, id est, omnes imitatores Christi de hac benedictione certos facere et ad expectandam hanc benedictionem huius temporis passionibus pro nichilo habitis invitare.

Modus: Primo, propheta velut ad eternum librum raptus quasi rem preteritam hanc benedictionem prophetat per quam captivitas, id est, maledictio a Iacob, id est, apostolo dei ablata et iniquitas plebis sue est remissa. Secundo, dicit qualis ira, id est, vindicta dei per hanc benedictionem et interim mitigata est et in futuro penitus erit aversa determinans a quibus, id est, ad se conversis avertat iram et ostendat misericordiam suam et salutare suum. Tercio, tam mirabilis archani prophetiam confirmat auctoritate loquentis in se sancti spiritus et aperit per quem hoc faciat¹, id est per Christum et quanta veniens largiatur.

Benedixisti domine: Futura dicit ut preterita.

Terram tuam: Videlicet humanam naturam. Avertisti: Solvens maledictionem dedisti benedictionem. Remisisti: Iniquitatem hec erat causa que tenebat captivum. Mitigasti: Diapsalma. Pars secunda. Iram, id est, vindictam in

¹ The manuscript has ficiat.

presenti mitigasti in futuro penitus avertisti. Converte: Futura prophetico spiritum dixit ut preterita nunc ut futura orat que facturus est deus sed solum modo conversis, unde sic orans ait: "Converte nos et cetera." Audiam quid loquatur: Pars tertia confirmatio tam mirabilis prophetie quasi si queritis unde hoc habeam ecce audiam et notet post modum sue prophetie demonstrat quoniam neque per somnium neque per rerum imagines sed solo spiritu demonstrante edoctus est. Salutare ipsius: Ecce per quem et ubi maxime habitavit gloria, id est, filius dei scilicet in terra nostra, id est, in Iudea de qua natus est. Misericordia et veritas: Quid veniens dedit.

Psalm 85

Titulus: Oratio ipsi David.

Inclina domine: Secundus qui oratio titulatur cuius materia est ipsa oratio. Nam propheta quemadmodum in psalmis quibusdam Christum carnem sumere et mortem subire nobis ad imitandum humilitatis exemplum prophetavit, ita in aliquibus etiam psalmis dominice orationis exemplum nobis proposuit imitandum ut et nos necessarium orare crederemus et ab ipsa Christi oratione orandi formam sumeremus. Tota enim vita Christi nostra institutio fuit. Sic

oravit, sicut et crucem tulit, flevit Lazarum ad humane exemplum compassionis, fugit ut comprimeret audaciam inconsulte temeritatis. Est itaque oratio cum a Christo funditur, sola institutio fidelium quando a nobis peccatorum ablutio et bonorum inpetratio. Titulus oratio David, id est, Christi secundum quod homo.

Intentio est nos invitare ad orandum et formam orationis docere in omni tempore et in tempore tribulationis exterioris.

Modus: Primo, Christus pro se orat humilitatem persone sue demonstrans et perseverantiam orationis sue et officium suum bonum quia assidue clamat etiam tribulatus non deficit asserens omnes gentes sue orationis exemplo ad deum venire et adorare. Secundo, orat pro veniendis vero ingrediantur in veritatem et confiteantur deum in toto corde suo. Tercio, grata conclusione exponit mysterium passionis et resurrectionis sue pro se orans dari sibi imperium ut passus per resurrectionem salvus fiat et per signum resurrectionis fundantur Iudei et omnes qui oderunt.

Inclina: Humilitas orantis quasi mihi infirmo tu altus inclina. Inops et pauper: Humiliatio persone sue. Sanctus sum: Id est, a te sacrificiatus non est ostentantis sed non ingrati. Miserere mei: Perseverantiam orantis. Quoniam ad te clamavi: Bonum officium habet tota die orare et non deficere. Omnes gentes: Conversio gentium. Deduc

me: Oratio. Secunda pars. Oratio pro veniendis gentibus. Quoniam misericordia¹: Causa quare veniant et confiteantur et glorificent nomen dei. Deus iniqui insurrexerunt: Pars tertia de passione et resurrectione quasi hoc quod oro de gentibus ut veniant per passionem et resurrectionem meam implebitur. Quia tu deus: Quamvis eruisti animam mean tamen prius insurrexit iniqui et cetera. Da impium puero tuo: Hoc est mysterium resurrectionis. Fac mecum signum: Exponit quomodo salvum faciat. Ut videant: Confusio inimicorum.

Psalm 86

Titulus: Cantici psalmus filiis Chore.

Fundamenta eius: In hoc psalmo agit propheta demonstrativo genere orationis. In quo laudem civitatis superne Ierusalem predicat Christianis laudans eam et secundum statum presentis temperis et secundum gloriam future beatitudinis. Unde et psalmus dicitur propter presentem operationem et canticum propter future beatitudinis letitiam et proponitur filiis Chore, id est omnibus Christianis

¹ This is taken from the Romanum version. The other two versions have quia instead of quoniam.

ut eis augeatur affectus et desiderium tam gloriose civitatis.

Materia est ipsa civitas spiritualis Ierusalem.

Intentio: Ad huius desiderium invitare.

Modus: Primo, propheta predicat secundum presentem statum laudem huius civitatis per fundamenta et portas eius et per gloriam, id est, famam. Secundo, quasi verba domini de laude eiusdem civitatis inducit magnificans gloriam eius propter plenitudinem gentium que Christo ex Syon nascente in istam ecclesiam fuerant intracture. Tercio, paucis concludit de letitia future beatitudinis tangens.

Fundamenta eius: Laus a fundamentis et portis fundamenta et porte eidem apostoli sancti secundum diversos respectus et nota figuratum locutionis genus in prophetiis quod pro lempsis dicitur quando secum multa cogitantes per vocem non proferunt et ab his que secum cogitant in verba transeuntes ab aliqua copulativa coniunctione vel ab aliquo relativo pro nomine incipiunt. Unde propheta. Fundamenta eius et cetera. Gloriosa: Laus de fama civitatis. Memor ero Raab: Diapsalma. Pars secunda hec sancta gloriosa que dominus de hac civitate dixit que non solum de Iudeis sed de gentibus implebitur. Per Raab que interpretatur latitudo vel impetus et per Babylonem que est confusio significantur gentes late et impetuose et confuse vagantes in viciis quarum erit memor scientibus se, id est,

memoriam faciet de eis suis predicatoribus vero in ecclesia turbant. Ecce alieni: Confirmat hoc quod dixerat de gentibus. Nunquid Syon: Ecce quo auxilio adiuti potunt pervenire quia Christus natus est in ea, id est, in Syon natus dico homo per quem bene poterit introduci quia ipse fundavit eam, fundavit dico altissimus et nunquid poterit hoc dicere, id est, explicare homo, id est, aliqua humana ratio? Homo scilicet dominus, id est, spiritus sanctus narravit in scripturis populorum et cetera. Hoc erat scandalum iudeis in quo confundebantur ut hec problema solvere non possent quia in una Christi persona geminam invenire debent naturam. Sicut letantium: Pars tertia. Diapsalma scilicet futurum statum quasi hec predicta sunt de te et cetera, Syon futura habitatio in te erit omnium nostrorum sicut letantium.

Psalm 87

Titulus: Canticum psalmi in finem pro Melech, ad respondendum intellectum ~~Eman~~ Iesraelite.

Domine deus salutis: In recitatione huius psalmi David cytharam percutiente cantores dicebant melodiam et Chorus concorditer respondebat. Dicitur intervenisse ~~Eman~~ quidam orientalem a loco Ezrahelita, dictus ut Ieronimo

placet secundum Augustum Israelita qui in figura David cytharizantis et chori concorditer respondentis mystice figuratum intellexit quod ita Christo cum suis in ligno crucis patienti deberet omnis aliorum chorus concorditer imitando respondere. Est autem psalmus iste quartus de passione cuius titulus intellectum Eman in hoc psalmo nobis commemorat intuendum qui sic legitur. Canticum psalmi ad litteram in recitatione, sic erat, precedebat psalmus David. Cytharam resonantem cantores deinde melodiam cum cantico proferebant et chorus astans deinceps respondebat sed secundum intellectum Eman exponamus. Psalmus dicitur quia ad bonam operationem scilicet ad dominicam passionem nos monet. Canticum quia de ipsa passione nobis exultandum est et non nisi cum exultatione mentis imitanda et hoc canticum psalmi proponitur filiis Chore, id est, omnibus Christianis in finem dirigendum proponitur dico ad respondendum, id est, ut ipsi respondeant pro Melech, id est, vice Chori scilicet quemadmodum David cytharizanti consone respondebat, ita omnis Christianus velud chorus, id est, in fide et dilectione consonans Christo precinenti in cruce respondeat quod est intellectus Eman illius orientalis. Eman vero frater interpretatur Ezrahelita advena quasi hanc responsionem Christo faciendam intellexit Eman, id est, quicumque eius est, id est, qui in cruce glorietur. Unde ipse dominus ait dicite fratribus meis qui est

Ezrahelita, id est, advena in hoc mundo ubi manentem civitatem non habent vel Eman Israelita, id est, frater vere deum videns.

Materia est Christi passio.

Modus: Primo, orat auxilium quia repletus est multis angustiiis etiam usque ad mortem referens quia cum bonus esset tamen mala existimatio erat de eo et quod contemptus sit ab inimicis. Secundo, quod etiam ab amicis derelictus sit a deo ut a quibusdam traditus sit et ceteri ex infirmitate sua deficerent. In tertia parte prius excludit quibus opera ista non prosint videlicet mortuis corde quia medici non suscitantur in sepulchro iacentes et in perdicione et in tenebris et in terra oblivionis ubi misericordia dei non narratur et iustitia eius non cognoscitur. Postea in quarta parte Christus ex voce ecclesie demonstrat quanta in suis sustinet et quid Chorus fidelium sibi respondeat precinenti.

Domine deus: Prima est oratio patientis. Quia repleta: Causa non necessaria orandi quantum ad se sed voluntaria. Estimatus sum: Mala estimatio de bono factus sum. Referit contemptum inimicorum. Super me confirmatus: Hoc ait secundum existimationem eorum. Longe fecisti: Secunda pars de amicis. Traditus: A Iuda. Oculi languerunt: Aliorum apostolorum defectus. Nunquid mortuis: Pars tertia de exclusionem infidelium. Et ego ad te:

Pars quarta in persona suorum quomodo chorus sibi respondeat. Clamavi: Oratio chori respondentis que non est adhuc consummans sed tamen preveniens. Ut quid domine repellis: Proponit causam esse querendam quare orantes boni sepe non audiantur sed premuntur adversis hec est causa ut dilatione boni et oppressione adversorum oratio ardentius inflammetur. Pauper sum: Exequitur tribulationis respondentis chori. Exaltatus autem: Quemdam membra in seculo exaltantur vero magis humilientur. Unde sequitur dico exaltatus et tamen postmodum conturbatus.

Psalm 88

Titulus: Intellectum Ethan Israelite.

Misericordias domini: Id est psalmus iste dicitur intellectus quia secretum continet scilicet deum daturum misericordiam et veritatem suam quod ante adventum Christi valde secretum fuit et perpaucis cognitum sed Ethan, id est, aliquis robustus ut David propheta et vere videns deum per eandem misericordiam et veritatem factus robustus per spiritum sanctum edoctus, hoc intellexit quem intellectum nobis in hoc psalmo propheta posuit intuendum et est non ulla oratio quod ideo posuit Hesdras Ethan in

titulo quia unus erat deprecatoribus sicut scriptum est superius.

Materia est misericordia dei et veritas que veniens mundo contulit universe enim vie domini sunt misericordia et veritas. Misericordia necessaria erat sine qua desperaremus sed ne sola dissolutos redderet necessaria erat iustitia que faceret non pigros que tamen per misericordiam temperatur. Unde propheta in hoc psalmo quem de misericordia et veritate composuit robustos reddere curavit ne nos aut sola misericordia faciat dissolutos, aut intemperata iustitia desperantes.

Modus est: Primo quasi prologum premittit propheta et se misericordiam et veritatem cantaturum promittit quas ipse deus se daturum promisit. Secundo, diversis modis laudes et potentiam dei describit. Tercio, enumerat promissiones patris de Christo que et quanta de illo et de membris suis pater promiserit. Quarto, adversa predictis promissionibus ne putentur in carnali David aut in alio impleri quam in futuro tempore Christo. Quinto, in persona sua de miseria humana conqueritur et orat et iudicat in quo sunt implere promissiones scilicet in superbia David qui vivit et eruit animam suam de medio inimicorum. Sexto, dicit quod in membris etiam complentur non carnaliter sed spiritualiter.

Misericordias domini: Prologus quem premittit. Quoniam dixisti: Promissio patris. Confitebuntur: Diapsalma. Pars secunda hic de laudibus dei. Domine deus virtutum: Hic de potentia. Tunc locutus es: Pars tertia. Primo de promissionibus in Christo a patre loquente, id est, indicante hoc sanctis suis, id est, reliquis prophetis in visione. In eternum servabo illi misericordiam meam: Hic incipit de membris sequitur et ponam in seculum seculi semen eius, id est, Christianos imitatores eius. Si autem facit promissiones non solum de persistentibus sed de cadentibus per virgam et verba misericorditer corrigendis. Semel iuravi: Predictas promissiones iurando confirmat unde et bonis forma iurandi sumitur propter incredulos. Tu vero reppulisti: Pars quarta de repulsione carnalis David quia ipse David erat cui promittebantur omnia in semine, qui est Christus, implenda; nec igitur quia ei dicta sunt, in eo videntur impleta. Destruxit ea deus in David ut que erant necesse fieri quia deus iuraverat querantur in alio. Unde Salomon cecidit ne putaretur semen David in quo impleretur promissio que in alio expectaretur. Destruxisti eum abemundationem: Hec omnia que numeratur in Iudeis fuerunt impleta sed hoc unum pro omnibus est gravis quod fide et mundatione caruit Iudeis. Usquequo domine avertis: Pars quinta. Quasi conquestio sic laborantis et sustinentis David donec impleretur promissio.

Memorare: Oratio David in Christo sperantis quia etsi iudei sic deficerent superbia eius superat de cuius radice Maria de qua natus est Christus. Quis est homo qui vivet: Ecce in quo implete promissiones. Ubi sunt: Pars sexta hoc ex persona membrorum quasi tu eruis animam tuam et nos credentes adhuc laboramus. Ubi sunt misericordie tue antike, id est, de antiquo promisse. Vult itaque innuere promissiones istas etiam in membris impletas sed spiritualiter et non carnaliter et ideo quasi querendo proponit quando quidem credimus et adhuc affligimur. Ubi sunt: Querendo misericordie tue quasi non in carnalibus sed in spiritualibus.

Titulus: Oratio Moysi hominis dei.

Domine refugium: Psalmus iste de veteri et nova vita scilicet de mortali immortali agit. Unde et oratio titulatur quia exponit unde orandum sit, id est, miseriae veteris vite et continet orationes vero illa a nobis tollatur et nova donetur. Sed credendum non est ab ipso Moyse psalmum istum fuisse conscriptum sed alicuius significationis gratia nomen Moysi hominis dei adhibitum est. Moyses enim minister fuit veteris testamenti et propheta

novi. In veteri¹ quidem carnalibus terrena et mortalia premia videbantur esse promissa. Sed Moyses sub velamento illo aliquid maius quod ad novam et immortalem vitam pertineret intellexit esse querendum de qua vita psalmus iste proculdubio agere videretur. Congrue ergo Moysi nomine titulatur ut his qui recte scrutantur scripturas intimetur Moysen sub velamento veteris legis aliquid simile cum hoc psalmo intellexisse et orasse. Unde sic ait titulus psalmus iste est oratio. Oratio dico similis orationi Moysi quia idem oravit Moyses sub illo velamento quod oratur. In hoc psalmo Moysi dico non carnalis hominis sed hominis dei, id est, novam vitam a deo orantis quasi hec oratio fuit Moysi et convenit cui cuicque facto homini dei.

Materia est vetus vita et nova.

Intentio est ad contentum illius et ad amorem istius invitare.

Modus: Primo, indicat datorem nove vite cuius refugium quia est eternum proponit temperali. Secundo, premissa oratione infirmitatem hominis exponit quia humana vita que vetus est scilicet brevissima est et apud deum pro nichilo reputatur et in ea secundum omnem etatem mox deficiunt homines propter peccatum et iram dei de peccato venientem ex qua ira dies nostri abbreviati defecerunt et

¹ Manuscript has vetus.

nos ipsi defecimus a deo ut cum patres antiqui non gentis et paulo prelibus annis ut Adam et Matusalem vixerant, vita nostra si aliquando ultra septuaginta aut octoginta annos prolongatur amplius est labor et dolor. Tercio, orat liberationem per Christum hoc est per dexteram et post modum affirmat exultans de futura et immortalis vita pro nichilo reputans miseras temporales pro quo et orationis fine psalmum concludit.

Domine refugium: Ecce indicat primo loco ad quem refugiamus a miseriis humane et veteris vite. Ne avertas: Pars secunda orat contra hominis miseriam a deo subvenire. Et dixisti: Securitas premissa orationis quasi secure peto quia tu iussisti convertimini et cetera. Quoniam mille: Causa multa miserie pro qua orandum. Tanquam dies hesternae: Brevitas veteris humane vite. Pro nichilo habentur: Anni, id est, scilicet singulas etates. Mane floreat et transeat: Tempus iuventutis. Vespere decidat induret et arescat: Tempus senectutis. Quia defecimus: Subdita causam tante miserie fuisse peccatum et iram inde procedentem. Quoniam omnes dies nostri defecerunt: Exponit quomodo puniat deus iniquitates quas in conspectu suo posuit quia vita nostra defecit per abbreviationem et nos ipsi defecimus et dum vivimus admodum aranee inania teximus ad capiendas museas. Dies annorum nostrorum: Si placeat ad litteram legi exponitur abbreviatio vite nostre

collatione antiquorum patrum sub intellecta sed melius est ut mystice accipiatur per septuaginta qui numerum idem significat quod septenarius vetus testamentum prope sabbatum per octoginta, id est, per octo novum prope resurrectionem domini, ergo dies annorum nostrorum, id est, dies veteris vite in ipsis septuaginta annis, id est, in temporibus quia temporalia in veteri et promitti videbantur. Si autem: Non ipsis annis sed in potentatibus, id est, si non in temporalibus sed eternis octoginta quia novum tempus in spe resurrectio scilicet simus in novo tamen vita nostra amplius habet laborem et dolorem sed hoc ad misericordiam pertinet quia hoc est mansuetudo dei corripiens nos hoc est. Quoniam supervenit: Et quia etiam si punit mansuetudo est. Quis novit potestate ire tue et cetera. Dexteram tuam sic notam facit: Pars tertia, oratio libera. Repleti sumus mane: Affirmatio. Delectasti sumus: Gaudium de immortalis vita. Letati sumus pro diebus: Contemptus temporalis miserie. Respice: Ultima in oratione totum psalmum concludit.

Psalm 90

Titulus: Laus cantici David.

Qui habitat: Huius psalmi materia est temptationes clam sine palam a diabolo inmissee que a Christo et suis

per ipsius auxilium superate sunt. Unde psalmus iste dicitur laus, id est, ymnus David, id est, Christi laus. Dico cantici, id est, de maxima iocunditate quia ostendit temptationes diaboli a Christo et suis superatas.

Intentio est modum qualiter omnes demoniace temptationes superentur monstrare. Huius victoria una via est nobis, sola humilitas quam Christus in se ipso nobis proposuit imitandam qui cum divina potentia hostem vincere et hominem posset redimere inestimabili providentia sua maluit humilitate uti quam potentia, ut quoniam homo per superbiam et cupiditatem potentie sicut et diabolus ceciderat per humilitatem Christi redemptus disceret amplius non superbire et ulterius de se nil presumens Christi humilitatem sequeretur sine qua stare non poterat. Quicumque ergo de se non presumpserit sed totum se in protectione divine gratie humiliatus proicit humilitatem suam contra omnes inimici temptationes pro munimento habeat hic unus demoniacus temptationes superat.

Materia Christi auxilium et nostra humilitas quam nobis in hoc psalmo prophetica commendat auctoritas.

Psalmus tres habet partes. Primo dicit in solo domino sperantem omni protectione vallari quem post modum describit demonstrans quibus modis a deo et a quibus et quantis tribulationibus liberetur. Secundo, premissa casu presumentium in solo deo sperantem firmat dicens caput

eius Christum in celo levatum a nullo posse contingi qui et pedes in terra per custodiam angelicam ut in nullo offendant protegit et super diabolum, ne possit in eos insurgere, ambulat et conculcat. Tercio, ut amplius spem istam confirmet verba dei ad ecclesiam ponit quam consolatur hic defensione in futuro premia promittens.

Qui habitat: Ecce cuius spes in deo. In protectione: Fiducia et auxilium sperantis. Dicet domino: Describit in deo sperantem. Quoniam ipse liberavit: Liberatio ab omni temptatione que fit per laqueum, id est, per facta vel a verbo aspero, id est, per dicta. Scapulis suis: Triplex liberatio. In scapulis, id est, in fortitudine sub pennis, id est, sub misericordia. Scuto: Id est, protectione quam veritas, id est, ipse deus fecit. Non timebimus a timore nocturno: Quattuor genera temptationis ponit. Timor nocturnus: Levis temptatio que fit scientibus. Sagitte volens in die: Aperta. Negotium perambulans in tenebris gravis occulta. In cursus et demonio meridiano: Gravis manifesta. Cadent a latere tuo mille: Pars secunda, casus presumptium qui prius a dextris et latere stare putabantur. Ad te autem non appropinquabit: Falsi cadent sed in te, id est, in capite spes firma est verorum membrorum quia ad te, id est, ad vera membra non appropinquabit demonium. Veruntamen oculis tuis considerabis: Retributio persequentium Christo considerante oculis

peccatores. Quoniam tu es domine spes mea: Ecce quomodo non cadit iustus. Quoniam Christus est illi spes et ad celum elevatus altissimus posuit refugium suum. Non accedit ad te malum: Elevatus iam nullis temptationibus agitur secundum carnem. Unde sequitur et flagellum, id est, aliqua pena non appropinquabit. Tabernaculo tuo: Id est, carni assumpte in qua pro nobis militavit et capit in celo positum pedes in terra per angelicam custodiam protegit. Unde sequitur: Angelis suis mandavit de te: Nam de capite sic dictum est ut coaptetur membris et hic quod sequitur in manibus et cetera. Hoc dixit temptator deo de divinitate eius dubitans, angeli utique deo non ex necessitate quasi in potenti sed ex officio ut regi ministrabant. Volebat autem diabolus utrum vere homo tantum esset probare si auxilio angelorum quasi sibi necessario deorsum de templo missus levaretur. Super aspidem et basilis: Conculcatio inimici. Quoniam in me speravit: Pars tertia, verba dei ad ecclesiam. Cum ipso sum: Defensio in presenti. Longitudine: Premia future vite que est eterna et videre salutare dei que visio est tota merces.

Bonum est confiteri domino: Scriptum est in Genesi, cum fecisset deus a primo die usque ad sextum omnia opera valde bona, die septimo requievit. Non est intelligendum in factis operibus deum laborasse, ut die septimo requiesceret, sed in hoc significare voluit quod secundum hunc ordinem erant sic cursura secula, nam semper operatur deus et semper quietus est. Sed hoc in operibus et in quiete sabbati significatum est, quoniam nos quos in se voluit deus tunc figurare post omnia bona opera nostra que dum sumus in seculo quasi cum labore fiunt, requiem sumus habituri et quia omnia que fiunt in mundo etiam bona transitoria sunt. Omni diei etiam sexto quando omnia perfecta sunt valde bona adtribuuntur et mane et vespere, sed in sabbato non invenimus esse vesperam, quia requies nostra finem non habet, vespera enim pro fine ponitur. Quicumque ergo ad hoc sabbatum quod sine fine est pervenire desiderat, necesse est sabbatum, id est, tranquillitatem mentis quod illud sabbatum significat observet. Nam cui bona conscientia est tranquillus est ipsa tranquillitas, sabbatum cordis est et quamvis labore in presenti extenditur in spem futuri ut non turbetur rebus huius seculi. Unde agitur in hoc psalmo. Videns enim propheta quosdam perversos et perturbate mentis sine sabbato cordis bona sua sibi attribuere, Sathane mala, quasi ea coegerit vel fato stellarum, quod est deum qui has creaturas fecerit incusare,

occulte vel aperte ipsum deum accusantes quasi ipse hec mala voluerit, docet econtra in hoc psalmo sabbatum, id est, tranquillitatem mentis servare ut deo per omnia confitentes bona nostra ad eum, mala vero ad nos referamus et blanda que aliquando confert misericordie aspera que infert ascribamus iustitie. Ergo tractatus merito iste dicitur psalmus, quoniam bonum opus, id est, tranquillitatem mentis nobis suadet. Psalmus dico cantici, quia si hoc sabbatum mentis hic observamus cum maxime iocunditate, possumus iam sperare futurum. Unde sequitur psalmus dico habitus in die sabbati, id est, in consideratione eterne quietis que per diem sabbati significata est quando requievit deus ab omni opere quod parturierat¹.

Materia est bonus inperturbatus agens sabbatum mentis et per oppositum malus et perturbatus sine sabbato.

Intentio monet omnes indifferenter domino confiteri in utroque, scilicet in peccatis que nos fecimus et in bono quod ipse in nobis fecit.

Modus: Primo, agit quomodo bonus inperturbatus agat sabbatum mentis, sentiens omnia bona agi a deo, quod non novit stultus. Secundo, malos asserit perituros ut hoc metu terreat cum finis et novissima bonorum sint vita et letitia sempiterna. Tercio, iustos in eternum florere

¹ Manuscript has paturat.

deo promittente confirmat ut hac promissione devoti gaudeant.

Bonum est confiteri domino: Vox iusti qui sabbatum mentis bene agit dicens: "Bonum est confiteri domino." Et psallere nomini tuo altissime: Exponit quomodo hoc sabbatum agat. In confessione prius postea in opere annuntiando misericordiam dei quando bonum et veritatem, id est, iustitiam quando male. In dechacordo psalterio: Id est, in spiritu quia a superiori resonat implens decalogum. Et in cythara: Id est, in mortificata carne deum laudans cum cantico. Quia delectasti me: Causam supponit quod merito sic inperturbatus agit sabbatum quia videlicet omnia sentit bene agi hoc est quia delectasti me et cetera. Vir insipiens: Iustus inperturbatus est quia bene sentit, vir insipiens perturbatur et perdit sabbatum quia non cognoscit. Quo exorti fuerint: Pars secunda. Ut intereant perditio malorum. Exaltabitur: Opposita liberatio bonorum. Senectus mea in misericordia uberi: Totum quod patitur inventus est novissima sunt senectus quod erit in letitia sempiterna. Iustus ut palma: Pars tertia. Promissio dei de flore bonorum. Adhuc multiplicabuntur: Vere florebut quia adhuc, id est, per istud sabbatum quod hic observiunt. Multiplicabuntur in senecta uberi: Id est, in pace eterna qui finem non habet et ideo in hoc seculo

Psalm 91

202

benepacientes, id est, sabbatum bene observantes erunt ad hoc ut annuntient. Quoniam rectus et cetera.

Psalm 92

Titulus: Est laus cantici David in die ante sabbatum quando fundata est terra.

Dominus regnavit decorem: Quando fundata est terra sexto die. Sexto die non legitur fundata terra, sed mystice dicitur, quamvis et eo die possit dici fundata quo homo fundatus est. Erat enim primus inanis et vacua donec factus est homo qui inhabitaret eam. Unde et quidam tituli habent inhabitata, sed quia de mystica foundatione agitur, melius est fundata. Sexto itaque die fundata est terra, id est, homo creatus est, sed quia stabilis non fuit et lapsus est, ad litteram non satis convenienter dicitur terra fundata sed allegorice. Per sex dies significantur sex etates, ergo per sextum diem sexta etas. Nam sicut homo in sexta die creatus est, ita in sexta etate et in sexta feria et sexta hora reperatus est. Tunc ergo fundata est terra, quando homo ad imaginem dei plene reformatus est et stabilis factus, de qua foundatione agitur in hoc psalmo et est titulus. Psalmus iste est laus David, id est, Christi quem laudat propheta de foundatione terre, id est, reparatione hominis, unde et cantici est,

id est, cum maxima iocunditate habenda. Laus dico habita in die, id est, in consideratione operis facti ante sabbatum. Dies ille sexta est etas, sicut dictum est, quando in quo die fundata est terra, id est, reperatus est homo et ecclesia stabilis in fide est fundata.

Materia est fundatio terre, id est, reperiatio hominis.

Intentio est Christum fundatorem terre laudare.

Modus est: Demonstrativo genere utitur et laudat Christum propheta, primo a pulchritudine eius hoc est decorem indutus est, secundo, a fortitudine.

Indutus est dominus fortitudinem. Et enim firmavit orbem terre: Tercio ab operibus. Parata sedes tua: Quarto a potestate. Elevaverunt flumina: Quinto a laudibus universitatis contra quas laudes mare, id est, seculi mirabiles elationes opposuit. Testimonia tua credibilia: Sexto a veritate dictorum. Domum tuam decet sanctitudo domine: Septimo a laude domus que est de reposito homine a Christo quem sic laudavit. Fundata est quam decet sanctitudo, id est, firma fundatio in longitudinem dierum.

Titulus: Psalmus David quarta Sabbati.

Deus ultionum: Videbat propheta quosdam in genere humano contra pacientiam die impacientes cum viderent iniquos in hac vita vel vivere vel plurimum posse, et quod amplius est, plerumque plurimum posse malos adversus bonos malos exaltari bonos laborare, superbire malos, bonos humiliari, murmurabant in deum corde vel verbis, iudicantes deum hec presentia negligere, ubi indiscrete bona et mala erant bonis et malis, et amplius bona malis, mala bonis, vel videbant eque bonos et malos habere, vel amplius bonos malos favere; hoc videns murmur eorum sive in corde tamen sive in verba aut in factis esset, in hoc psalmo curavit conpescere, nam psalmus iste totus docet pacientiam ut nemo sic contra deum murmuret, sed patienter omnia bene fieri deo dispensate intelligat. Novit enim deus quid agit, nos consilium illius non possumus cognoscere quare ad tempus pares mala et boni laborant. Ne ergo predictae occasiones aliquos ad hoc murmur moveret sumpta est in titulo de luminaribus fixis in celo similitudo ut quomodo ipsa luminaria in celo fixa cursus suos a creatore constitutos sine aliqua perturbatione peragit, nec vento nec aliquo impetu firmamenti a proposito deflectuntur, ita sancti sine aliqua murmuratione in medio prive nationis positi superna cogitantes quicquid in terra continetur despiciunt non curantes donec peragant itinera sua quamvis tanta mala videant fieri super terram. Psalmus David prophete

habitus in quarta sabbati, id est, in significatione luminarium factorum in quarta sabbati ut sicut luminaria in celo fixa sine perturbatione peragit cursum suum, ita sancti et simplices viri sine innumerationes sint in hoc mundo donet et ipsi perficiant cursus suos.

Materia sunt ipsa luminaria, id est, sancti viri in terra celesti conversatione splendentes et omnia patienter ferentes donec peragant cursum suum et est contra ipsi blasphemi qui dei scientiam nescientes velut in contemptorem mundi murmurant.

Intentio est exposita ultione blasphemorum et corona bonorum omnes ad patientiam invitare.

Modus: Ex premissa ultione impiorum sanat querimoniam infirmorum quam in se assumens propheta exponit. Secundo, contra blasphemos invehitur ostendens deum hoc scire et curare prudenter et iuste de malis quibus foditur fovea et bonis quos docet aperiens hoc consilium suum malis incognitum patientes efficit erudiendo donet consumetur felicitas impiorum et fodiatur fovea et ipsi in hereditatem dei suscepti pro iustitia quam habuerunt in seculo fiant iudices in futuro. Tercio, causam aperit quare fluctuatio sit iustis et mala per iniquos patientur scilicet ut puncti clament ad deum et peccata sua confitentes mereantur consolari et omnia mundi post ponentes dum in eo

punguntur querat in deo refugiunt qui est adiutorium sperantibus in se et reddet impiis iniquitatem suam.

Deus ultionum dominus: Premissa ultio impiorum quem repetit ad firmandum infirmos, deterrendum impios. Usquequo peccatores domine: In persona infirmorum agit querimoniam de impiis. Effabuntur: Murmuratio ipsorum contra deum quasi non curet hunc mundum aut placeant ei mala pro quo et operantur iniustitiam. Populum tuum humiliaverunt et cetera. Intelligite: Pars secunda. Invectio in blasphemos. Insapientes in populo: Qui in ecclesia scilicet seculi prosperitate mordentur et emulantur impios. Stulti: Qui aperte blasphemant dicentes deum non videre. Qui plantavit aurem: Convicit eos de stultitia sua qui dicit deum non audire vel videre presentia quia qui tibi fecit unde audias non habet ipse unde possit audire. Aures itaque huius modi non habent sed virtutem habent audiendi. Qui corripit gentes non arguet: Id est, qui in presenti ponit in correctos non iudicabitur. Dominus scit cogitationes hominum: Ecce quomodo consilium dei malis sit incognita, quoniam cogitationes hoc vane sunt scilicet sed beatus homo quem tu erudieris et docueris de lege tua ut mitiges ei, id est, mitigationem, id est, patientiam a diebus malis donec consummetur felicitas que est ruina et fovea peccatoris. Quoniam non repellit: Conservatio bonorum in presenti. Quoadusque: Retributio in

futuro. Quis consurget: Pars tertia fluctuatio et percussio bonorum a malis in hoc seculo et qui consurget adversus operantes iniquitatem solus dominus quia nisi dominus adiuvit me paulos minus habitat et cetera. Si dicebam: Exponit quare adiuvit dominus scilicet quia penam peccati attendens clamavit ad deum et confessus est hoc est si dicebam et cetera. Secundum multitudinem dolorum: Consolatio bonorum secundum multitudinem, id est, quantitatem. Nonquid adheret tibi sedes: Diligenter innuit causam investigandam cum deo adherent iniqui. Quid faciant illi scilicet ut pungant bonos et fiant boni sic contemptores mundi hoc est quod ait: "Qui fingis dolorem in precepto." Captabunt: Et quia fingis dolorem ad hoc sunt impii tibi captabunt et cetera. Et factus est: Liberatio bonorum. Et reddet illis: Retributio impiorum.

Titulus: Laus Cantici ipsi David.

Venite exultemus domino: Materia est Christi adventus et tempus gratie quam propheta prenuntiat et quia previdebat Iudeos Christo venienti et verba ad ipsos de sua salvatione facienti repugnare et obloqui.

Intendit in hoc psalmo Iudeos maxime ad laudem ipsius venientis cum exultatione cordis et iubilo vocis incitare et non obdurent corda sua sicut preces eorum fecerunt contra deum et requiem terre promisse amiserunt.

Merito ergo psalmus iste dicitur laus David in quo propheta Christum laudat et alios invitat. Laus dico cantici, id est, cum maxima iocunditate cantanda quia de redemptione eterna est. Laus dico David, id est, Christi.

Modus: Primo propheta invitat eos ad laudes ex persona sua describens eas. Secundo iam verba ipsius Christi inducit monentis Iudeos ne obdurent corda ut non contingat eis sicut patribus suis et perdant requiem.

Venite exulemus: Connumerans se illis monet ut Christo venienti et ipsi gressu fidei occurrant et primo blanditur dicens exulemus quasi hoc est gaudium ad quod invito exulemus corde, iubilemus voce et ita in primo adventu preoccupemus faciem venturi ad iudicium, primo in confessione et postea in psalmis, id est, in bono opere.

Confessio peccati: Ad laudem pertinet ignoscentis. Quoniam deus magnus dominus: Describit laudes Christi a potentia. Quoniam deus magnus et a clementia. Quoniam non repellet dominus plebem suam: Id est, Iudeos ita habent alia translatio et gentes sub angulari lapide coniungit. Quia in manu eius sunt omnes fines terre et cetera: Et quia suos in presenti regit et protegit. Quoniam ipsius

est mare: Id est mundus et siccam, id est, aridam terram quare recipit imbrem et fructificat non sint operiri fluctibus. Venite ergo adoremus et procidamus et ploremus prius quasi rudes ad exultationem nec ostensa gloria iam inductos vocat ad penitentiam. Hodie: Ecce tempus gratie de quo proponitur condicio in supradictis populis in quod et oves illius estis. Si hodie: Id est, in tempore isto gratie vocem eius audieritis quam vocem subdit. Nolite obdurare: Pars secunda. Hec est vox Christi. Probaverunt et viderunt opera mea: Obduratio patrum. Ut iuravi in ira mea: Ecce quod contigerit patribus iuravi inquit et ut, id est, sicut iuravi non introibit in requiem meam hoc est si introibit in requiem meam hoc est si introibit et cetera sed humano more loquitur. Nam iratorum est eclipsin in oratione facere quod aposiopesis.

Psalm 95

Titulus: Psalmus Davie quando domus edificabatur post captivitatem.

Cantate domino canticum: Non de hystoria sed secundum hystoriam agit de re significata. Legitur quod post captivitatem Babylonie templum Salomonis sub Zorobabel reedificatum est et vere diabolus propter peccatum captivatum tenebat totum hominem, sed Christus in carne

veniens nos liberavit et a captivitate diaboli reductis nobis in domo dei ecclesiam suam edificavit. Agit ergo psalmus iste de edificatione domus per Christi adventum facta per quem a captivitate diaboli reducti in domo dei, id est, in ecclesia lapides vivi construimur et iste psalmus est David, id est, factus a David. David dico considerantis illud tempus, id est, Christi adventum quando reedificata est domus, id est, ecclesia post captivitatem diaboli.

Intentio est: In superiori psalmo submonuit Iudeos ut deposita duricia Christum crederent, sed quia in duricia erant permansuri, monet hic omnem terram, id est, non tamen Iudeos sed et omnes gentes que crediture erant deo cantare novum canticum et laudare edificatorem ecclesie et ne vacui veniant sed afferant laudationem gloriam et honorem.

Modus: Primus hortatur prelatos ut ipsi cantate domino canticum novum et annuntient omnibus unde crescat edificatio. Secundo, subditos ut venientes afferant gloriam et honorem et ne vacui intrent tollant hostias et adorent dominum in catholica ecclesia.

Cantate domino canticum novum: Tercio, ponit cantate quia laus Christi honor est totius trinitatis. Annuntiate: Hoc est officium prelatorum. De die in diem: Continuare predicationem monet. Quoniam magnus dominus:

Causam huius laudationis supponit a potentia, quoniam magnus dominus, et a pietate, quoniam laudabilis nimis scilicet in operibus. Dominus autem celos fecit: Laus secundum operationem quia parum erat esse super demonia addidit dominus autem celos fecit quo demonia non possunt accedere si fecit celos terram et angelos et apostolos. Confessio: Hec est via per quam pervenimus ad cantandum et pulchritudo hec est utilitas qua per confessionem venit cantantibus scilicet pulchritudo qua pulchritudo. Sanctimonia et magnificentia hoc est sancti et magnifici fiunt, in sanctificatione eius, id est, non per se sed deo sanctificante et considera quod omnibus predictis modis crescit edificatio domus. Afferte domino patrie gentium: Pars secunda. Exhortatio ad subditos generalis a qua nullum excipit dicens patrie gentium: afferte gloriam bene viventis, in quo glorificatur deus et honorem ut ei de collatis donis gratias referatis et afferte gloriam nomini eius vero soli deo et non homini gloriam attribuatis. Tollite hostias: Ecce hortatur ne vacui intrent in atrio, id est, in catholica ecclesia. Commoveantur: Post ammonitionem ex nimio affectu vovet et optat ut convertantur vel amatores seculi dicit a facie eius submovendos. Quia dominus regnavit: Supponit quomodo commoveantur vel quare convertantur. Quia dominus regnavit a ligno videlicet crucis hoc integre habet alia translatio quam LXX propter offensionem Tholomei

Psalm 95

212

tacuisse putantur. Iudicabit: Populos in equitate. Facit intentionem futuri iudicii ut terreat in correctos et letificet bonas, unde sequitur: "Letentur celi" et cetera.

Psalm 96

Titulus: Psalmo ipsi David cum terra eius restituta est.

Dominus regnavit exultet terra: Secundum hystoriam David carnali restituta est terra, Absalon interfecto, sed iste psalmus de Christo agit. Unde et in titulo scribitur enim ipsi, id est, vero David convenit psalmus iste, quia de Christo agit secundum hoc tempus quando restituta est ei terra. Terra Christi humana caro que in resurrectione illi restituta est terra Christi: ipsi apostoli qui in passione titubaverant sed in resurrectione sunt confirmati, id est, restituti. Terra Christi Iudea que crucifixerat eum sed restituta est cum credidit uno die crediderunt tria milia et rursus quinta pro quibus non frustra dictum est pater ignosce illis quia enim quid facent. Terra vel oves alie que de gentibus adducte sunt de qua restitutione agit hic propheta pro qua et exultat et laudat Christum et alios iustos monet de quibus restitutio facta est letari in domino et exultare.

Modus: Primus describens virtutes domini, ostendit ei omnia restituta et idola cessare. Unde invitat omnes ad eius cultum quem angeli qui prius adorabantur nec etiam secundum carnem adorant. Secundo, post resurrectionem omnimodam exultationem describit cum supposita causa et hortatur ad dilectionem dei quam nec persecutio diaboli interrumpat spe supposita liberationis et premii.

Dominus regnavit: Restitutio dominici corporis per resurrectionem per quam regnit cum anima humilis fuisset et occisus. Exultet terra: Restitutio Iudee. Letentur insule: Restitutio gentium. Nubes et caligo in circuitu eius: Descriptio virtutum quia in circuitu suo habet sanctos quod est caligo impiis et in sede iustitiam et iudicium quod est correctio boni. Ignis ante ipsum precedet: Exponit unde fiat correctio per ignem, id est, per caritatem, vel per gladium qui separat agnos ab hedis. Inflamabit in circuitu: Hic est effectus ignis; consumit inimicos et illuminat conversos. Quomodo? Alluxerunt fulgura et cetera. Annuntiaverunt celi: Ecce quomodo vel ordine hec sancta sunt. Annuntiaverunt, id est, predicaverunt celi, id est, apostoli et ita viderunt omnes populi gloriam eius et potest in hoc versu notari restitutio apostolorum. Confundantur: Casus ydolorum. Adorate dominum omnes angeli eius: Cessat adoratio angelorum quia et ipsi humanam naturam super se positam considerantes adorant a

qua prius adorabantur. Audivit et letata est Syon: Pars secunda. Exultatio Iudee de conversa gentilitate sicut apostoli fecerunt et fratres qui erant in Iudea cum audissent quod Cornelius baptizaretur et gentes recepissent verbum dei, laudabant et benedicebant deum. Nota de Cornelio et illis qui cum eo erant super quos ante baptismum venit spiritus sanctus et ceperunt loqui linguis cum in nullo adhuc ceciderat spiritus sanctus nisi fuisset baptizatus ideo ut dubitatio petri de baptizandis in circumcisis tolleretur. Propter iudicia: Causa quare letata est Syon, quia non est personarum acceptor deus hoc est propter iudicia tua quoniam non Iudeorum tantum est deus sed et gentium hoc est quoniam tu dominus altissimus. Qui diligitis dominum: Ecce quomodo expressius monet dilectionem dei et odium mali, id est, diaboli quam nulla adversitas debet interrompere quia custodit dominus. Ecce liberatio. Lux orta est: Retributio. Letamini: Conclusio.

Psalm 97

Titulus: Psalmus David.

Cantate domino canticum novum: Quia psalmus David prophete qui hic loquitur et cantat de ostensione, id est, manifestatione Christi per primum adventum facta. Agit

itaque secundum revelationem et ostensionem Christi de primo adventu facta mentione secundi.

Intentio est: Monet cantare et iubilare ei qui primo adventu ita manifestatus est et in secundo iudicabit.

Modus: Brevi ammonitione premissa ostensionem dextre salvatricis exponit, id est, Christi quem nec dextram nec brachium nec salutare nominat et quid veniens populo suo Israeli impleverit. Secundo, omnibus modis dicit esse laudandum voce verbo, corde in contemplatione et actione in predicatione et ubi persecutio fuerit ita ut semper in iubilatione permaneant quamvis seculum moveatur et turbetur adversis quia venturus est ad iudicium in iustitia et cetera.

Cantate domino: Premissa ammonitio. Quia mirabilia: Secunda. Incipit de ostensione Christi quia mirabilia. Salvavit sibi dextram eius et cetera. Recordatus est: Ecce quid exhibuit misericordiam quam sponte liberavit et veritatem quam promisit sed cui? Israeli et qui sunt Israeli? soli Iudei? non sed viderunt omnes terre salutare dei nostri. Iubilate domino omnis terra: Pars secunda. Iubilare ubi deficit locutio sola voce. Cantate: Verba exultate in corde sine quo cetera non possunt. Psallite de superiori vero, id est, de spiritu per contemplationem resonate, psallite sed in cythara, id est, in actione boni operis, mortificate vos ipsos quasi si

Psalm 97

216

contemplatio est in aliquo non omnino relinquat cytharam si actio precedit non penitus relinquit contemplationem. Hoc est quod ait: In cythara et voce psalmi. In tubis ductilibus: Hoc est predicate ubi per confusionem tube ductiles velut de optimo ere producamini et in laudes dei clare resonetis. Et voce tube cornee: Quamvis persecutio non urget tamen affectus carnales superate sicut cornu carnem superat. Iubilate in conspectu: Crebra exhortatio. Monent ad perseverantiam quasi semper iubilate et si moveatur mare et plenitudo eius quia quamvis moveatur mare, id est, a mari, tamen humana, id est, spiritu sancto pleni gaudebit a conspectu domini quia venit iudicare terram.

Psalm 98

Titulus: Psalmus David.

Dominus regnavit irascantur populi: Psalmus David prophete agentis de potentia et regno Christi et invitat ut ab omnibus adoretur secundum carnem.

Modus: Primo, ostendit regnantem et quicumque repugnent in terra. Ipse tamen altus est super omnes celos et excelsus super omnes populos. Unde monet ei confiteri quia terribilis est ut iudex futurus et unicuique reddat pro meritis. Secundo, monet adorari scabellum pedum eius,

id est, carne a deo assumpta sicut patres antiqui fecerunt et invocantes auditi sunt et propitius fuit eis deus delens iniquitates eorum quorum exemplo et ipsi debent exultare huic Christo, et adorare et notandum quia cum tres laudes eius apponat singulis singulas ammonitiones supponit. Cum enim dicat illum regnare supponit ut confiteantur. Cum dicat dare iudicium et iustitiam supponit exaltate. Cum vero dicat Moysen et Aaron et Samuelem supponit exaltare dominum.

Materia: Eius laudes trifariam divise.

Intentio: Monet auditores laudare dominum et exaltare.

Titulus: Psalmus in confessione.

Iubilate domino: Superius apposuit propheta multas laudes dei, modo vult apponere supremum genus laudis et hoc per confessionem. Sunt autem due confessiones una superior altera inferior. Superior confessio est quando laudatur deus de bonis. Inferior confessio de peccatis scilicet quando homines recognoscunt se peccatores et confitentur. De utraque autem confessione agit in hoc psalmo. Unde etiam sic intitulatur, psalmus in

confessione, id est, agens de confessione laudis et peccatorum.

Materia est ipsa confessio.

Intentio: Monet eos qui sunt in ecclesia ut laudent deum de bonis habitis, illos qui adhuc extra ut confiteantur sua peccata et sic intrent ecclesiam.

Modus: Primo, monet eos qui iam sunt populus et oves dei laudare deum. Secundo, qui adhuc infideles monet ut confitendo peccata sua, accedant ad ecclesiam ut sic possint laudare deum.

Iubilare: Invitat omnes ad iubilandum deo. Introite: Pars secunda. Monet illos qui sunt extra confiteri peccata.

Psalm 100

Titulus: Psalmus ipsi David.

Misericordia et iudicium: Iste psalmus David dicitur psalmus de convictus et est centesimus. Sicut autem centenarius perfectus numerus est, sic in hoc psalmo agit propheta de perfecta via. Ostendit enim cum quibus vixit, quos vitavit et premittit causam quare talem vitam duxit, ideo scilicet et sciebat in domino esse misericordiam qua parcit miseris iudicium, id est, veritatem qua punit reos.

Sicut autem deus misericors est et iustus, ita quilibet fidelis debet conpati miserie proximorum punire peccatorum.

Materia: Eius perfecta sanctitas.

Intentio: Monet bona appetere et mala renuere.

Modus: Primo, indicat se esse vero via immaculata et proponit causam quia deus diligit misericordiam et iudicium. Secundo, exponit per partes viam immaculatam. Tercio, ostendit breviter scilicet quis sit finis sciebat quod mala removebuntur de civitate domini.

Misericordiam et iudicium: Ecce causam quam proponit. Perambulabam: Cum dixisset se psallere in via immaculata et preposuisset causam, iam nunc exponit per partes que sit illa immaculata, scilicet perambulabam. Non proponebam: Ostendit cum quibus non conversetur. Oculi mei: Modo dicit cum quibus vivat. In matutino interficiebam: Iam vult ostendere quis finis sit, cum iam dixisset quod ei non adheserunt nisi boni, diceret aliquis cur ergo malos in tua civitate tanto tempore pateris quia tempus est modo misericordie et est nox non dum omnia manifesta scilicet cum venit dies mittentur mali in ignem, id est, removebuntur a domo communi, id est, ab ecclesia quod dicit in nocte parco, tollero, sed in matutino interficiebam, id est, credebam interficiendos vel interficiebam quia unus sum de iudicibus vel in hac vita interficit, id est,

Psalm 100

220

removet a privata domo, id est, a corde suo malos. In matutino: Id est, cum sit positus in luce quam cito cognoscit eos esse malos.

Psalm 101

Titulus: Oratio pauperis cum anxius fuit
et coram domino effuderit precem
suam.

Domine exaudi orationem: Psalmus iste vocatur oratio quia in hoc psalmo describitur pauper, id est, quilibet penitens orans pro paupertate, id est, pro miseriis huius mundi in quibus naturaliter et iusto dei iudicio propter peccatum primi parentis deiectus est, et propter hoc quia naturaliter ita est a deo percussus ipse spontanea voluntate per penitentiam se cruciat et hec est oratio pauperis cum se anxaretur, id est, cum propter illam naturalem infirmitatem et propter illam removendam per penitentiam anxaretur et effunderet precem suam coram domino quia defecerunt ille pauper non facit quamlibet orationem, sed etiam fundit preces quasi cum mente gravi necessitate coram sciebat quod nec per hominem nec per angelum nec per aliquem nisi per solum dominum poterat liberari ab ista paupertate. Cum autem in psalmo inveniantur que de Christo possint dici ipse est enim particeps nostre

paupertatis nisi in peccatis tamen in designatione generalis pauperis debet legi. Est autem psalmus iste penitentialis et sicut alii penitenciales ab oratione incipit et in leto terminatur.

Materia est pauper penitens.

Intentio: Monet quoslibet recognoscere suam miseriam et refugere ad dei misericordiam per quam restitui possit ad antiquam dignitatem.

Modus: Primo ponit orationem in qua captat et a sua persona et a persona iudicis quia inclinatur auri tribulato solet exaudire invocantem. Secundo, faciens flebilem narrationem et exponit paupertatem quam patitur et secundum temporis brevitatem et secundum vires anime debilitatis et etiam secundum corporis vires imminutas dicit etiam quas anxietates spontanee patiatur per penitentiam. Tercio, ponit restitutionem, id est, asserit se restitutum in testimonio quod quasi propheta affirmat modum illius restitutionis scilicet deum de celo missurum filium et per eum restituendum esse humanum genus. Quarto, post certitudinem venie dicit quod de sua brevitate transeat ad eternitatem. Quinto, supponit hylarem conclusionem scilicet quod filii apostolorum nedom ipsi habitabunt in eternis annis.

Domine exaudi: Ab oratione incipit. Quia defecerunt: Pars secunda, expositio paupertatis. Tu autem

Psalm 101

222

domine: Tercia pars, affirmatio restitutionis. Respondit:
Quarta pars quod brevitatem ad eternitatem transeat. Filii
servo: Hylaris conclusio.

Psalm 102

Titulus: Psalmus ipsi David.

Benedic anima mea domino: Psalmus iste est psalmus David prophete. Hic enim loquitur David propheta laudans ipsum deum et incitat se ipsum ad laudandum deum. Cum autem incitet exortetur apponit materiam laudis quare eum debeat laudare scilicet propter multa beneficia que deus fecit illi propter illa que deus fecit antiquis scilicet Moyse et aliis habet etiam materiam laudis per angelos qui semper laudant eum. Iterum cum hortetur, se facit superiorem vim anime hortari inferiorem, id est, spiritum facit hortari sensualitatem. Est enim vis superior quasi maritus, id est, Adam et debet regere Evan sponsam suam, id est, sensualitatem. Similiter spirituales debent regere carnales et exhortari ut laudent deum.

Materia eius sunt illa beneficia que enumerat sibi et antiquis patribus a deo prestita.

Intentio sua est monere omnes ut per exemplum suum laudent deum memores beneficiorum dei.

Modus: Primo, hortatur animam suam ut laudet deum enumerat beneficia que deus fecit ei. Secundo, enumerat beneficia que fecit antiquis patribus unde laudandus est. Tercio, angelorum ordines invitat deum laudare et notandum quod sicut in principio hortatur animam suam dicens: "Benedic anima mea dominum." Sic etiam finit.

Benedic anima mea: Hic exhortatur superior vis infirmiore. Faciens: Pars secunda. Enumeratio bonorum que deus fecit antiquis patribus. Benedicite: Pars tertia. Ostensio quod per angelorum ordines benedicat deo.

Psalm 103

Titulus: Psalmus David.

Benedic anima mea: Sicut in superiori psalmo egit propheta de laudibus dei sic in isto et proponit materiam laudis celum et ornatum eius terram et ornatum eius mare et que in eo sunt. Cum autem loquitur de illis apponit quedam que non conveniunt secundum litteram sicuti cum loquitur de diluvio dicens illud futurum cum amplius non fit futurum ad litteram et similiter plura ponit que non conveniunt secundum litteram. Unde nos mittit propheta ad mysticum sensum non tantum ibi ubi litteralis sensus non convenit sed per totum psalmum. Ideo autem voluit propheta

Psalm 103

224

sic ponere ut simplices habeant materiam laudis dei secundum hystoriam sensum et perfectiores etiam secundum mysticum sensum in hoc psalmo.

Materia: Ipse laudes dei vel ipsa opera dei per que laudatur deus.

Intentio: Hortari tam simplices quam perfectos benedicere deum.

Modus: Primo, exhortando animam suam ut benedicat deo proponit celum et terram et omnem ornatum eorum. Ideo autem coniungit celum et terram quia celum facit terre multa commoda scilicet dat ei pluviam, calorem, lucem. Secundo, tractat de ipso mari et de ornatu eius per quod mare navigandum est per lignum crucis. Tercio, promittit se laudaturum deum ore et opere ut alios suo exemplo ad idem exhortetur.

Benedic anima: Superior vis inferiorem exhortatur. Hoc mare magnum: Pars secunda. Cantabo domino: Pars tertia.

Psalm 104

Titulus: Alleluia.

Confitemini domino: Ista vox alleluia in oratione humana scilicet Hebraica, vel Greca, vel Latina, vel alia

aliqua humana. Sed dicunt ipsum prophetam vel ipsum in titulatore[m] mente captum ad celum ubi audiui angelos inter alia cantare alleluia. Unde non presumpsit mutare et sic tenet adhuc omnis ecclesia sicut dicuntur, unde per spiritum rapti ad celum ubi audierunt tum sanctos et multa alia. Valet autem alleluia quantum laus dei sed cum exultatione dei, id est, patris et filii et spiritus sancti. In libris antiquorum aliorum non invenitur alleluia, sed hic loco primo proponitur huic psalmo. Unde etiam incipit a laude dei. Agit autem propheta ad laudem dei de beneficiis carnalibus que ipse deus fecit filiis Abrahe carnalibus et adhuc rudibus et incipientibus. Erant alliciendi prius ut allectos invitaret ad ipsa celestia querenda, id est, ipsum deum. Sed et ad ipsa celestia querenda invitat non tamen carnales filios sed carnales et spirituales, proponit etiam de fide patriarcharum et de promissionibus ut simus semen eorum non solum de Iudeis sed etiam de gentibus et hoc ad nutrienda corda parvulorum. Non tamen sic disponit propheta in psalmo sed prius invitat ad celestia petenda et postea descendit ad temporalia beneficia.

Materia: Ipsa beneficia que fecit ipse deus filiis Abrahe.

Intentio: Monet spirituales et etiam carnales filios Abrahe laudare deum.

Modus: Primo, monet spirituales filios ut petant eterna. Secundo, proponit de fide patriarcharum et promissionibus dei ad nutrienda corda parvulorum. Tercio, ostendit carnalia beneficia que deus prestitit filiis Abrahe adhuc rudibus ut sic allekti iustificationes et legem dei requirant breviter proponit ea beneficia. Quarto, incipit quomodo factum est ut transirent de regno in regnum et ita narrat diligenter ipsa beneficia. Quinto, dicit que deus fecit illis in Egypto, prius breviter proponit postea diligenter narrat. Sexto, dicit septem beneficia que fecit illis deus.

Confitemini: Invitat ad laudem dei. Mementote: Pars secunda cum essent nobis beneficia. Pars tertia: Et vocavit famem. Pars quarta: Et auxit populum. Pars quinta: Et eduxit eos. Pars sexta: Notandum quod in toto psalmo isto agit propheta de bonis filiis Abrahe sicut in sequenti tantum agent de amaricantibus filiis.

Alleluia. Alleluia.

Titulus: Alleluia. Alleluia.

Confitemini domino: Dicunt quidam unum istorum alleluia esse conclusionem precedentis psalmi quasi dicat

quando quidem sic fecit dominus ergo ei laus, alterum vero pertinere ad sequentem psalmum, sed plures dicunt ubicumque est alleluia pertinere ad sequentem et aliquando semel aliquando bis ut dominus dicit nunc amen, nunc amen, amen. Et notandum quia dicuntur audivisse sanctos spiritus aliqui, id est, angelos cantare alleluia, vel sanctus, sanctus, vel aliquid tale. Neque ipsi audiunt corporaliter sed imaginarie et vox quam audiunt non est vera vox sed imaginaria. Angeli enim cum sint spiritus tamen manentes in ea proprietate, linguas non habent igitur non proferunt voces materiales sed ex solo desiderio laudant. Similiter quod dicitur Petrus vidisse lintheum, imaginaria visio fuit. Cum tamen ipsi angeli aëria corpora sumunt, veras et materiales voces proferunt. Cum in precedenti psalmo egisset propheta de bonis filiis Abrahe et de beneficiis que eis multotiens prestitit unde laudandus erat, iam in hoc psalmo agit de amaricantibus et murmurantibus filiis ipsius Abrahe dicens quas penas intulit eis deus; tunc quoniam se ipsum multotiens temptando irritaverunt post multa beneficia sua, tunc quia Moysen et Aaron honore in vivendo abicientes irritaverunt et cum omnes digni essent perdicione, ipsi tamen per misericordiam perdidit non omnes. Cum autem propheta ista dicere velit, non dicit ex propria persona sed inducit quondam reversum a perfidia

aliorum amarificantium ad misericordiam et suadentem illis ad misericordiam converti.

Materia sunt ipsi Hebrei amaricantes.

Intentio: Monet omnes ut revertentes ad misericordiam dei laudent eum.

Modus: Primo ammonet eos amaricantes ad penitentiam per spem misericordie converti orat etiam pro eis ut beneplacito populo futuro tempore gratie socientur. Secundo, enumerat peccata parentum que in Egypto et tamen a domino dicit eos esse liberatos. Tercio, dicit peccato que post exitum nec tamen defuit eis misericordia dei per Moysen placati vel correctio per iustitiam dei in quosdam per Moysen iudicantis. Quarto, loquitur de aqua contradictiones et immolatione filiorum et multo vehementius iratus est deus et tamen postea misertus. Quinto, orat ut Christus perficiat sanitates et congreget eos qui dispersi erant in nationibus.

Confitemini domino: Invitat ad confessionem sicut in alio precedenti sed ibi sequitur et invoke. Hic quia bonus per hoc est, ista est peccatorum confessio. Memento: Oratio. Peccavimus: Pars secunda. Cito fecerunt. Pars tertia: Et irritaverunt eum. Pars quarta: Salvos fac. Pars quinta: Oratio.

Psalm 106

Titulus: Alleluia.

Confitemini domino: Iste psalmus habet bis alleluia ut premissus, habet autem propheta in hoc psalmo materiam quattuor temptationes de quibus liberatur homo per misericordias dei. Loquitur enim propheta in hoc psalmo de hoc quod homo prius erat in errore, nesciens viam tenere et in errore illo paciebatur famem et sitim. Cum enim naturaliter desideraret viam veritatis, non habebat qui educeret de illo errore et eductum sacraret verbo dei. Qui enim educere melius deberet ut philosophi illi potius faciebant illum errare. Cum enim naturas rerum tamen sequerentur, ipsi non poterant veritatem cognoscere. Ab illo errore dicit psalmus iste homines esse liberatos per gratiam dei et pastores in civitate habitationis, id est, in ecclesia esse positos. Sed cum ab illo errore sint homines liberati, et in civitate in qua pasti sunt positi, adhuc remanet vetus consuetudo, id est, fomes peccati que semper retrahit eos ad peccatum et hoc providet deus ad utilitatem eorum ne superbirent. Cum autem ab illa consuetudine non possit homo se liberare recurrit ad misericordiam dei et clamat ad eum et tunc exauditur. Iterum cum ab ista consuetudine sit liberatus per gratiam dei et

bene aliquandiu egerit. Intervenit quidam naturalis languor scilicet tedium quod accidia vocatur quia utitur illis in fastidium benefacere et ex illo fastidio moriuntur sicut ex fame premissa. Sicut enim moritur qui non habet quid comedat, similiter qui habet quid comedat et non potest. Ab isto tedio liberatur homo per gratiam dei. Cum autem sit in via in qua pascitur et cum sit liberatus averti consuetudine et cum liberatus a tedio amet bonum et sic videatur aptus ad regendum alios iminet periculum magnum in regimine et in ipsis rectoribus et illis qui reguntur et ab illo periculo nullo modo possunt liberari¹ non per gratiam dei. Notandum autem quod culpa populi dat deus sepe malum rectorem sed si aliquis fuerit bonus non oportet eum timere quia non deseritur a vero et summo pastore. Post istas gratias contra predictas temptationes dicet prophetarum alios effectus gratie scilicet quod malum malorum vertitur in bonum et his duobus modis scilicet per execrationem Iudeorum sub intravit plenitudo gentium dicet etiam de intestinis bellis hereticorum contra que valet gratia dei.

Intentio est docere quid simus per nos quid per misericordiam dei et ita commedatur nobis ipsa gratia dei.

Modus: Primo, invitat omnes ad confitendum domino

¹ Manuscript has liberati.

utroque modo scilicet confitendo peccata et laudando deum. Secundo, ponit primam temptationem de errore scilicet et fame secundo, secundam de veteri consuetudine. Tercio, terciam temptationem de tedio. Quarto, quartam de regimine. Quinto, ponit execrationem Iudeorum et sub intentionem gentium. Sexto, ponit domestica detrimenta ab hereticis. Unde et erga ecclesiam dei beneficia. Septimo ponit conclusionem in qua ostendit quid intendat in toto psalmo scilicet commendare misericordiam dei.

Confitemini domino: Invitat ad confitendum deo.

Erraverunt: Pars secunda. Sedentes in tenebris: Pars tertia. Omnem escam: Pars quarta. Qui descendunt: Quinta. Posuit flumina: Sexta. Et pauci facti sunt: Septima. Videbunt recti: Conclusio.

Psalm 107

Titulus: Canticum psalmus ipsi David.

Paratum cor meum deus: Mos erat David propheta dum cantat et ante archam multotiens conpingebat cantando versus de diversis psalmis, sive de talibus ut mos est adhuc in ecclesia facere cantoribus. Aliquando enim responso sumpto de uno psalmo supponit versus de alio psalmo.

Frequenter idem responsum conpinget¹ de partibus diversorum psalmorum. Quod autem David cantando faciebat, voluit etiam scribendo facere. Coniunxit itaque, postremas partes diversorum psalmorum, id est, postremam partem de: Miserere mei deus miserere mei: ubi agit de David latente in spelunca et postea extremam partem de: Deus reppulisti: ubi agit de percussis a David. In hac autem compactione notatur unitas ecclesie, id est, Christi capitis et fidelium membrorum eius sed non secundum litteram, sed secundum sensum. Quantum ad litteram David et percussi ab eo non uniuntur sed ad mysticum referendum est. Sicut enim David latens in spelunca postea constitutus est et exaltatus in gloria regni sic Christus per passionem et mortem exaltatus est in immortalitatem et impassibilitatem. Ita sui per tribulationes veniunt ad gloriam et est eadem gloria. Gloria enim capitis est gloria membrorum et e converso.

Materia: Ipse David et percussi ab eo.

Intentio: Ad unitatem ecclesie invitare.

Modus: Primo agit de ipso David postquam in spelunca latuit exaltatio et inducit eum dicentem se paratum laudare deum voce et opere. Secundo, agit de percussis a David, id est, de membris veri David orans ut hic salventur

¹ Manuscript has compingent.

ne cadant ut salvati a casu in futuro liberentur. Titulus canticum psalmi ipsi David. Per psalmum habemus operationes bonas ut in passionibus per canticum letitiam que habetur de ipsa victoria et hoc est canticum psalmi, hec exultatio habita de bona operatione convenit ipsi David.

Paratum cor: Bis dicit se paratum ad duo que consequuntur. Ut liberentur: Pars secunda. Oratio pro membris.

Psalm 108

Titulus: In finem psalmus David.

Deus laudem meam ne: Hic psalmus est quintus eorum qui latius agit de passione. In passione tamen non minoratur multum sed in execratione Iude traditoris et Iudeorum qui Christum occiderunt, sed spiritualiter execratur ipsum Iudam utens voce singulari aliquando pluraliter loquens ut notatur execratio illa non tamen pertinere ad Iudam sed ad ipsos Iudeos. Ubi tamen singulariter loquitur de toto genere inimicorum Christo ingratorum, id est, Iudeorum intelligit. Ut Petrus ecclesie, ita Iudas personam inimicorum portat quibus congruunt que de Iuda expressa sunt, ut illud episcopatum eius actibus apostolorum. Sicut autem triginta argenteos accepit pro traditione domini sui, ita inferuntur ei triginta execrationes.

Materia est ipse Iudas et alii inimici Christi.

Intentio: Monet ne Iudam traditorem imitemur si participes execrationum esse nolumus.

Modus: Primo, incipiens ab oratione exponit culpam inimicorum Christi. Secundo, ponit execrationes Iude et illorum qui per Iudam intelliguntur. Tercio, ponit orationem pro sua parte et pro parte adversariorum ubi etiam intermiscet quasdam execrationes.

Deus laudem meam: Facit orationem contra pericula que sequuntur. Constitue: Pars secunda. Execratio Iude. Et tu domine: Pars tertia supposita. Titulus sic exponitur. Psalmus iste, id est, bona operatio que sequitur convenit David, non figurali sed significato, id est, vero David, id est, Christo. Aliquando apponitur ipsi David propter significationem David veri aliquando non apponitur et tamen intelligit de ipso vero David sicut in predicto psalmo.

Psalm 109

Titulus: Psalmus David.

Dixit dominus domino meo: Psalmus David. Materia est Christus secundum utramque naturam. De divina pauca refert de qua et pauca possit dici, plura de humana scilicet quomodo secundum humanam naturam regnet nunc quidem

occultus sed tandem manifestus, et quo ordine regnum eius a Iudeis inceperit et transierit ad gentes, et quomodo secundum eandem naturam non iuxta ordinem Aaron sed iuxta ordinem Melchisedech sacerdos constitutus sit in eternum. De divina refert quomodo consubstantialis sit patri et coequalis ab eo genitus eternaliter non creatus. Nam psalmus iste plene et breviter de incarnatione et deitate Christi dicit. Cui Iohannis Evangelista consonat dicens: "In principio erat verbum¹." Sequitur, "Et verbum caro factum est²." De quo et ipse Christus in Evangelio ad convincendos Iudeos de sua divinitate incredulos testimonium adduxit. Quia enim Iudei inscriptis pauca et occulta de divinitate Christi loquentibus plura de incarnatione et manifesta audierant Messiam suum non nisi purum hominem credebant. Ut autem Christus eos convinceret testimonio prophete, hanc versiculam de divinitate testantem adduxit.

Dixit dominus domino meo: Quod si secundum hominem diceretur quomodo dominus eius esset poterat qui nondum natus erat? sed neque natus David iam mortui secundum hominem dominus congrue posset dici. Ex quo necesse est ut si filius David secundum carnem, secundum divinitatem vero dominus ab ipso vocatur.

1 John: Prologus: 1.

2 Ibid., 14.

Intentio est fidem nostram firmat ut utramque naturam in Christo credamus, et mores instruit ut tam excellenti tam digno regi secundum utramque naturam subiciamur.

Modus: Premissa est auctoritas ex persona patris de filio secundum humanam naturam, facta mentione divine quomodo nunc regnet occultus et tandem manifestus ubi et ex persona prophete laus Christo canitur et ordo regni incipiendi a Iudeis ad gentes et sic usque in omnes exponitur. Secundo, iterum ex persona patris iudicatur natura deitatis, quomodo consubstantialis sit ei et ante omnia tempora genitus ab eo. Tercio, propheta premissa certa promissione iurantis dei secundum humanitatem de sacerdotio eius mansuro in eo et secundum ordinem Melchisedech de virtute sedentis in regno multa dicit et de iudicio eius.

Dixit dominus domino: Verba ex persona patris de filio. Dextris meis: Hoc secundum deitatem sede a dextris meis hoc secundum humanitatem et hoc dicitur de occulto regno. Donec ponam: Hoc de manifesto. Virgam virtutis: Laus Christi ex persona prophete. Ex Syon: Nota ordinem regni incipiendi ex Syon, id est, Iudeis. In medio inimicorum tuorum: Dilatatio regni. Tecum: Pars secunda. Vox patris de divinitate filii cum quo est illi principium, nam pater et filius simul unum sunt principium omnium. Ante luciferum genui te: Ecce quomodo coeternus, quia ante omnia tempora ab eo genitus eternaliter. Iuravit: Pars

tercia firmamentum patris de sacerdotio filii cuius manens perseverantia in eternum et ordo secundum Melchisedech.

Dominus ad dextris tuis: Virtus regnantis non in occulto.

Iudicabit: Equitas iudicantis. Exultabit: Hoc conquassabit superbos. De torrente: In fine subdit meritum tanti

regis passionem scilicet pro quo regnum meruit. Unde sequitur: Propterea exaltabit caput.¹

Psalm 110

Titulus: Alleluia.

Confitebor: Alleluia, id est, laudate dominum.

Ubicumque alleluia ponitur, laus dei cum magna exultatione cantatur. Nam et vox ista primum prophetis angelis deum laudantibus audita et intellecta est et vox ista communis laus erit omnium sanctorum deum in futura vita laudantium, quam vocem ecclesia nec dum adhuc inter malos posita laborat et gemit non a deo plene decantat sed in futuro segregata a malis posita in consilio iustorum et congregatione plenius et perfectius decantabit. In hoc itaque psalmo propheta non in sua tantum persona sed in persona fidelis populi ab omni malo a deo liberati laudat, et ad

¹ The scribe has taken this verse from the Romanum version.

laudem dei pro operibus que fecit quia magna et mirabilia sunt propter promissionem, quam implevit propter redemptionem quam misit populo suo invitat.

Modus: Primo, fidelis populus et si hic plene non potest confiteri, dicit in futuro se plenius laudaturum et ubi et unde laudet breviter innuit. Secundo, copiosius beneficia dei sibi facta commemorat, quomodo ex misericordia sola esca domini corporis faciat suos et quomodo memor sit implendo promissiones et testamenta que iuravit ad Abraham de semine non hereditatem gentium dum veritatem conversis implet, impiis vero iudicium quia fidelia sunt omnia mandata eius. Tercio, indicat quo ordine omnia supradicta potuerunt impleri scilicet quia redemptionem misit populo suo. Unde nomen eius sanctum est et amabile est bonis quod terribile est impiis. Sicque monet nos ad timorem qui est initium sapientie et ad laudationem que est consummatio in seculum seculi.

Confitebor: Votum populi fidelis de futura laude que tunc erit in toto corde determinantis ubi laudet perfecte. In consilio iustorum et congregatione: Magna hec est materia laudabilia sunt opera domini magna si fuerint exquisita in omnes voluntates eius. Confessio: Exponit opera boni initium quod est confessio, id est, dampnatio peccati in se quod et opus est dei et magnificentia, id est, ipsa iustificatione et iustitia, id est, eterna

retributio quilibet iustificatur et est consummatio boni.

Memoriam: Pars secunda in qua copiosius et apertius enarrat opera dei in suis ostensa. Misericors in omnibus datis solam donantis gratiam fuisse demonstrat. Escam dedit: Magnum donum panis qui de celo descendit quem peccator iustificandus accipit in hac vita quid ergo accipiet glorificatus in futura. Memor erit: Implebit promissionem testamenti quod iuravit ad Abraham semen notam faciet populo suo virtutem, id est, adimpletionem operum suorum et dabit hereditatem promissam gentibus ut ipsi sint heredes dei, coheredes Christi. Opera manuum: Vere erit memor quia veritatem implebit quam promisit conversis et iudicium non conversis hec est opera manuum eius veritas. Fidelia: Executio iudicii fidelia mandata quia omnia cum libera iustitie. Redemptionem: Pars tertia unus tamen modus est quo omnia supradicta impleat redemptor, id est, Christus cuius nomen sanctum, id est, amabile sanctis sed terribile impiis et nos ergo timeamus quia timor est initium sapientie et est intellectus bonus facientibus et laudemus quia laudatio eius et cetera.

Beatus vir qui timet: Longe post David Iudei in Babyloniam sub Nabugodonosor captivati sunt. Completis septuaginta annis transmigrationis sub Dario rege, manu missi et reversi sunt. Aggeus et Zacharias in ista captivitate nati sunt et in hac reversione quam et ipsi prophetaverant fuerunt et populo liberato quomodo se habere deberet et quid ad renovationem templi pertineret denuntiaverunt et laudaverunt deum pro acceptis donis, pro sua reversione, pro templi reedificatione. Sed huius reversionis hystoriam Hesdras in hoc psalmo titulavit in quo prophetam secundum hanc hystoriam dona Christiani populi de captivitate demonis a deo liberati demonstrasse cognovit, quoniam et nos Adam peccante sub diabolo captivati sumus, et de paradiso deliciarum in exilium miserie mundane et Babylonice confusionis detrusi, sed missa a deo liberatione per Christi adventum reversi sumus, quando a peccatis per eius sanguinem erepti, dona ab eo suscipimus infinita. Ostendit itaque hic psalmus post liberationem peccatorum quanto sunt bona fidelium aut que sit retributio perfidorum. In quo propheta bonis beatorum hortatur nos ut de nostra reversione laboremus malis iniquorum terret ne nolentes reverti cum peccatoribus pereamus. Titulus sic legitur Alleluia, id est, laus dei. Laus dico, reversionis, id est, habita de reversione Aggei et Zacharie, hoc est quas laudes secundum hystoriam cantaverunt Aggeus

et Zacharias de reversione. Sic secundum mysterium cantant Christiani de reversione sua post absolutionem peccatorum qui bene nominibus Aggei et Zacharie signantur, Aggeus namque montanus, Zacharias sollemnis. Ita Christiani qui captivati sub diabolo et humiliati et tristes erant, liberati per Christum exaltati et hylares in dei laudibus perseverant.

Materia sunt bona fidelis populi de captivitate peccatorum erepti.

Intentio ut supradictum est tum bonis beatorum tum malis iniquorum hortari ut de reversione laboremus et timeamus et laudemus dominum.

Modus: Propheta videns huius reversionis esse initium timorem domini a timente incipit et preposita beatitudine timentis mentis, primo, ostendit quid beatus faciat et quanta bona recipiat. Secundo, de adventu domini per quem fidelis populus predicta bona suscipit que etiam in prima parte breviter dicta, latius hic exequitur. Tercio, contra impiis provenire asserit qui de reversione non laborantes tabescent cum viderint exaltari humiles et ipsi in eternum peribunt.

Beatus vir: Premissa beatitudo deum timentis quod est initium revertentis ut metu futuri iudicis peccare desistat. In mandatis: Ecce quid faciat cui sola voluntas boni sufficit ubi deest facultas. Potens in terra: Ecce

premia illius beati semen illius, id est, opera misericordie et generatio, id est, multa bona opera rectorum vel imitatio illorum, vel gloria et divitie future qui per spem habitant in domo eius, id est, cordis secreto et iustitia quam hic habet cuius merces sunt gloria et divitie que manent in seculum seculi. Exortum est: Pars secunda. Ecce unde beatus fiat et unde bona accipiat. Qui misere-
tur: Et commodat hoc est quod superius breviter dixit. Semen eius: Hec sunt duo officia benignitatis, unde dimitte et dimittit, unde date et dabitur vobis. Hec officia vero dispositi sermones defendent beatum illum in iudicio quod erit in misericordia ei quia misericordiam fecit. Hoc est quod ait: "Disponit sermones" et cetera. Paratum
cor eius: Hic exponit quomodo commodat videlicet quia cor eius paratum est sperare in domino et non in temperalibus dispersit temperalia illa et dedit pauperibus. Peccator
videbit: Pars tertia de malis impiorum.

Psalm 112

Titulus: Alleluia.

Laudate pueri: Materia sunt laudes dei quas prophetat et ipse quia humilia non abicit cantat et alios invitavit dicens: Laudate.

Nam primo monet propheta ad laudandum ostendens qui et quem et quamdiu et ubi et cur debeant laudare. Secundo, ipse facit quod et alios monet ut et ipso facto doceantur et causas laudationis supponit.

Laudate: Prima ammonitio. Pueri: Ecce qui laudent puri et simplices corde. Dominum: Ecce quem. Ex hoc nunc et usque in seculum: Ecce quamdiu in seculum in eternum. A solis ortu: Ubi laudent non in aliqua parte terre sed in universa terra. Excelsus super omnes: Causa laudandi. Quis sicut dominus: Pars secunda. Qui in altis habitat: Plures cause laudationis supposite.

Titulus: Alleluia.

In exitu Israel: In hoc psalmo propheta demonstrative agit verum deum et veri dei cultores laudans, econtra falsos deos et eorum cultores vituperans. Laudat deum de beneficiis ecclesie sue collatis et quia beneficia presentis ecclesie per beneficia veteri populo collata que omnia utique in figura erant, figurata sunt, quedam secundum hystoriam commemorat que ad illa tempera videntur pertinere, sed in ipsa narratione ut nos ab hystoria removerit et ostenderet aliquod altius investigandum plura de ipsa

hystoria pretermittit, et ipsum ordinem gestorum preposterat quedam aliter refert quam facta sint quedam dicit que nec sic in hystoria fuerunt nec fieri potuerunt. Nam post exitum de Egypto pretermittit quanta in deserto quadraginta annis susceperint et statim post exitum introitum terre promisse supponit iterim preposterato ordine divisionem maris rubri repetens et Iordanem retro cum potius legatur stetisse ab ea parte quam aque desuper influebant. Nec montes exultasse ut arietes legimus aut hystorialiter fieri non posset. Sed tam ibi facta quam hic dicta figurative sunt.

Materia est vetus deus quem laudat.

Intentio ad laudem et cultum dei pretermisso idolorum cultu invitare.

Modus: Ostendit primo magnifica beneficia dei quomodo populus fidelis de peccatis et potestate diaboli erutus per confessionem sanctificatum et potens factus sit. Unde exultant in populo illo tam maiores quam minores. Secundo, ut nostram admirationem per eam magnifica beneficia commoveret ipse sub admiratione querit a quo hec facta sunt et solvit qui et quid fecerit et unde et cur fecerit. Tercio, inania simulachra probat et cultores eorum execratur contra veri dei cultores adiuvari a deo et beneficia asserit quibus et ipse benedictionem a deo adici precanda exoptat, laudis et benedictionem fine psalmum includens.

In exitu Israel: Ex beneficiis veteris populi ostendit quid fecerit Christianis. Exitus Israelis de Egypto. Liberatio fidelis populi de ignorantia vitiorum, vel de tenebris infidelitatis. Exitus Iacob de populo barbaro: Exitus eiusdem populi de blasphema gentium vel de potestate demonum. Facta est: Ecce quomodo per confessionem sanctificatus et potens et ut sic fieret. Mare: Id est, peccatores seculi fugerunt retro a peccatis et Iordanis retrorsum. Montes exultaverunt: Exultatio maior de conversis et colles, id est, ipsi minores letati sunt. Quid est tibi mare: Pars secunda querendo quis hoc fecerit nostram admirationem monet. A facie domini mota terra: Ipse solvit quis fecerit sed dominus. Qui convertit petram: Ecce quid fecerit scriptura de se patefecit. Non nobis: Vult indicare unde hoc fecerit sed non ex meritis nostris sed ex misericordia et veritate sua hoc ne simpliciter diceret quasi referendo premittit, sic quamquam hoc fecisti domine non nobis qui non meruimus sed nomini tuo quia ex misericordia hoc fecisti da gloriam super, id est, de misericordia et veritate sua. Nequando dicant: Causa cor fecerit ut gentes relictis idolis, unum deum colant. Simulachra gentium: Pars tertia. Ubi collationem facit de diis gentium et de vero deo hoc est exprobratio falsorum deorum. Similes illi fiant: Execratur cultores eorum et factores. Domus Israel: Econtra hic magnificat cultores

veri dei. Adiciat dominus super vos: Optat ut adiciatur eius benedictio. Non mortui laudabunt te: Ultima est de laudibus conclusio.

Psalm 114

Titulus: Alleluia.

Dilexi quoniam exaudiet dominus: In hoc psalmo ma-
teria est ovis que erraverat, filius prodigus qui omnia consumpserat vivendo luxuriose, scilicet materia est quilibet fidelis qui cum prius erravisset, cum luxuriatus fuisset, sicut de evangelica ove scriptum est, de luxuriato filio, a deo patre reportatus est et receptus. In cuius persona propheta de hac reportatione de hac susceptione deum laudat. Est autem reductio ista duplex.

Prima reductio de errore vitiorum de mundanis desideriiis que omnia luxuriando consumuntur. Verum quia de hoc exilio reducti dum in hac vita sumus, adhuc peregrinamur et multis afficimur angustiis. Secunda reductio nobis in futura vita erit perfecta ubi nec dolor est et requies sine fine perennis. Iuxta utramque reductionem psalmus dividitur, primo, filius iam reductus de peccatis agit gratias deo in cuius spe firmatus est exponens qua fiducia speraverit et sperans invocaverit et exauditus de quibus

malis fit reductus. Secundo iterim clamat ut liberatus de prima ad secundam reductionem ubi plena quies est possit pervenire pro quo et animam suam hortatur.

Intentio est deum laudare et invitare ad laudem pro prima reductione et ad invigilandum pro secunda.

Dilexi quoniam: Hec est gratia quam agit reductus. Quoniam exaudiet: Spes invocantis que firmam facit dilectionem. Quia inclinavit: Fiducia sperantis in filio quem incarnari fecit. Circumdede runt me dolores mortis: Cause iste fecerunt clamare dolores mortis pericula inferni de quibus malis reductus gratias in ipso principio preposuit. Domine libera animam meam: Pars secunda clamat pro secunda reductione. Misericors dominus: Securitas in misericordia qua vocat dominus et in iustitia qua filios flagellat et per misericordiam recipit flagellatos. Custodiens parvulos: Ecce quomodo miseretur. Convertere anima mea: Ecce quomodo invigilat ut perveniat ad secundam ubi requies est. Quia dominus bene fecit tibi: Prima reductio. Facit de secunda securum.

Titulus: Alleluia.

Credidi propter quod: Agit propheta in hoc psalmo de martyribus in quibus ostendit quantum vigeat confessio

scilicet ut cum deum credentes fidem suam predicent pro assertione ipsius fidei usque ad mortem pati non recusent cum videant precessisse Christum suis imitatoribus mortis exemplum.

Materia sunt ipsi martyres fidem quam credunt predicantes et Christi passionem pro fidei assertione imitantes.

Intentio est: In persona martyrum que generaliter pro omnibus accipienda est laudat propheta tante patientie doctorem deum et ad hanc confessionem invitat ut pro assertione fidei mortem domini nostra morte recompensare velimus.

Modus: Primo, populus martyrum beneficia dei memorat que credit et quod credidit predicavit. Unde cum humiliaretur usque ad mortem pati non recusavit. Hoc unum inveniens quod beneficiis dei digne posit retribuere. Secundo, passionem illam indubitanter se recepturos asserunt ad ipsum deum verba facientes hac divisione premissa quia servi eius sunt et ab unitate catholice ecclesie non discedunt sine qua martyrium deo placere non potest. Credidi. Verus est ordo prius credere, postea loqui, nam fidem sequitur confessio, humiliatio confessionem, hoc est quod subdit.

Ego autem humiliatus sum nimis. Ego dixi: Dum humiliatur, respicit infirmitatem suam et innuit de se

nullatenus presumendum quia omnis homo ex se mendax ut Petrus dum negavit sed ex virtute dei est quod non cecidit, et quia omnia bona non ex se sed ex deo provenire cognoscit subiungit. Quid ergo retribuam domino pro omnibus que retribuit mihi: Nichil invenit preter mortem quam et ipse dominus prius nobis pro nostris malis retribuit. Hoc est quod ait: Calicem salutaris accipiam. Nomen domini invocabo: Ne quasi presumptuose se voveret ad mortem dicit se, non in sua virtute sed in nomine domini confisum. Preciosa est in conspectu domini: Ostendit qua ipse currat ad mortem quia preciosa. O Domine: Pars secunda. Verba ad ipsum deum ut votum mortis in se melius confirmet et predicta beneficia ammirans se accepisse, servum iterum et iterum repetendo se vocat et filium ancille sue, id est, ecclesie. Hec est conditio sine qua martyrium non valet ubi qui patitur in unitate ecclesie non est constitutus, quia non pena martyrem facit sed causa. Unde ait et quia servus sum et filius ancille tue, dirupisti vincula mea virtute martyrii, per mortem solvisti a peccatis que me ligaverunt.

Laudate dominum omnes gentes: Psalmus iste brevis-
simus est propter tediosos. Cum enim attenderet propheta
quosdam devotissimos longis orationibus posse vacare, pro-
lixiores fecit quosdam psalmos, propter minus devotos
quosdam congrua prolixitate modificavit, propter tediosos
aut aliqua necessitate suis negotiis occupatos istum fecit
verbum brevissimum sed compendio sue locutionis ceteros in
materia superante, in quo materia est misericordia et ve-
ritas pro quibus deum laudat et etiam alios invitat ad
laudandum dicens: Laudate dominum. Quoniam confirmata:
Causa supposita laudandi.

Psalm 117

Titulus: Alleluia.

Confitemini domino quoniam bonus: In hoc psalmo,
quamvis sit precedente multo prolixior, materia est sola
misericordia quam veniens in primo adventu Christus exi-
buit, unde nos propheta in laudem eius hortatur.

Modus: Primo, monet omnes domino confiteri quia
exauditus in tribulatione sub persona totius ecclesie lo-
quens, hominem dicit non esse timendum. Secundo, in solo
deo dicit esse confitendum contra mala et sperandum prop-
ter bona qui dat illi in tribulatione vincere, ne cadat

aut erigit impulsum et in dextera virtutem faciente a morte ereptum ducit ad vitam eternam. Tercio, pulsat ut aperiantur sibi porte vite que sunt iustitie, indicans unam esse portam, id est, Christum qua intratur, quem et lapidem angularem vocat. Quarto, Christi adventum prophetans invitat ut ei cum solennitate mentis occurramus unusquisque dicens: Deus meus es tu confitebor. Est autem psalmus iste figuris variis decoratus; habet versus uni fines intercalares et huiusmodo ornatus.

Confitemini: Prima est ammonitio ad laudandum quoniam bonus in se et misericors in ipso effectum. De tribulatione: Ecce misericordia quia de tribulatione clamantem exaudivit et sic factus adiutor facit non timere quid faciat homo, id est, inimici carnales et despiciere inimicos etiam spirituales. Bonum est: Pars secunda. Monet in solo deo confidere contra mala et sperare propter bona quia liberat a malis et dat bona. Omnes gentes: Ecce unde liberat ut non cadamus pro occulta tribulatione hoc est. Circumierunt me: Vel pro aperta hoc est circumdantes circum et cetera. Quia vultus sum: Ut non caderem quamvis tribulatus potius ipsi inferendo mala deficerent et punirentur. Inpulsus: Hoc est de casu a quo dominus erigit. Hoc est et dominus suscepit me. Dextera domini: Iam quasi occulte per quedam mystica nomina aperit Christum per quem deus propter hanc misericordiam exhibuit quem hic vocat

dexteram, id est, virtutem et hec virtus fecit nobis virtutem ut quamvis infirmi non cederemus hec exultavit et erexit in celum. Non moriar sed vivam: Hoc dicit persona una totius ecclesie non moriat sed vivam cui dictum est quia ego vobiscum sum usque ad consummationem. Aperite: Pars tertia. Orat prophetas et apostolos portas vite sibi aperire. Hec porta domini: Sed Christus porta una est celorum in quam non nisi iusti et electi pauci intrant sed in superioribus indiscrete plures, id est, multi vocati. Lapidem: Christus lapis est qui et porta per cuius incarnationem hec omnia implevit deus. Unde sequitur: A domino factum est istud et est. Benedictus qui venit in nomine domini: Pars quarta. Hic tandem manifeste prophetat de primo adventu quem sua auctoritate velut archani consilii nuntius affirmat dicens: Benediximus vobis de domino domini. Quomodo? Quia deus dominus illuxit nobis, id est, aperuit. Constitui te: Exhortatio ut ipsa ecclesia in condensis, id est, in frequentationibus virtutum vel hominum constituat venienti deo solennem diem, id est, in solennitate mentis sabbati et ideo cessando a vitiis eundo donec perveniat usque ad cornu altaris, id est, usque ad potentiam deitatis dicentes: Deus meus es tu et cetera.

Psalm 118

Titulus: Alleluia.

Aleph

Beati immaculati: Sicut et in predictis titulis nos monet ad laudem dei. Aleph non est de titulo sed huic primo octonario propter causam que postea dicenda est proponitur. Utique apud Hebreos psalmus iste litteris alphabeti distinguitur, ita ut singule littere singulos octonarios contineant singule versibus sui octonarii in principiis sint ascripte. Hoc autem apud nos sive apud Grecos ne fieret et translatio et dictionum varietas impedivit. Verum ne penitus apud nos huius mysterii interiret significatio, in nostra translatione singulis octonariis singula elementa Hebreorum prescribuntur. In omnibus itaque psalmis quos composuit per alphabetum propheta hoc indicare voluit¹ ut sicut pueri primis litteris usum discendi sumunt, ita et nos scole Christiane discipuli in his quasi elementis initium sancte doctrine et usum vivendi usque ad consummatam perfectionem sumamus, et psalmi illi qui per imperfectum alphabetum disponuntur, utique doctrinam non a deo perfecto continent, qui vero perfectum magis perfectam.

¹ Manuscript has noluit.

Solus iste cui omnia elementa et in singulis octonis singula per ordinem prescripta sunt, perfectissimam et cui nichil desit continet in se doctrinam que discipulos suos ad veram perfectionem et plenam beatitudinem perducatur. Nam etiam hoc significat ipsa divisio psalmi que fit per octonos quod doctrina ista ad plenam purgationem, id est, ad circumsionem cordis, que circuncisio apud Hebreos octava die celebrata est, perducatur vel si quis eam servet in vita septem dierum ad octavam, id est, ad beatam requiem perveniat et quoniam omni moda doctrina que hic describitur per partes suas plena et tota in aliquo non potest inveniri, distinctio ipsa que fit per singulos octonarios hoc innuit quod unaqueque pars perfecta est et sufficit. Cuius doctrine partes congruis prescriptorum elementorum in temptationibus designantur.

Materia est lex nova dei. Hec est doctrina, de qua dicimus de qua psalmus multis agit et variis modis, ostendens quas beatitudines deus conferat per ipsam legem.

Modus: Per singulas partes, id est, per singulos octonarios dividitur et hec est prima distinctio quasi prologus omnium aliarum quia cum constent quod omnes volunt esse beati, sed mali in via querende beatitudinisherent, communiter ostendit per hanc legem hominem fieri beatum et quia materiam totius psalmi comprehendit nomen totius psalmi recipit. Nam doctrina vocatur propter quod

Aleph quod interpretatur doctrina ei prescribitur. Ceterae partes hanc materiam quam hec prima breviter latius et differenter exequuntur. Aleph, id est, doctrina quod est toti psalmo commune.

Beati immaculati: In persona universali iustorum loquitur. Primo, iusti ad ultimum et ostendit cum diversi diversa et contraria beatitudini querant, sola est hec via his qui volunt esse beati ut sint immaculati, quod non sunt nisi fuerint in via que est lex dei; etsi tempus habuerint deinde ambulent et hoc non possunt nisi scrutentur. Unde subdit: Beati qui scrutantur. Si in toto corde exquirunt eum. Non enim qui operantur iniquitatem: Oppositam priori sententiae quasi qui ambulant in lege beati nam qui operantur iniquitatem nec ambulant nec beati. Tu mandasti: Confirmat dei auctoritatem¹ que dixerat. Utinam dirigantur: Quoniam sic sunt custodienda mandata optat ut per gratiam dirigatur ad custodiendas iustificationes tuas. Confitebor: Promittit se confiteri et agere gratias et de futuro iustificationes custodire in eius gratia confirmatus quia non derelinquit cum usquequaque.

¹ Manuscript has auctoritate.

In quo corrigit: Beth interpretatur confusio.

Confusio autem provenit ex humana infirmitate. Docemur itaque in ista institutione secundi octonarii que prima omnium est quomodo de confusione peccatorum et de Babylonia captivitate exeamus non de ipsa humana infirmitate et docemur ut in adolescentia qua etate hoc fieri potissimum debet exeamus, ne post adolescentiam expectantes iam pluribus vitiis assuetis, difficiliorem habeamus exitum. Est autem adolescentia tempus in quo iam discernere possumus que facienda sint que vitanda siquidem lex dei est que discernere facit et exire et pervenire ad perfectum quod ista institutio demonstrat.

In quo corrigit: Cum unaqueque pars per se distinguatur, et quasi unus psalmus sit, est tamen considerandum quomodo sequens institutio cum precedente iungatur. In prima quidem institutione dictum est legem beatos et immaculatos facere quod hec secunda confirmat, quoniam lex est que facit de confusione vitiorum exire et quod hoc est cum quadam deliberatione per interrogationem, ut attentior post deliberationem et premeditationem videatur sententia propheta subdit quasi diceret. Vere lex facit immaculatum et beatum. Nam in quo corrigit adolescentior omnem viam

suam sequitur solutio: In custodiendo sermones tuos. In toto corde meo exquisivi te: Quoniam in custodiendis mandatis est correctio, exquisivi et inventa abscondi eloquia tua in corde et per tuam benedictionem, id est, gratiam cupio adimplere. Hoc est, doce me iustificationes sic instructus sic iustificatus vita consonante cum doctrina. In labiis meis pronuntiavi: Scilicet erudiendis fidelibus omnia iudicia oris tui et in pronuntiando si qua tribulatio vel persecutio mihi facta est non defeci sed delectatus sum hoc de preterito feci et de futuro exercebor laborans in implendo et predicando, ne aliqua occasione ex humana infirmitate obliviscar. Hec indigentia partim est ex humana fragilitate partim ex iniquorum persecutione, qui iniqui non adtendentes suam fragilitatem permanent in superbia quasi nullius indigeant sed boni intelligentes primum hominem ex habundantia bonorum cecidisse in superbiam recognoscunt se a deo humiliatos ut per humilitatem acquirant quod primus perdidit per superbiam.

Psalm 118

Gimel

Retribue: Gimel interpretatur retributio. In hac enim parte cui prescribitur iam correctus humanam indigentiam considerans que per se nichil potest confugit ad gratiam et non arrogantia presumptionis sed virtute fidei

petit indubitanter, quoniam sic correctus est cognitionem legis et impletionem sibi retribui quasi diceret et quia sic correctus sum retribue servo tuo. Quid? Vivifica me: Id est, humanam infirmitatem adiuva ut implere possim mandata tua et ut hoc fiat mihi prius ablato ignorantie velo revela oculos meos quia necessarium mihi est que ego sum in terra cuius mole premior sed incola quasi non civis sed peregrinus et ad eternam patriam anhelans et ideo non abscondas a me mandata tua. Concupivit anima mea: Orat securo sibi retribui et revelari mandata quia concupivi desiderare et cetera. Increpasti: Ideo concupivi amare quia superbos, id est, nolentes amare. Increpasti, id est, humiliasti ut Adam propterea quia inobediens fuit mandatis et noluit ea amare ideo maledicti sunt qui declinant a mandatis tuis et quia declinant inferunt mihi odprobrium et contemptum sed tu aufer a me aufer enim sederunt principes et adversum.

Psalm 118

Daleth

Adhesit pavimento: Daleth interpretatur timor.

Quoniam iam correcta adolescentia iam sanata infirmitate videns adhuc se corporali necessitate aliquid constrictum dum ex corporea necessitate cogitur circa hec terrena esse nimis affectuosus, vel pre tedio fatigatus dormire

quantumcumque in aliis profeceret, tamen timet me labatur sed lex est que confortat et ad omnia sufficit. Unde orans se dei pietate per eruditionem legis absolvendum ait sic sum sanatus sic correctus sed hoc nichil est nisi a corporali necessitate absolvar. Quoniam adhesit pavimento anima mea sed tu vivifica me, id est, a carnalibus desideriis verba secundum verbum tuum, id est, per eruditionem tue legis et debes quia non superbe sed humiliter confessus. Annuntiavi vias meas et tu exaudisti delendo eas. Meas delesti ergo tuas doce et instrue me. Prius enim est discere iustificationes ad faciendum deinde gradus quosdam et ordinem earum quid prius quid posterius. Peccat enim qui prepostere agit. Dormitavit: Ecce de dormitione, dormitio est que dicitur accidia cum fatigatus pre tedio refrixit ab exercitio iustificationum et desperat. Unde clamat, confirma me in verbis tuis et quia dormitationem mox committatur iniquitas subdit, viam iniquitatis amove debes amovere viam iniqui quia ego elegi viam veritatis quia elegi viam veritatis cucurri. Christus via veritatis est per quam currit et ad quam pervenit. Ait enim: "Ego sum via, veritas et vita¹." Iudicia sunt quorum timore currit. Ideo non est oblitus testimonia. Erudicio legis cuius auxilio currit, ideo adhesit et quia sic cucurri.

¹ John: 14:6.

Noli me confundere, ne quo currendum sit intelligam quo tendo per veniam et quis me sic facit currere? Tu, cum dilatasti cor meum. Dilatatio cordis est plenitudo scientiae, delectatio iusticie.

Psalm 118

He

Legem pone michi domine: He interpretatur esse vel vivere. Postquam enim ostendit se conversum et amotis indigentis dei beneficiis se repletum contra necessitates quas corpus inportat se confirmatum in vero esse in vero vivere iam positus ne postquam inceperit aliquo recidivo errore aut avaricia que omnium malorum radix est aut aliqua vanitate trahatur aut dum se infirmum considerat in se falsa suspicione peccat in proximum, orat sibi legem constitui que ambulanti recto termine deducat ut numquam extra veram viam trahatur nusquam divertatur. Unde ex supradictis subiungit dixi, noli me confundere, sed potius pone mihi legem. Quam? Viam iustificationum tuarum, id est, viam qua iustificas eos qui vere volunt vivere. Da et datam exquiram et ad inquirendam da intellectum quia aliter nequit scrutari tunc scrutabor ut intelligam et faciendo custodiam et ut custodire possim quia meis viribus non valeo: deduc me in semita mandatorum tuorum ut nullo errore a termine vero recedam quia ipsam volui sed quia

ipsa voluntas ex te est. Inclina cor meum ut amplius velim testimonia tua inclina, id est, humilia cor meum in testimonia tua complenda et non in avaritiam ut non observem mandata tua propter aliquod terrenum commodum quia impedit radix omnium malorum avaricia et propter fugiendam avariciam averte oculos meos ne videant vanitatem. Amputa obprobrium meum: Supra oravit se per legem ab avaricia liberari hic a suspicione hoc est dico in timore et quia dum timeo in me suspicor de aliis; facilius enim putat in alio quam sibi sentit in esse. Ne falso suspicans peccem in proximum amputa obprobrium meum quod ego de aliis suspictus sum, quod melius nosti quam ego quia iudicia tua iocunda et quia iocunda ecce concupivi mandata tua et cetera.

Psalm 118

Vau

Et veniat super me: Quoniam dum per semitas mandatorum incedit et veram vitam insistit persecutores Christiani nominis illum a vero esse retrahere et multis persecuntur iniuriis, orat in hac parte ut Christus, id est, salvator illi in presidium veniat quia est misericordia peccatorum vera vita fidelium, ut inimicos confundat et ipse in lege proficiat. Unde merito huic parti prescribitur Vau que interpretatur ipse, id est, notabilis Christus qui est egregium presidium in se sperantibus. Hoc

presidium quilibet fidelis vel contra persecutores et hereticos primo exorat et deinceps affirmat dicens quasi concupivi implere mandata tua et neque violentia retrahar, ora ut veniat super me misericordia tua, id est, salvator tuus hoc est quod ait salutare tuum, et si venerit super me tunc respondebo quia speravi, et quia speravi ne auferas verbum de ore meo, et si non auferas tunc custodiam legem et ambulabam. Affirmat oratum prius quasi orabam ne auferas et orans exauditus sum et exauditus ambulabam et loquebar et hoc ideo quia levavi manus meas et cetera.

Psalm 118

Zain

Memor esto: Christi lege suscepta iam Christi presidio contra persecutores munitus per hoc auxilium de consequenda beatitudine spem habet. Unde in hoc octonario de completionem illius spei orat cui merito Zain prescribitur quod interpretatur duc te vel huc. Unde intelligitur illum ad eterna bona promovere et tendere qui hic manentem non habet civitatem quia spes non de presentibus sed de futuris de qua spe orans securitatem spei asserit et virtutem aperit dicens: Memor esto verbi tui quod ait memor esto. Hec est oratio. Verbi tui: Hec est securitas secundum verbum tuum, id est, promissio quam fecit servo tuo in quo verbo spem dedit. Hec me consolata: Ecce qua

virtus spei. Consolatio est: In humilitate qua humilitatem exponit. Superbi iniqua, sed spe firmatus a lege non declinavi quia memor fui iudiciorum tuorum quorum deposuit potentes de sede et humiles exaltavit et in hoc consolatus sum quia cognovi me humilem exaltandum sed propter peccatores tenuit me defectio propter peccatores dico quos novi perituros. Nam potius prope me cantabiles michi erant iustificationes tue, id est, adversa et persecutiones quibus tu iustificas et quia iustificationes sunt tue ideo in nocte, id est, in adversitate memor fui nominis tui, ut in te, non in me gloriarer et si custodivi legem.

Psalm 118

Heth

Portio mea domine: Heth interpretatur pavor. Pavor in hac figuratione non accipitur pro timore, sed pavor est quedam trepidatio animi pre festinatione et in hoc octonario exponit fidelis iam spe eterna firmatus desiderium suum et sollicitudinem suam quomodo ad rem speratam possit pervenire ad quam ducit custodia mandatorum. Et nota quod octava littera desiderium octave exponit. Quasi domine meritis exquiro iustificationes tuas, quia tu domine es mea portio, cum alii hoc alii illud eligant et ideo dixi custodire legem tuam et quare custodio? Quia deprecatus sum faciem tuam videre scilicet faciem tuam in futura

resurrectione et cognoscere uti cognitus sum et ideo miserrere.

Cogitavi: Exponit quomodo custodit legem quam dixit se custodire. Media nocte: Quam studiose festinat. Media nocte significat ut ad mane perveniat. Media autem nocte cum servet carnis illecebra et efficacior est temptatio inimici tunc orandum est. Unde nocturni in ecclesia constituuntur et eo tempore primogenita Egypti sunt percusse quo etiam tempore sponsus venturus est. Tunc surgendum est ne inter fatuas virgines excludamur.

Psalm 118

Teth

Bonitatem fecisti cum servo tuo domine: Teth interpretatur bonum vel exclusio. In hac ergo parte ostendit fidelis sic pavens sic festinans ad speratam requiem per custodiam legis se quidem pati adversa sed bona sibi esse, atque iocunda per patientiam que excludit tristitiam. De qua patientia hic agitur quasi doce me iustificationes et ut iustificet doce me bonitatem et caritatem inspira et disciplinam, id est, patientiam et scientiam, id est, illumina mentem que vere facies securitas premissa quia bonitatem fecisti, non cum quolibet alio sed cum servo tuo, quod est secundum verbum tuum, id est, promissionem tuam.

Priusquam: Hoc ideo precor doce disciplinam quia deliqui a quo delicto non poteram liberari nisi per disciplinam quia priusquam humiliarer et cetera. In illa humiliatione: tu quia bonus es; in bonitate tua doce me iustificationes, ut omnia patienter feram et necesse est quia multiplicata sunt super me iniquitas superbiorum et induratum est hoc est coagulatum est sicut lac cor eorum. Ego vero patienter tuli quia legem tuam sum meditatus quia humiliasti qui persecutus precepta prope iustificationes ergo bonum mihi quod humiliasti me et cetera.

Psalm 118

Iod

Manus tue domine: Iod quod interpretatur principium vel scientia. In hoc namque octonario docetur quod homo considerans creationem suam quomodo in principio immortalis et impassibilis, etiam secundum corpus et secundum animam in plenitudine scientie creatus sit; desiderat ad principium suum et ad scientiam perditam per peccatum superbie per bonum humilitatis reverti cuius restitutionis initium habet in hac vita solum modo intellectum quem hec in decima littera merito ponit, ut decem mandata intelligat quibus impletis vita fruatur eterna. Sic iunge bonum est quod humiliasti, nam per humilitatem revertar ad principium in quo me creasti quoniam manus tue fecerunt hoc ad

animam et psalmus hoc ad corpus et quia me fecisti reduc me ad principium sed quia statim non possum interim da mihi intellectum, id est, illumina ratione, ut discam mandata renovatur quorum impletio ad principium reducit, et ideo debes illuminare, quia qui timent te, id est, fideles videbunt me illuminatum et letabuntur. Unde et quia in verba tua super speravi. Et quare speravi? Quia cognovi dato intellectu quod per humilitatem reducimur in vitam quam amisimus per superbiam. Hoc est quia equitas sunt iudicia tua et in veritate tua humiliasti me. Dico humiliasti sed per misericordiam consolare nunc et in futuro. Veniant miserationes: Tue vero vivam quo merito quia lex tua meditatio mea est. Ego vivam sed impii confundantur superbi et utinam confundantur facti sicut timentes te et sicut hii qui noverunt te et vero omnia orata impetrem fiat cor meum immaculatum ut non confundar.

Psalm 118

Caph

Defecit in salutare tuum: Caph interpretatur incurvatus. In hoc octonario dicit fidelis qui loquitur iam longa militia fessus desiderans reverti ad principium quod cupit dissolvi et quiescere cum Christo, sed tamen non recusat laborem et congruus ordo videtur ut qui iocundas habuit passiones quia legem dei iugi meditatione obtinuit;

iam quiescere et ad naturale principium reverti desideret. Unde pre magnitudine desiderii dicit se deficere in expectatione sue salvationis, ostendens quanta tulerit a superbis et petens ut in mandatis dei perseveret. Sic iunge, dico, veniant miserationes et vivam quia anima mea defecit in salutare tuum. Hic magnitudo desiderii exprimitur. Defecit anima mea hoc dicit practicus, id est, activus quia hoc ad actum pertinet. Defecerunt oculi: Hoc theoreticus quia hoc ad contemplationem. Quia factus sum: Ecce quarta tulerit. Unde consolari exorat et ideo inquit consolare, quia factus sum sicut uter in prima iustificationes mortificata carne siccatus contrahitur positus in pruina, id est, inter malos frigore iniquitatis congelatos. Sed quot sunt dies servi tui quando facies de persequentibus me iudicium. Bene dico persequentibus tum per dicta quia narraverunt mihi iniqui fabulationes quibus me retrahant tum per facta quia utique persecuti sunt me sed adiuva me quia nisi adjuves paulo minus consummaverunt in terra, id est, perfectum reddiderunt me in amorem terrenorum. Ego vero te adiuvante non dereliqui mandata tua et ut perseverare possim vivifica me secundum misericordiam tuam et sic custodiam testimonia oris tui.

In eternum domine: Lamed interpretatur cor vel servo verbum vel cor servitutis. His ostenditur quod fessus expectator iam deficiens presidio tamen non recuset ferre debitum laborem et quanto maiori desiderio accenditur, tanto maiori studio de promerenda corona laborat. Unde merito Lamed huic parti prescribitur in qua ostenduntur hec mandata de longanimitate prudenter intelligenda vel sollicite servanda et fidelis pre desiderio iam defectus dum intelligit dei voluntatem, ut nondum transeat de hoc mundo ad regnum dicit se ardens cor ad servitutem dei exhibere et ferre omnia patienter, cum videt angelos etiam divine voluntati et dei servituti semper subiectos. Hoc est quod ait dico adiuva vivifica et custodiam quia et ipsos angelos intelligo custodire quia in celo, id est, in celestibus creaturis vel in celo, id est, in ecclesia quae mente est in celo permanet verbum tuum, id est, impletio mandati tua vel filius in eternum, id est, immutabiliter et non tamen in celo sed etiam in generatione fidelium veteris testamenti et in generatione fidelium novi testamenti permanet et vincat. Dico celos in generatione permanet verbum quia tu fecisti omnia, fundasti et terram ad litteram, id est, quia movenda sunt et non permanet non

ibi intelligamus de elemento sed terram, id est, ecclesiam stabilem fundasti in fide et permanet et dies, id est, illuminatio mentis que nunc est vel futura claritas perseverant ordinatione tua tandem dico, quoniam omnia serviunt tibi vel voluntarie vel coacta ergo et ego cor servitutis habeo. Merito omnia serviunt quia sic custodita lege liberantur ut ego nam forte, id est, certe vel dubitative ponit propter opinionem falsam eorum qui de libero arbitrio presumunt forte perissem in humilitate mea nisi per humiliarer liberarer quod lex tua meditatio mea, et ideo in eternum non obliviscar iustificationes tuas semper ero paratus obsequi iustificantibus mandatis non per me sed quia in ipsis implendis vivificasti me. Ergo: tuus sum ego saluum me fac et debes quoniam iustificationes tuas exquisivi sed dum exquiro me expectaverunt peccatores ut perderent me. Sed non perii quia testimonia tua intellexi, id est, martyria tua quem ducant ad consummationem quia omnis consummationis vidi finem, id est, beatitudinem et ideo latum est michi mandatum tuum nimis.

Psalm 118

Mem

Quomodo: Mem, id est, viscera. In hoc siquidem octonario ille qui cor servitutis factus est legem dei dicit se ex intimo cordis affectu diligere in qua novi

testamenti intellectum cognovit et eos qui veterem legem sequuntur superat. Ostendit autem quanta sit in eo legis dilectio et quid sibi conferat quoniam dat ei legem super inimicos et senes intelligere et intellectum opere complere et impletis mandatis dat ei ad altitudinem scientie pervenire, quia nisi per obedientiam mandatorum non venit ad sapientiam occultorum. Unde Salomon concupisti sapientiam serva mandata et dominus prebet illam tibi si aliter dicitur altiora te ne quiesceris et fortiolem te ne scrutatus fueris.

Quomodo dilexi: Ostendit magnitudinem dilectionis et sic iungitur cito intellexi et intellectum quomodo dilexi admiratione dicitur et subdit hoc modo dilexi. Tota die meditatio mea super inimicos dilectio prudentem inquit me fecisti, ideo super inimicos, id est, ut intelligerem legem super inimicos Iudeos, Paganos, et hereticos, qui non diligunt legem vel fecisti prudentem super senes et super docentes, id est, scribas et Phariseos qui carnaliter docent et etiam super senes, id est, magistros et seniores. Ab omni via mala: Hoc fecit dilectio vero intelligerem, hoc fecit vero implerem legem quia ab omni via mala et cetera. Hoc fecit vero predicarem quia quam dulcia faucibus meis: a mandatis tuis intellexi et hoc fecit dilectio ut vero intellectu reperto in lege et impletis mandatis sic pervenirem a mandatis tuis ad verum

intellectum ut dei voluntatem plenius intelligerem et scirem prudentiam, quia sicut dictum est non pervenitur ad sapientiam occultorum nisi per obedientiam preceptorum quia quanto plus cognoscit amplius laborat et diligit; sequitur propterea odivi omnem viam iniquitatis, quantum proficiat in cognitione archanorum inimicorum dei.

Psalm 118

Nun

Lucerna: Nun, id est, unicus vel pascua. Hic igitur de humilitate quomodo iustus cor servitutis habens dilectionem assecutus legis et a iudiciis dei non declinans viam iniquitatis habens odio omnia que habet, nam sibi sed gratie dei attribuit qui unicus est, id est, unigenitus patris et unus est qui dare possit et non alius et est pascua eorum, id est, fidelium plena refectio huic unico pro acceptis donis iustus humiliatus et gratias agit, et si in custodienda eius lege passus est sacrificium laudis se optulisse asserit et animam posuisse peratum et quasi hereditate martyrium assecutus semper inclinavit cor ad faciendas iustificationes tuas in eternum propter retributionem. Hoc est sic et sic profeci a iudiciis non declinavit. Unde iniquitates odio habet et cetera. Et hoc non a me sed verbum tuum, id est, unicus tuus est lucerna, id est, illuminatio mea vero possint pedes, id est,

affectiones mee a laqueo diaboli cavere et est lumen semitis meis, id est, operationibus meis quia totum gratie dei est et nos bene velle et bene facere. Ecce quomodo gratias agit. Ecce quid contra refert iuravi et statui custodire iudicia iustitiae tuae in custodiendo humiliato sum sed ne succumbam domine vivifica me et vivificatus sacrificabo hostiam laudis voluntarie quae sola sufficit ubi nil amplius potes et haec voluntaria mea beneplacita fac domine quia et ipsam animam paratus sum dare hoc est quia anima mea semper presto est in manibus meis. Sicut hostia sacerdotis ad offerendum et vere est anima in manibus quod mihi videri potest quia legem tuam non sum oblitus et in hoc videri potest quia posuerunt peccatores laqueum, id est, michi sed ego de mandatis tuis non erravi dico non erravi sed potius acquisivi testimonia tua, id est, martyria quae testantur et quomodo acquisivi quia inclinavi cor meum.

Psalm 118

Samech

Iniquos odio habui: Samech, id est, audi ut firmamentum in hoc octonario iam dilectionem legis adeptus et in humilitate firmiter perseverans dicit se usque a deo confirmatum vero pro dilectione legis et custodiendis mandatis omnes iniquos odio habeat, id est, non solum

inimicos sed etiam amicos, non tamen odit in aliquo quod nature est secundum quod diligendi sunt etiam inimici sed in quantum legi quam diligit sunt contrarii secundum quod odiendi sunt etiam amici dicente domino qui non reliquerit patrem aut matrem aut uxorem et cetera, adhuc autem et animam non potest meus esse discipulus. Unde et iste sic confirmatus carnales in se concupiscentias damnans orat sic dicens confige timore tuo tuam carnes meas hoc mysticum intelligere debet qui hic ad auditum vocatur quomodo non solum inimicos sed et amicos necnon et se ipsum odio habere debeat, non quia sunt a deo creati sed quia sunt a se ipsis prevaricando corrupti, utique sic sunt diligendi homines ut eorum non diligantur errores hoc est quod unusquisque debet audire quod uniuscuiusque firmamentum est quia nemo firmatur qui hoc non audierit et intus crediderit. Sic iunge iustificationes tuas et legem dilexi sed iniquos odio habui. Quare? Quia legem dilexi et iniquos dereliqui et ego ab eis derelictus sum, sed tu factus es adiutor meus ad bona facienda et me derelictum suscepisti per incarnationem et verbum tuum, id est, filium tuum super speravi et quando quidem me derelictum ab inimicis suscepisti. Ergo, declinate a me maligni qui ad scrutanda mandata dei mihi impedimento estis declinare et tunc scrutabor mandata dei mei. Nota quia mali potius ad facienda mandata exercent sed a scrutando non litigando nunc

persequendo nunc multis aliis modis avocant: ideo dicit declinate et scrutabor mandata non dicit faciam.

Suscipe me secundum eloquium tuum: Orat vero quoniam iam suscepit eum magis et magis suscipiat ut ad superna perveniens vere vivat et non confundatur ab expectatione sua quin perveniat ad expectam gloriam vel non confundatur, id est, vincatur aliquibus adversis. Unde subiungit quia per me non possum vivere et non confundi adiuva me et sic salvus est et ut adiuves et ego salver semper meditabor in iustificationibus tuis implendis. Meditabor quia tu sprevisti omnes discedentes a iudiciis tuis sprevi et non tamen sprevisi sed et ego sprevi hoc reputavi omnes peccatores terre sive Iudeos sive gentiles omnes reputavi prevaricantes legis vel scripture vel naturalis et ideo ne ego cum illis prevaricarer dilexi testimonia tua. Confige timore tuo carnes meas: Quia videbat eundem inimicum sibi insidiari qui alios faciebat prevaricatores per suggestionem carnis precatur ut inimicum opprimat a suggestionem corperis confringat hoc est confide carnes meas, id est, concupiscentias carnis mee fac ita confixas ut mihi nocere non possint. Confige dico timore tuo castum timorem quidem est "quod amor" michi incute qui concupiscentias carnis confringat in me quia a iudiciis tuis timui, id est, penalem timorem qui in lege erat iam habui.

Psalm 118

Ain

Feci iudicium et iustitiam: Ain, id est, oculos. Videt enim qui supra dixerant iniquos odio habui confige timore tuo carnes meas quia ex duobus sequuntur hi duo. Nam ex confixura carnis sequitur ut tandem possit facere iudicium et iustitiam sed ex odio iniquorum sibi videt imminere calumpniam. Unde in hoc octonario dicit quod confixa carne iudicium et iustitiam fecit, et ex alia parte orat ne tradatur calumpniantibus se sed per Christi adventum liberetur quia servus hoc est. Dixi confige et confixis carnibus feci iudicium ut inter bonum et malum possunt discernere et feci iustitiam, id est, opus iustitiae implevi et ideo quia sic feci ne tradas me calumpniantibus, id est, iniquis quos odio habui et ideo calumpniantur.

Ne tradas¹: sed suscipe servum tuum ne tradas deserendo dum ipsi calumpniantur sed et hoc fac ne ipsi ullo modo calumpnentur. Unde securus sum quia oculi mei respicientes in tuum salutare scilicet de Christo defecerunt pre desiderio intuendi. Veterem figuram tangit de eneo serpente quem respicientes Iudei a veneno serpentum liberabantur. Servens Christus est in alto, id est, in cruce

¹ The scribe uses the form of the Romanum version here.

positus quem si intueamur et imitamur a veneno liberamus diaboli. Non tradas: Sed per hoc salutare: Fac cum servo tuo secundum misericordiam. Cum servo quia servus tuus sum ego et ideo da michi intellectum ut sciam testimonia tua fac quoniam tempus est faciendi, id est, non differendi misericordiam. Unde sequitur quia dissipaverunt legem tuam et ideo ne penitus dissipent vel quia tempus gratie est ideo dilexi mandata tua super aurum et topazion, id est, super omnes preciosiores divitias mundi et propterea dirigebar ad omnia mandata tua et cetera.

Psalm 118

Phe

Mirabilia testimonia tua: Phe quod interpretatur error qui enim ab iniquis se superius calumpnari dixerat de errore calumniantium et suo rememorans quod aliquando talis fuerit in hoc octonario dolet et proponit eis quomodo scrutentur legem que non est dissipanda sed amanda. Hoc est ipsi dissipaverunt sed ego dilexi. Memento domine quia mirabilia testimonia tua omnia scilicet ipsa creatio rerum testatur te mirabilem testimonia tua tam veteris quam novi testamenti patribus facta sunt mirabilia: ideo scrutata sunt ea anima mea et scrutantem declaratio sermonum tuorum illuminat sermones prophetarum obscuros Christi adventus declarant et intellectum dat parvulis non

presumptibus de se hic parvulus effectus ait. Os meum aperui quoniam si quis vult non potest sine spiritu. Aperui os confessum et adhibui voluntatem et attraxi spem per bonam operationem quia mandata tua desiderabam et scire et facere et quia desiderio aspice in me, non ut iratus perdas sed miserere mei sicut soles is qui diligunt nomen tuum. Hoc est secundum iudicium diligentium nomen tuum quomodo dico miserere dirige gressus meos quia nec incipere sine te possum. Motus animi mei dirige ne quo vitio seducantur et quia temptandus sum dum gradior fac non dominetur mei omnes in iustitia et quia difficilior urit calumnia redime me a calumniis bonum ut maledictum pro maledicto non reddam et custodiam mandata tua, ut non delinquam in lingua mea et quia hec omnia sunt difficilia non credenti, illumina faciem tuam, id est, manifesta et non velata cognitione tui et fide me illumina me servum scilicet ut fide serviens sicut terra sole coruscet et tunc postquam cognovero doce ut faciam iustificationes tuas et dignus sum cui facias quia de errore meo peniteo et doleo pro aliis: hoc est exitus aquarum deduxerunt oculi mei et cetera quia non custodierunt tam ipsi oculi quam iniqui.

Psalm 118

278

Psalm 118

Sade

Iustus es domine: Sade, id est, consolatio. Nam iustus ille universalis qui paulo ante de suo et calumniantium errore dolebant, hic consolationem suam ostendit cui iustum dei iudicium adtendenti consolationi sunt. Ipse pene quas sustinet temperales per quas et admissa peccata delentur et pene tolluntur eterne. Unde cum supra de calumniis doleret hic consolatus dei iudicia laudat quia recta dum aliis per misericordiam parcendo alios per iustitiam punit temperaliter ne pereant eternaliter. Hoc iudicium dei considerans ait sic hactenus dolui fuderunt oculi mei lacrimas sed iam non doleo potius consolor in ipsis malis attendens ordinem, quia iustus es in natura et rectum iudicium tuum quod istos eligis, hos reprobas, quod iustos hic affligis quod sustines impios. Rectum iudicium est et non hic solum sed etiam testimonia que tu mandasti sunt iusta; hoc est mandasti iustitiam testimonia tua et veritatem tuam nimis et quia testimonia tua iustitia est et veritas, ideo zelus meus, id est, amoris non livoris premia caritate fecit me testimonia, id est, deficere. Quare? Quia inimici tui quos cupiebas facere amicos obliti sunt vero et ideo ego et quicumque servus tuus dilexit, dilexi et cum hoc sit et si iunior et despectus,

non tamen sum oblitus iustificationes tuas quia iustitia tua iustitia est in eternum et lex tua veritas. Tribulatio contemptus non sum oblitus sed nec quod maius est tribulatio corporis et angustia animi removerunt me a mandatis tuis hec quidem omnia me invenerunt sed tamen mandata tua meditatio mea est. Hoc est unicum michi remedium. Hoc est mea consolatio. Vere consolatio quia testimonia tua, id est, martyria. Vere sunt equitas et iusta in eternum et ideo da mihi in illis intellectum et sic vivam quoniam sunt equitas in eternum.

Psalm 118

Coph

Clamavi in toto corde: Coph, id est, conclusio.

In hoc octonario qui supra angustia et tribulatione tenebat qui malis advenientibus ad consolationem utebatur, quasi iam conclusus querit qui refugiat et invenit orationis medicinam et ait: Quia tribulatio et angustia invenerunt me? Clamavi in toto corde exaudi a me domine. Quid clamavi? Iustificationes tuas requiram et non ad horam sed continue clamavi ad te. Hoc est clamavi salvum me fac. Quo genere salvandi? non solum ut requiram sed ut custodiam mandata tua et non solum clamavi quod potest fieri oportuno tempore, sed etiam preveni in maturitate, id est, in congruum tempus. Unde alia translatio prevenit

tempeste nocte prevenit in maturitate qui puerilibus annis senectutem anticipat prevenit qui tempera noctis ante diluculum presumit. Fuit immaturitas ante tempus gratie quo Christus venit quod fideles clamando prevenerunt vel immaturitas, totum seculum in quo clamamus prevenientes futurum diem iudicii. Preveni et clamavi et sic in verba tua super speravi et non solum preveni in maturitate, sed in ipso diluculo quando iam lux orta est; quando pueri iam maturescere incipiunt, quando nocte seculi transacta, iam redemptio appropinquat tunc et preveniunt oculi mei ad hereticos ut alios videndo et investigando de te. Preveniunt ut meditarer eloquia tua et ideo audi vocem meam ne conclusus deficiam. Audi prius secundum misericordiam, deinde secundum iudicium vivifica me et opus est michi quia appropinquaverunt persequentes me iniqui ad hoc ut iniquitatem adversum me faceret appropinquaverunt, sed tu ex oppositis magis prope es ad subveniendum et ideo omnes vie tue sunt michi veritas sive tribulamur, persecutionem patimur sum veritas tua in nobis complenda est non curamus vel ipse vie sunt veritas et hoc cognovi de testimoniis tuis ab initio factis in Adam, quem per inobedientiam minime et bone rei punire voluisti in antiquis patribus qui hoc tenendo ad eternitatem preveniunt in his cognovi quia in eternum fundasti testimonia.

Psalm 118

281

Psalm 118

Res

Vide humilitatem meam: Res, id est, caput. Hic de humilitate agit que est caput et custodia omnium virtutum quam iustus servat conclusus ab hostibus sicut serpens corpore vulneribus exposito caput suum quamvis volubilibus involutum conservat. Sicut enim serpens quamvis corpus ex plurima parte concisum est capite servato non interit, sic fidelis humilitate servata et si corpus extra dividitur vera tamen vita non privatur. Unde multis periculis conclusus orat de servando capite, id est, humilitate Christi capitis observanda qui caput est omnium que superbiam vincit que omnibus necessaria est dicens persequentes appropinquaverunt. Ne peream. Vide, id est, conserva humilitatem meam et sic eripe me quoniam vere spero quia legem tuam que dicit qui se exaltat humilitatem et qui sed hoc est non sum oblitus. Vide humilitatem et sic humiliatam causam iudica hoc est et iudicium meum quo cum diabolo contendo iudica, id est, examiam non per arrogantiam hoc petit, sed sperans in misericordia non timet iudicium in quo absolvitur.

Iudica: sed quamvis causa bona est et iudex misericors tamen sine precio dato non prevalebo, et ideo redime me da precium quo redemptus vivam et sic vivifica me

propter eloquium tuum quia dixisti qui credit in me non morietur in eternum sed habebo vitam eternam. Longe a peccatoribus salus: Me prope hoc me redime sed a superbie, hoc est a peccatoribus longe est salus ideo quia est soli iustificati vita digni sunt. Ipsi per superbiam iustificationes tuas non exquisierunt, et ideo longe ab eis salus sed tamen nemo desperet de fide, quia misericordie tue multe domine et misericordia preeunte simul secundum iudicium tuum. Vivifica me, quia scit quod neque iudicium sine misericordia nec misericordia est sine iudicio. Multi qui persequuntur misericordie sunt multe quarum ope nec indigeo quia multi persequuntur me et tribulant me sed tamen a me testimoniis non declinavi. Ego non declinavi sed multos vidi declinantes et vidi prevaricantes. Zelo amoris tabescebam super hoc quia eloquia tua non est. Ego illos vidi et sicut illos vidi ita tu domine vide me laborantem et amantem quoniam in te dilexi domine, sed quia de meritis non confido in sola misericordia tua vivifica me et merito dilexi mandata quia verba tua a principio et usque in finem verba permanent. Hoc est principium verborum tuorum que in Genesi scripta sunt. Omnia sunt veritas et omnia iudicia iustitie tue erunt in eternum quia sententiam et iudicium de bonis sive de malis datum nec tempus nec ulla res subvertet.

Principes persecuti me gratis: Sen, id est, super vulnus. Nam qui supradictis malis conclusus erat, iam humilitate firmatus, his ostendit grata esse sibi omnia que inferuntur quoniam tribulatio ipsa sibi est questio quia vulnus anime et corporeas infirmitates et carnales concupiscentias curat et est illi quasi implastrum super vulnus. Unde iam quasi ipsis malis aggratulans sic ait: Multi qui persequuntur me et non qualiscumque sed principes, id est, potentiores huius seculi persecuti sunt me. Michi iusti a me exigentes sed gratis ecce vulnus et cum persequerentur plus timui verba tua quam minas eorum et iniurias quia a verbis tuis dicentibus: "nolite timere eos qui occidunt corpus¹." Formavit cor meum: Unde sequitur eloquia tua firmatus. Letabor ego super eloquia tua, id est, ipsis tribulationibus erogatus et ipsum solum timebo quia solus perdere potest et corpus et animam in gentes hoc est sequitur vulnus letabor sicut qui invenit spolia multa aliquis hoste victo gaudens rapit inventa spolia. Ita iustus victis per patientiam persecutoribus multos eorum confert ad fidem et gaudens rapit spolia vel victo diabolo gaudens rapit spolia vite eterne.

¹ Matthew: 10:28.

Iniquitatem odio habui: Quia supra dixerat formidavit cor meum et subsequenter letabor ne forte putaretur per formidinem exacta non involuntarie dilectionis letitia subdit, ego letabor, ideo quia dilexi legem tuam sed ut plenam dilectionem ostenderet premittit. Iniquitatem odio habui et abominatus sum sed legem tuam dilexi et dilexi legem tuam dilexerim. Inde apparet quia septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitie tue. Septem universitatem notat et omni tempore et septies orandum est. Verum quia multi sic orationem continuare non possunt congrua dispensatione modificatum est et septem hore certe per singulos dies ad orationem sunt constitute que in singulis ecclesiis apud religiosos observantur.

Pax multa diligentibus legem tuam: Et quamvis in tribulationibus essem tamen potui septies laudare quia pax multa est vel in presenti ex maxima parte multa pax est diligentibus legem tuam quia dum legem tuam diligit tranquillitatem mentis observant vel in future vero vere multa pax erit interim non illis scandalum nec ipsi scandalizant dum legem diligunt, nec scandalizantur ipsi quia bene firmi et ideo potui laudes dicere quia expectavi salutare tuum domine antiqui primum nos scilicet pro qua mandata tua dilexi madata, id est, cum servos quia servus tuus sum ego et ideo da michi intellectum ut sciam testimonia fac quoniam tempus faciendi, id est, non differendi

misericordiam. Unde sequitur quia dissipaverunt legem tuam et ideo ne penitus dissipent vel quia tempus gratie est ideo dilexi mandata tua super aurum et topazion, id est, super omnes preciosiores divitias mundi et propterea dirigebar ad omnia mandata tua et cetera.

Psalm 118

Tau

Appropinquet deprecatio mea: Tau, id est, erravit vel consummavit. In ultimo quippe octonario iustus qui superius legem sic dilexit sic observavit orat ut consummetur et ut ovis quam olim in primo parente erraverat pii pastoris humeris inposita reportetur ad caulas ubi, quoniam ad presens donec impleatur numerus perfecte reducenda non est, legatos suos, id est, orationem suam interim rogat admitti sic dicens quia dilexi et servavi domine, deprecatio mea facta in conspectu tuo appropinquet tibi et ut sic orem ut ipsa orat appropinquare possit, da mihi intellectum non de mundanis sed iuxta eloquium tuum et non solum appropinquet sed et intret in postulatio mea in conspectu tuo et quid postulo? Eripe me de corpore mortis huius secundum eloquium tuum, id est, promissionem tuam. Eructabit: Dico da intellectum et cum dederis hoc est cum docueris me iustificationes tuas tunc laudabo te: Eructabunt labia mea ymnum cum doctus ero laudabo etiam aliis

pronuntiabo eloquium tuum, quia omnia mandata equitas et vero hec omnia in me fiant prius fiat, id est, facturam humanitatis assumet. Manus tua, id est, fidelis tuus qui est operatio tua salvet me. Nam et illis qui processerunt adventum et nobis hac una via facta est salus et non alia fiat manus quoniam mandata tua et concupivi illud salutare, id est, Christum cuius lex que tua est meditatio mea est ubi sciam et impleam et sic salver et consummatus et de errore ereptus reporteor ad vitam. Unde sum domine. Dico concupivi sed lex tua meditatio mea nec hec frustra quia per hoc salutare vivet anima mea in vita eterna et laudabit te. Beati enim qui habitant in domo tua enim in seculum seculi laudabunt te, ad quam vitam promerenda iudicia tua, id est, correctiones presentis vite quibus iudicas flagellandos quos diligis adiuvabit me: et ut hanc vitam inveniam quere me servum tuum, et revoca inventum in viam et vitam quia, erravi a via vera in mortem sicut ovis que redire per se non poterat et dignus sum quia mandata tua non sum oblitus.

Psalm 119

Titulus: Canticum graduum.

Ad dominum dum tribularer clamavi: Quindecim psalmi sunt qui sic titulantur quia singuli quasdam

virtutes nos docent qui nobis sunt certissimi gradus quibus de minimis ad maiora ascendentes in plenam consummationem perveniamus et cum gradus apud nos tamen descendendum quam ascendentium sit, apud Hebreos et apud Grecos a quibus translatus est gradus quomodo in his psalmis sunt positi solos ascendentes figurant. Non enim hic agit de officio doctorum qui frequenter quadam contemperantia suis inferioribus condescendunt sed de solo profectu per os gradus ascendentium fiunt ascensiones iste non pedibus corporis sed sicut in alio psalmo scriptum est ascensiones in corde disposuit. Utique dixit ubi fierent, id est, in corde et unde, id est, a convalle plorationis ad quid fierent cum dici non posset subiunxit in locum quem disposuit. Unde apostolus quod oculus non vidit nec auris audivit et cetera. Hi gradus et ascensiones revelati sunt Iacob, quando vidit scalas et in ipsis ascendentes, id est, ad intellectum spiritualium proficientes et vidit descendentes non cadentes. Cadet enim qui deficit, descendet qui se parvulus contemperat. Sed et Salomon cum domum edificaret in figuram huius edificii ubi fidelis anima et domus spiritualis edificatur, equali numero gradus per quos de primo in sancta sanctorum fieret consensus constituit, significans quoniam per os spirituales gradus ab hoc tabernaculo ad summum tabernaculum non manu factum fieret ascensus. Sed in hoc numero qui ex septem et octo

coniungitur tam veteris quam novi testamenti ascensores per istos quindecim gradus intelliguntur per septem vetus testamentum in quo septimo die, id est, sabbato ferieban-
tur in figura nostre quietis, per octo novum in quo octavam celebrantes spem vere quietis obtinemus hos gradus voluit Christus secundum hominem proficiens in se demonstrare. Nam verbum caro factum in valle plorationis descendit calicem passionis bibit, post modum resurrexit ascendit manens apud deum patiens factus est nobis valli plorationis ascendens et apud deum manens sanctus est modus ascensionis. Hinc ergo ascendendum est. Illuc est ad exemplum ipsius ad voluntatem et altitudinem illi. Exemplum humiliando fecit et post locum quo ascenderet patefecit. Unde et duos discipulos volentes unum sedere ad dexteram, alterum ad sinistram videns prepropere et prepos-
tere de honoribus cogitare cum prius deberent humiliari ut sic exaltarentur tanquam aberrantes revocavit non ut negaret eis quid vellent, sed ut ostenderet que convenirent. Horum itaque quindecim psalmorum materia sunt gradus.

Intentio est omnium omnes imitare vero per hos gradus ascendant et docere quomodo ascendentes se habere debeant. Ponit autem singuli psalmi singulos gradus et ipse gradus, id est, ipsa virtus que in unoquoque psalmo ostenditur. Propria materia ipsius psalmi et est primus omnium gradus vitia deponere, mundum mente relinquere,

perfectus et novissimus est caritas que manet in hoc seculo et non excidit in futuro. In hoc itaque psalmo materia est primus gradus, scilicet mundum relinquere et quoniam ad hunc gradum ascendentibus et mundum relinquentibus lingua iniqua et dolosa parva suggerentium occurrit, ostendit se in prima parte tribulari et clamare clamantem exauditum esse et liberatum ut non caderet et ab hoc gradu firmatus dei operis verbo et exemplo sanctorum. In secunda, deplo- rat peregrinationem suam et incolitum inter malos et os- tendit qualiter in hac peregrinatione se habeat et sic alios monet ad gradum ascendere et docet quomodo se debeant habere. Titulus sic legitur hic tractatus est canticus quia magnam iocunditatem continet exultationis canticum, dico, graduum.

Ad dominum cum tribularer clamavi: Clamor est po- siti in tribulatione dum relinqueret mundum et vellet as- cendere et est totus psalmus sive in persona David, sive cuiuslibet fidelis. Et exaudivit me liberatio. Domine libera: Determinant quid clamaret ut liberaretur, et a qua tribulatione? a labiis iniquis, id est, iniqua palam sug- gerentibus et a lingua dolosa si palam nequeunt clam de- trahentibus et nota hanc tribulationem in sola suggestionem manifesta sive occulta et non in aliqua gravi persecutione quam quartus gradus exponit. Quid detur tibi: Hec inter- rogatio diligentium notat inquirentis. Sagitte potentis

acute: Ecce quomodo liberatus est ne caderet per sagittas potentes acute, id est, per verbum dei quod mox transfigit corda fidelium cum carbonibus desolatoriis, id est, per exemplum sanctorum qui olim extincti nunc ardentes alios accendunt et desolatorii sunt quia consumunt vicia. Heu michi: Pars secunda deploratio peregrinationis non propter impatientiam sed propter desiderium optare patre aquam differi se gemit dum habitat cum habitantibus cedar, id est, inter tenebras. Multum incola fuit anima mea: Quantitatem desiderii exprimit quia animo cupienti nichil sed deum. Cum his qui oderunt pacem: Ecce quomodo se habet in incolatu pacificus est cum inimicis et gratis inpugnanti-bus.

Psalm 120

Titulus: Canticum graduum.

Levavi oculos meos in montes: Canticum graduum benedicit graduum quia nichil aliud in his canticis docemur quam ascendere, id est, in deum proficere et est hic secundus gradus virtus divine defensionis. Nam iustus qui superius dum mundo renuntiat quasi inclinatus et in valle plorationis gemens clamavit iram respirans, in prima parte oculos a valle ad montes, id est, sanctos intercessores

levat, quorum intercessionem querit a domino ne ascendens aut cadat aut fatigetur. In secunda quid oravit affirmat ostendens quantum ei valeat virtus impetrata auxilii ad hunc gradum divine defensionis.

Hoc cantico propheta sui exemplo nos monet ascendere ita ut prius in valle plorationis humiliati tandem oculos erigamus ad montes, ne vero prepropere et prepos-tere querimus exaltari non ascendamus sed ruamus.

Levavi oculos meos: Congrue ascendit per singulos gradus. Prius in valle plorabat nunc oculos mentis levat ad montes. Montes sunt in quibus prius oritur sol iustitie sancti eminentiores ipsi illuminati per quos scripture aperte. Unde: A quibus sanctis veniet auxilium mihi et quomodo ab illis? Non ut ipsi dent quia nec a se lucent sed illis intercedentibus a domino donante erit auxilium mihi qui fecit celum et terram. Non det in commotionem pedem tuum: Orat ne cadat commotis pedibus aut ne dormit-ando fatigetur dico per montes est auxilium mihi a domino. Ergo anima mea que hos gradus ascendit ut firmissime ponas pedes in gradibus ille qui custodit te, non det in commo-tionem pedem tuum, id est, non promittere cadere neque dormitet, id est, non sinat te fatigari et quis est custos qui non dormit? Ecce qui custodit Israel? Non dormitabit neque dormitet, id est, Christus. Dominus custodit te:

Pars secunda affirmat quod orabat. Per diem sol non uret te: Ecce quantum ei faciat divina custodia.

Psalm 121

Titulus: Canticum graduum.

Letatus sum: Gradus isti sicut dictum est ascendentium sunt non descendentium. Ergo qui ut superius dictum est ad contemptum mundi ascendit, qui divina defensione protectus est, iam proficiens ad gaudium superne habitationis ascendit. Hic est gradus de quo in hoc psalmo agit. In prima parte ascendens letatur quod iustus intraturus est in domum domini in qua et per spem iam inhabitat et magna civitatis illius dignitate exposita securum se de illa inhabitatione ostendit ad quam iam plures conscendisse commemorat. In secunda eos qui ascendunt orat ut rogent pro ascensuris et pax fiat in Ierusalem quam et ipse asserit se laudasse.

Letatus sum: Gaudium de futura habitatione letantis. Stantes erat: Spes per quam stat et iam inhabitat in atriis Ierusalem. Ierusalem que edificatur: Dignitas et commendatio super celestem Ierusalem. Illuc enim ascenderunt: Securitas de sua habitatione quia multos certum est iam ostendisse tribus, id est, aliquos inferiores et sedes,

id est, maiores. Rogate: Pars secunda. Orat eos qui iam in iudicio sedent, ut ipsi pro ascensuris rogent pacem, id est, equalitatem Ierusalem. Equalitas est si a subditis reddantur temporalia, a prelatiis reddantur spiritualia et hoc orat ut rogent ad pacem, id est, ad equalitatem Ierusalem vel etiam potest esse exhortatio ad eosdem, id est, ad doctores qui sunt Ierusalem et sedent in iudicio ut ipsi laborent rogantes, id est, interrogantes et hec inquirentes ea que pertinent ad pacem Ierusalem ut recipiant temporalia et administrent spiritualia, et sic erit habundantia sua alter supplebit alterius indigentiam pro hac pace orat et ipse dicens: Fiat domini pax in virtute tua et cetera. Loquebar dicit se laudasse pacem istam et predicasse propter fratres et proximos ut et ipsi ascenderent et non solum loquebar verbo sed etiam opere et labore multos cives acquisivi tibi et hoc ideo quia domus dei es: hoc est quod dicit propter Domum domini dei nostri quesivi bona tibi.

Psalm 122

Titulus: Canticum graduum.

Ad te levavi: Quartus gradus est de quo hic agit. Inter angustias et allatas persecutiones oculos levare ad

deum et non ad alia patrocina. Nam iustus qui in celestem Ierusalem cum gaudio tendebat, hic ostendit se a terrena Ierusalem et ab ancilla persequente multa tribulatione repressum. Unde in prima parte levat ad deum solum oculos cum maxima devotione sicut servus ad dominum sicut ancilla ad dominam. In secunda, precatur misericordiam contra insultantes et despicientes superbos. In quo monet alios sic ascendere, sic levare oculos, sic orare.

Ad te levavi oculos meos: In tribulatione pressus non presumit de se ut superbus sed levat ad solum deum oculos et non ad alium qui habitat in celis qui sanctos fecit celos¹ et habitat in eis. Ecce sicut oculi servorum: Ecce devotio magna in deum respicientium dat autem similitudinem de utroque sexu ne femineus quasi debilior se putaret exceptum servus populus Christianus dominus Christus. Ancilla est ecclesia domina virtus et dei sapientia. Miserere nostri: Pars secunda. Vox vapulantis et orantis miserere. Quare? quia multum repleti sumus despectione in corpore. Interim miserere quia non solum corpus sed etiam multum repleta est anima nostra et nos facti sumus obprobrium habundantibus pauperes divitibus et despectio superbis humiles scilicet exaltatis.

¹ Manuscript has celum but should be celos.

Titulus: Canticum graduum.

Nisi quia dominus: Quintus gradus est ut liberatus a periculis liberationem suam non sibi sed deo attribuat. Nam qui supra in persecutione oculos ad deum levavit, respicit quanta passus est et quanta evaserit quoniam impossibile erat liberari nisi adesset manus liberantis soli misericordie dei suam liberationem ascribit. Hoc in prima parte. In secunda agit gratias qui liberatus est et insidie persequentium contrite et inde hic prelibato loquitur. Aliquando enim tamquam multi quia et multi unus quia unitas in omnibus hominibus est et unus Christus et in Christo membra Christi cum Christo unum faciunt. Nisi quia dominus erat liberati iam exultantes cantant quia evaserunt et nota quod omnes unam de evasione cantant sive per spem adhuc in corpore viventes, sive per rem ipsam iam scilicet sed corpore absoluti.

Cum exurgerent: Ecce innuit unde liberati. Torrentem pertransivit: Ipsa liberatio. Benedictus: Pars secunda. Actio gratiarum. Anima nostra: Ecce unde agunt gratias quia ipsi erepti et laquei contritio.

Titulus: Canticum graduum.

Qui confidunt in domino: Sextus gradus est iustus de inspecta felicitate impiorum et adversitate bonorum non moveri. Sunt enim quidam cum deum zelent et adferenda adversa fortes sint, aliquando metuentes et nimis attendentes egestatem bonorum et erumnas, super habundantiam et gloriam impiorum nutant ipsi et zelantur pacem peccatorum videntes, et dicunt quod in alio psalmo aperte scriptum est, quomodo scit deus et si est scientia in excelso. Ecce ipsi peccatores. Hi in se obtinuerunt etiam sequuntur. Nunquid vane iustificasti cor meum sed hoc dicit hii qui rectum cor non habent quibus in principio eiusdem psalmi dictum est. Quam bonus Israel deus his qui recto sunt corde. Nam omnia que fecit deus recte fecit, fecit pauperem vero probet hominem, fecit divitem ut probet illum de paupere et si non possumus videre consilium ipsius quare illum fecit sic et illum sic bonum est ut sapientie eius subdamur et credamus quia omnia bene fecit. Unde in hoc psalmo ille qui supra mala evaserat, qui gratias egerat liberatus se rectum cor habere dicit et alios monet ut recti corde sint nec sua adversitate moveantur nec impiorum felicitate zelentur et ostendit in prima parte quomodo possint non moveri, si confidunt in domino si habitant in

Ierusalem quam breviter describit causa perseverandi supposita. Secundo, orat bona rectis corde mala tam his qui zelantur iniquitatem quam illis qui operantur.

Qui confidunt in domino: Ecce quomodo non moveantur. Montes in circuitu eius: Breviter describit Ierusalem et quo munimento stare possit ne cadat qui in ea habitat. Quia non relinquet: Probat quod in eternum non moventur quia pena quam nunc sustinent non dampnatio est sed correptio modico tempore duratura. Bene fac domine: Pars secunda. Orat ut rectis corde bene fiat. Declinantes: Mala declinantibus, id est, zelantibus equalita operantibus iniquitatem sed pax super Israel.

Titulus: Canticum graduum.

In convertendo dominus: Septimus gradus testamenti veteris figuram gerit propter sabbatum qui est septimus dies et est iste gradus consolatio reversionis de captivitate nostra quasi de Babylonia, convenit autem consolatio ista Christi adventum precedentibus quam per spem ipsi habuerunt nos per rem ipsam iam ex parte comprehendimus quoniam anime resolute mox in suam revertuntur patriam et quamvis ista reversio nondum ad plenum facta est sed adhuc

futura sit, hic tamen consolatio ista qui septimus gradus est cum sit de futuro habetur per spem quasi de preterito et de re futura fit exultatio veluti iam possessa. Unde psalmus iste qui nos docet per gradus ascendere ad certissimam consolationem, quasi iam facte reversionis nos accendit. Primo, facit mentionem de reversione de qua consolatio est et exponit quantum sit eis gaudium reversionis pro qua et gentes converse laudant et magnificant deum. Secundo, precatur de ista conversione in qua in exultatione metent, qui nunc seminant in tristitia.

In convertendo: Ecce conversio. Facti sumus consolatio. Tunc repletum: Gaudium de reversione. Tunc dicent: Id est, laus Christi de gentibus conversis. Converte domine: Oratio de conversione qui seminant ne aliqui ab hac conversione dum patiuntur inter adversa revocarent. Commendat istam conversionem dicens: Laborate pro hac conversione et nolite deficere quia qui seminant et qui bona opera faciunt. Semina sunt bona opera quorum fructus in gloria metendus qui seminant dico in lacrimis, id est, in hac vita que plena est lacrimis, in illa conversione metent in exultatione.

Nisi dominus: Gradus octavus qui precessit in figura veteris testamenti finem ostendit legalium in quo Christus dicitur iam venisse et misericordiam magnificasse. Iste octavus novi testamenti ubi et additur gradum Salomonis, id est, Christi veri pacifici quasi diceret propheta. Iam venit Christus iam de captivitate reduxit. Iam reedificatur destructa civitas Ierusalem. Sed his de quibus edificatur civitas qui reducti sunt ad canticum graduum, discant quod solus Christus est non alius est qui edificat qui custodit domum qui non exaltat. Hic gradus he operationes sunt veri Salomonis. Ad hunc gradum monemur per fidem ascendere ut credamus quod edificatio quod custodia quod exaltatio non nisi a deo est.

In prima parte ostenditur prius quod a solo deo est edificatio. Post hoc de custodia de me de exaltatione determinat quoniam si non precedit hic humiliatio non sequitur exaltatio in futura. In secunda sic humiliatis que hereditas futura que merces bonis quia etiam filii dei ex universo mundo collecti.

Nisi dominus edificaverit domum: Primum de edificatione. Nisi dominus custodierit: Postea de custodia. Vanum est vobis: Determinat non exaltari nisi humiliatum. Unde sequitur priusquam sederitis et cetera. Ecce hereditas. Pars secunda. [...] ¹ quod finem humiliati filii dei.

¹ Manuscript illegible.

Ecce hereditas filii sunt domini. Ecce hereditas eius fructus ventris, id est, bonorum qui dilecti sunt matri. Sicut sagitte: Ecce unde et quomodo collecti sunt. Beatus: Consummatio omnium est beati filii beatitudo in futuro.

Psalm 127

Titulus: Canticum graduum.

Beati omnes: Nonus gradus est timor dei ut verus pacificus qui edificat qui custodit qui exaltat ab omnibus timeatur. Timor de terrenis non est timor domini, sed timor domini duplex est qui pro penis gehenne iudicem timet. Bonum timorem habet qui est initium sapientie qui timet ne illo careat quem desiderat. Castum timorem adeptus est qui est caritas que foris pellit timorem. De hoc timore in hoc psalmo cantatur beati omnes qui timent dominum.

Primo, ostenditur quantos¹ faciat timor beatos in hoc seculo et in futuro et uxor capitis, id est, ecclesia de timentibus constituta: per timorem abundat operibus veritatis ut vitis et filii quos generat timentes operibus misericordie abundant ut oliva. Secundo, bona optantur timoribus non temporalia sed eterna pax.

¹ Manuscript has quanta.

Beati omnes: Beatitudo timentium. Que? Qui times labores manuum tuarum manducabis, id est, refectio erit tibi opera tua et beatus eris in presenti et in futuro beatus erit tibi. Uxor tua: Et hec est beatitudo timentis quod uxor Christi, id est, ecclesia, cuius capitis membrum est habundat ut vitis et filii quos generat ut oliva. Ecce sic benedicetur: Quasi conclusio. Benedicat tibi: Pars secunda. Operatio eterne beatitudinis et pacis timentibus.

Titulus: Canticum graduum.

Sepe expugnaverunt: Decimus gradus est tolerantia ad quam post timorem monemur ascendere ut omnis qui caste timet pro ea omnia ferat. Licet enim timor iste sine patientia non sit, tamen propter infirmos ne pro adversis hunc timorem ruinus appeterent congrue post timorem tolerantiam suadet, proponens ad exemplum omnes iustos a tempore Abel iusti usque ad novissima tempora passos et nullatenus superatos ab iniquis et quos vindicabit dominus. Hoc in prima parte. In secunda, prophetat que pertinacibus sunt ventura quoniam confundentur et de seculo in quo ad horam florent mox tollendi in interitum et dum

permanent arescent et in futuro non erunt ab angelis collecti nec in presenti a prophetis et apostolis benedicti.

Sepe expugnaverunt me: Vox ammonentis ecclesie in persona primorum iustorum qua dicit sic. Sepe expugnaverunt me: Et omnem Israel monet ut idem dicat: sepe expugnaverunt me. Enim non potuerunt mihi: Constantia et tolerantia afflictorum. Supra dorsum meum: Magnitudo persecutionis. Prolongaverunt: Diuturnitas. Dominus iustus concidet: Determinatio vindictae iniquorum. Confundantur: Pars secunda. Confusio obstinatorum fiant sicut fenum tectorum hoc sit eis in presenti ut cum apparuerint florentes mox et in hoc seculo arescant, sicut fenum tectorum, priusquam etiam de hac terra evellantur. De quo non implebit: Ecce in futuro ab angelis. Et non dixerunt: Nec in presenti a predicatoribus sanctis qui preteribant, id est, contenebant mundana sed de gratia sancti spiritus benedicti.

Titulus: Canticum graduum.

De profundis: Undecimus gradus est penitentialis supplicio iustorum. Hanc ideo post multos gradus virtutum ponit quod quantumcunque aliquis in virtutibus profecerit,

tamen necessaria est penitentia ad impetrandam dei misericordiam quod nemo tam iustus est qui non habet etiam cotidiana peccata, que cotidie et penitentie delenda sunt medicamento. Unde licet multis gradibus euectus conscius humane conditionis ad penitentialem supplicationem se confert, quia nemo sine peccato est, et una est securitas precibus inclinati.

Psalmus iste sextus est de penitentia iustorum: primo iustus penitus quasi de profundis clamat et per exordium benivolentiam captat tum a sua miseria tum in misericordia iudicis per eum letitur et promissionem sustinuit anima eius et speravit in domino. Secundo leta conclusio in qua spem sibi constituit et universo Israel.

De profundis: Clamor penitentis. Si iniquitates: Captat benivolentiam a sua miseria. Quia apud te: A misericordia iudicis. Propter legem tuam: Causa que fecit sustinere clamantem lex dei et verbum, id est, promissio. A custodia matutina: Modus et tempus ex quo speravit determinat. Speret Israel in domino: Secundo leta conclusio.

Psalm 130

Titulus: Canticum graduum.

Domine non est exaltatum: Duodecimus gradus humilitas. Competenter post acceptam securitatem de

redemptione que omnibus viventibus est necessaria quia in multis offendimus. Hunc gradum qui est humilitatis propheta disposuit. Poterat siquidem ipsis aliqua tanquam de meritis irrepere superba presumptio dum eis etiam peccantibus non qualibet est secundum Christi mortem comparata redemptio. Humilitas est plenitudo iustitiae. Nichil confidit de meritis nemini se ante ponit, sed totum domino attribuit. Si quid videtur laudibus dignum officere libera voce proclamat. Servi inutiles sumus. Que quidem quamvis omnium iustorum sit, spiritualiter tamen David in ea predicabilis est qui nec salvem quidem cum in manus eius esset datus occidit, persequentem filium miserabiliter luxit. Loquitur autem ipse propheta. Primo igitur humilitatem commendat removendo a se genus exaltationis obligans se pene si quomodo se exultavit non temeritate sed confidentia bone conscientiae. Sed tamen aliam sententiam non obligatio sed enuntiatio certi [...] si quid superbiat. Secundo, quidam huius humilitatis securitate subvectus hortatur Israel suo exemplo sperare in domino donec spes sua fiat res.

Domine non est exaltatum: Elatio cordis, nam elati sunt oculi mei. Exterior elevatio que maxime in oculis omnia est quia qui superbit et omnia quasi sub se conspiciatur et despicit. Neque ambulavi: Elatio a iudiciis. Neque in mirabilis: A miraculis. Si non humiliter:

Obligatio et enumeratio pene. Speret: Pars secunda.

Titulus: Canticum graduum.

Memento domine: Tertius decimus gradus. Edificatio domus. Ordine congrue post humilitatem domus edificanda locatur. Non enim requiescit deus nisi super mansuetum et humilem et timentem verba sua. Domus hec fit Christus, cuius hic adventus aperte describitur. Unde et in tertio decimo loco quasi post duodecim apostolos ponitur. Loquitur propheta quamdam similitudinem tabernaculi quod edificavit in Ierusalem cum reduceret archam de area obeth ethei et prohibitus esset ab edificanda domo dei qui vir sanguinum erat ad que tamen non modicas paravit impensas; hunc tabernaculum presentem significavit ecclesiam in qua laboriose ad patriam quietis et pacis tendimur sicut et ipsum templum quod a Salomone factum est quamvis etiam requiem eternam designat, quoniam et sancta habet quorum iam velum ruptum est et sancta sanctorum in qua solus pontifex nostri introivit. Inducitur quilibet humilis vel ipse propheta, quamvis et secundum quendam sensum ipsi capiti ex parte possit aptari.

Prima parte votum suum aperiens, orat audiri seque ex desiderio vehementi non ex presumptione voto constringit, sicut et alibi, Si reddidi retribuētibus mihi mala et cetera. Secundo, ostenditur ipsa domus edificata et ubi et precatur et ut exaltetur interserit, etiam de dignitate cultorum breviter tamen precatur etiam ne penitus excludantur Iudei. Nota vero quia ubi dicitur locus esse, ibidem et habitator eius est et converso. Tercio, promissiones exponit que sancte sunt huic domui ut nichil ei desit quod ad decorem eius pertineat sed ut fructus virginalis uteri thronum teneat. Exaltationem filiorum eius et eternitatis ipsius quid non in ea viduis, pauperibus, sacerdotibus et sanctis fiat. Innuit et precursionem Iohannis inimicorum eius damnationem et quia ipse habitatoribus domus solus sit qui baptizat.

Memento domine David: Oratio implendi voti. Sicut iuravit: Votum aperit astringens se ei. Ecce audi: Pars secunda. Certitudo edificate domus, que in Iudea nata est quia ibi natus est habitator ipsius qui ubicumque est et domus sancti est. Invenimus eam in campis silve translatio huius domus ad gentes. Surge domine: Oratio de exaltatione eius. Sacerdotes tui: Desiderium de amplificando cultu eius. Propter David: Oratio ne penitus excludantur Iudei. Iuravit dominus: Pars tertia. Securitas promissionum. De fructu: Propheta de regno Christi. Si

custodierint: Item promissio de sequentibus eius. Hec requies mea eternitas domus. Hic per spem, in futuro per rem. Viduam eius: Ecce quid fiat domus. Illuc producam: Item prophetia de exaltatione Christi. Paravi lucernam: Prophetia de Iohanne Baptista. Inimicos: Inimicorum interitus. Super ipsum autem: Hic est qui baptizat.

Psalm 132

Titulus: Canticum graduum.

Ecce quam bonum: Gradus quartus decimus. Karitas proximi. Edificata domo et mirifice cultibus ampliata, dignum est ut in ea ministrorum iocunda societas ordinetur. Hoc quidem facile tota dissolvitur, si non caritas glutine compacta cohereat. Dignum est enim ut prophetato creatore gradus crescat per quem ceteri sumunt augmenta.

Iste psalmus tanquam aliis existentiam imperciens nullam recipit sectionem, nec decuit ut qui unionem predicabat per partes distingueretur. Ecce supernam caritatem per multas utilitates que inde consecuntur suadet quia utile et suave est et per illam unitatem accipiunt a Christo gratiam spiritus sancti et in presenti benedictionem et in futuro vitam eternam.

Psalm 133

308

Psalm 133

Ecce nunc: Quintus decimus gradus. Caritas dei ad quam per omnes precedentes gradus conscenditur et hic est totus psalmus de caritate dei. Ecce invitat ad opus caritatis dei scilicet ut deum benedicant adunati in unum nec aliquibus adversis cedant.

Bene postquam ascenderunt omnes gradus quasi pontifex facit illis benedictionem quod nichil aliud est nisi quod prophetat tales ascensores a deo esse benedicendos.

Psalm 134

Titulus: Alleluia.

Laudate nomen domini: Post psalmos illos qui in Christum proficere et in eternam domum quasi per gradus ascendere docent, congrue hi duo laudatorii quibus prescribitur alleluia sequenti in quibus propheta laudat, qui prestat hos gradus et invitat ascendentes ut post accepta beneficia quali in eterna domo locati, consonis cum angelica voce laudibus alleluia decandent cum propheta dicentes benedictus dominus ex Syon qui habitat in Ierusalem. Nam et propheta in his demonstrativo genere orationis usus est primo monens deum laudare et determinat quos doceat et

cur non dignum laudare plurima de magnalibus eius commemorans.

Secundo, postquam se laudibus dei explevit idolorum cultores irridendo, redarguit quia perfecta laus est veritatis, destruere falsitatem et imprecatur quod in eis divino spiritu iubetur impleri. Tercio, post inprobata idola diversos fidelium ordines ad celebrandas dei laudes hortatur a quibus ipse non cessat.

Laudate: Vox ammonentis prophete ut laudent quid nomen domini minus firmi ipsum dominum magis firmi. Temperat enim laudationem ut infirmi qui dominum ipsum intelligere et plene laudare non possunt, saltem nomen domini laudent quod audiunt et indicat quare debeant laudare, quia servi et quia omnes, velint nolint laudent sive non laudent sunt servi: determinat quos laudare doceat sed vos laudare qui statis in domo domini. Laudate dominum: Repetit et causas laudis aperit quia bonus quia suavis quia Iacob minorem et Israel vere videntem deum elegit. Quia ego cognovi: Prophetico spiritu cognovisse se asserit qui dicturus est de deo et quod predixerat. Omnia quaecumque: Breviter omnia concludit et mox incipit per partes exponere magnalia in quibus sive ad litteram sive typice legantur materia divine laudis manifeste apparet. Domine nomen: Enumeratis magnalibus sequitur exultativa laudatio. Simulachra gentium argentum: Pars secunda. Irrisio

idolorum. Similes illis fiant: In preconiiis. Domus Israel: Pars tertia. Ammonitio laudis. Benedictus dominus Israel: Id est, omnes iusti generaliter sequitur ad diversos ordines. Domus Aaron: Id est, sacerdotes. Benedicite dominum. Domus Levi: Id est, reliqui ministri. Benedicite dominum. Immo, omnes populi qui timetis dominum, benedicite domino. Benedictus dominus: Fiat ipse quod monuit.

Psalm 135

Titulus: Alleluia.

Confitemini domino quoniam bonus: Psalmus iste sicut et superior laudem continet dei et quamvis in laude eius multa dicantur, maxime tamen eius misericordia commendatur pro qua cum singuli versus diversa habeant inicia, uno clauduntur fine quia quicquid dicitur misericordiam refertur¹ que operatur omnia et sine qua non subsistunt. In laudibus itaque misericordie perseverare totus ubique psalmus nos ammonet.

Primo propheta ammonitionem proponit et materiam laudis magnificentiam dei et totius orbis creationem exponit quam per se solum constat eum condidisse. Secundo,

¹ Manuscript has refertetur.

que per servos et per angelos fecit exponens miracula que fecit in Egypto et in gente Iudeorum in figura Christiani populi describens. Tercio, relictæ figura aperta narratione, descendit ad Christianos beneficia dei enumerans scilicet quod dedit eis hereditatem eternam et redemit eos quod de Hebreis ad litteram dici non convenit et dedit illis escam corpus et sanguinem. Unde et ipsum psalmum laudatoria ammonitione concludit.

Confitemini domino: Preposita ammonitio. Quoniam bonus: Per se ipsum. Laus sine comperatione. Quoniam in eternum: Ante commendationem misericordie hunc finem omnibus versiculis apponit. Confitemini: David. Laus per comperationem. Qui facit mirabilia: Generaliter magnificentiam dei ponit et nota quod omnibus versibus initio subaudiendum est. Confitemini domino ad quam appositus finis refertur in omnibus quoniam in eternum misericordia eius ut sensus cum Hebraea sive cum quanta interpretatione conveniat quod Latina translatio apte non potuit. Qui fecit celos: Hic usque ad finem huius partis, enarrat res gestas a domino que sive typice sive ad litteram legi et intelligi convenienter possunt. Qui percussit Egyptum: Pars secunda. Hactenus per que se modo que per angelos et servos fecit in Egypto et in gente Iudeorum que omnia gratia Christiani populi secundum mysticum sensum refert et dedit terram eorum hereditatem. Pars tertia proprie describit non per

figuras beneficia populi Christiani. Ecce dedit hereditatem Israel servo suo et redemit nos qui dedit escam omni carni. Panis quem dedit pro mundi vita caro eius est omni carni. Neminem excludit quia petit dubitanter revelavi plenum omni amaricante [...] ¹ macta et manduca. Confitemini de celo: Exhortatio frequens est et plena laudis conclusio. In noteat quod magna virtus huius psalmi in paralipomena ostenditur ubi legitur quod cum cepisset deum laudare et dicere. Confitemini domino quam bonus: Quoniam in seculum misericordia eius implevit gloria dei domum domini. Ita presto est divina potentia si purecanteatur.

Psalm 136

Titulus: Psalmus David propter Ieremiam.

Super flumina Babylonis: Post exultationem de superna inhabitatione propositam considerans propheta quod peregrinamur et captivamur a superna Ierusalem, in hoc psalmo nostre captivitatis miseriam in persona captivati populi deplorat. Sunt enim due civitates, una que dicitur Babylonia, id est, confusio cuius edificator diabolus et omnes impii cives illius; est alia que dicitur Ierusalem civitas dei cuius pars super celestes qui perstiterunt.

¹ Manuscript illegible here.

Alia pars omnes impii quos diabolus per Adam captivavit; de hac parte hic agit que captiva est in Babylonia, id est, inter malos homines qui fideles semper inpugnant et inter demones qui eos temptare et avertere a patria non desinunt sed et caro nostra domesticus hostis est qui semper pugnat adversus spiritum et spiritus adversus carnem.

Quomodo in hac captivitate conversandum sit in hoc psalmo docemur. Sed ad hanc miseriam nostre captivitatis exponendam propheta captivitatem Iudeorum in Babyloniam que longo tempore post futura erat in figura nostre captivitatis ita per mixticum sensum inducit, quam Ieremias et prophetasse legitur et flevisse quam Hesdras animadvertiones titulum sic posuit. Psalmus David, id est, quem cantavit propheta David propter, id est, iuxta Ieremiam qui captivitatem Iudei populi in figura nostri et spiritualis captivitatis deploravit.

Primo, populus et cives superne Ierusalem velut in Babylonia captivati humiliationem suam et fletum exponunt et quod inter salices, id est, steriles arbores et quasi in aliena terra adducti, verba dei suspendunt ne sanctum darent canibus nec tamen inter angustias positi celestis superne Ierusalem sunt obliti. Secundo, verba ad dominum convertunt et orant de conversione insultantis Babyloniis et beatos esse confirmant qui pro malis bona retribuerunt.

Super flumina: Lamentatio captivitati populi. Sedimus. Humiliatio: Flevimus. Ploratio. Dum recordamur: Cause pro qua flevit quia in hostili terra affectuosa est magis recordatio patrie. In salicibus: Exaggeratio doloris quam in salicibus, id est, propter steriles verba divini suspenderunt ne sancta darent canis que illis erant organa, id est, delectabilis et demulcens cantatio et quare suspendimus? Quia illi qui captivos duxerunt nos. Illi qui interrogaverunt nos: Verba cantionum scilicet quis esset ille Christus quem predicamus qui est illa vita sed quid respondebimus hoc: quomodo cantavimus canticum domini in terra aliena? Si oblitus fuero: Vero non est cantandum, sed tamen si oblitus fuero tui Ierusalem et cetera. Memor esto: Pars secunda contra hostes ad deum conversio ut in die sequestrationis puniantur et convertantur. Beatus qui retribuit: Asserit esse beatos qui de inimicorum conversione laborant et hec bona eis propter mala que intulerant retribuunt.

Psalm 137

Titulus: Ipsi David.

Confitebor tibi domine: In hoc psalmo captivus populus qui supra fleverit quasi reedificata Ierusalem et

velut cum civibus suis, id est, angelis qui captivati non erant restitutus quasi in conspectu angelorum exultat et psallit deo. In persona illius populi laudat propheta deum et omnes qui de reductione solliciti sunt, ad confessionem invitat et est titulus. Ipsi David, id est, altissimo ad quem refertur tota huius psalmi confessio.

Primo, populus quasi reductus inter angelos promittit se dominum laudare in conspectu angelorum propter beneficia, id est, per misericordiam et veritatem a sancto suo, id est, filio data postulans de futuro contra adversa seculi patientiam. Secundo, orat ut augeatur numerus confidentium quos hortatur ut cantent gloriam domini quoniam excelsus et humilia respicit et a longe cognoscit.

Confitebor: Vox revertentis populi de promissione laudis. Quoniam audisti verba oris mei: Ideo reversus confitebor quia de captivitate clamantem audisti. In conspectu angelorum: Hoc vel futuro promittit vel puritatem cordis demonstrat vero cum angelis psallere videatur per puritatem mentis. Super misericordia tua et veritate: Hec sunt materia et causa confessionis per misericordiam et veritatem data beneficia. Quoniam magnificati: Aperit a quo data sint a sancto suo, id est, a filio qui magnificatus est super omne nomen. In quacumque die: Orat virtutem patientie dari anime sue contra venturas tribulationes quibus filius magnificatus est. Confiteantur tibi domine

omnia opera terre: Oratio de augendis laudatoribus. Et cantent in viis domini: Exortatio ad ipsos ut laudent et cantent gloriam domini. Quoniam excelsus dominus: Proponit eis causam laudis. Quoniam excelsus dominus: In natura sua et humilia respicit et alta a longe cognoscit. Si ambulavero: Ecce quomodo respicit humilia. Super iram inimicorum meorum: Quomodo alta cognoscit a longe et hi duo iterum exequitur. Salvum me fecit: Quia humilem dominus retribuet illis pro altitudine humiliationem.

Psalm 138

Titulus: In finem Psalmus David.

Domine probasti me: Descripta reedificatione templi subsequenter vult aperire propheta unde reedificatum sit templum. Agit itaque in hoc psalmo de humana natura per peccatum fugitiva a deo vero revertente. Omnis quippe fugitiva fuit sed non omnis est reversa sed in solis tamen electis reversa est. De omni hac fugitivitate revertente agit et loquitur tanquam una persona Christus secundum humanam naturam, tamen cum ecclesia velut integer vir cum uxore de latere suo fabricata. Unde dicitur iam non duo sed una caro. Omnis enim humana natura in Adam a deo fugitiva fuit, sed per Christum in electis cepit reverti.

Unde titulus. In finem, id est, in Christus qui consummat qui sufficit ad omnia. Unde Christus secundum humanam naturam cum membris quasi collocatus in templo et reditus civitati, memor unde fugerat et quomodo manus domini aggravans insecuta sit fugientem loquitur vero deprehensus quia quo quo fugerat deum latere non potuit et cognoscens se deprehensum et quia manus domini ideo gravata est ut si nollet laborare tandem rediret omnibus modis abiurat amplius se fugiturum et de reversione laborat. In quo propheta nos monet simili modo fugam istam abiurare et ammonet vero reversi firmiter stemus nec amplius peccando recedamus. Hinc habemus figuram iunioris populi nobis in exemplum propositam qui accepta portione substantie fugitivus a patre recessit et cum omnia luxuriose consumpsisset, reversus ad patrem dixit: "Pater peccavi in celum¹." Et ex quo clamavit et fugam confessus est, a patre cum gaudio susceptus est. Ita et miserum te cognoscas dum fugis beatum si reversus iterum non recedes.

Domine probasti: Vox totius humane nature revertentes. Primo agit de provida scientia dei que omnia ita cognoscit, vero nichil latere possit quam ob causam postea deliberat ab eo non esse fugiendum. In hoc primo versu recognoscit humana natura sapienter a deo factam quicquid

¹ Luke: 15:18.

est humane nature illatum. Unde postea dicet non potero ad eam dei sapientiam cognoscendam. Domine probasti me: Quod mihi liberum arbitrium tribuisti quo possem a te discedere vel tecum remanere ad probationem mei fecisti ut intelligerem quid essem et quia probationem cognovisti et sessionem, id est, humiliationem quando recessi a te et resurrectionem, id est, exultationem quoniam reversus sum ad te. Intellexisti: Exequitur singula que sancta sunt et in sessione et in resurrectione. Et posuisti super me: Ostensa sapientia dei quia nichil eum latet convenienter supponit de vindicta quam deus inmittit fugitivo ut redeat. Quo ibo: Pars secunda. Ecce deliberatio quod amplius non fugiet quia deus omnia videt et omnia mala puniet. Si ascendero: Tribus modis potest fuga fieri. Duo mali sunt, scilicet ascendere in celum vel descendere in infernum, tercius bonus assumere pennas et habitare in extremis maris. Et dixi quia manus tua: Ergo non timeo. Ecce securitas quod hominem redeuntem mala seculi non posset retrahere quin ad beatitudinem perveniat. De hac re multi dubitaverunt nisi prius deus revelavit. Confitebor tibi: Pars tertia. Ecce quantum deus exaltat et multiplicat humanam naturam redeuntem que natura vel est perfectiori in quibusdam vel minus perfecta in aliis quid utroque conferat deus subdit prius de perfectioribus in hoc versu. Non est occultum os meum: Postea de minus perfectis

Psalm 138

319

ibi. Imperfectum meum. Dinumerabo: Dicto de exaltatione subdit multiplicatione. Si occideris domine: Quid per commixtionem malorum patitur et per separationem hereticorum. Si occideris deus peccatores: Si superbos repulsos a fide permittis cadere in heresim.

Psalm 139

Titulus: In finem psalmus David.

Eripe me domine: Psalmus de conversione bonorum inter persecutores. Modus primo dicit qui sint persecutores et que inferant scilicet qui inpugnant corde, lingua, opere, contra quo supponit et preces. Secundo, dicit quod auxilium habeat contra mala. Tercio, mala inimicorum. Quarto, conclusionem penit et sciendum qui in hoc psalmo et in duobus qui sequuntur loquitur propheta de corpore Christi quod in hoc mundo est inter ipsos hereticos exteriores que interiores et ab illis multa patitur qui vero per se non potest arescutere refugi ad orationem. Unde in quarto loco post istos tres psalmos ponitur penitentialis psalmus deprecativa scilicet oratio. Post illam vero deprecativam orationem supponitur qui sequitur psalmus de victoria qui est finis psalmorum, post illum enim non ponitur nisi laudes timet et nichil aliud est sed cum

loqueretur de eo qui de exilio revertens ad patriam tenderet, ostendit multa impedimenta tam aperta quam occulta que illum repatriantem vult retinere sed ne deficiat domini auxilium per orationes debet impetrare. Cum autem in his tribus psalmis de ipsis inimicis corpus Christi impugnantibus loquitur in isto prius agit de exterioribus inimicis dei et quod ipsi hostes interiores nocere non possent nisi ipse homo intrinsecus prius moveatur hostie enim escam sub quam hamus latet pretendere cuius desiderio si aliquis rapitur, cito a hamo retentus capitur. Si vero desiderio esce non movetur hosti locus nocendi non relinquitur.

Materia: Ipsi hostes interiores.

Intentio: Monet ne aliquis deficiat propter exteriores hostes sed auxilium dei orando.

Psalm 140

Titulus: Psalmus David.

Domine clamavi ad te: Hic tamen de conversatione bonorum inter malos a quibus se liberari petit et maxime ab adulatoriis et a verbis peccata excusantibus dicet etiam se velle corrigi et correctus alios corrigere et moriendo aliis proficere. Sancti enim fidem moriendo

confirmaverunt. Verba dico que quasi oleum iniungunt et fallunt.

In hoc psalmo sicut et in premissis agit propheta de corpore Christi quod in hoc mundo patitur multa ab hostibus et cum in illo egisset de exterioribus malis hic maxime de interioribus agit et aliquantulum de exterioribus et cum in illo dixisset quod per auxilium dei liberatus esset ab illis et de vindicta eorum, hic non dicit quod tamen sit liberatus ab illis sed dicit se etiam prodesse pro illis.

Materia sunt inimici illi a quibus petit liberari.

Intentio: Monet illos qui sunt in tribulatione ut ad auxilium dei per orationes refugiant.

Modus: Primo, ponit orationem in qua petit ut deus det custodiam ori suo nec inde aliquid exeat, quod exire non debet. Secundo, dicit quod a iusto vult corripiri nec amat terrenos amatores et quod prodest malis et verbo et moribus. Domine clamavi: Oratio preposita. Corripit me: Pars secunda.

Titulus: Psalmus est intellectus David cum esset in spelunca.

Voce mea: Iste titulus tractatus est de illa hystoria in qua dicitur quod David fugiens Saulem abscondit se in speluncam ubi etiam oravit ut deus se liberaret ab illo Saule. Nec agit in psalmo de ipso singulari David, sed de figurato, de Christo scilicet toto, id est, in propria persona et in membris. Spelunca autem in qua latuit Christus, potest dici mundus iste, in qua Saul, id est, diabolus et membra eius persequuntur Christum totum vel etiam ipsum corpus hominis non in quantum est bona creatura, sed in quantum per peccatum primi hominis est corruptus. Potest vocari ipsa spelunca vel carcer in quo latuit Christum vel quantum ad Christum spiritualiter ipsum sepulchrum. Rogat itaque Christus liberari ab ista spelunca. Unde etiam titulus sic exponitur. Psalmus iste est intellectus David cum esset in spelunca. Ostendit enim quid David, id est, quilibet iustus latens in hoc mundo intelligit esse faciendum ut liberetur ab ipsa spelunca vel carcere, scilicet refugiat ad deum per orationem. Unde etiam psalmus iste dicitur non tamen intellectus David sed et oratio. Orat enim iustus in hoc psalmo ut ab ista spelunca vel carcere liberetur ubi etiam intentio notari potest.

Modus: In prima parte ostendit quomodo inimici tendebant laqueos ut eum caperent et ipse non fugiebat. Omnes vero fugerent etiam Petrus eum derelinquit unde et

Psalm 141

323

proponit orationes. Secundo, ostendit finem malorum. Dicit enim se clamare ad dominum et per eum educi a spelunca ista vel carcere.

Voce mea: Oratio premissa. Clamavi ad te: Pars secunda.

Psalm 142

Titulus: Psalmus David quando eum persequeretur filius eius.

Domine exaudi: Titulus iste tractatus est de illa hystoria in qua dicitur quod Absalon persecutus est patrem suum. Sed propheta mittit nos ad alterum sensum, ad illum scilicet quod Iudas persecutus est Christum, patrem suum; heretici et alii mali persequuntur ipsos bonos viros. In eodem homine etiam possumus accipere filium persequentem patrem, carnalem scilicet motum qui persequitur hominem, id est, rationem. Illum autem carnalem motum, legem scilicet membrorum creavit ipse homo sibi. Quia vero ille filius ita persequitur ipsum Christum totum ad orationem refugit et nichil aliud est sed ipse iustus recognoscens dum in hac vita est non posse esse absque peccato, post omnia premissa facit ipsum psalmum penitentialem, deprecativam videlicet orationem et psalmus iste septimus est de penitentialibus. Sunt enim septem. Sicut enim in

ebdomada mundi peccavimus, ita in hoc numero remedium penitentiae opponitur.

Modus: Facit captationem primo a persona ipsius iudicis. Secundo, enarrat persecutionem quam patitur. Tercio, supponit orationem contra enarratam persecutionem. Quarto, ponit letam conclusionem.

Materia: Ipsa persecutio.

Intentio: Monet unumquemque qui a peccatis vult eripi ad deum orando recurrere.

Domine exaudi: Oratio premissa. Quia persecutus: Pars secunda. Velociter: Tercia. Spiritus: Quarta.

Titulus: Psalmus David ad Goliam.

Benedictus deus: Titulus iste tractatus est ex hoc quod David devicit Goliam hystorialiter. Nec intelligit propheta agere de illa historiali victoria sed de illa que per istam significatur scilicet qua¹ Christus vicit diabolum et omnia membra eius que etiam fuit causa istius victorie David ad litteram et etiam eiusdem David spiritualium victoriarum. Similiter quicumque iustus habet victoriam habet illam a victoria Christi et istum psalmum de

¹ Manuscript has quam.

victoria Christi facit finem et terminum eruditionum et institutionum suarum. Non enim post istum psalmum aliquid dicturus est vel de persecutoribus ecclesie vel de erumpnis seculi vel penitentia vel lamentatione vel antichristi elatione. Sed septem reliqui psalmi divinis preconiiis celesti letitia pleni sunt, quasi repulsis nubibus peccatorum, serenis mentibus ad laudes dei venit et quasi completis omnibus quibus humana ignorantia fuerat instruenda, nunc ad sola dei preconia vacandum est. Unde spiritualiter sequens psalmus laudatio intitulatur.

Materia est victoria David de Golia et Christi de ipso diabolo vere expositum est. Monet quoque fideles post victoriam adeptam deo laudes reddere ut ipse facit.

Modus: Primo, agit grates deo de victoria quam habuit de Golia in qua etiam significabatur sua spiritualis et quorumlibet sanctorum victoria. Orat etiam ut ille veniat per quem istam victoriam adeptus erat. Secundo, ponit victoriam ipsius Christi que fuit efficiens causa illarum victoriarum.

Benedictus dominus: Gratiarum actio. Deus canticum novum: Pars secunda. Titulus sic exponitur. Iste psalmus est David prophete psalmus dico agens in Goliath vel tendens ad Goliath, id est, ostendens Goliath victum.

Psalm 144

Titulus: Psalmus ipsi David.

Exaltabo te: Postquam posuit David psalmum de victoria per quem fecit terminum omnium eruditionum suarum, nichil aliud restat nisi ut laudet dominum. Invitat autem omnes ad hoc; vero hic incipiant laudare, vero in futuro mereantur laudare. Qui enim hic non incipit laudare in futuro mutus erit. Facit autem propheta hic septem laudes sicut et septem psalmos penitenciales facit. Iste autem prima laus vocatur laudatio et cetera quasi mater aliarum laudum. Continet enim omnem materiam laudis novem scilicet de quibus novem, id est, de aliquo quorum trahitur omnis laus dei. Septem autem psalmi de laudibus hic ponuntur secundum illud. Septies in laudatione domini loquitur tibi et secundum septem spiritus qui laudes deo concinunt. Titulus sic exponitur. Iste psalmus, id est, ista operatio est laudatio conveniens ipsi vero David. Hic enim laudatur ipse verus David et hic continetur omnis materia laudum eius.

Materia ipsa octo de quibus trahitur omnis laus dei.

Intentio: Monet omnes per exemplum sui laudare deum.

Modus: Primo, promittit se laudaturum deum et nomen eius per singulos dies. Comprehendit etiam materiam breviter quare laudet dum dicit eum magnum et laudabilem. Secundo, affirmat omnem generationem laudaturum deum ut quilibet audiens quod ipse propheta promittit se laudaturum deum et quod affirmat omnem generationem esse laudaturum. Ad illud idem festinet ponit et in hac secunda parte materiam laudum. Tercio, latius explicat quod secundo breviter proposuit. Quarto, ponit conclusionem.

Exaltabo te: Promissio laudis. Generatio: Pars secunda. Miserator: Pars tertia. Laudationem: Pars quarta. Conclusio.

Titulus: Alleluia Aggei et Zacharie.

Lauda anima mea dominum: In precedenti psalmo posuit materiam communem omnium laudum dei. Iam vero incipit laudare et ut sint digni laudare deum, prius retrahit eos a confusione mundi, id est, ab appetitu et amore terrenorum.

Modus: In prima parte superior vis anime rogat inferiorem tamen retrahi a confusione mundanorum et laudare deum. Secundo, similiter monet alios a mundanis et a

timore principium terrenorum retrahi in quibus non est salus. Tercio, determinat in quo sit sperandum et apponit multas descriptiones illius in quo sit sperandum scilicet in deo Iacob.

Materia ipsa anima et minores quos similiter invitat ad laudem dei.

Intentio: Satis est manifesta.

Psalm 146

Titulus: Alleluia.

Laudate dominum quoniam bonus: Hic iterim apponitur titulus de laude dei. Intendit enim propheta hic iterim laudare deum et alios monere ut laudent deum et apponit causam sed quia edificata est Ierusalem spiritualis et illi qui primus dispersi erant per diversos errores modo in unitate fidei et mox sunt congregati et nichil aliud est sed postquam dedit precepta de laudibus dei et a mundi confusione retraxit et sic in Ierusalem sunt congregati. Monet eos ut laudent ipsum deum per quem facta est illa edificatio et congregatio.

Materia: Ipsa edificatio Ierusalem.

Modus: Primo monet perfectos, id est, illos qui iam sunt congregati laudare deum et apponit causam laudis

quia reedificavit Ierusalem et quomodo. Secundo, convertit se ad incipientes et monet eos confiteri domino et postea psallere.

Laudate: Ecce invitatio ad laudem. Edificans: Materia laudis. Precinite: Pars secunda. Ammonicio: Incipientium.

Psalm 147

Titulus: Alleluia.

Lauda Ierusalem: Iterum iste psalmus agit de laude dei. Invitat enim propheta in hoc psalmo ut laudent deum, et apponit bona que deus facit eis quibus eum laudare debeant et nichil aliud est sed cum in precedenti psalmo Ierusalem dixisset esse reedificatam et mea congregatos eos qui prius erant dispersi, iam nunc ipse propheta etsi in captivitate constitutus, prophetico spiritu videns bona que habituri sunt illi qui sunt congregati in Ierusalem, monet eos laudare deum et enumerat bona que deus faciet eis ibi securitatem scilicet quia nichil intrabit quod noceat, nichil exhibet unde doleant.

Materia: Ipsa bona celestis Ierusalem.

Modus: Primo, illos congregatos monet laudare et ponit bona que sunt habituri. Secundo, ponit que munera hi donant a deo per que veritas futuri potest cognosci.

Intentio: Satis patet, monet enim laudare deum. Titulus sic exponitur. Iste psalmus est alleluia Aggei et Zacharie, non quod ipsi fecissent, sed quia iste psalmus continet illam reparationem Ierusalem quam propheta vere illi in captivitate adhuc existentes quam iam Ieremias predixit post septuaginta annos futura, id est, post voluntatem totius temporis que septimus diebus agitur.

Psalm 148

Titulus: Alleluia.

Laudate dominum de celis: Sicut in premissis, ita in isto invitat ad laudem dei. Hic autem invitat omnes creaturas ut laudent deum, non quod omnes creature habeant sensum laudandi deum, sed omnes sunt materia laudis in generali creatura. Considerans enim rationalis creatura omnes creaturas bene dispositas ab ipso creatore etsi per singula nesciat causas et utilitates earum discernere habet tamen eis materiam laudandi deum. Sic autem sunt omnes creature bene disposite quod ex illis omnibus conficitur quedam res publica decora et perfecta in tantum quod si aliquam ex illis creata deesset, ipsa machina non habet tamen decoris et perfectionis. Ideo autem omnes creaturas monet laudare deum, ut notet eas factas esse a creatore

etiam ipsum mundum et hoc est contra eos qui dicebant mundum esse coeternum ipsi deo vel si concedit mundum esse factum a deo, dicebant ipsam materiam non esse a deo sed coeternam ei. Preterea erant quidam qui concederent et materiam ab ipso deo creatam, et mundum ab eodem factum, dicebant tamen mundum non regi ab ipso deo sed potius quibusdam casibus agi. Ipse autem dicit ab ipso deo et ipsam materiam creatam de nichilo et mundum inde esse factum et bene dispositum et gubernatum.

Materia: Ipse creature a deo bene dispositae.

Modus: Primo, invitat celestia ad laudes. In celestibus autem accipit invisibiles creaturas angelos sed qui semper laudent. Nec illos monet ut laudent deum cum semper eum laudent, sed tamen bene accipit materiam laudis ab illis laudantibus semper sicut et ab aliis. Per visibiles creaturas accipit solem et lunam et stellas. Secundo, invitat ipsa terrestria ad laudem dei et per nomen terre accipit non tamen ipsam terram sed etiam profunditates et maria omnia et ipsum aerem nubilosum ubi nubes veteri, tempestates, pluvie, coruscationes, tonitrua, grando, nix, quicquid de humido aere et calliginoso vult deus fieri.

Laudate dominum: Invitant creature celestes ad laudem dei. Laudate dominum de terra: Pars secunda.

Psalm 149

332

Psalm 149

Titulus: Alleluia.

Cantate domino canticum: In premissis psalmo invitatur omnes creaturas ut laudent deum, et enumeravit multa opera eius quare laudandus esset de omnibus premissis operibus. In hoc psalmo unam¹ habet materiam laudis, scilicet, exaltationem cornu populi sui. Unde monet illos quibus facta est novitas, et exaltatio Israel, scilicet, ut laudent deum.

Materia: Ipsa exaltatio vel ipsa novitas Israelis.

Modus: Primo, multis modis monet laudare regem qui eis benivola et beneficus. Secundo, de gaudiis sanctorum et potestate eorum agit.

Cantate domino: Monet Israel cantare. Cantate novum. Exultabit: Pars secunda.

Psalm 150

Titulus: Alleluia.

Laudate dominum in sanctis: Laus ista est de ipsius nuptiis Christi et ecclesie. Videns enim propheta

¹ Manuscript has unum.

ecclesiam, id est, sanctos iam deposita omni fragilitate Christo coniungi in eterna beatitudine, invitat illos ad laudandum deum in omni genere musicorum instrumentorum, ut in nuptiis solet fieri, et supponit multas causas quare ille sit laudandus quia dedit omnia eis in firmamento, quia morte sua diabolum vicit et credentes ad celum perduxit.

Materia: Ipse celestes nuptie. Psalmus iste non est divisus per partes, quia de sola laude agit. Unde et athomus, id est, indivisibilis vocatur.

BIBLIOGRAPHY

PRIMARY

Manuscripts:

Trinity College Cambridge R. 17. 1 (E-Eadwine's Canterbury Psalter).

Printed:

Harsley, Fred, ed., Eadwine's Canterbury Psalter, Part II, Text and Notes, Romanum text and O. E. Gloss, London: EETS, o.s. no. 92, 1889.

Photographic Reproductions:

James, M. R., The Canterbury Psalter: Introduction, Limited Edition, London, 1935.

Facsimile Pages:

Dodwell, C. R., The Canterbury School of Illumination, Cambridge, Cambridge University Press, 1954.

Microfilm:

James, M. R., ed., Canterbury Psalter, Toronto, University of Toronto Library, 1965.

The Canterbury Psalter: Parts 1, 2, and 3, Yorkshire, Micro Methods Limited, 1967.

Sources and Parallels:

Migne, J. P., Patrologia Cursus Completus (Series Latina), Paris, 1884-1880.

BIBLIOGRAPHY

335

SECONDARY

Background:

Baldwin, Charles Sears, Medieval Rhetoric and Poetic, New York, The MacMillan Company, 1928.

Beichner, Paul E., "The Allegorical Interpretation of Medieval Literature," PMLA, LXXXII (1967), pp. 33-38.

Bennett, J. A. W., Smithers, G. V., ed., Early Middle English Verse and Prose, Oxford, At the Clarendon Press, 1966 (Introduction).

Blair, P. H., Anglo-Saxon England, Cambridge, Clarendon Press, 1960.

Campbell, A. P., "The Punctuation of the 'Rota Nova'", Ottawa, Revue de l'Université d'Ottawa, 1966, pp.1-19.

-----, The Richness of The Eadwine Psalter, Unpublished Paper read at A.C.U.T.E. Conference, Montreal, 1966.

Canton, William, The Bible and the Anglo-Saxon People, New York, E. P. Dutton & Co., 1914.

Cappelli, Adriano, Dizionario di Abbreviature latine ed italiane, Milano, Tipografia Sociale, 1954.

Chambers, R. W., On the Continuity of English Prose from Alfred to More and His School, Oxford, University Press, 1957.

Chaytor, H. J., From Script to Print, London, Sigdwick & Jackson, 1966.

Delhaye, Philippe, Medieval Christian Philosophy, New York, Hawthorn Books Publishers, 1960.

DeWald, Ernest T., The Illustrations of the Utrecht Psalter, Princeton, Princeton University Press, 1950.

Dodwell, C. R., The Canterbury School of Illumination, Cambridge, Cambridge University Press, 1954.

- Gallineau, Joseph, The Psalms: A New Translation, London, Clear-Type Press, 1963.
- Gilson, Etienne, History of Christian Philosophy in the Middle Ages, New York, Random House, 1954.
- Godfrey, C. J., The Church in Anglo-Saxon England, Cambridge, At the University Press, 1962.
- Grant, Frederick C., Translating the Bible, New York, Thomas Nelson & Sons, Ltd., 1961.
- Greenfield, Stanley B., A Critical History of Old English Literature, New York, New York University Press, 1965.
- Hanson, R. P. C., Allegory and Event, London, SCM Press Ltd., 1959.
- Hartman, Louis F., Encyclopedic Dictionary of The Bible: A Translation and Adaptation of A. Van Den Born's Bijbels Wordenboek, New York, McGraw-Hill Book Company, Inc., 1963.
- Haskins, Charles Homer, The Renaissance of the Twelfth Century, Cambridge, Harvard University Press, 1939.
- Hunt, R. W., 'The Introduction to the "Artes" in the Twelfth Century', Studia Mediaevalia in Honorem R. J. Martin, Louvain, s.a., pp. 85-112.
- Jones, Alexander, ed., The Jerusalem Bible, New York, Doubleday and Company Inc., 1966.
- Kalt, Edmund, ed., Herder's Commentary On the Psalms, Maryland, The Newman Press, 1961.
- Ker, N. R., Catalogue of Manuscripts Containing Anglo-Saxon, Oxford, At The Clarendon Press, 1957.
- , Medieval Libraries of Great Britain, London, Offices of the Royal Historical Society, 1964.
- Knowles, David, The Evolution of Medieval Thought, London, Longmans, Green and Co., Ltd., 1962.
- , Medieval Religious Houses in England and Wales, London, Longmans, Green & Co., 1953.

- Knowles, David, Saints and Scholars, Cambridge, The University Press, 1962.
- , The Monastic Constitutions of Lanfranc: Translated from the Latin with Introduction and Notes, London, Thomas Nelson & Sons Ltd., 1951.
- Konus, Wm. J., Dictionary of the New Latin Psalter of Pope Pius XII, Maryland, The Newman Press, 1959.
- Koyre, Alexander, Saint Anselme de Cantorbery: Fides Quaerens Intellectum, Paris, Librairie Philosophique J. Vrin, 1964.
- Legge, M. Dominica, Anglo-Norman Literature and Its Background, Oxford, At The Clarendon Press, 1963.
- Leslie, Elmer, The Psalms, New York, Abingdon Press, 1959.
- Levi, Jean, The Bible, Word of God In Words of Men, London, Geoffrey Chapman, 1961.
- Longobardi, Petri, In Psalmos Commentarii, Excudebat Ioannes Lodoicus, Parisiis, 1541.
- Maertens, Thierry, Bible Themes: A Source Book, Vols. 1-11, Belgium, Biblica, 1964.
- Martin, R. M., ed., Oeuvres de Robert de Melun, Louvain, "Spicilegium Sacrum Lovaniense" Bureaux, 1932.
- Matthews, William, ed., Medieval Secular Literature, Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1965.
- Morrell, Minnie Cate, A Manual of Old English Biblical Materials, Knoxville, The University of Tennessee Press, 1966.
- Musurillo, Herbert A., The Fathers of the Primitive Church, Toronto, The New American Library of Canada Limited, 1966.
- Paré, G., Brunet, A., Tremblay, P., La Renaissance du XIIIe siècle: Les écoles et l'enseignement, Ottawa, Institut d'Etudes Médiévales d'Ottawa, 1933.
- Perowne, J. J. S., The Book of Psalms: A New Translation, With Introduction and Notes: Explanatory and Critical, Michigan, Zonderwan Publishing House, 1966.

BIBLIOGRAPHY

338

- Salmon, Dom Pierre, Les "Tituli Psalmorum" des manuscrits latins, Paris, Les Editions du Cerf, 1959.
- Smalley, Beryle, The Study of The Bible In the Middle Ages, Oxford, At The Clarendon Press, 1941.
- Southern, R. W., Saint Anselm and His Biographer: A Study of Monastic Life and Thought: 1059-c.1130, Cambridge, At The University Press, 1963.
- Taylor, Henry Osborn, The Medieval Mind, Vols. 1-11, Cambridge, Harvard University Press, 1959.
- Tselsos, Dimitri, The Sources of the Utrecht Psalter Miniatures, New York, Wittenborn and Company, 1960.

ABSTRACT

This thesis is an edition of the unpublished commentaries of the Latin Glosses following the tituli in the Eadwine Psalter (Cambridge, Trinity College R.17. 1). The edition is based upon a microfilm copy of a facsimile edition of the Canterbury Psalter made by M. R. James in 1935, and photocopies of the microfilm copy.

An introduction places the material of this edition in the general context of its sources, without detailed analysis of the point by point sources of each comment in the gloss, for such a work would be a study in itself. The introduction concerns itself with a comment upon the Anglo-Saxon Psalms in general; the traditional use of marginal and interlinear commentaries in reference to different verses of the Psalms; the sources, types, and development of the titulus, and the unique nature of the titular commentary provided for each Psalm in the Eadwine Psalter.

The introduction further notes the codification of such commentaries, with special reference to those which appear in the Glossa Ordinaria. The symbolical interpretation of the Psalms, dating from the earliest Christian centuries, is closely linked with the general evolvement of patristic commentary.

While the titular commentaries may be completely traditional or conventional, their particular presentation in an Anglo-Saxon manuscript is of great interest and value in illuminating the climate of Anglo-Saxon religious life.

The rich, deep culture of the early English period did not end in 1066, but rather provided a legacy to Anglo-Norman England. The manuscript of the Eadwine Psalter (Cambridge, Trinity College R. 17. 1) shows the fact of this transition. The Eadwine manuscript reveals one last expression of the co-existence of Anglo-Saxon, Anglo-Norman, and Anglo-Latin, which by the early twelfth century were converging. The Eadwine Psalter of about 1147 exists as a unique blend of old and new.

Artistically, the illustrations, which are based on a Pre-Conquest model, retain the atmosphere and movement of Anglo-Saxon tradition. Linguistically, the manuscript provides three versions of the Latin texts of the Psalms: the Romanum, the Gallicanum, and the Hebraic. It is the Gallicanum version with which this thesis is primarily concerned, in our study of the titular commentary.